

พลังพลเมืองเยาวชนคน

สัตุล

SATUN YOUNG ACTIVE CITIZEN

คำนำ

อีวีตายแล้ว...

การรอคอยไม่ใช่คำตอบ ความเชื่อที่ว่าคนบางคนสามารถจัดการทุกปัญหา สร้างทางออกได้ทั้งหมด เป็นความเชื่อที่ต้องทบทวน เพราะภายใต้สังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เรากำลังเจอปัญหาที่เปลี่ยนผ่านเกินคาดเดา

คนสตูลคุยเรื่องนี้มาสักระยะแล้ว เรามีเรื่องที่คุณถามเข้ามารวดเร็ว เช่น นโยบายเรื่อง Satun Global Geopark หรือ การพัฒนาโครงการท่าเรือน้ำลึกปากบารา (แม้ว่าตอนนี้จะประกาศชะลอโครงการหลังการคัดค้านของคนในพื้นที่) นโยบายที่จะนำพาคนสตูลสู่โลกแห่งการเปลี่ยนแปลงในอัตราเร่งสูงสุดเท่าที่เคยเป็นมา เราจึงต้องรวมตัวเพื่อวางแนวทางการพัฒนาที่เรียกว่า การจัดการตนเอง ทั้งในนามสมัชชาคนสตูล รักจังสตูล เครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ หรืออื่น ๆ อีกหลายนาม

จริงอยู่ว่าคนสตูลคุ้นชินต่อคนแปลกหน้ามานาน เพราะเป็นเมืองที่มีแหล่งท่องเที่ยวระดับโลก เช่น หลีเป๊ะ ตะรุเตา บูโหลน เกาะกลางทะเลที่ดึงดูดผู้คนทั่วโลก ที่นี้จึงมีคนมาหน้าหลายตาเข้ามา แต่บนความคุ้นชิน เราก็มีความกังวลต่อความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

ปีที่ผ่านมา เรามีโอกาสเสริมโยการจัดการตนเองในนาม “โครงการกลไกชุมชนสู่การพัฒนาเยาวชนจังหวัดสตูล” โดยที่ ๆ จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ดำเนินการโดยศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล ภายใต้สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น บนฐานธงที่ว่า **“เยาวชนต้องพัฒนาเป็นพลเมือง และพลโลกในอนาคต”**

เราขอรับว่าโอกาสนี้มาพร้อมความไม่พร้อม เพราะที่ผ่านมาเรามีงานที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนน้อยมาก ในความน้อยนั้น เป็นงานที่เยาวชนเป็นกลุ่มเป้าหมายรองแทบทั้งสิ้น หากเมื่อทบทวนเป้าหมาย ึงความต้องการแล้ว เราจึงรับโอกาสนั้น เพื่อส่งต่อโอกาสแก่เยาวชน และคนในพื้นที่จังหวัดสตูล โดยเอาบทเรียนจากงานชุมชนบริหารจัดการตนเอง งานที่เคยทำร่วมกับมูลนิธิสยามกัมมาจล ที่ต้องการสร้างชุมชนบริหารจัดการตนเอง มาเป็นฐานคิดสำคัญ

ฐานคิดคือ เราต้องไม่ทำงานกับเยาวชนโดยตรง พี่เลี้ยง หรือคนเล่นกับเด็ก คือคนที่เราจะทำงานด้วย โดยวางเป้าว่า ใน 3 ปี เราจะมิกลไกพี่เลี้ยง กลไกเยาวชน เป็นเครือข่ายมีชีวิตในพื้นที่ และต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ลดอำนาจการสั่งการในทุกระดับ เพื่อเปิดโอกาสในการเรียนรู้ อย่างเท่าเทียม

ปีที่ผ่านมา เป็นปีแรก เราเริ่มต้นกับเยาวชนในอำเภอเมืองสตูล ละคร ทำแพ ควันโดน ควันกาหลง สร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เรียกว่า **โครงการฐานวิจัย แบบ RDM** ที่เป็นกระบวนการศึกษา ปฏิบัติการ ขยายผล มีระยะเวลาดำเนินงาน 6 เดือน ให้เยาวชนเขียนโครงการ เสนอโครงการ ทำบัญชี สื่อสาร นำเสนอ สรุป ประสานงาน โดยเยาวชนทำเอง มีพี่เลี้ยงชุมชนเป็นโค้ช คอยกระตุ้น สนับสนุน

เยาวชนที่ร่วมงานกับเรา มีทั้งเรียนในระบบโรงเรียนมัธยม ระบบโรงเรียนปอเนาะ นอกโรงเรียน เช่น กศน. นอกจากนี้ เป็นเยาวชนที่ทำงานเลี้ยงตนเองแล้ว บ้างเป็นคนตัดยาง ครัวสอนตาติกา ช่างสี พนักงานร้านสะดวกซื้อ เป็นต้น มากกว่านี้ บ้างเป็นเด็กแว้น เด็กติตโตเซี่ยล เด็กหัวรั้น

เรามีเยาวชนหลายแบบในโครงการ เราจึงต้องออกแบบการพบปะ พูดคุย สื่อสาร หลายแบบ เช่นเดียวกับพี่เลี้ยงที่มีหลายแบบ เช่น แกนนำชาวบ้าน แม่ค้า ครัวสอนศาสนา ไกด์นำเที่ยว นักธุรกิจ แกนนำเยาวชนรุ่นใหญ่

ในโอกาสที่มากับความไม่พร้อมนี้ เราเตรียมพร้อมอย่างไร เยาวชน พี่เลี้ยง ทำอะไรบ้าง ขอให้หนังสือเล่มนี้บอกเล่าแก่ทุกท่านเอง เราไม่บอกว่าเราทำสำเร็จแล้ว แต่นี่เป็นก้าวแรกที่เราได้ลงมือทำร่วมกัน ขอขอบคุณทุกภาคส่วนที่ร่วมสร้างบทเรียนสำคัญที่จารึกไว้ในหนังสือเล่มนี้

หวังใจว่า บางความคิด บางบทเรียนจะเป็นอนุในการสร้างสรรค์เยาวชน สู่การเป็นพลเมือง พลโลก ในอนาคต

โครงการกลไกชุมชนสู่การพัฒนาเยาวชนจังหวัดสตูล

Active citizen

กลไกสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน

เป็นเวลากว่า 6 ปีแล้วที่มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ขับเคลื่อนโครงการ Active Citizen ที่มีจุดเริ่มต้นที่จังหวัดสงขลา เมื่อปี พ.ศ. 2555 ด้วย “แนวคิด” การทำงานว่า ถ้ามูลนิธิฯ เข้าไปหนุนกลุ่มคนที่เรียกว่าเป็น Active Citizen ที่มีความห่วงใยบ้านเมือง มีความรู้ ความเข้าใจในชุมชน หรือจังหวัดของตัวเอง มีเครือข่ายการทำงานในจังหวัด ให้ทำหน้าที่ “สร้างคน” ด้วยการหนุนให้เขาเป็นที่เลี้ยง (Mentor) เพื่อพัฒนาเด็กเยาวชนคนหนุ่มสาวในจังหวัด ที่ “เปิดโอกาส” ให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ และเข้าใจชุมชน เหมือนคนรุ่นพ่อแม่ เพราะมูลนิธิฯ เชื่อว่า หากเขาได้มีโอกาส ได้ทำงานเพื่อช่วยคลี่คลายปัญหาให้ชุมชน สิ่งนี้จะช่วยทำให้เด็กเยาวชน และคนหนุ่มคนสาวได้ ประสบการณ์ชีวิต เกิดความเข้าใจในชุมชนตนเอง และค่อยๆ เกิดความรู้สึกเชื่อมโยงตัวเอง เข้าถึงชุมชนที่พวกเขาอาศัยอยู่ ซึ่งน่าจะเป็น “โมเดล” ที่ดีในการพัฒนาคนในจังหวัด

มูลนิธิฯ พบว่า กระบวนการนี้ได้ผลดี เพราะนอกจากจะทำให้เด็กเยาวชนและคนหนุ่มสาวได้มี โอกาสทำงานเพื่อบ้านเกิดของตัวเองแล้ว ปัญหาเล็กๆ น้อยๆ ในชุมชนก็ได้รับการแก้ไข และคลี่คลาย ลงได้ ที่สำคัญคือ โครงการนี้ยังเป็น “เครื่องมือ” ในการร้อยรัดคนเข้าด้วยกันกับพื้นที่

ผลของการขับเคลื่อนโครงการ Active Citizen ที่จังหวัดสงขลา ทำให้มูลนิธิฯ มี “ชุดความรู้” 2 ชุด คือ 1. ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาองค์กรและที่เลี้ยง และ 2. ชุดความรู้เรื่องการพัฒนาเยาวชน สำหรับชุดความรู้เรื่องการพัฒนาองค์กรคือ การสนับสนุนองค์กรเอกชน (NGO) ในการเป็นโค้ช ที่ไม่ใช่ การไปปรับระบบการทำงาน แต่เป็นการหาวิธีการทำงานร่วมกัน ที่จะต้องเข้าไปสนับสนุน หรือเข้าไป เสริมการทำงานในจังหวัดที่เหมาะสม ที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ผสมกัน เพื่อให้เกิดการยอมรับและ สามารถขับเคลื่อนงานเดินหน้าไปได้ด้วยดีร่วมกัน

เมื่อ “แนวคิด” ถูกทดสอบจนเห็นผลสำเร็จ จึงต้องมีการขยายผลไปสู่จังหวัดอื่น เพื่อทดสอบ ว่า ใช้ได้ในบริบทที่ต่างกัน ปี พ.ศ. 2557 จึงนำตัวอย่างความสำเร็จไปขยายผลอีก 3 จังหวัด คือ ศรีสะเกษ น่าน และสมุทรสงคราม และพบว่าโครงการ Active Citizen นอกจากจะเป็น “เครื่องมือ” ที่ทำให้เยาวชนได้เรียนรู้จากชุมชน และเกิดสำนึกความเป็นพลเมือง ยังเป็น “เครื่องมือ” ให้ที่เลี้ยงได้ พัฒนาตัวเองในบทบาทของการเป็น “โค้ช” ด้วยเช่นกัน และสิ่งที่เราพบ คือ 1 ปีของการทำโครงการ คนเหล่านี้เติบโตขึ้นทั้งความคิด ประสบการณ์ ทักษะการทำงานกับเด็ก ทักษะในการสร้างกระบวนการ และ ออกแบบการเรียนรู้ และการตั้งคำถามกระตุ้นให้เด็กคิดตาม เกิดเป็นการเรียนรู้ที่ยิ่งใหญ่มากในการทำงาน

ของเขา นั่นคือบทบาทของ “โค้ช” ที่เราคาดหวังจากพี่เลี้ยงเหล่านี้ และเราพบว่า เขาทำได้ และเขาสามารถเข้าไปสร้างการเปลี่ยนแปลงกับผู้ใหญ่ที่อยู่รอบตัวเด็ก ๆ

และในปี พ.ศ. 2560 เป็นความท้าทายใหม่ว่ามูลนิธิ จะ Transfer Knowledge จาก 4 จังหวัด ไปสู่จังหวัดอื่นๆ ได้อย่างไร จึงมีการขยายผลไปที่จังหวัดลำพูน และสตูล โดยในปีนี้ให้ความสำคัญกับพี่เลี้ยงเยาวชน ที่อยู่ใกล้ชิดกับเยาวชนมากที่สุด เช่น ครู ผู้นำชุมชน หรือ อสม. ที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชน เพราะคิดว่าบุคคลเหล่านี้เป็น “กลไก” สำคัญในการพัฒนาเยาวชนต่อเนื่องในระยะยาว

สิ่งที่เราเริ่มเห็น คือ เด็กและเยาวชนไม่ใช่แค่ได้สำนึกความเป็นพลเมือง แต่เขาได้ **“ถ่ายทอดความสัมพันธ์ของคนในชุมชน”** ร่วมกัน เป็นการรวมกลุ่มระหว่างคน 3 Generation ที่สามารถสร้างการยอมรับในการทำงานร่วมกัน ตั้งแต่รุ่น ปู่ ย่า ตา ยาย รุ่นพ่อแม่ และรุ่นของเขาเอง และนี่คือส่วนหนึ่งของการ **“สร้างชุมชนเข้มแข็ง”** ให้เกิดขึ้นในสังคมได้อย่างแท้จริง

ความสำเร็จจาก 1 จังหวัด เพิ่มเป็น 3 จังหวัด และล่าสุดเพิ่มอีก 2 จังหวัด รวมเป็น 6 จังหวัดนั้น บอกได้ว่า **“กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง”** ของเรามาถูกทางแล้ว นั่นคือ **“การพัฒนาคน”** เรามีโมเดล มีเครื่องมือ มีวิธีการในการพัฒนาพลเมืองรุ่นใหม่ให้มีสำนึกความเป็นพลเมือง มีกลุ่มคนที่มีทักษะในการทำงานทั้ง 6 จังหวัด คำถามต่อไป คือ นี่เป็น **“โอกาส”** ที่ดีหรือไม่ ที่เราจะขยายแนวคิดวิธีการในการสร้างคนที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการ **“พัฒนาคน”** ไปในจังหวัดอื่น ซึ่งคงเป็นคำถามให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของกลับมาคิดทบทวนว่า ถ้าต้องการจะขยายออกไปจะได้อย่างไร

ทั้งนี้เพราะมูลนิธิสยามกัมมาจลไม่ได้เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่องนี้โดยตรง เราเป็นเพียงหน่วยที่สร้าง **“นวัตกรรม”** และพิสูจน์แล้วว่า เป็นนวัตกรรมที่พัฒนาคนรุ่นใหม่ได้จริง คือ เป็นทั้งคนดี ทำงานเป็น มีสำนึกพลเมือง ดังนั้นหากจะมีการขยายผลต่อเราอาจจะต้องมองหาภาคีเครือข่ายที่จะมาร่วมเรียนรู้และขยายผลต่อ ส่วนบทบาทของมูลนิธิสยามกัมมาจลจะปรับเปลี่ยนไปในทิศทางไหน บทบาทของโหนด (Node) หรือพี่เลี้ยงใน 6 จังหวัด ที่เชี่ยวชาญการพัฒนาเด็กและเยาวชนจะมีบทบาทในการขยายผลต่อไปอย่างไร เราคงต้องสร้างนวัตกรรมเรื่องการขยายผลต่อไป เพื่อสร้างพลเมือง สร้างชุมชนเข้มแข็งให้ประเทศไทยต่อไป

ปิยาภรณ์ มัณฑะจิตร

ผู้จัดการมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)

คำนำ

เป็นที่ทราบกันดีว่า โครงสร้างประชากรไทยที่เปลี่ยนแปลงสู่ยุค “เกิดน้อย อายุยืน” ส่งผลให้ไทยเป็นสังคมสูงวัย ด้วยว่าเรามีประชากรสูงอายุจำนวนมากขึ้น สวนทางกับจำนวนประชากรวัยเด็กและเยาวชนที่นับวันยิ่งลดน้อยลง เป็นเงื่อนไขที่ทำให้สังคมไทยจำเป็นต้องเอาใจใส่ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและศักยภาพของเด็กทุกคนเพื่อให้เติบโตเป็นเยาวชนที่มีคุณภาพ เปี่ยมด้วยศักยภาพ และช่วยนำพาสังคมสูงวัยพ้นฝ่ากระแสคลื่นลมของยุคเทคโนโลยีเปลี่ยนโลก

กล่าวอีกนัยหนึ่ง “คนรุ่นใหม่ที่เข้มแข็งและเปี่ยมด้วยศักยภาพ” คือทางรอดของสังคมสูงวัย

ทว่า ดัชนีการพัฒนาเยาวชนของไทยเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มประเทศอาเซียนนับว่าอยู่ในอากาหรนำเป็นห่วง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของการมีส่วนร่วมทางสังคม นอกจากนี้ ยังพบว่าเยาวชนไทยป่วย เจ็บ และตาย โดยไม่จำเป็นด้วยสาเหตุที่สามารถป้องกันได้ อาทิเช่น อุบัติเหตุทางถนน การเสพติดแอลกอฮอล์ เชนไอวี/เอดส์ โรคซึมเศร้า/จิตเภท และความรุนแรง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) จึงให้ความสำคัญและสนับสนุนโครงการที่มุ่งค้นหานวัตกรรมทางสังคมหลากหลายรูปแบบเพื่อพัฒนาศักยภาพเยาวชนคนรุ่นใหม่และการนำนวัตกรรมไปใช้ในวงกว้าง เพื่อสร้างผลกระทบที่ดีต่อสุขภาวะองค์รวมของเยาวชน ตลอดจนเปิดพื้นที่ของการมีส่วนร่วมให้เยาวชนนำศักยภาพมาร่วมพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้าต่อไป

ทั้งนี้ การสนับสนุนโครงการพัฒนาองค์กรระดับจังหวัดเพื่อพัฒนาพลเมืองเยาวชน (Active Citizen) ในปี พ.ศ. 2561 สสส. ร่วมมือกับมูลนิธิสยามกัมมาจลสนับสนุนโครงการใน 2 จังหวัดคือ 1) จังหวัดลำพูน ภายใต้โครงการปลูกสำนึก สร้างพลัง เสริมศักยภาพ เยาวชนเมืองลำพูน และ 2) จังหวัดสตูล ภายใต้โครงการกลไกชุมชนสู่การพัฒนาเยาวชนจังหวัดสตูล เพื่อขยายผลนวัตกรรมทางสังคมในการพัฒนาเยาวชนคนรุ่นใหม่ผ่านการเสริมศักยภาพให้องค์กรพัฒนาเอกชนในแต่ละจังหวัดเป็นกลไกพัฒนาเยาวชนในพื้นที่ เป็นกลไกที่มีทักษะในการออกแบบการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีทักษะในศตวรรษที่ 21 และมีสำนึกความเป็นพลเมืองผ่านการเปิดโอกาสให้เยาวชนเรียนรู้นอกห้องเรียนจากโจทย์หรือสถานการณ์จริงในชุมชน รวมถึงเป็นกลไกที่มีบทบาทในการเชื่อมโยงองค์กรภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม และชุมชนในแต่ละพื้นที่มาร่วมสนับสนุนการพัฒนาเด็กและเยาวชนของตนเอง เป็นการสร้างความเข้มแข็งของพื้นที่ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และระดับจังหวัดให้มีความสามารถในการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่มีคุณภาพ

สสส. เชื่อมั่นว่าด้วยศักยภาพของจังหวัดลำพูนและจังหวัดสตูลในการเป็นต้นแบบ เป็นแหล่งเรียนรู้ จะช่วยเสริมพลังของการขยายผลนวัตกรรมทางสังคมเพื่อการพัฒนาพลเมืองเยาวชนและการร่วมสร้างชุมชนเข้มแข็งให้ขยายวงกว้างอย่างยั่งยืนสืบต่อไป

ณัฐยา บุญภักดี

ผู้อำนวยการสำนักสนับสนุนสุขภาวะเด็ก เยาวชน และครอบครัว

บทบาทเจ้าหน้าที่โครงการกลไกชุมชน สู่การพัฒนาเยาวชนสตูล

ทำฐานข้อมูล การพัฒนาเยาวชน

สื่อสาร สร้างการเรียนรู้กับสังคม

01

ประชาสัมพันธ์
แสวงหาเยาวชนที่สนใจทำโครงการเพื่อชุมชน และพัฒนาทักษะและสำนึกความเป็นพลเมือง

พัฒนาเยาวชน

04

เติมเรื่องสำนึกพลเมืองและสนับสนุนให้เยาวชน
ทำโครงการเพื่อชุมชน เวลา 4-5 เดือน โดยพี่เลี้ยง ติดตามความก้าวหน้าให้คำปรึกษา-ระหว่างทำโครงการ

02

โค้ชเยาวชนเพื่อค้นหาโจทย์
และพัฒนาโครงการ ฝึกคิดวิเคราะห์ ทุกข์ / ทุนชุมชน และทบทวนศักยภาพตนเอง

05

ถอดบทเรียนการเรียนรู้ของเยาวชน
และแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่ม

03

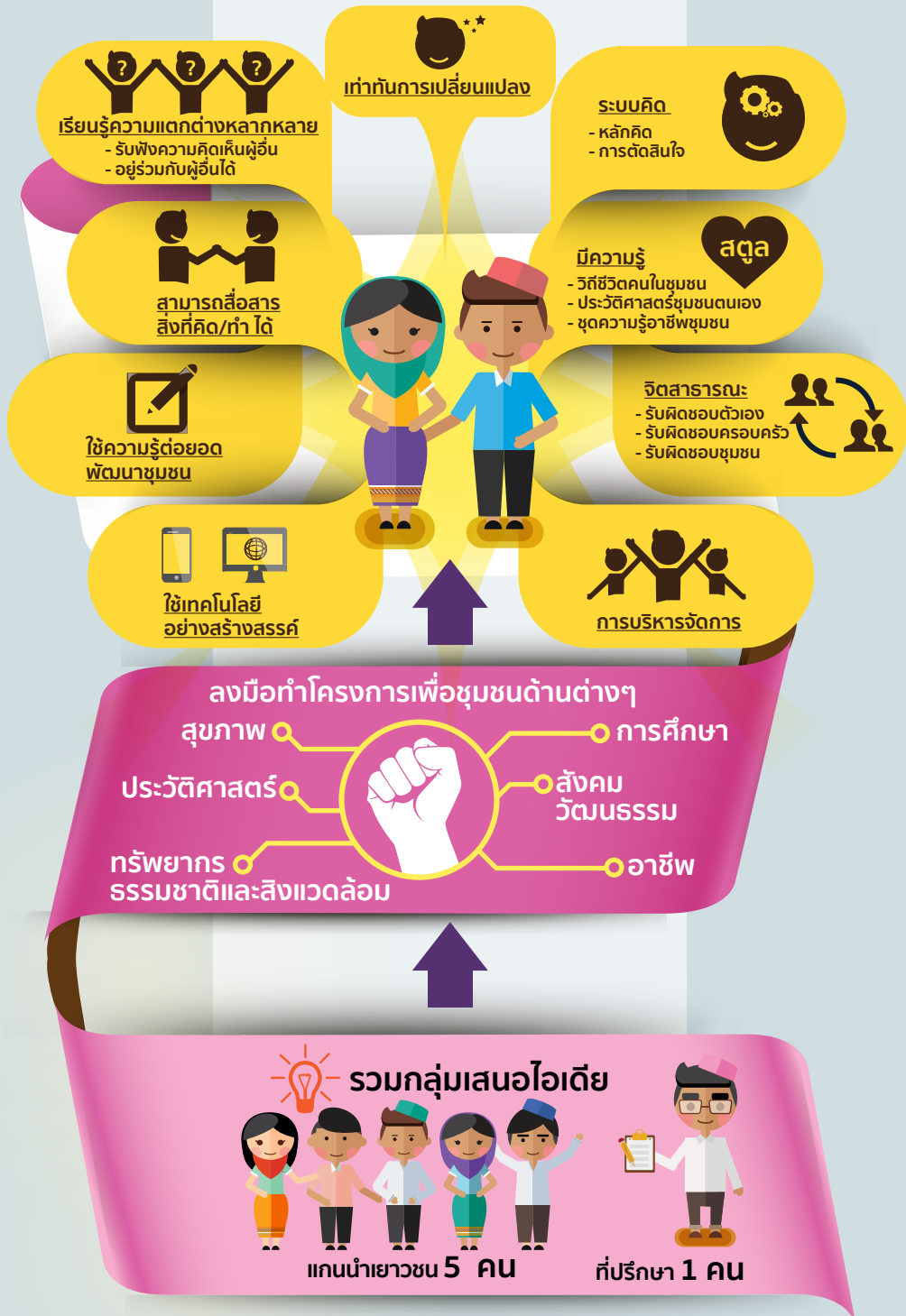
เสริมศักยภาพเยาวชน เก็บข้อมูล
ศึกษาวิเคราะห์ชุมชน บริหารจัดการโครงการ ทำงานเป็นทีม ทักษะการสื่อสาร การผลิตสื่อ

06

จัดเทศกาลการเรียนรู้
เป็นเวทีให้เยาวชนนำเสนอผลงาน และการเรียนรู้ให้ชุมชนเห็นพลังเยาวชน

คุณลักษณะพลเมืองเยาวชนจังหวัดสตูล ที่เรียนรู้ผ่านการทำโครงการ

สรุปผลการดำเนินโครงการปีที่ 1 พ.ศ. 2560-2561

เกิดโครงการชุมชน (Community project) ที่มีทีมเยาวชนเป็นผู้รับผิดชอบโครงการทั้งหมด ประเด็นที่เยาวชนทำโครงการ 5 ประเด็น

จำนวนแกนนำเยาวชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการ

แกนนำเยาวชน
75 คน

คนในชุมชน
375 คน

กรรมการโครงการ
5 คน

ที่ปรึกษาโครงการ
เยาวชน 24 คน

ผลประเมินการเรียนรู้เยาวชนก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ

ทักษะ	ก่อนทำโครงการ	หลังทำโครงการ
1. การเรียนรู้ชุมชน	3.19	3.68
2. จิตสำนึกพลเมือง	3.51	4.08
3. ทักษะการคิด	3.19	3.63
4. ลักษณะนิสัย	3.61	3.93
5. การลงมือปฏิบัติ	3.34	3.89
6. การทำงานเป็นทีม	3.87	4.15

สารบัญ

เส้นทางการพัฒนาเยาวชนพลเมืองสตูลสู่กลไกสตูลยั่งยืน	11
— . สิ่งแวดล้อม	47
เด็กบ้านควน ชวนฝัน ‘คลองมำบัง’	49
บทเรียนยิ่งใหญ่ของคนตัวเล็กที่บ้านวังนาใน	59
วัยใสร่วมใจจัดการ ‘ขยะ’ ในชุมชน	69
‘ป่าเลน’ เคยเห็น แต่เพิ่งเข้าใจ	81
— . ประวัติศาสตร์	93
ประวัติศาสตร์ชุมชนเกษตรี ฉบับสภาเยาวชน	95
ค้นรากชุมชน ค้นหาตนเอง: เยาวชนบ้านนาพญา จังหวัดสตูล	107
— . วัฒนธรรม	119
เรียนรู้เพื่อรักษ์ ‘ปิ่นจ๊กสีลัดบ้านทุ่ง’	121
— . ท้องเที่ยวโดยชุมชน	133
‘น้ำตกสายใจ’ สายใยชุมชน และความมุ่งมั่นของ เยาวชนเขาโคร	135
ฝ่ามดัยอม ‘บ้านบ่อเจ็ดลูก’ ทัศนกรรมจากใจเยาวชน	147
— . สุขภาพ	157
‘ชุมชนไร้ควัน’ ความฝันเยาวชนเขาน้อย	159
เด็กบ้านทุ่งพัฒนา ‘ปลูกผักพื้นบ้าน’ ปลอดภัย	171
เยาวชนกับผู้สูงอายุ: ดูแล เรียนรู้ และอยู่ด้วยกันตามวิถีชุมชน	181
ผักปลอดภัย และการเรียนรู้ของเยาวชนบ้านห้วงทาง	193

**เส้นทางการพัฒนา
เยาวชนพลเมืองสตูล
สู่กลไกสตูลยั่งยืน**

กระบวนการพัฒนาเยาวชน: 16 ขั้นตอนสร้างความรู้ ทักษะ และสำนึกพลเมือง

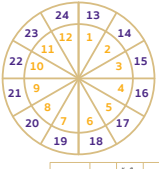
1 หาเด็ก หาพี่เลี้ยง: กิจกรรมค้นหาแกนนำ

ทำความเข้าใจกับผู้ที่ใหญ่ในชุมชนก่อน ทั้งกลุ่มเก่า กลุ่มใหม่ โดยใช้เทคนิค “แบบหมด” ทั้งแนวคิดโครงการ วิธีการทำงาน ทักษะ ทัศนคติ ภาพฝัน และงบประมาณ เพื่อให้ชุมชนเข้าใจ และเห็นเป้าหมายการทำโครงการร่วมกัน

2 ทำความเข้าใจกันและกัน: กิจกรรมทำความเข้าใจพื้นที่ และเรียนรู้ศึกษาทางโครงการ

เนื่องจากเป็นการทำงานในรูปแบบใหม่กับคนกลุ่มใหม่ และพื้นที่ใหม่ (บางโครงการ) ซึ่งการจะทำงานให้ไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ ทีมโค้ชจำเป็นต้อง “รู้จักเด็ก รู้จักพื้นที่” รายโครงการ โดยใช้เครื่องมือ “ปฏิทิน/นาฬิกาชีวิต”

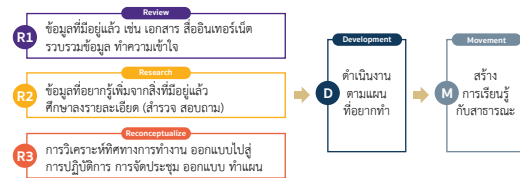

- กระบวนการ**
- แจกกระดาษชาร์ต ปากกา สี
  - วาดนาฬิกา และเขียนกิจกรรมชีวิต ในแต่ละชั่วโมงลงในช่องบนกระดาษชาร์ตให้เสร็จ
  - เขียนรายละเอียดชีวิตลงใน A4
  - นำชาร์ตมาติดข้างฝา

กิจกรรม	เขียน	วาดนาฬิกา	แจกกระดาษชาร์ต	ปากกา สี

3 สรุปภาพรวมและแนวทางไปต่อ: ประชุมที่ปรึกษาโครงการ

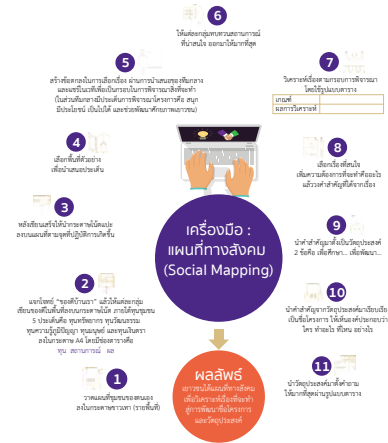
ที่ปรึกษาโครงการช่วยวิเคราะห์หาแนวทางดำเนินงานต่อ ปรับเปลี่ยนเครื่องมือ ออกแบบโครงการ จากกระบวนการวิจัย 10 ขั้นตอน เป็นเครื่องมือ “3RDM”

4 รู้จักเพื่อน รู้จักชุมชน: ค่ายพัฒนาโครงการและจัดวิทยากรเด็ก

เยาวชนได้ทำความรู้จักกับเพื่อนร่วมโครงการฯ ทีมโค้ช และแผนการทำโครงการสำหรับกลับไปดำเนินการต่อในชุมชน

How to: วิเคราะห์กลุ่ม-ชุมชน

5 จะทำอะไร ใช้เงินเท่าไร: เวทีบริหารจัดการโครงการ

การบริหารจัดการโครงการเป็นอีกหนึ่งทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ทีมจึงจัดเวทีบริหารจัดการโครงการขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างการเรียนรู้เรื่องการบริหารการเงิน ด้วยชุมชนเยาวชน คลี่รายละเอียดของกิจกรรมที่จะทำ เพื่อกำหนดความเหมาะสมของงบประมาณ และวางแผนเก็บข้อมูลขั้น 3R

แบบฟอร์มตารางการปฏิบัติงาน

วันที่	กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ	สถานที่	เวลา	สถานะ	หมายเหตุ

6 ติดตามและเติมเต็มโครงการ: เวทีนำเสนอโครงการครั้งที่ 1

การนำเสนอโครงการต่อผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งจะช่วยเข้โครงการเด็กให้คมชัดยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันเวทีนี้ก็มีวัตถุประสงค์แฝงคือ เป็นการฝึกทักษะการนำเสนอ ความกล้าแสดงออก และทักษะการสื่อสารแก่เยาวชน

7 ฝึกทักษะการสื่อสารและรู้เท่าทันสื่อ: อบรมโปรเจกต์สื่อออนไลน์ ครั้งที่ 1

- ฝึกทักษะการสื่อสารผ่านภาพถ่ายและการเขียนเนื้อหาการเรียนรู้หลักมีดังนี้
  - การรู้เท่าทันสื่อ ทั้งข้อดีและข้อเสีย
  - การถ่ายภาพเพื่อสื่อสารและการเขียนบรรยาย (Caption) อย่างสร้างสรรค์
  - เล่าเรื่องผ่านการเขียนบรรยาย การเขียนพรรณนาเชิงเปรียบเทียบ และออกแบบเป็นนิยายสั้นๆ โดยเลือกโจทย์ชุมชนที่เยาวชนอยากรู้มากที่สุด
  - ฝึกทักษะการจับประเด็น เพื่อเตรียมพร้อมก่อนไปสัมภาษณ์คนในชุมชน ผ่านกิจกรรมสถานการณ์สมมติ เล่าเรื่องโครงการที่ตนเองทำให้เพื่อนฟัง

8 เติมเต็ม 3R: นำเสนอโครงการครั้งที่ 2

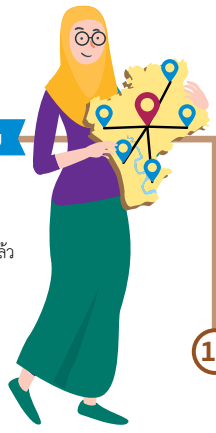

ผู้ทรงคุณวุฒิช่วยเติมเต็มแผนการทำงานแก่เยาวชน คือ D และ M โดยใช้เครื่องมือ session design และสร้างความเข้าใจการสร้างการเรียนรู้ให้เยาวชนแก่ที่เลี้ยงชุมชน ในการหนุนเยาวชนทำกิจกรรมในชุมชน เป็นพื้นที่ฝึกทักษะการนำเสนอแก่เยาวชน

16 มทกรรมเยาวชนสตูด: เยาวชนคนแฉ่ายถ่าย

นำเสนอผลงานในงาน “มทกรรมเยาวชนสตูดครั้งที่ 1 เยาวชนคนแฉ่ายถ่าย” ระหว่างวันที่ 26-27 มกราคม 2562 ที่โรงเรียนอนุบาลสตูด ซึ่งเป็นแม่ข่ายพื้นที่นวัตกรรม การศึกษาจังหวัดสตูด นอกจากถือสารโครงการของเยาวชนแล้ว นี่ยังเป็นโอกาสสร้างการรับรู้แก่หน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง ในจังหวัดซึ่งอาจนำไปสู่การขยายผลโครงการฯ ต่อไป

15 Learning Journey: เวทีสรุปเส้นทาง การเรียนรู้

ทบทวนสิ่งที่ได้เรียนรู้ผ่านเครื่องมือ “Learning Journey” ในพื้นที่ของแต่ละทีม โดยมีขั้นตอน RDM เป็นธงในแต่ละระยะ เพื่อสะท้อนให้เยาวชนเห็นว่า พวกเขาทำอะไรไปบ้าง และในระยะนั้นเกิดอะไรขึ้น ได้ทเรียนอะไร เหลืออะไรที่ต้องทำต่อ และวางแผนงานมทกรรม

14 ขยายมุมมองจากชุมชนสู่ระดับโซน: เวทีประชุมโซน

จากการมองเห็นปัญหาในระดับชุมชน โคชได้ชวนเยาวชนเดิมมุมมอง ความเป็นพลเมืองในระดับโซน เพื่อให้เยาวชนมองเห็นความเชื่อมโยง ของตัวองกับสังคมในระดับใหญ่ขึ้น และปลูกสำนึกอยากมีส่วนร่วม รับผิดชอบต่อความเป็นไปของโซน โดยใช้จุดร่วมทางภูมิศาสตร์ แบ่งโซนเป็น 3 โซน ได้แก่

1. โซนอำเภอความทากหลง และอำเภอเมือง มีลักษณะวิถีชีวิตแบบคนเมือง
2. โซนอำเภอคลองขลุง และอำเภอทุ่งหว้า เป็นชุมชนชายฝั่ง มีวิถีชีวิตผูกพันกับทะเล
3. โซนอำเภอท่าแพ อยู่ในโซนที่มีนิเวศน์เป็นภูเขาและคลอง

12 พัฒนาสื่อจนเป็นรูปธรรม: อบรมโปรเจกต์สื่อโดนใจ ครั้งที่ 3

เยาวชนลงมือซ่อม ลมมือทำ และรับคอมเม้นต์ เพื่อปรับแก้ผลงานของตัวเองให้เสร็จสมบูรณ์

13 กระชับความสัมพันธ์โคชกับเยาวชน: ค่ายพลังกลุ่มและความสุข รอบที่ 2

เนื่องจากการผลัดเปลี่ยนเยาวชนใหม่หลายทีม ทีมโคชจึงจัดกิจกรรมนี้ใหม่อีกครั้งในพื้นที่กลุ่มละ 1 วัน เพื่อให้เยาวชนเรียนรู้เรื่องการงานเป็นทีม ขณะเดียวกันโคชกับเยาวชนที่เพิ่งเข้ามาใหม่ร่วมทีม ก็ได้รู้จักและ สนับสนุนกันมากขึ้น ทำให้เยาวชน กล้าคุยกัน และสื่อสารการทำงานได้เร็วขึ้น

9 รู้จักเพื่อน รู้จักตัวเอง เพื่อทำงานร่วมกัน: ค่ายพลังกลุ่มและความสุข

ฝึกทักษะ “การทำงานเป็นทีม” ด้วยการรู้จักตนเอง และเพื่อนผ่านกิจกรรมสัตว์สี่ทิศ และ เกมตาราง 6 ช่อง, เก้าอ้อดนตรี, ลูกเป็ดขี้เหร่ และเกมเท้าขีด ทำให้เยาวชน ได้ทเรียนเรื่องการวางแผนและความสามัคคี

กิจกรรมสัตว์สี่ทิศคืออะไร

สัตว์สี่ทิศ สอนให้เยาวชนเรียนรู้พฤติกรรมของนก 4 สปีด ได้แก่ นกอินทรี นกเหยี่ยว นกฟีนิกซ์ และ นกทูแคน เพื่อใช้ในการทำงานร่วมกัน

กรรมา: กรรมา
ลักษณะ นกอินทรี นกเหยี่ยว นกฟีนิกซ์ และ นกทูแคน มีลักษณะที่คล้ายกัน คือ ชอบล่าเหยื่อ และมีความเร็วสูง

นก: นกอินทรี
ลักษณะ นกอินทรี นกเหยี่ยว นกฟีนิกซ์ และ นกทูแคน มีลักษณะที่คล้ายกัน คือ ชอบล่าเหยื่อ และมีความเร็วสูง

นก: นกเหยี่ยว
ลักษณะ นกอินทรี นกเหยี่ยว นกฟีนิกซ์ และ นกทูแคน มีลักษณะที่คล้ายกัน คือ ชอบล่าเหยื่อ และมีความเร็วสูง

นก: นกฟีนิกซ์
ลักษณะ นกอินทรี นกเหยี่ยว นกฟีนิกซ์ และ นกทูแคน มีลักษณะที่คล้ายกัน คือ ชอบล่าเหยื่อ และมีความเร็วสูง

นก: นกทูแคน
ลักษณะ นกอินทรี นกเหยี่ยว นกฟีนิกซ์ และ นกทูแคน มีลักษณะที่คล้ายกัน คือ ชอบล่าเหยื่อ และมีความเร็วสูง

11 พัฒนาทักษะสื่อสารและความคิดสร้างสรรค์: อบรมโปรเจกต์สื่อโดนใจ ครั้งที่ 2

พัฒนาโปรเจกต์การทำสื่อที่ลืงลึกมากขึ้นตามความสนใจ และความถนัดของเยาวชน 5 ประเภท ได้แก่ 1. วิดีโอ 2. การแสดงละคร 3. คลิปขนาดสั้น 4. เพลง, ดนตรี และการละเล่น 5. นิติสารและหนังสือทำมือ

10 เยาวชนลงมือทำโครงการในชุมชน : หัวใจสำคัญของการสร้างทักษะ และลักษณะนิสัย (Character building)

เป็นเส้นทางการเรียนรู้สำคัญ (Learning journey) ที่จะเจอปัญหาและความท้าทายมากมาย ซึ่งโครงการฯ เชื่อว่า “ปัญหาคือโอกาสในการเรียนรู้” การได้เผชิญปัญหา คิดแก้ปัญหาด้วยตนเองก่อน โดยมีพี่เลี้ยงและโคชคอยสังเกตการณ์ และหาจังหวะที่เหมาะสมเพื่อเข้าไปช่วยเหลือ ตรงนี้เป็นกระบวนการบ่มเพาะ สร้างทักษะและลักษณะนิสัย (Character building) ให้กับเยาวชน

สถานการณ์ ‘อวนลากอวนรุน’ รุกล้ำน่านน้ำและชายฝั่งทะเลจังหวัดสตูล ราวปี พ.ศ. 2530 ที่ทำให้ ‘เครือข่ายประมงพื้นบ้าน’ ต้องรวมตัวกันและลุกขึ้นมาหาแนวทางในการจัดการตนเอง เพื่อรับมือกับผู้นุกรุกที่เข้ามาครอบงำทรัพยากรเหนือทะเลหน้าบ้าน การต่อสู้ครั้งนั้น ยึดเชื้อยาวนานกระทั่งนำไปสู่การจัดตั้ง ‘กลุ่มประมงพื้นบ้าน’ ในปี พ.ศ. 2540 ในที่สุด

การเคลื่อนไหวในนามของกลุ่มได้เกี่ยวร้อยเอาภาคประชาสังคมในจังหวัดสตูล ให้มาต่อสู้ร่วมกัน ซึ่งหนึ่งในคณะทำงานขับเคลื่อนคือ สมพงษ์ หลีเคราะห์

กระทั่งปี พ.ศ. 2541 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้ริเริ่ม งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป้าหมายคือการสนับสนุนให้ชาวบ้านแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนผ่านกระบวนการวิจัย กล่าวคือ ต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูลความรู้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ และนำองค์ความรู้นั้นไปแก้ไขปัญหา ซึ่งชาวบ้านที่เป็นเจ้าของปัญหาต้องเป็นผู้ดำเนินงานด้วยตนเอง โดยในระยะแรกเริ่มของงานวิจัยท้องถิ่นคือการ ‘มองหา’ คนทำงานที่มีประสบการณ์กับชุมชน ซึ่ง วีระ ทองพงษ์ นักพัฒนาเอกชนแถวหน้าของภาคใต้ ได้เข้ามาหาหรือและพูดคุยเกี่ยวกับแนวคิด ใช้งานวิจัยยกระดับและคลี่คลายปัญหาของชุมชนท้องถิ่น นำไปสู่ความคิดความเชื่อที่ว่า งานพัฒนาที่ยั่งยืน จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ องค์กรชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเอง และสามารถจัดการปัญหาของชุมชนเองได้หากมียุทธวิธีที่เหมาะสม เครือข่ายนักพัฒนา จังหวัดสตูลจึงเห็นร่วมกันว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นโอกาสหนึ่งที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่น สร้างความรู้ สร้างปัญญา เป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพคน ชุมชน หนุนเสริมงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นสตูล

ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2544 การก่อร่างสร้างงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่สตูลจึงมีความชัดเจนมากขึ้น และเกิดการจัดตั้ง ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล (NODE) โดยมีฐานที่มั่นสำคัญอยู่ที่ ชุมรมชาวประมงพื้นบ้าน จ.สตูล (องค์กรภาคประชาชน) มี สมพงษ์ หลีเคราะห์ เป็นผู้ประสานงานจนถึงปัจจุบัน

กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล ได้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ทั้งทาง Node ทางโครงการวิจัย และเพื่อนพ้องพันธมิตรในแวดวงนักพัฒนาและประชาสังคมต่าง ๆ จนสามารถ หยั่งราก ผลิบาน และให้ผลผลิตที่ตอกย้ำให้เห็นว่า งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นอีกยุทธวิธีหนึ่งที่สามารถทำให้ ความคิดความเชื่อของผู้เกี่ยวข้อง ที่อยากเห็นชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น เป็นความจริงได้ จนเกิดเป็นโครงการวิจัยในพื้นที่จังหวัดสตูล จำนวน 24 โครงการ แยกเป็นโครงการที่

ดำเนินแล้วเสร็จ 10 โครงการ กำลังดำเนินการ 14 โครงการ แบ่งเป็นประเด็นหลัก ๆ คือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ในส่วนของประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน “บ้านป่อเจ็ดลูก” ค้นพบแนวทางการจัดการท่องเที่ยวกระทิงเป็นต้นแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับชุมชนอื่น ๆ จนปัจจุบัน

และชุดประเด็นการศึกษา โดยเฉพาะชุดประเด็นการศึกษาในโรงเรียนตะโละใส ที่มีอาจารย์สุทธิ สายสุนีย์ เป็นนักวิจัย (ปัจจุบันเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลสตูล) สามารถสร้างองค์ความรู้ที่เปลี่ยนหน้าตาการศึกษาของจังหวัดสตูล คือ **กระบวนการวิจัยในชั้นเรียน 10 ขั้นตอน** ที่มีการนำรูปแบบการทำงานวิจัยไปใช้ เป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนที่โรงเรียนอนุบาลสตูล จนกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ในการจัดการศึกษาโดยใช้โครงงานฐานวิจัย (Research Based Learning) เป็นเครื่องมือในการพัฒนาผู้เรียน ทำให้เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูลมีประสบการณ์การทำงานด้านเด็กและเยาวชนที่ศึกษาอยู่ในระบบโรงเรียนมาอย่างต่อเนื่อง

นอกจากการทำงานด้านท่องเที่ยว และด้านการศึกษาแล้ว เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานฯ หรือทีมโหนด (Node) ยังร่วมกับชาวบ้านขึ้นใจวิจัยในอีกหลายประเด็น เช่น เกษตรอินทรีย์ ประวัติศาสตร์ชุมชน และได้มีการนำกระบวนการสนับสนุนการเรียนรู้ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปจัดอบรมให้กับหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ขององค์กรที่ทำงานกับชุมชน เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ฯลฯ

ปี พ.ศ. 2555 มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) จัดทำ **โครงการสร้างชุมชนบริหารจัดการตัวเองในพื้นที่ประสาบภัยสึนามิ** ซึ่งทางศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูลเห็นว่า กระบวนการและแนวทางที่มูลนิธิสยามกัมมาจลออกแบบไว้จะสามารถ **‘ยกระดับ’** การทำงานของทั้งเครือข่ายนักวิจัย และคณะทำงานของศูนย์ประสานงานฯ ซึ่งการเข้าร่วมในโครงการดังกล่าวเป็นระยะเวลากว่า 5 ปี ก่อให้เกิดข้อค้นพบ และประสบการณ์ทำงานที่หลากหลาย อาทิ หลายพื้นที่เกิดกลไกการจัดการตนเอง เช่น สภากาแฟ (บ้านป่อเจ็ดลูก) สภาองค์กรชุมชน (บ้านขอนคลาน) ขณะที่คณะทำงานเกิดข้อค้นพบสำคัญคือ การยกระดับชุมชนวิจัยไปสู่ชุมชนเข้มแข็งจัดการตนเองได้ ต้องมีองค์ประกอบสามประการคือ **หลายคน หลายเรื่อง ต้องมีกลไก** ซึ่งหมายถึง ในชุมชนเกิดกลุ่มคนหลายคนคนที่สนใจเรื่องราวและประเด็นการพัฒนาชุมชนตนเองแตกต่างหลากหลาย ขณะเดียวกันก็ต้องมีโครงสร้างคณะทำงานมีข้อตกลงร่วมกันที่จะร่วมคิด ร่วมรับผิดชอบ ร่วมทำงานเป็นกลไกกำกับการทำงานให้แต่ละเรื่องแต่ละประเด็นมุ่งหน้าสู่เป้าหมายเดียวกัน

ซึ่งนอกจากแนวคิดดังกล่าว เงื่อนไขสำคัญของโครงการ **“การสร้างชุมชนบริหารจัดการตัวเองในพื้นที่ประสาบภัยสึนามิ”** คือการสร้างแกนนำแถว 2 แถว 3 รวมทั้งการสร้าง **“คนรุ่นใหม่”** หรือเยาวชนในพื้นที่ให้เข้ามาทำงานเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่จะร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาชุมชนต่อจากกลุ่มผู้ใหญ่ในอนาคต

จากการทำงานที่ผ่านมาการประกอบร่างกันระหว่าง **วิถีวิทยางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น** และ **กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง** จากชุดโครงการสีนามิ ทำให้ **ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล** เห็นเป้าหมายในการยกระดับไปสู่ **จังหวัดจัดการตนเอง** ชัดขึ้น เมื่อเห็นความสำคัญของการสร้างคนรุ่นใหม่ผ่านชุดโครงการ Active Citizen จึงได้กำหนดเป้าหมายของโครงการ Active Citizen คือ การเปิดพื้นที่ เปิดโอกาสในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนรุ่นใหม่ให้หันมาสนใจปัญหาของบ้านเมืองตลอดจนเอารัฐฯ และไม่ทิ้งดูดาต่อปัญหาที่เกิดขึ้น ดังแนวคิดของโครงการ คือ ‘Rise up the chance: เยาวชนทนแล่ม่ายดาัย’ อันหมายถึง เยาวชนที่มีการตื่นตัว ตื่นรู้ต่อสิ่งที่เกิดขึ้น และจัดการอย่างชาญฉลาด

ดังนั้น เมื่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) มีแนวคิดจะขยายพื้นที่การทำโครงการ Active Citizen เพิ่มขึ้น 2 จังหวัด มูลนิธิสยามกัมมาจลจึงชักชวนศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล เพราะเล็งเห็นศักยภาพในการทำงานกับชาวบ้านในพื้นที่ ความมีใจที่มุ่งมั่นกับการทำงานพัฒนาท้องถิ่น และประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมา ทางทีมโหนดจึงตอบตกลง ภายใต้ฐานคิดการทำงานของทีม 3 เรื่องคือ

1. การทำงาน Active Citizen จะช่วยต่อยอดงานของภาคประชาสังคม
2. การทำโครงการต้องทำงานร่วมกับพี่เลี้ยงพื้นที่
3. การสร้างเครือข่ายพี่เลี้ยงมีความจำเป็นต่อการพัฒนาเครือข่ายเยาวชนที่กว้างขึ้น

ในที่สุดจึงเกิดเป็น “**โครงการกลไกชุมชนสู่การพัฒนาเยาวชนจังหวัดสตูล**” ที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาเด็กเยาวชนสู่การสร้างกลไกเยาวชนระดับจังหวัด และกลไกพี่เลี้ยงชุมชนที่ทำงานคู่ขนานกัน เพื่อเข้ามา “**สืบต่อประเด็นการทำงานต่างๆ ของภาคประชาสังคม**” ที่กลุ่มผู้ใหญ่ร่วมกันขับเคลื่อนอยู่ 7 ประเด็น ได้แก่ เครือข่ายประมง การจัดการทรัพยากร แหล่งท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สุขภาวะ และเกษตรกรรม โดยระยะเวลา 3 ปีของโครงการหลังจากนี้ ทีมงานหวังว่าสิ่งที่จะเกิดขึ้นในจังหวัดสตูลคือ เพื่อพัฒนาจังหวัดสตูลสู่ “**การจัดการสตูลยั่งยืน**” ตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs: Sustainable Development Goals) ซึ่งเป็นกรอบทิศทางพัฒนาของโลกที่องค์การสหประชาชาติ (UN: United Nations) กำหนดขึ้น

กรอบคิดในการดำเนินงาน

โครงการกลไกชุมชนสู่การพัฒนาเยาวชนจังหวัดสตูล มีเป้าหมาย 2 ระดับ คือ 1. การพัฒนาเด็กเยาวชนสู่การสร้างกลไกเยาวชนระดับจังหวัด เพื่อเข้ามา **‘สืบต่อประเด็นการทำงานต่างๆ ของภาคประชาสังคม’** และ 2. สร้างกลไกชุมชนที่มีศักยภาพในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ โดยมีกระบวนการทำงานที่คู่ขนานกัน คือ

เดินตามเด็ก เป้าหมายคือการค้นหาเด็กและเยาวชนเพื่อเข้าร่วมโครงการ โดยพี่เลี้ยงหรือทีมโค้ชเข้าไปในพื้นที่เพื่อค้นหาเด็กกลุ่มเป้าหมาย ผ่าน **‘ผู้ใหญ่’** ในชุมชน ซึ่งการทำงานลักษณะนั้นนอกจากจะเป็นการชักชวนและกระตุ้นให้เด็กอยากเข้ามามีส่วนร่วมในการทำโครงการ ยังเป็นการช่วยอธิบายและทำความเข้าใจกับชุมชน ผู้ปกครอง และ/หรือพี่เลี้ยงเกี่ยวกับโครงการ

เดินพร้อมเด็ก เป็นกระบวนการที่โค้ชและพี่เลี้ยงพื้นที่ที่ต้องทำงานควบคู่กับเด็ก กรณีนี้พี่เลี้ยงอาจต้องเป็น **‘คนชวนเด็กหาความสนใจ’** เพื่อทำกิจกรรมเป็นประจำในชุมชน เช่น งานจิตอาสา กีฬางานช่วยเหลือชุมชน หรือพัฒนาทักษะอื่นๆ ตามที่สนใจ ซึ่งกระบวนการนี้จะเป็นเสมือนการขยายเครือข่ายที่ทำให้เยาวชนรวมตัวกันได้ ขยายเครื่องมือหรือกิจกรรมใหม่ๆ เป็นการทำงานที่หนุนเสริมระหว่างกันให้กำลังใจขณะเด็กเกิดปัญหาระหว่างการดำเนินงาน เพื่อให้เด็กรู้สึกว่ามีคนคอยช่วยเหลือ (โดยทำได้ทั้ง 2 แบบคือ ผ่านพี่เลี้ยงพื้นที่ และทีมโค้ชจากศูนย์ประสานงาน)

กล่าวคือ กิจกรรมเดินพร้อมเด็ก สามารถเกี่ยวข้องกับผู้เกี่ยวข้องเข้ามาทำงานร่วมกับเด็ก หากมีกิจกรรมต่อเนื่องก็จะมีการยกระดับไปสู่ **‘กลไกพัฒนาเด็กและเยาวชนบ้าน...’** ในอนาคต โดยให้เยาวชนแกนนำเป็นผู้ชักชวนเพื่อนมาเข้าร่วม เพื่อขยายกลุ่มเด็ก โดยเน้นกิจกรรมของกลุ่มที่เป็นกิจกรรมที่ทำเป็นประจำทุก ๆ สัปดาห์ ทุกเดือน จนเกิดเป็นเครือข่าย เช่น เด็กปั่นจักรยานเก็บขยะทุกอาทิตย์ เป็นต้น (Routine) เพื่อให้งานของกลุ่มมีความต่อเนื่อง และเกิดสายสัมพันธ์ยึดโยงกลุ่มผ่านกิจกรรม

หนุนเด็กเดิน คือ การเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนคิดและทำกิจกรรมด้วยตนเอง โดยออกแบบให้เยาวชนดำเนินงานภายใต้กระบวนการ RDM ดังนี้

R1 - Review ศึกษาข้อมูลที่มีอยู่แล้วจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ หรืออินเทอร์เน็ต

R2 - Research ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

R3 - Reconceptualize นำข้อมูลจาก R1 และ R2 มาวิเคราะห์ทิศทางการทำงาน และออกแบบการปฏิบัติการ

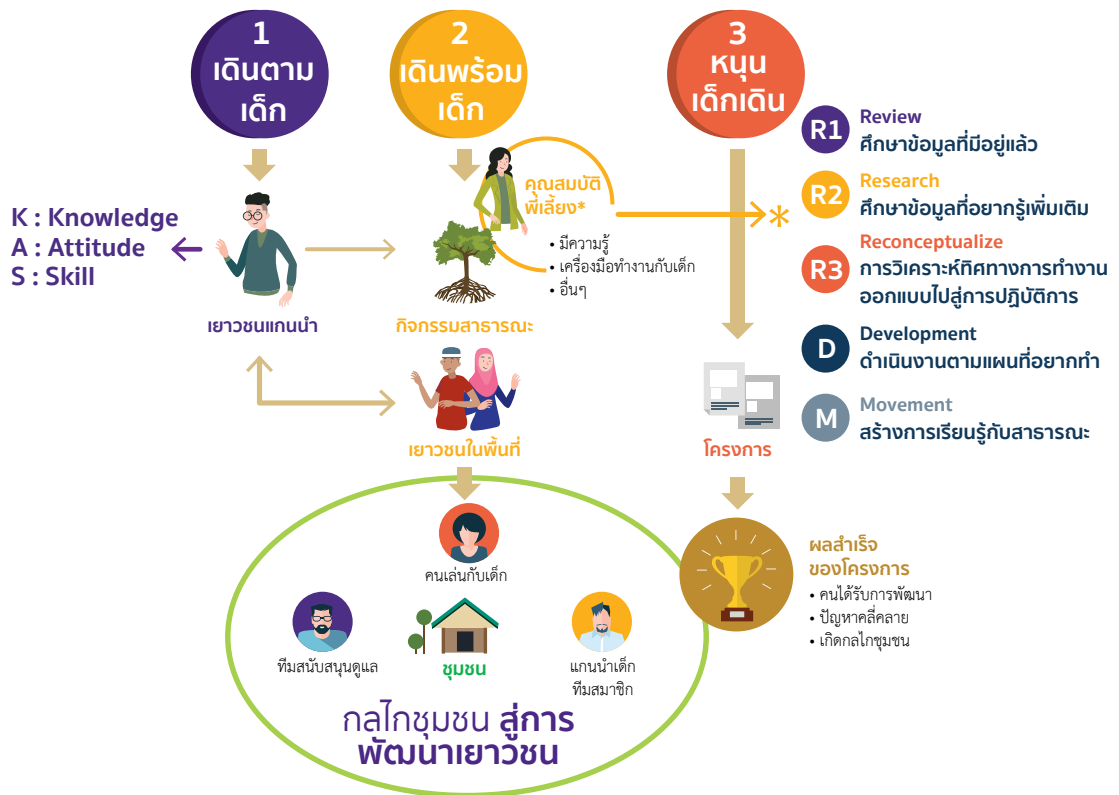
D - Development ดำเนินงานตามแผน

M - Movement ต้องนำไปสู่กิจกรรมสาธารณะในอนาคต ภายใต้การทำงานร่วมกันของเด็ก พี่เลี้ยง และชุมชน โดยมีตัวชี้วัดที่สำคัญคือ มีกลุ่มเด็กและพี่เลี้ยงชุมชนเข้ามาร่วมทีมเมื่อสิ้นสุดกิจกรรมในแต่ละครั้ง

ทั้งนี้ กระบวนการทั้ง 3 ลักษณะจะนำไปสู่การสร้าง “กลไกการพัฒนาเด็กและเยาวชน ที่นำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นนั้นๆ อย่างยั่งยืน อีกทั้งจะก่อให้เกิดการพัฒนาคน เกิดกลไกในชุมชน และปัญหาที่เยาวชนและพี่เลี้ยงร่วมกันทำได้รับการแก้ไข หรือคลี่คลาย

นอกจากการเกิดกลไกการทำงานแล้ว แนวทางการทำงานทั้ง 3 ลักษณะจะนำไปสู่การสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเยาวชน คือเกิดการพัฒนาด้าน K: Knowledge A: Attitude และ S: Skill เช่นเดียวกับเป้าหมายของการจัดการศึกษาในระบบ

กรอบคิดการทำงานพัฒนาเยาวชนจังหวัด

กลไกการทำงาน

ทีมงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล หรือทีมไหนก็ได้ร่วมกันวางแผนกลไกการทำงานเป็น 3 ระดับ คือ

1. กลไกบริหารจัดการโครงการ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล ซึ่งได้แบ่งบทบาทความรับผิดชอบในการพัฒนาเยาวชน ดังนี้

- พิเชษฐ์ เบญจมาศ ออกแบบกระบวนการเรียนรู้
  - ประวิทย์ ลัดเลียบ ติดตามการดำเนินงานของเยาวชนในพื้นที่และเชื่อมความสัมพันธ์กับชุมชน
  - อับดุลอาสิด หยีเหม ฝ่ายเทคโนโลยี และติดตามการดำเนินงานของเยาวชน โคชเยาวชนในพื้นที่
  - ยุพาพร ปะดูลัง การเงิน/บันทึกรายรับ-รายจ่ายโครงการเยาวชน
- แต่ทั้งหมดยังคง ‘ทำงานร่วมกัน’ เพื่อไปสู่เป้าหมายสำคัญของโครงการ

2. กลไกที่ปรึกษาโครงการ เป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายผู้ใหญ่ในจังหวัดสตูลเข้ามาช่วยเติมมุมมองการทำงาน พัฒนาเยาวชนของทีมไหน และให้ความเห็นต่อโครงการที่เยาวชนดำเนินการ ประกอบด้วย

- สมพงษ์ หลีเคราะห์ หัวหน้าศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล
- อาจารย์สุทธิ สายสุนีย์ ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลสตูล ที่ปรึกษาศูนย์ประสานงานฯ และผู้ดูแลเรื่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสตูล
- หรน หัสมา ที่ปรึกษาศูนย์ประสานงานฯ และอดีตศึกษานิเทศก์
- หุดดิน อุสมาน ที่ปรึกษาศูนย์ประสานงานฯ และครูสอนภาษาอังกฤษที่ทำงานขับเคลื่อนภาคประชาสังคม
- ศักรินทร์ สีหะ ประธานมูลนิธิคลองโต๊ะเหล็มอะคาเดมี ต้นแบบการจัดการเรียนรู้โดยองค์กรชุมชน

คุณสมบัติของที่ปรึกษาโครงการ

- เคยทำงานร่วมกันมาก่อน ทำให้เข้าใจอุปนิสัยในการทำงาน และมองเห็นเป้าหมายเดียวกัน
- มีประสบการณ์การทำงานเกี่ยวกับการศึกษาและภาคประชาสังคม
- สามารถเชื่อมประสานงานโครงการ Active Citizen ไปสู่แวดวงภายนอกที่กว้างขึ้นได้ อันจะทำให้โครงการได้รับการต่อยอด หรือขยายผล เพื่อสร้างผลกระทบที่มากขึ้น

3. กลไกชุมชน เพื่อให้การทำงานพัฒนาเยาวชนเกิดความต่อเนื่องในระยะยาว และเพื่อพัฒนาจังหวัดสตูลสู่ ‘การจัดการสตูลยั่งยืน’ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีกลไกในชุมชนเข้ามาทำงานร่วมกัน ซึ่งทีมศูนย์ประสานงานฯ มองว่า กลุ่มคนที่น่าจะเข้ามามีส่วนร่วมในกลไกนี้คือ

- ผู้นำชุมชน ทำหน้าที่สนับสนุนช่วยเหลือ
- พ่อแม่ผู้ปกครอง เป็นคนที่สนับสนุนการเรียนรู้ของเด็ก คอยช่วยเหลือ ดูแล
- พี่เลี้ยงพื้นที่ที่เป็นคนเล่นกับเด็ก หรือทำงานร่วมกับเด็ก

การออกแบบโครงการ สำหรับกลไกการทำงานของทีมแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ

คุณสมบัติของ ที่ปรึกษาโครงการ

- เคยทำงานร่วมกันมาก่อน ทำให้เข้าใจอุปนิสัยในการทำงาน และมองเห็นเป้าหมายเดียวกัน
- มีประสบการณ์การทำงาน เกี่ยวกับการศึกษา และภาคประชาสังคม
- สามารถเชื่อมประสานงานโครงการ Active Citizen ไปสู่แวดวงภายนอกที่กว้างขึ้นได้ อันจะทำให้โครงการได้รับการต่อยอดหรือขยายผล เพื่อสร้างผลกระทบที่มากขึ้น

กลไกที่ปรึกษาโครงการ

เพื่อให้มีคนภายนอกเข้ามาช่วยเติมมุมมองการทำงานของทีมไหนด และโครงการของเยาวชน

- สมพงษ์ หลีเคราะห์ หัวหน้าศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดสตูล
- อาจารย์สุทธิ สายสุนีย์ ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลสตูล ที่ปรึกษาศูนย์ประสานงานฯ และผู้ดูแลเรื่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
- หรน หัสมา ที่ปรึกษาศูนย์ประสานงานฯ และอดีตศึกษานิเทศก์
- หุดดีน อูสมมา ที่ปรึกษาศูนย์ประสานงานฯ และครูสอนภาษาอังกฤษ ที่ทำงานขับเคลื่อนภาคประชาสังคม
- ศักรินทร์ สีมะ ประธานมูลนิธิคลองโต๊ะเหล็มอะคาเดมี่ ต้นแบบการจัดการเรียนรู้โดยองค์กรชุมชน

กลไกชุมชน

เพื่อให้การทำงานพัฒนาเยาวชนเกิดความยั่งยืน และเพื่อพัฒนาจังหวัดสตูลสู่ “การจัดการสตูลยั่งยืน” จำเป็นต้องมีกลไกในชุมชนเข้ามาทำงานร่วมกัน โดยกลุ่มคนที่น่าจะเข้ามามีส่วนร่วมในกลไกนี้คือ

- ผู้นำชุมชน ทำหน้าที่สนับสนุนช่วยเหลือ
- พ่อแม่ผู้ปกครอง สนับสนุนการเรียนรู้ของเด็ก คอยช่วยเหลือ ดูแล
- พี่เลี้ยงพื้นที่ ที่เป็นคนเล่นกับเด็ก

กลไกการทำงาน

- พิเชษฐ์ เบญจมาศ ออกแบบกระบวนการ
- ประวิทย์ ลัดเลีย ดูกระบวนการภายในพื้นที่และเชื่อมความสัมพันธ์กับชุมชน
- อับดุลอาสิด หยีเหม ฝ่ายเทคโนโลยี/ติดตามงานของเด็ก ผ่านช่องทางออนไลน์
- ยุพาพร ปะดูลัง การเงิน/บันทึกรายรับ-รายจ่ายโครงการเด็ก

แต่ทั้งหมดยังคง “ทำงานร่วมกัน” เพื่อไปสู่เป้าหมายสำคัญของโครงการ

ฐานคิดความเชื่อ และกระบวนการดำเนินงาน

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูลมีฐานคิดและความเชื่อเรื่อง “การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง” จึงใช้เครื่องมือการทำโครงการเพื่อชุมชน (Community project) เป็นเครื่องมือให้เยาวชนรวมกลุ่มกันทำงานเป็นทีม ร่วมคิดและร่วมลงมือทำโครงการ จากโจทย์สถานการณ์จริงในชุมชน ผ่านการคิดวิเคราะห์และวางแผนกระบวนการวิจัยด้วยเครื่องมือ RDM (รายละเอียดอยู่ในกระบวนการพัฒนาเยาวชน: 16 ขั้นตอนสร้างความรู้ ทักษะ และสำนึกพลเมือง)

ซึ่งภายหลังจากที่ได้กลไกการทำงานของโครงการ ทีมศูนย์ประสานงานฯ จึงจัดเวทีประชุมที่ปรึกษาโครงการ เพื่อทำความเข้าใจแนวคิดของโครงการ แนวทางการหากลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมโครงการ และให้ที่ปรึกษาช่วย ‘ชี้เป้า’ คนและพื้นที่ จนได้ข้อสรุป 3 เรื่อง ในการได้มาซึ่งกลุ่มเยาวชน ได้แก่

1. เชื่อมร้อยหน่วยงานในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) โรงเรียน และกลุ่มที่เคยทำงานวิจัยร่วมกันมาก่อนเพื่อหากลุ่มเป้าหมาย
2. ควรเลือกพื้นที่ที่มีความสนใจในการทำงานเยาวชน ไม่จำเป็นต้องต้องมีกรรรมกลุ่มมาก่อน แต่พี่เลี้ยงและเด็กต้องอยากทำทั้งสองฝ่าย
3. พื้นที่เป้าหมายควรครอบคลุมทุกอำเภอ แม้ไม่รู้จักใครเลยในอำเภอนั้นก็ต้องหาให้เจอ เพื่อเป็นตัวอย่างโครงการในการขยายผลการดำเนินงานปีที่ 2

นอกจากนี้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาเยาวชน โครงการฯ ได้ออกแบบระบบการทำงานเพื่อหนุนเสริมการพัฒนาเยาวชน 5 ด้าน คือ

ผลลัพธ์ที่คาดหวัง

1. **สร้างสำนึกและยกระดับคุณภาพเยาวชนสู่ความเป็น “พลเมือง” (Active Citizen)** คือ เยาวชนที่มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความสามารถในการพัฒนาตัวเอง และเข้ามาร่วมขับเคลื่อนการทำงานกับผู้ใหญ่ในประเด็นต่าง ๆ ของจังหวัด เพื่อพัฒนาจังหวัดสู่เป้าหมาย “สตูลยั่งยืน”
2. **พัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชนและผู้ปกครองสู่การเป็นพี่เลี้ยงเยาวชนระดับพื้นที่** ทำหน้าที่เป็นโค้ชหนุนเสริมงานเยาวชนที่กำลังขับเคลื่อน
3. **ขับเคลื่อนกลไกชุมชนสู่การพัฒนาเยาวชนในพื้นที่** ผ่านการหนุนเสริมกลุ่ม/เครือข่ายเยาวชน และกลุ่ม/เครือข่ายแกนนำชุมชนกับผู้ปกครอง
4. **พัฒนาชุดความรู้ในการสร้างการเรียนรู้แก่เยาวชน** แกนนำชุมชน และผู้ปกครอง
5. **ยกระดับการทำงานของพี่เลี้ยงโครงการสู่การพัฒนาเยาวชนอย่างมีความรู้และเป็นระบบ**

คุณลักษณะแกนนำเยาวชนสตูล ที่เป็นเป้าหมายของโครงการ

โครงการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเยาวชนให้เกิดคุณลักษณะสำคัญ 3 ด้าน คือ **1) ด้านแนวคิดและความเชื่อ** คาดหวังว่าเยาวชนจะมีจิตสาธารณะ บนพื้นฐานการรู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง ครอบครัว และหน้าที่ต่อชุมชน **2) ด้านความรู้และทักษะ** คาดหวังว่าเยาวชนจะมีความรู้ มีทักษะการคิด มีระบบคิด รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง สามารถสื่อสารความคิดของตนเองได้ เรียนรู้ความแตกต่างหลากหลาย และ **3) ด้านปฏิบัติการ** มีการใช้ความรู้มาต่อยอดเพื่อพัฒนาชุมชน ใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์และเกิดประโยชน์ และมีทักษะการบริหารจัดการ สามารถประสานงานภายในทีมและชุมชน รู้จักวางแผน แบ่งบทบาทหน้าที่การทำงาน ดังภาพ

กระบวนการพัฒนาเยาวชน 16 ขั้นตอน: สร้างความรู้ ทักษะ และสำนึกพลเมือง

1. หาเด็ก หาพี่เลี้ยง: กิจกรรมค้นหาแกนนำ

หลังจากออกแบบกลไกการดำเนินงานทั้งระบบ ทีมโค้ชจึงติดต่อประสานงานกับ “แกนนำชุมชน” ในพื้นที่เป้าหมายต่างๆ และจัดกิจกรรม “สร้างความเข้าใจ” กับผู้ใหญ่ในชุมชนก่อน ทั้งกลุ่มที่เคยร่วมงานกันมาก่อน และกลุ่มที่ไม่เคยทำงานร่วมกัน เพื่อหาพี่เลี้ยงที่สนใจเรื่องกระบวนการพัฒนาเยาวชน โดยใช้เทคนิค “แบหมด” ทั้งแนวคิดโครงการ วิธีการทำงาน ภาควิ ภาพฝัน และงบประมาณ เพื่อให้ชุมชนไว้ใจ และเห็นเป้าหมายการทำโครงการร่วมกัน ทั้งนี้ โครงการตั้งเป้าหมายว่าจะดำเนินการสนับสนุนเยาวชนให้ครอบคลุมทุกอำเภอ โดยเริ่มลงพื้นที่ศึกษาบริบทและทำความเข้าใจในพื้นที่วิจัยเดิมก่อน ส่วนพื้นที่ใหม่จะให้ที่ปรึกษาช่วยชี้เป้าให้ว่าควรติดต่อใคร หรือหน่วยงานใด

จากการลงพื้นที่พบว่า บางพื้นที่ยังไม่เจอพี่เลี้ยงตัวจริง เป็นเพียงคนชี้เป้าที่ให้คำแนะนำต่อว่าควรไปหาใคร บางพื้นที่มีพี่เลี้ยงสนใจแต่ยังไม่มีเยาวชน และบางพื้นที่ก็ได้รับเสียงตอบรับที่ดี ทีมจึงต้องลงไปพูดคุยกับเด็ก ๆ ในพื้นที่อีกครั้ง

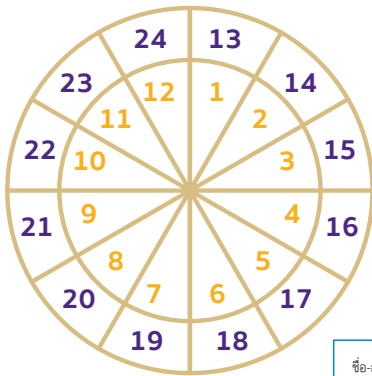
อย่างไรก็ตาม เพื่อให้พี่เลี้ยงเข้าใจโครงการมากยิ่งขึ้น จึงจัดกิจกรรมปฐมนิเทศขั้นที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูลเป็นเวลา 1 วัน โดยมีกิจกรรมสนทนาการสร้างความสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนแนวคิดของโครงการ และการจัดทำแผนการดำเนินงาน

2. ทำความเข้าใจกับและกัน: กิจกรรมทำความเข้าใจพื้นที่และเรียนรู้ทิศทางโครงการ

เนื่องจากเป็นการทำงานในรูปแบบใหม่กับคนกลุ่มใหม่ และพื้นที่ใหม่ในบางโครงการ การจะทำงานให้ไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ ทีมโค้ชจำเป็นต้อง “รู้จักเด็ก รู้จักพื้นที่” รายละเอียดโครงการ จึงออกแบบเครื่องมือ “ปฏิทิน/นาฬิกาชีวิต” เพื่อให้เยาวชนทบทวนกิจกรรมของตนเองในแต่ละวัน และที่ทำให้ทีมโค้ชได้รู้ตารางชีวิตของเยาวชนแต่ละคน และเก็บเป็นฐานข้อมูลที่จะเข้าใจวิถีชีวิตเยาวชนมากขึ้น ซึ่งต้องใช้เวลาในการไปพบปะกับเยาวชนหลายครั้ง และส่วนใหญ่เป็นช่วงเวลากลางคืน เพราะเยาวชนส่วนใหญ่ต้องเรียนหนังสือและมีธุระส่วนตัว เช่น ช่วยพ่อแม่กรีดยาง ทำสวน เล่นเกม ดูบอล เป็นต้น รวมถึงเป็นโอกาสที่จะได้สร้างความเข้าใจเรื่อง พลเมืองตื่นรู้หรือ Active Citizen ที่เป็นเป้าหมายหลักของโครงการอีกครั้ง

ปฏิทิน/นาฬิกาชีวิต 24 ชั่วโมง ของแกนนำเยาวชน

กระบวนการ

- แจกกระดาษชาร์ต ปากกา สี
- วาดนาฬิกา และเขียนกิจกรรมชีวิต ในแต่ละชั่วโมง ลงในช่องบนกระดาษโพสต์อิท
- เขียนรายละเอียดชีวิตลงใน A4
- นำชาร์ตมาติดข้างฝา

ชื่อ-สกุล	ชื่อเล่น	วันเดือนปีเกิด	ศาสนา	สัญชาติ	หมู่เลือด	เลขบัตรประชาชน	บิดามารดา	สถานภาพ	พี่น้อง	จุดดี	จุดด้อย	ความสามารถ	ที่อยู่ปัจจุบัน

ข้อค้นพบของการใช้เครื่องมือดังกล่าวทำให้ทีมรู้จักเด็กเป็นรายบุคคล ทั้งสภาพครอบครัว เพื่อน วิถีชีวิต โดยมีข้อมูลที่น่าสนใจ 3 เรื่องคือ

เยาวชนรุ่นใหม่มีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย เช่น การดูฟุตบอลในคืนวันเสาร์-อาทิตย์ เล่นเกม เล่นโซเชียลมีเดียแทนการดูโทรทัศน์

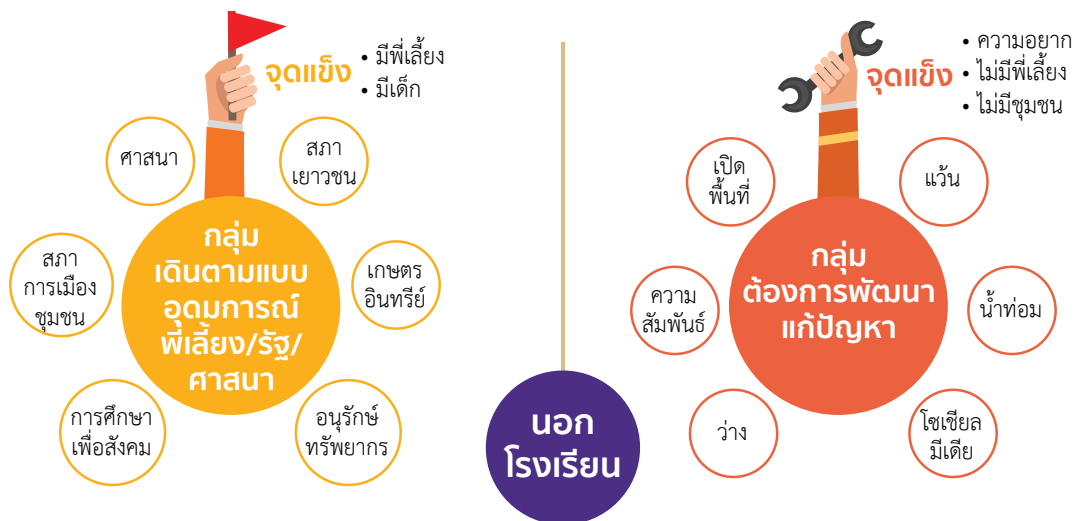
ไม่ภูมิใจในอาชีพของตนเองและผู้ปกครอง สังเกตได้จากคำพูดว่า “ไม่ได้ทำอะไร” ทั้งที่ช่วยครอบครัวทำงานอยู่

บางชุมชนไม่มีการสร้างการเรียนรู้เรื่อง ภูมิปัญญาอาชีพแก่เยาวชน

การทำกิจกรรมในขั้นตอนนี้ เป็นเหมือนกระบวนการกลั่นกรองที่คัดเลือกเยาวชนจาก 20 ทีมที่สนใจ ให้เหลือทีมที่เข้าร่วมโครงการจริง 15 ทีม เพราะได้เกิดความเข้าใจกันชัดเจนมากขึ้น ทั้งความพร้อมของเยาวชนในการจัดการเวลาทำกิจกรรม ความต้องการในการพัฒนาศักยภาพตนเอง และเห็นว่าทีมใดมีคุณสมบัติตามที่โครงการกำหนดไว้คือ “มีเด็ก มีพี่เลี้ยง และทั้งเด็กและพี่เลี้ยงมีใจอยากทำ” โดยจากการทำกิจกรรมสามารถแบ่งกลุ่มเยาวชนในโครงการออกเป็นกลุ่มตามภาพข้างล่าง

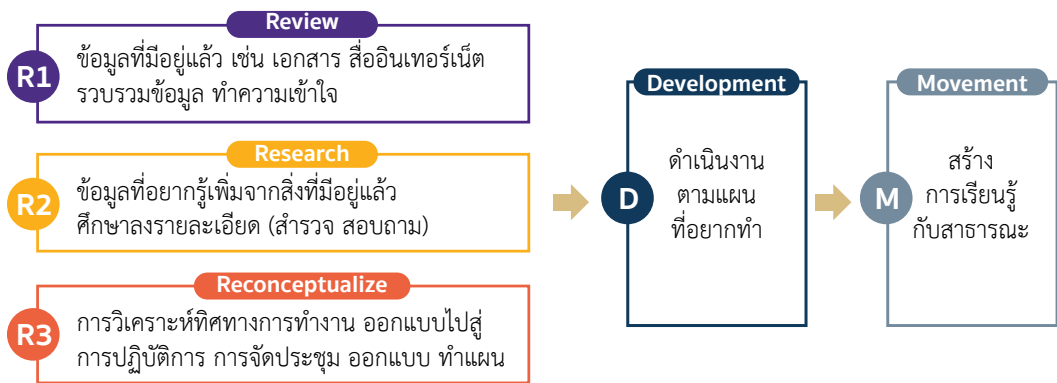
ลักษณะกลุ่มเยาวชน

3. สรุปภาพรวมและแนวทางไปต่อ: ประชุมที่ปรึกษาโครงการ

เมื่อเริ่มเห็นเด็ก เห็นพี่เลี้ยง และเห็นพื้นที่ทำงานที่สนใจเข้าร่วม เพื่อให้การทำโครงการประสบผลสำเร็จ ทีมโค้ชได้นำข้อมูลทั้งหมดนำเสนอต่อที่ปรึกษาโครงการฯ อีกครั้ง เพื่อช่วยวิเคราะห์หาแนวทางการดำเนินงานต่อ อันนำไปสู่การปรับประยุกต์เครื่องมือการเรียนรู้ในพัฒนาโครงการเพื่อชุมชน (Community project) จากเดิมที่จะใช้กระบวนการวิจัย 10 ขั้นตอน มาเป็นเครื่องมือ ‘3R D M’ ที่ประยุกต์จากโครงการสร้างชุมชนบริหารจัดการตนเองในพื้นที่ประสบภัยพิบัติสึนามิ โดยมีเหตุผลคือกระบวนการวิจัย 10 ขั้นตอนใช้เวลาทำงานเกินไป ขณะที่โครงการนี้เยาวชนมีเวลาทำงานเพียง 6 เดือน ซึ่งข้อดีของเครื่องมือ 3R D M คือ ใช้เวลาในการทำไม่มากและไม่เข้มข้นเท่ากระบวนการวิจัย 10 ขั้นตอน ซึ่งเยาวชนที่ไม่เคยมีประสบการณ์การทำวิจัยมาก่อนน่าจะสามารถเรียนรู้และทำได้

พร้อมกับปรับเปลี่ยนการสนับสนุนงบประมาณในการทำโครงการใหม่เป็น 2 ระยะ โดยระยะแรกให้สำหรับ ‘การวางแผนและศึกษาข้อมูลชุมชนในประเด็นที่สนใจ’ (3R) ระยะที่ 2 ใช้ในระยะจัดกิจกรรมพัฒนาคน/ชุมชน ตามโจทย์หรือเป้าหมายที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลในระยีก่อนหน้านี้ หรือ D คือ Development และ M คือ Movement สื่อสารสร้างความรับรู้/สร้างการเรียนรู้กับสาธารณะ ให้มีการขยายเครือข่ายแนวร่วมในการดำเนินงานตามโจทย์หรือประเด็นที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้

4. รู้จักเพื่อน รู้จักชุมชน: ค่ายพัฒนาโครงการและจิตวิทยาเด็ก

เมื่อได้รู้จักเยาวชนมากขึ้นและได้เครื่องมือในการทำงานแล้ว จึงได้กำหนดจัดกิจกรรมค่ายพัฒนาโครงการและจิตวิทยาเด็ก ซึ่งกิจกรรมนี้มีเป้าหมายเพื่อให้เยาวชนได้ทำความรู้จักกับเพื่อนร่วมโครงการ รู้จักทีมโค้ช รู้จักทีมงานร่วมทางทุกคนที่จะเป็นผู้สนับสนุนตลอดการเดินทางครั้งนี้ และมีเป้าหมายเพื่อให้ได้แผนการทำโครงการ สำหรับกลับไปดำเนินการต่อในชุมชน โดยจัดขึ้นเป็นเวลา 3 วัน 2 คืน ที่ศูนย์ประสานงานวิจัยท้องถิ่นจังหวัดสตูล ซึ่งเยาวชนบางทีมที่ไม่สะดวกเข้าร่วมครบทั้ง 3 วันก็สามารถเลือกเข้าร่วมในวันที่สะดวกได้ เพราะทีมมีแนวคิดว่าจะไม่ตัดโอกาสในการเรียนรู้ของเยาวชน

กิจกรรมเริ่มต้นด้วยการให้เยาวชนจับกลุ่มกันเพื่อเข้าฐานการเรียนรู้ 7 ฐาน เพื่อละลายพฤติกรรมและสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อน ภายใต้เงื่อนไขคือ “เคารพในร่างกายและจิตใจผู้อื่น” ต่อด้วยการเสวนาเล่าเรื่องเมืองสตูล เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้สถานการณ์จังหวัดสตูลในมิติต่างๆ เช่น การศึกษา เกษตร ท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์ และสังคมชาคนสตูล ทำ Social Mapping และพัฒนารายละเอียดโครงการ โดยได้คณะครูจากโรงเรียนอนุบาลสตูลมาเป็นโค้ชเสริม ช่วยชวนคิดชวนคุย และพาเยาวชนไปดูการทำงานของกลุ่มสองล้อรักบ้านเกิด เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้เยาวชนเห็นตัวอย่างการทำโครงการที่ไม่จำเป็นต้องใหญ่ แต่ควรจะ ‘สนุก ทำได้จริง พัฒนาศักยภาพของตัวเอง’ ได้อย่างต่อเนื่อง

ผลลัพธ์ของกิจกรรมนี้ ทำให้เยาวชนได้รู้จักเพื่อน โคช ที่ปรึกษาโครงการ และเจ้าหน้าที่มูลนิธิ สยามกัมมาจล ได้ประเด็นที่สนใจทำโครงการ มีหัวข้อโครงการและวัตถุประสงค์โครงการชัดเจนขึ้น และมองเห็นว่าค่ายเป็นตัวเชื่อมคนให้เข้ามาทำงานร่วมกันได้ ขณะเดียวกันข้อติดขัดที่ทีมพบคือ เนื้อหาอัดแน่นเกินไป ทำให้เยาวชนรับเนื้อหาไม่ได้ทั้งหมด แต่ที่สำคัญคือเวทีนี้ทำให้ทีมโคชได้เปลี่ยนความคิดตนเอง จากที่เคยคิดว่า ต้องทำงานเองทั้งหมด กลายเป็นการชวนคนอื่นเข้ามามีส่วนร่วมกับโครงการ เพราะรู้แล้วว่าทั้งหมดทำคนเดียวไม่ได้

How to: พัฒนารายละเอียดโครงการ

เครื่องมือ: ตารางสี่ช่อง

1. แบ่งกลุ่มรายพื้นที่
2. แต่ละกลุ่มนำวัตถุประสงค์โครงการมาตั้งคำถามให้มากที่สุด
3. หมวดคำถาม
4. ออกแบบวิธีการเก็บข้อมูลผ่านตาราง 4 ช่อง

ผลลัพธ์: เยาวชนมีรายละเอียดการดำเนินโครงการซึ่งจะเป็นแผนกิจกรรมในชุมชน

5. จะทำอะไร ใช้เงินเท่าไร: เวทบริหารจัดการโครงการ

การบริหารจัดการโครงการเป็นอีกหนึ่งทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ทีมจึงจัดเวทีบริหารจัดการโครงการขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างการเรียนรู้เรื่องการบริหารการเงิน ด้วยชวนเยาวชนคนสี่รายละเอียดของกิจกรรมที่จะทำ เพื่อกำหนดความเหมาะสมของงบประมาณ และวางแผนเก็บข้อมูลตลอดขั้นตอนของ 3R ประกอบด้วย R1 Review ชุดข้อมูลที่มีการรวบรวมไว้แล้ว ในรูปแบบเอกสาร, R2 Research ลงพื้นที่หาข้อมูลเพิ่มเติม โดยวิเคราะห์จากเอกสาร และตั้งประเด็นคำถามที่สนใจอยากรู้เพิ่ม ผ่านการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้รู้ ทั้งมีสาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหา เพื่อให้เยาวชนรู้ข้อมูลรอบด้าน ทั้งข้อมูลในระดับชุมชน ระดับประเทศ และระดับโลก, R3 Reconceptualize สรุป วิเคราะห์ หาแนวทางการปฏิบัติการ จากข้อมูล และความเป็นไปได้

กิจกรรม (จะทำอะไร)	วัตถุประสงค์ (ทำเพื่ออะไร)	วิธีการ (ทำอย่างไร)	กลุ่มเป้าหมาย (ทำกับใคร)	ระยะเวลา (ทำเมื่อไหร่ ใช้เวลาเท่าใด)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ทำแล้วได้อะไร)	งบประมาณ (ใช้งบประมาณ เท่าไร มีรายละเอียด อะไรบ้าง)	ผู้รับผิดชอบ (ใครรับผิดชอบ กิจกรรมนี้)
1.							
2.							
3.							

แบบฟอร์มตารางการปฏิบัติงาน

6. ติดตามและเติมเต็มโครงการ: เวทีนำเสนอโครงการครั้งที่ 1

หลังจากที่เด็กเยาวชนได้รู้ทุกชีวิตของตนเองและชุมชนจนเกิดความชัดเจนในสิ่งที่จะทำแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการฝึกเขียนข้อเสนอโครงการ และการนำเสนอโครงการต่อผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งจะช่วยปรับปรุงโครงการเด็กให้คมชัดยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันเวทีนี้ก็มีวัตถุประสงค์แฝงคือ เป็นการฝึกทักษะการพูด การนำเสนอความคิด ความกล้าแสดงออก และทักษะการสื่อสารแก่เยาวชนด้วย

โดยทีมโคชจะให้เยาวชนจะมานอนค้างคืนที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล เพื่อเตรียมการนำเสนอ โดยมีทีมโคชช่วยดูแลแนะนำลำดับการนำเสนอให้เป็นระบบ แต่จะไม่ไปแตะเนื้อหาโครงการของเยาวชน เพื่อให้เยาวชนนำเสนอตามความเข้าใจของตัวเองจริง ๆ ซึ่งจะทำให้เข้าใจคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อโครงการตัวเองได้ดีกว่า ส่วนเทคนิคการนำเสนอจะเป็นรูปแบบใดก็ได้แล้วแต่ความถนัด เช่น คลิปวิดีโอ ละคร หรือ พาวเวอร์พอยต์ เพื่อเปิดโอกาสให้ได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์และแสดงศักยภาพที่มีอย่างเต็มที่

ผลลัพธ์ของการนำเสนอ พบว่า เยาวชนเห็นปัญหาจากชุมชนของตัวเอง รู้จักชุมชนของตัวเอง จนนำไปสู่เรื่องที่ตัวเองอยากจะทำชัดเจน มีความกล้าแสดงออกมากขึ้น และเรียนรู้การจัดการอารมณ์ของตัวเอง โดยเฉพาะการก้าวข้ามความกลัวไม่คิด และความเขินอาย เป็นต้น ขณะที่โคชก็ได้มองเห็นว่า ทีมไหนควรเข้าไปเติมเรื่องใครระหว่างการสื่อสาร ทักษะการคิด หรือเนื้อหาโครงการ

Tips: การจัดเวทีนำเสนอ

- ควรเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความสามารถต่างกัน
- ไม่ควรมีผู้ทรงคุณวุฒิเกิน 3 คน เพื่อไม่ให้มีคำแนะนำมากเกินไปจนเด็กรับไม่ไหว
- คอมเมนต์ควรเป็นไปในทางบวก เพื่อให้เยาวชนมีกำลังใจพัฒนาโครงการของตัวเองให้ดีขึ้น
- เลือกกลุ่มเยาวชนที่มีความกล้าและมั่นใจให้นำเสนอก่อน เพื่อเป็นตัวอย่างและสร้างกำลังใจให้กลุ่มอื่น
- โคชต้องช่วยเยาวชนเก็บประเด็นสำคัญที่น้องอาจตกหล่นจากความตื่นเต้นในการนำเสนอ
- โคชต้องคอยจับสังเกตความรู้สึกและอารมณ์ของน้องหลังการนำเสนอ เพื่อเข้าไปช่วยปรับอารมณ์ให้น้องมีกำลังใจ ไม่ทอดทิ้งที่จะทำโครงการ ด้วยการอธิบายว่าพื้นที่นี้เป็นเพียงการเรียนรู้หนึ่งเท่านั้น ไม่ใช่การแข่งขันที่ต้องได้ชัยชนะ

7. ฝึกฝนทักษะการสื่อสารและรู้เท่าทันสื่อ: โปรเจกต์สื่อโดนใจ ครั้งที่ 1

การอบรมสื่อเป็นหนึ่งในขั้นตอนการพัฒนาเยาวชน Active Citizen เนื่องจากโครงการฯ เชื่อว่าทักษะการรู้เท่าทันสื่อและมีวิธิตัดในการทำสื่อที่สร้างสรรค์จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ 21 หากเยาวชนสามารถออกแบบและใช้สื่อเป็นเครื่องมือบอกเล่าเรื่องราวอย่างสร้างสรรค์และมีพลังให้สังคมรับรู้ จะช่วยสร้างการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้รวดเร็วยิ่งขึ้น โดยในครั้งแรกเยาวชนได้ฝึกทักษะการสื่อสารผ่านภาพถ่ายและการเขียน เนื้อหาการเรียนรู้หลักมีดังนี้

- การรู้เท่าทันสื่อ ทั้งข้อดีและข้อเสีย
- การถ่ายภาพเพื่อสื่อสารและการเขียนบรรยาย (Caption) อย่างสร้างสรรค์
- เล่าเรื่องผ่านการเขียนบรรยาย การเขียนพรรณนาเชิงเปรียบเทียบ และออกแบบเป็นนิยายสารทำมือ โดยเลือกโจทย์ชุมชนที่เยาวชนอยากรู้จักมากที่สุด
- ฝึกทักษะการจับประเด็น เพื่อเตรียมพร้อมก่อนไปสัมภาษณ์คนในชุมชน ผ่านกิจกรรมสถานการณ์สมมติ เล่าเรื่องโครงการที่ตนเองทำให้เพื่อนฟัง

สิ่งที่โคชค้นพบคือ เยาวชนรุ่นใหม่มีทักษะด้านเทคโนโลยี แต่ยังขาดแนวคิดในการโพสต์ที่สร้างสรรค์ และสิทธิ จรรยาบรรณของสื่อ การจัดกิจกรรมนี้จึงช่วยเติมเต็มความรู้ความคิ่ดดังกล่าวแก่เยาวชน และทำให้เยาวชนเขียนรายงานส่งโครงการฯ ได้ง่ายขึ้นด้วย

Tips: ส่งต่อความรู้สื่อโดนใจ

เนื่องจากแต่ละโครงการส่งตัวแทนที่รับผิดชอบเรื่องการสื่อเข้าอบรมเพียง 2 คน และเพื่อให้ทุกคนในทีมรู้เท่าทันกัน โคชจึงให้การบ้านกลับไปว่าทุกวันที 15 ของทุกเดือน ทุกทีมต้องส่งนิยายสารทำมือ เพื่อนำไปนี้เพื่อให้เยาวชนที่มาอบรมกลับไปสื่อสารสิ่งที่ได้เรียนรู้กับเพื่อนต่อ และทีมเยาวชนจะได้ช่วยกันทำสื่อ โดยโคชจะมี Facebook Group ให้เยาวชนลงผลงาน แล้วให้เพื่อน ๆ ในโครงการฯ พี่เลี้ยง และโคชช่วยกันคอมเมนต์

8. เติมเต็ม 3R: นำเสนอโครงการครั้งที่ 2

หลังจากที่เยาวชนเก็บข้อมูล 3R ครบตามแผนที่วางไว้ เวทีนี้จึงจัดขึ้นเพื่อเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาช่วยเติมเต็มแผนการทำงานแก่เยาวชน คือ D และ M โดยให้เยาวชนได้สรุปผลการศึกษาข้อมูลในประเด็นที่สนใจทำโครงการมานำเสนอ เพื่อให้เห็นแนวทางการพัฒนาโครงการต่อ รวมทั้งเป็นพื้นที่ฝึกทักษะการนำเสนอแก่เยาวชน นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความเข้าใจในแนวคิดการสร้างการเรียนรู้ให้เยาวชนแก่พี่เลี้ยงชุมชน เพื่อให้รู้วิธีหนุนเสริมเยาวชนในการทำกิจกรรมในชุมชนแบบไม่ขึ้นนำ แต่เฝ้าสังเกตการณ์ติดตามพัฒนาการเรียนรู้ ช่วยตั้งคำถามทำกระบวนการทางความคิดในระหว่างลงมือทำกิจกรรม

ผลลัพธ์ของกิจกรรม พบว่า เยาวชนนำเสนอเป็นระบบขึ้นมากกว่าเวทีแรก มองเห็นแนวทางการทำงานโครงการของตัวเองต่อ ขณะที่โค้ชและพี่เลี้ยงก็มองเห็นสิ่งที่ต้องไปหนุนเสริมแก่เยาวชนแต่ละพื้นที่ในขั้นตอน 3R

9. รู้จักเพื่อน รู้จักตัวเอง เพื่อทำงานร่วมกัน: ค่ายพลังกลุ่มและความสุข

ทักษะ “การทำงานเป็นทีม” คือทักษะสำคัญหนึ่งที่เยาวชนจะต้องนำไปใช้ในการทำโครงการร่วมกับเพื่อน โค้ชจึงจัดค่ายพลังกลุ่มและความสุขขึ้น เพื่อเติมแนวความคิดการทำงานเป็นทีมแก่เยาวชน โดยเริ่มจากกิจกรรมรู้จักตัวเอง และเพื่อนผ่านกิจกรรมสตั๊ดตีต ที่ทำให้รู้ว่าแต่ละคนมีนิสัยอย่างไร และจะทำงานร่วมกับคนที่แตกต่างจากตัวเองอย่างไร จากนั้นจึงเล่นเกมต่าง ๆ เช่น เกมตาราง 6 ช่อง, แก้อี ดนตรี, ลูกเป็ดขี้เหร่ และเกมเก้าอี้ ซึ่งทั้งหมดจะทำให้เยาวชนได้เรียนรู้เรื่องการวางแผนการทำงาน ความสามัคคี การรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น และการทำงานเป็นทีม

10. เยาวชนลงมือทำโครงการในชุมชน : หัวใจสำคัญของการสร้างทักษะและลักษณะนิสัย (Character building)

เมื่อเยาวชน “คิด วิเคราะห์” เพื่อพัฒนาโครงการได้แล้ว จึงเป็นช่วงของการ “ลงมือทำโครงการ” ที่เป็นเส้นทางการเรียนรู้สำคัญ (Learning journey) ที่จะเจอปัญหาและความท้าทายมากมาย ซึ่งโครงการฯ เชื่อว่า “ปัญหาคือโอกาสในการเรียนรู้” การที่เด็กได้เผชิญปัญหา และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเองก่อน โดยมีพี่เลี้ยงและโค้ชคอยสังเกตการณ์ หากจังหวะที่เหมาะสมเพื่อเข้าไปช่วยเหลือ ตรงนี้เป็นกระบวนการบ่มเพาะ สร้างทักษะและลักษณะนิสัย (Character building) ให้กับเยาวชน ซึ่งจากการดำเนินโครงการพบสถานการณ์ปัญหาที่เยาวชนต้องเผชิญ และบทบาทของพี่เลี้ยงและโค้ชที่จะเข้าไปช่วยสร้างการเรียนรู้ ดังนี้

กิจกรรมสัตว์สี่ทิศคืออะไร

สัตว์สี่ทิศ เกิดขึ้นจากการเชื่อมโยงพฤติกรรมของคนกับสัตว์ 4 ชนิด ได้แก่ เขี้ยว หมู กระต๊อง และหนู จึงแบ่งคนออกเป็น 4 ลักษณะที่มีจุดแข็งและจุดอ่อนแตกต่างกันไป เพื่อให้เข้าใจและยอมรับความแตกต่างในการทำงานร่วมกัน และพัฒนาตนเองในการทำงานให้ดีขึ้น

กระต๊อง: ทิศเหนือ

ลักษณะคือ กล้าได้กล้าเสีย กล้าลงมือทำ พร้อมพุ่งชนเพื่อทำงานสำเร็จ มีความเด็ดขาด รักพวกพ้อง รักความยุติธรรม ชอบเป็นผู้นำ นิสัยเปิดเผย พูดตรงไปตรงมา ไม่กลัวเสียความสัมพันธ์ แต่ข้อเสียคือ ใจร้อน ขาดความรอบคอบ หงุดหงิดง่าย

หมี: ทิศตะวันตก

ลักษณะคือ รอบคอบ ทำงานเป็นขั้นเป็นตอน ใฝ่รู้ มีหลักการ มีเหตุผล เอาจริงเอาจัง มีความรับผิดชอบสูง แต่หลายครั้งก็เชื่อมั่นในความคิดตนเองมากเกินไป ไม่ยืดหยุ่น ตัดสินใจช้า กลัวข้อผิดพลาด และยึดติดกรอบ

เขี้ยว: ทิศตะวันออก

ลักษณะคือ เป็นคนสร้างสรรค์ คิดเร็ว มีจินตนาการ มองการณ์ไกล มีไหวพริบ รู้จักยืดหยุ่น รักการเรียนรู้และชอบทดลอง แต่ก็เบื่อง่าย ชอบคิดแต่ไม่ชอบลงมือทำ ขาดความรอบคอบให้ความสำคัญกับความคิดมากกว่าข้อมูล และขาดความมุ่งมั่นในการทำงานอย่างต่อเนื่อง

หนู: ทิศใต้

ลักษณะคือ ใส่ใจความรู้สึกของคน ช่วยเหลือผู้อื่น อ่อนโยน มองโลกในแง่ดี เปิดโอกาสให้คนอื่นมีส่วนร่วมในการทำงาน เป็นผู้ประสาน รักสันติ แต่บางครั้งก็ขี้เกรงใจจนเกินไป ไม่มั่นใจในตนเองทำให้ไม่ค่อยกล้าตัดสินใจ หรือปฏิเสธสิ่งที่ไม่เห็นด้วย เก็บกด อ่อนไหว ไวใจคนง่าย ไม่ชอบเป็นผู้ผู้นำ

1. เมื่อเริ่มต้นทำโครงการที่ต้องนำเสนอโครงการต่อชุมชน เยาวชนจะเผชิญสถานการณ์การพูดในที่ชุมชนครั้งแรก โคชและพี่เลี้ยงควรเข้าไปสร้างกำลังใจ เชื่อมโยงคนในชุมชนให้มารับฟังข้อมูล ช่วยตั้งคำถามเพื่อให้เยาวชนวางแผนลำดับในการนำเสนอ
2. ช่วงที่จะเริ่มทำโครงการ เยาวชนอาจรวมกลุ่มกันได้ยากเนื่องจากสมาชิกติดเรียน ติดทำกิจกรรม ในระยะแรกเพื่อให้เยาวชนเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่ม โคชต้องเข้าไปช่วยกระตุ้นให้แกนนำหาวิธีในการสื่อสารและตกลงวิธีการทำงานร่วมกัน เช่น สื่อสารผ่านไลน์กลุ่ม นัดประชุมทุกเย็น เป็นต้น
3. ในการเก็บข้อมูล เยาวชนมักเจอปัญหาการวางแผนเก็บข้อมูล การแตกประเด็นที่จะเก็บข้อมูล การหาผู้รู้ การตั้งคำถาม การบันทึกข้อมูล การแบ่งบทบาทของสมาชิกกลุ่ม เนื่องจากเยาวชนไม่เคยทำกิจกรรมลักษณะนี้มาก่อน โคชควรเข้าไปช่วยเยาวชนวางแผนก่อนลงมือทำ (Before action review) การทำลักษณะนี้จะทำให้เยาวชนเห็นทั้งงาน คน การจัดการการเงิน และเห็นชุมชน ในขั้นนี้เยาวชนอาจจะมีอารมณ์ หงุดหงิด ไม่ได้ตั้งใจ ไม่ฟังกัน ยึดความคิดของตนเองเป็นหลัก บางคนแก้ปัญหาโดยการทำงานคนเดียว ดังนั้น โคชหรือพี่เลี้ยงต้องวิเคราะห์ให้ ออกไปปล่อยให้เยาวชนเผชิญกับปัญหา พี่เลี้ยงต้องมั่นคง ไม่เข้าไปช่วยแก้ปัญหา เพราะปัญหาคือโอกาสให้เยาวชนได้ปรับตัว พี่เลี้ยงควรคอยสังเกตว่าเยาวชนมีภูมิหลังอย่างไร แล้วรอจังหวะที่เยาวชนเข้ามาปรึกษาซึ่งพี่เลี้ยงต้องทำหน้าที่รับฟัง
4. ในระหว่างที่เยาวชนเผชิญปัญหาจากการทำงานร่วมกัน หรือการเผชิญอุปสรรคต่าง ๆ จนอาจนำไปสู่ความ “ท้อ” หรือต้องการ “ลี้มเล็ก” เช่น เพื่อนในทีมไม่ให้ความร่วมมือ เป็นต้น โคชหรือพี่เลี้ยงควรตั้งคำถามกระตุ้นคิดให้เยาวชนสะท้อนคิด (Reflection) ในเรื่องต่อไปนี้
  - 1) การวางแผนการจัดการงาน ไม่เป็นผู้นำเดี่ยว ทำงานแบบร่วมมือ
  - 2) การจัดการอารมณ์ พี่เลี้ยงต้องมั่นคง และเป็นคนตั้งหลักให้
  - 3) การเข้าใจผู้อื่น เอาใจเขามาใส่ใจเรา ตั้งคำถามให้เด็กเห็นวิธีการแก้ไขปัญหาและการไปต่อ
5. ปัญหาในเชิงเทคนิคการทำงาน เช่น ไม่มีความรู้ในการย้อมผ้า อุปกรณ์ไม่พอในการเล่นดนตรี หาผู้รู้ในชุมชนไม่ได้ บันทึกข้อมูลไม่เป็น ทำสื่อไม่เป็น พี่เลี้ยงต้องช่วยสนับสนุนให้เยาวชนมีทักษะการทำในเบื้องต้น เช่น สอนเอง เชื่อมผู้รู้ หรือพาไปศึกษาดูงานเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ
6. ช่วงคืนข้อมูล ปัญหาที่มักเกิดขึ้นคือ ขาดการกำหนดเป้าหมายของการคืนข้อมูลว่าต้องการให้ชุมชนรับรู้และมีส่วนร่วมอะไร การนำเสนอข้อมูลที่เพียงพอเพื่อกระตุ้นให้ชุมชนต้องการมีส่วนร่วม การประสานงานเชิญชวนคนในชุมชนมาเข้าร่วม รวมถึงทักษะในการสื่อสารและการนำเสนอเพื่อกระตุ้นให้ชุมชนสนใจ เนื่องจากเป็นงานที่ต้องอาศัยการวางแผนและฝึกซ้อม ดังนั้น โคชและพี่เลี้ยงควรชวนเยาวชนกำหนดเป้าหมาย วางแผนการจัดการ และฝึกซ้อมการนำเสนอ

11. พัฒนากิจกรรมสื่อสารและความคิดสร้างสรรค์: โปรเจกต์สื่อโดนใจ ครั้งที่ 2

การอบรมเชิงปฏิบัติการโปรเจกต์สื่อโดนใจ ครั้งที่ 2 เยาวชนได้ฝึกทักษะการเล่าเรื่องผ่านการทำวิดีโอ โดยการนำประสบการณ์จากการทำโครงการ และสิ่งที่พบเจอระหว่างที่ลงพื้นที่นำมาผลิตสื่อในรูปแบบที่ตนเองสนใจ โดยนำเทคนิคเรื่องการถ่ายภาพ การตัดต่อวิดีโอ การตั้งคำถามและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลมาใช้ประกอบในการเล่าเรื่อง ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับเยาวชนนักสื่อสารที่จะนำทักษะและเทคนิคต่างๆ ไปใช้ในการถ่ายทำวิดีโอเพื่อนำเสนอโครงการของตนเองในพื้นที่ และเพื่อสร้างการรับรู้กับสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

12. พัฒนาสื่อให้เป็นรูปธรรม: โปรเจกต์สื่อโดนใจ ครั้งที่ 3

การอบรมโปรเจกต์สื่อโดนใจครั้งที่ 3 เป็นการพัฒนาโปรเจกต์การทำสื่อที่ลงลึกมากขึ้นตามความสนใจและความถนัดของเยาวชน เพื่อนำไปใช้สื่อสารโครงการของตนเองในชุมชนและงานมหกรรมพลังเยาวชนที่มีขึ้นช่วงท้ายของโครงการฯ โดยโค้ชจะเช็คความสนใจของแต่ละกลุ่มก่อน เพื่อวางแผนประสานวิทยากรและจัดกิจกรรม ซึ่งได้ข้อสรุปความสนใจของเยาวชนออกมา 5 ประเภท ได้แก่ 1. วิดีโอ 2. การแสดงละคร 3. คลิปขนาดสั้น 4. เพลง ดนตรี และการละเล่น 5. นิตยสารและหนังสือทำมือ แล้วให้แต่ละทีมส่งตัวแทนฝ่ายสื่อสารทีมละ 2 คนมาเรียนรู้ ก่อนนำกลับไปขยายผลให้เพื่อนในทีม

Tips: บทบาทผู้ใหญ่เมื่อเยาวชนลงมือทำงาน

1. พี่เลี้ยงต้องมองว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นโอกาสการเรียนรู้จะไม่เข้าไปจัดการแก้ปัญหาให้
2. พี่เลี้ยงต้องคอยสังเกต วิเคราะห์สถานการณ์หาสาเหตุของปัญหา และรับฟังปัญหา โดยเปิดโอกาสให้เยาวชนลงมือแก้ไขด้วยตัวเองก่อน เพื่อให้เขาได้เรียนรู้และสร้างคุณลักษณะนิสัยที่ดีขึ้นจากการก้าวข้ามปัญหา
3. การที่โค้ชหรือพี่เลี้ยงจะช่วยให้เยาวชนก้าวข้ามปัญหา นอกจากการรับฟัง คือการตั้งคำถามชวนคิด ให้เขากบถวนเป้าหมายที่เขามำทำโครงการ เพื่อปลูกพลังให้เขาเห็นเส้นทางไปสู่เป้าหมาย
4. สิ่งที่ได้ทำเป็นครั้งแรก เช่น การประสานงานครั้งแรก การพูดหน้าทีประชุมครั้งแรก การบันทึกครั้งแรก จะช่วยให้เด็กมีทักษะการทำงานที่จำเป็นมากในศตวรรษที่ 21 คือ การคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา (Critical thinking and problem solving skill) พี่เลี้ยงควรเปิดโอกาสให้เยาวชนได้ทำเองอย่างเต็มที่
5. “ความแตกต่าง” เป็นสิ่งที่เยาวชนต้องเจอในการทำงาน ทั้งความชอบ ความถนัด นิสัยใจคอ ความคิด เยาวชนมักเลือกแก้ปัญหาด้วยการทำงานคนเดียว หรือใช้ความเป็นผู้นำในการครองงำเพื่อน ซึ่งอาจทำให้เพื่อนอึดอัด พี่เลี้ยงต้องหลอมรวมความแตกต่างมาเป็นประโยชน์ในการขับเคลื่อนงาน เช่น การทำงานในช่วงการระดมความคิด ความแตกต่างของเด็กที่มีหลายมุมมองจะทำให้ได้วิธีการที่หลากหลายในการแก้ปัญหา ในช่วงลงมือทำความถนัดที่หลากหลายจะช่วยให้คนทำงานหลายบทบาท ตามความถนัด
6. คำพูดติดปากของเด็กคือ “ทำไม่ได้หรอก” “เป็นไปไม่ได้” พี่เลี้ยงต้องรับฟังว่าอะไรคือความรู้สึกและอุปสรรคที่ทำให้เขา “ไม่กล้า” เมื่อรับฟังจนสะก๊อนให้เยาวชนได้เห็นตัวเองแล้ว พี่เลี้ยงจะช่วยตั้งคำถามว่า ก้าวแรก (First step) ที่เขาจะก้าวออกจากพื้นที่ปลอดภัยของความไม่กล้าเขาจะทำอะไร และชวนคุยให้เห็นก้าวที่ยิ่งใหญ่ (Big step) คือการลงมือทำครั้งแรกของเขา หลังจากนั้นจึงท้าทายให้เขามีก้าวที่ยิ่งใหญ่ ต่อ ๆ ไปจนเขาภูมิใจ เห็นคุณค่าของตนเอง (Self-esteem)
7. คำถามในการทำกระบวนการทางความคิดช่วงวางแผนก่อนลงมือทำ (BAR: Before Action Review)
  - 1) เป้าหมายของกิจกรรมคืออะไร 2) เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ต้องทำกิจกรรมอะไรบ้าง 3) เตรียมอุปกรณ์และการจัดการอะไรบ้าง 4) จะแบ่งบทบาทหน้าทีอย่างไร 5) คาดว่าจะเจอปัญหาอะไร และมีวิธีแก้อย่างไร 6) ต้องใช้งบประมาณอย่างไรให้ประหยัดและเกิดประโยชน์มากที่สุดอย่างไร 7) ทำแล้วตัวเองจะได้อะไร 8) ต้องการความช่วยเหลือจากใคร ซึ่งพี่เลี้ยงหรือโค้ชอาจให้เยาวชนแต่ละคนวาดภาพ หรือเขียน แล้วแลกเปลี่ยนร่วมกัน เพื่อให้เป็นบรรยากาศที่ผ่อนคลายมากขึ้น
8. หลังจากเยาวชนทำกิจกรรม ควรมีการสรุปบทเรียนเพื่อให้เยาวชนเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ได้ลงมือทำ และวิธีการพัฒนา ปรับปรุงในครั้งต่อไป (AAR: After Action Review) คำถามอาจประกอบไปด้วย
  - 1) เป้าหมายที่เรายากเห็นร่วมกันก่อนจัดงานคืออะไร 2) ผลที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร อะไรที่ได้ตามเป้าหมาย อะไรที่ได้เกินเป้าหมาย 3) พวกเราทำอะไรได้ดี 4) ยังทำอะไรได้ไม่ดี แล้วถ้าทำอีกครั้งจะทำอย่างไรให้ดีขึ้น 5) ตัวเราได้ทักษะอะไรใหม่ๆ 6) อะไรที่เราประทับใจที่สุด เพราะอะไร 7) อยากชื่นชมเพื่อนหรือขอบคุณใคร

ผลลัพธ์ของกิจกรรมนี้ทำให้เยาวชนได้ฝึกฝนทักษะการสื่อสารตามความถนัดและความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบสื่อตามสไตล์ของตัวเอง

หลังจากเลือกสไตล์การทำสื่อของทีมตัวเองและเรียนรู้ไปเบื้องต้นแล้ว คราวนี้เยาวชนจะมาลงมือปฏิบัติ การภายในค่าย จะเป็นการลงมือซ่อม ลงมือทำ และรับคอมเมนต์ เพื่อปรับแก้ผลงานของตัวเองให้เสร็จสมบูรณ์ แต่ครั้งนี้โค้ชออกแบบกิจกรรมให้เยาวชนทุกคนและทุกทีมต้องมาเข้าร่วมกิจกรรม ขณะที่โค้ชก็ช่วยแนะนำเรื่องการออกแบบชุดความคิดที่น่านำเสนอผ่านสื่อ

การทำเวทีโปรเจกต์สื่อโดนใจถึง 3 ครั้ง ทำให้โค้ชค้นพบว่า การทำสื่อมีประโยชน์ในการช่วยให้เยาวชนตกตะกอนทางความคิดเรื่องการทำโครงการ และจัดข้อมูลให้เป็นระบบ นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องมือสื่อสารการทำโครงการแก่คนในพื้นที่ได้ดี เช่น คลิปวิดีโอของทีมเกตรี ที่ทำให้คนในพื้นที่รับรู้ว่าเยาวชนกลุ่มนี้ทำอะไร โดยไม่ต้องไปเดินบอกหรืออธิบายให้มาก และเมื่อคนทั้งตำบลรับรู้แล้วก็เข้ามามีส่วนร่วมทำโครงการของเยาวชน

13. กระชับความสัมพันธ์โค้ชกับเยาวชน: ค่ายพลังกลุ่มและความสุข รอบที่ 2

สาเหตุที่ค่ายพลังกลุ่มและความสุข จัดขึ้นเป็นรอบที่ 2 เนื่องจากเยาวชนหลายทีมมีคนใหม่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนเข้ามา เยาวชนรุ่นพี่บางคนต้องออกไปเรียนต่อนอกพื้นที่ รุ่นน้องจึงต้องขึ้นมาเป็นแกนนำแทน ทีมโค้ชจึงจัดกิจกรรมนี้ให้ทุกกลุ่มในพื้นที่ใหม่อีกครั้ง กลุ่มละ 1 วัน โดยใช้กิจกรรมเดิมคือ การเรียนรู้ตัวเองและเพื่อนร่วมทีมผ่านกิจกรรมสัตว์สี่เท้า เพื่อให้เยาวชนเรียนรู้เรื่องการทำงานเป็นทีม ขณะเดียวกันโค้ชกับเยาวชนที่มาใหม่ก็ได้รู้จักกัน สนทนากันมากขึ้น ทำให้กล้าพูดคุยกัน และสื่อสารการทำงานได้เร็วขึ้น

14. ขยายมุมมองจากชุมชนสู่ระดับโซน: เวทีประชุมโซน

จากการมองเห็นปัญหาในระดับชุมชน โคชได้ชวนเยาวชนเดิมมุมมองความเป็นพลเมืองในระดับโซน (ไม่ได้กำหนดเป็นทางการ แต่มีการประสานงานโดยยึดพื้นที่เป็นฐานทำงานร่วมกัน) เพื่อให้เยาวชนมองเห็นความเชื่อมโยงของตัวเองกับสังคมในระดับใหญ่ขึ้น และปลูกสำนึกอยากมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อความเป็นไปของโซน โดยใช้จุดร่วมทางภูมิศาสตร์แบ่งโซนเป็น 3 โซน ได้แก่

1. โซนอำเภอควนกาหลง และอำเภอเมือง มีลักษณะวิถีชีวิตแบบคนเมือง
2. โซนอำเภอละงู และอำเภอทุ่งหว้า เป็นชุมชนชายฝั่ง มีวิถีชีวิตผูกพันกับทะเล
3. โซนอำเภอท่าแพ อยู่ในโซนที่มีนิเวศน์เป็นภูเขาและคลอง

โดยกระบวนการขยายมุมมองพลเมืองแก่เยาวชน จะใช้พื้นที่โซนมาเป็นเครื่องมือให้เยาวชนร่วมกันแลกเปลี่ยนว่าภายในแต่ละโซนเกิดสถานการณ์อะไรขึ้นบ้าง แล้วที่เลี้ยงกับโคชจะช่วยกันขมวดให้เห็นความเชื่อมโยง

นอกจากนั้นเวทีประชุมโซนยังเป็นเวทีในการติดตามงานช่วงปลายโครงการของโคชด้วยว่า แต่ละทีมกำลังทำอะไร ติดอยู่ตรงไหน พื้นที่ไหนที่ทำงานของตัวเองลุล่วงแล้วก็สามารถลงไปช่วยเพื่อนกลุ่มที่ยังไม่เสร็จได้ จุดนี้ทำให้โครงการฯ ได้ทั้งการตามความคืบหน้าการทำงานของเยาวชนให้ทันก่อนสิ้นสุดระยะเวลาโครงการ และทำให้ที่เลี้ยงกับเยาวชนข้ามพ้นจากการทำงานในพื้นที่ของตัวเองได้ด้วย ซึ่งอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่การเกิดเครือข่ายของเยาวชนจังหวัดสตูล

15. Learning Journey: เวทีสรุปเส้นทางเรียนรู้

ก่อนงานมหกรรมพลังเยาวชนจะเกิดขึ้น ทีมโค้ชได้ชวนเยาวชนมาประชุมทบทวนสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ผ่านเครื่องมือ “Learning Journey” โดยจัดขึ้นในพื้นที่ของแต่ละทีม ซึ่งโค้ชจะเลือกลงจัดกิจกรรมให้กลุ่มที่งานมีความคืบหน้าช้าที่สุดก่อน เพื่อให้น้องเหลือเวลาทบทวนตัวเองมากพอก่อนสิ้นสุดระยะเวลาการทำโครงการ

เครื่องมือ Learning Journey จะมีลักษณะเป็นเส้นทางการเรียนรู้ โดยมีขั้นตอน RDM เป็นธงในแต่ละระยะ เพื่อสะท้อนให้เยาวชนเห็นว่า พวกเขาทำอะไรไปบ้าง และในระยะนั้นเกิดอะไรขึ้น ได้บทเรียนอะไร และเหลืออะไรที่ต้องทำต่อหลังจากนี้ พร้อมกันนั้น โค้ชได้ถือโอกาสชวนคิดชวนคุยวางแผนงานมหกรรมของแต่ละทีมด้วย

16. มหกรรมเยาวชนสตูล: เยาวชนกบนแล้ย้ายค่าย

เส้นทางการเดินทางอันยาวนานเกือบ 1 ปีของเยาวชนสตูลได้มาถึงจุดสิ้นสุดและจุดที่น่ายินดีไปพร้อมกัน เมื่อพวกเขาได้มีพื้นที่ที่จะแสดงพลังมหกรรมสื่อสารความคิด ความเชื่อ และกระบวนการทำงานให้ผู้ใหญ่และสังคมภายนอกได้รับรู้ในงาน **มหกรรมเยาวชนสตูลครั้งที่ 1 เยาวชนทนแล้ย้ายค่าย: Rise up the chance** ระหว่างวันที่ 26-27 มกราคม 2562 ที่โรงเรียนอนุบาลสตูล ซึ่งเป็นแม่ข่ายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสตูล นอกจากสื่อสารโครงการของเยาวชนแล้ว นี่ยังเป็นโอกาสสร้างการรับรู้แก่หน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องในจังหวัดซึ่งอาจนำไปสู่การขยายผลโครงการฯ ต่อไปด้วย

กิจกรรมภายในงานมุ่งเน้นสะท้อนบทบาทของเยาวชนที่ไม่เพิกเฉยต่อความเป็นไปของชุมชนตัวเอง พื้นที่ของตัวเองผ่านกิจกรรมที่เขาทำสอดคล้องกับแนวคิด Active Citizen ซึ่งมีทั้งห้องเวิร์กชอปสร้างการเรียนรู้ของเยาวชนประเด็น เด็กอวดดี สีสัด ผ้ามัดย้อม สุขภาพ และประวัติศาสตร์ ห้องเวิร์กชอปของพี่เลี้ยง ครู และคนทำงานเยาวชนในประเด็น คนเล่นกับเด็ก เทคนิคการโค้ชและการสร้างเรียนรู้จากการลงมือทำโครงการเพื่อชุมชน เวทีการแสดงดนตรี ละคร วิดีโอสั้นผลงานของเยาวชน การเสวนา “พลเมืองเยาวชน 4.0 สร้างได้อย่างไร” นิทรรศการแสดงผลงานการดำเนินงานโครงการเยาวชน 6 ประเด็น ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ผักปลอดสารพิษ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ สุขภาวะ และ สินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชน นิทรรศการภาพถ่ายเล่าเรื่อง นิทรรศการจากภาคีเครือข่าย และเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทิศทางกลไกจัดการเยาวชนในอนาคต ชุดการนำเสนอเพื่อขยายผลกับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องในจังหวัด ที่มีเป้าหมาย คือ สื่อสารการเรียนรู้จากการทำโครงการของเยาวชน บทบาทของการเป็นพี่เลี้ยงในการสนับสนุนการเรียนรู้ และหาแนวร่วมสำหรับการเข้าร่วมโครงการในปีที่ 2

กระบวนการพัฒนาที่เลี้ยงชุมชน: 4 ขั้นตอนสู่การเป็น “โคช”

เพราะโครงการฯ เชื่อว่า การพัฒนาเยาวชนจำเป็นต้องมี “กลไกระดับพื้นที่” สนับสนุนการทำงาน
ของโคช เพื่อทำความเข้าใจกับพ่อแม่ของเยาวชนและชุมชน รวมถึงเป็นที่เลี้ยงให้เยาวชนระหว่างดำเนิน
กิจกรรมในพื้นที่ รับผิดชอบเป็น “โคชในบ้าน” โดยคุณลักษณะที่เลี้ยงชุมชนที่คาดหวังแบ่งเป็น 3 ด้าน
คือ แนวคิดและความเชื่อ ความรู้และทักษะ และปฏิบัติการ รวม 7 คุณลักษณะ ดังภาพ

กระบวนการพัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงชุมชน

โครงการฯ ออกแบบให้มีกระบวนการพัฒนาพี่เลี้ยงชุมชนควบคู่ไปกับการพัฒนาเยาวชนเป็นระยะผ่านรูปแบบการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยมีกิจกรรมหลัก ดังนี้

1. ความเข้าใจเยาวชนเป็นพื้นฐานสำคัญของการเป็นพี่เลี้ยง: ค่ายอบรมจิตวิทยาพี่เลี้ยง

ค่ายอบรมจิตวิทยาพี่เลี้ยง จัดขึ้นเป็นเวลา 2 วัน 1 คืน โดยมีเป้าหมายเพื่อเติมเต็มและแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต กระบวนการเรียนรู้แบบวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research: CBR) จิตวิทยาการเรียนรู้ ทักษะการเป็นโค้ช หรือนักจัดกระบวนการ (Facilitator) แนวทางการจัดการโครงการ และกำหนดทิศทางการทำงานร่วมกันในรูปแบบกลไก ซึ่งทีมโค้ชได้ประสานงานภาคีความร่วมมือ เช่น อบจ.สตูล องค์การอาสาสมัครนานาชาติตาหลา มาร่วมทำกิจกรรม และออกแบบทิศทางการทำงานร่วมกัน

ผลลัพธ์ของกิจกรรมทำให้ทีมโค้ชได้เรียนรู้ศักยภาพพี่เลี้ยงแต่ละคนว่ามีจุดเด่นและจุดที่ควรพัฒนาอย่างไร ที่จะนำไปสู่การออกแบบการทำงานร่วมกัน และการพัฒนาเครือข่ายพี่เลี้ยงอย่างต่อเนื่อง

2. เรียนรู้เครื่องมือ 3R และการบริหารงบประมาณโครงการ: เวทีปฐมนิเทศพี่เลี้ยง

นอกจากเยาวชนที่ต้องเรียนรู้เครื่องมือ 3R แล้ว พี่เลี้ยงชุมชนก็ต้องทำความเข้าใจเครื่องมือ 3R เช่นกัน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ สามารถเป็นพี่เลี้ยงให้เยาวชนระหว่างทำกิจกรรมได้ โครงการฯ จึงจัดให้พี่เลี้ยงเข้ามาเรียนรู้ร่วมกัน พร้อมทั้งสร้างข้อตกลงการเบิกจ่ายเงิน และวิธีการทำจัดการเอกสารการเงินแก่พี่เลี้ยง เพื่อนำไปถ่ายทอดต่อให้เยาวชนฝึกการบริหารจัดการงบประมาณ

3. สร้างความเข้าใจและแรงบันดาลใจในการเป็นพี่เลี้ยง: อบรมเชิงปฏิบัติการ การออกแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

การจะเป็นพี่เลี้ยงของโครงการฯ จำเป็นต้องมีชุดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานพัฒนาเยาวชน มีทักษะ และเครื่องมือที่จะหนุนเสริมเยาวชนได้ถูกจังหวะ โครงการฯ จึงร่วมกับมูลนิธิสยามกัมมาจลจัดอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงชุมชนเรื่องการออกแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นเวลา 3 วัน 2 คืน โดยมีเนื้อหาในการเรียนรู้ คือ

- บทบาทและคุณสมบัติของการเป็นพี่เลี้ยงในการจัดกระบวนการเรียนรู้
- ฝึกทักษะพื้นฐานกระบวนการ (Facilitator) ได้แก่ การฟัง การจับประเด็น การตั้งคำถาม การสรุปบทเรียน
- แนวคิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง และเทคนิคออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมสำหรับเยาวชน

จากการจัดกิจกรรมทำให้พี่เลี้ยงมีแรงบันดาลใจในการทำงานพัฒนาเยาวชนมากขึ้น มีวิธีคิดในการตั้งคำถาม และมีเป้าหมายสิ่งที่จะกลับไปโค้ชเยาวชนในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม โครงการฯ พบว่า การพัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงในเรื่องดังกล่าว ควรจัดขึ้นตั้งแต่วันที่เยาวชนจะลงมือทำโครงการ เพื่อให้พี่เลี้ยงมีทักษะเครื่องมือที่จะโค้ชน้องในตอนการลงมือทำกิจกรรม

4. พัฒนากิจกรรมเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ (Facilitator) : อบรมเชิงปฏิบัติการ การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ (Learning Design)

เนื่องจากโครงการให้ความสำคัญกับการโค้ช ที่พี่เลี้ยงหรือโค้ชใช้การออกแบบกระบวนการเพื่อสร้างการเรียนรู้หรือปรับพฤติกรรม มิใช่การใช้อำนาจของโค้ช จึงนำมาสู่การอบรมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 2 ที่มีเป้าหมายในการพัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงและโค้ชให้มีทักษะในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ และการถอดบทเรียน โดยฝึกทักษะการตั้งคำถามเพื่อให้เยาวชนเรียนรู้ก่อน และหลังการทำกิจกรรม เป็นการช่วยเยาวชนก้าวข้ามปัญหาระหว่างทำโครงการ กิจกรรมดังกล่าวเพื่อพัฒนาพี่เลี้ยงสู่การเป็น ผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ (Facilitator) โดยฝึกคิด ออกแบบกระบวนการ และทดลองใช้

ผลลัพธ์จากเวทีนี้ นอกจากทำให้พี่เลี้ยงเข้าใจบทบาทของตนเองมากขึ้นแล้ว ยังทำให้รู้ว่าการเป็นโค้ชให้เยาวชนไม่สามารถทำด้วยตัวคนเดียวได้ จำเป็นต้องมีทีมภายในชุมชนที่จะมาช่วยกันทำงาน ดังเช่นการออกแบบและพัฒนากิจกรรมที่พวกเขาช่วยกันทำภายในเวทีนี้เอง

กล่าวได้ว่า 5 ขั้นตอนสู่การเป็นพี่เลี้ยงพื้นที่ ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับพี่เลี้ยงในพื้นที่ต่าง ๆ เป็นอย่างมาก โดยหนึ่งในนั้นคือ ครูสอนและ หลงสมัน พี่เลี้ยงโครงการ โครงการศึกษาและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสูบบุหรี่ในพื้นที่สาธารณะ ที่นำความรู้เรื่องการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ การเช็คอิน เช็คเอาท์ การสรุปบทเรียนไปใช้ในการทำกิจกรรมกับเด็กเยาวชนแล้ว ยังนำไปใช้กับการเรียนการสอนในโรงเรียนอรุณศาสตร์วิทย์มูลนิธิอีกด้วย

คู่มือการอบรมการเป็นพี่เลี้ยงจังหวัดสตูล

คุณลักษณะของโค้ช

บทบาทของโค้ชจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล คือการดำเนินงานกับบุคคล 3 กลุ่ม ได้แก่ เยาวชน พี่เลี้ยงชุมชน และเครือข่ายบุคคล องค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ในจังหวัด สำหรับการพัฒนาเยาวชน โค้ชจะมีบทบาท 3 ประการ ได้แก่

1. **หนุนเสริมการพัฒนาเยาวชนระดับเหนือพื้นที่:** ออกแบบกระบวนการเรียนรู้และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ส่วนกลางที่เยาวชนทุกโครงการมาเรียนรู้ร่วมกัน
2. **หนุนเสริมการพัฒนาเยาวชนระดับพื้นที่:** ติดตาม หนุนเสริมการดำเนินงานของเยาวชนในพื้นที่ และติดตามพัฒนาการของเยาวชน
3. **เชื่อมโยงเครือข่ายในจังหวัดสตูลมาร่วมสนับสนุนการพัฒนาเยาวชน** เพื่อทำบทบาทดังกล่าวได้ บทเรียนจากการดำเนินงานพบว่าโค้ชควรมีคุณลักษณะนี้

- **มีความรู้เชิงทฤษฎี** เข้าใจทฤษฎีพัฒนาการ ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนที่หลากหลาย เพื่อนำมาทำความเข้าใจ ‘ธรรมชาติของวัยรุ่น’ และนำมาปรับการสร้างเครื่องมือ และกระบวนการในการออกแบบและการทำงานกับเยาวชน

- **รู้สถานการณ์** รวบรวมข้อมูลความรู้สถานการณ์ของเยาวชนในระดับทีม และภาพรวมวิเคราะห์และติดตามพัฒนาการเรียนรู้ของเยาวชน และรู้ข้อมูลบริบทชุมชน สังคมจังหวัด เพื่อเพิ่มเติมการทำโครงการของเยาวชน มีความสามารถจัดระบบกลไกบริหารจัดการโครงการ ผ่านบทบาท ทีมจัดกระบวนการเรียนรู้ ทีมประสานงาน ทีมสื่อสารเครือข่าย ทีมบริหารจัดการการเงิน และทีมข้อมูลระบบสารสนเทศ
- **มีสุนทรียะ** การทำงานกับเยาวชนไม่ใช่งานที่ง่าย จึงต้องมีใจมุ่งมั่นอยากทำงานเยาวชนมากพอ และรู้จักเก็บเกี่ยวความสุขและผลลัพธ์ระหว่างการทำงานเพื่อเป็นพลังให้ทำงานไปต่อได้เรื่อย ๆ

ข้อค้นพบจากการดำเนินงาน

- เยาวชนไม่ใช่คนก่อปัญหา แต่เป็นเพราะไม่มีพื้นที่หรือคนที่ให้โอกาสเขาได้แสดงออก หรือทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม โคชจึงต้องเป็นผู้ที่รู้ว่าควรเปิดพื้นที่ที่ไหน กับใคร และแบบใด
- ควรมีการให้ความรู้ สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเครื่องมือ 3R D M แก่พี่เลี้ยงชุมชนเพิ่มเติม เพื่อให้พี่เลี้ยงเข้ามามีส่วนร่วมหนุนเสริมและแนะนำเยาวชนในระหว่างการทำโครงการ
- ปัจจัยที่น่าจะทำให้เครื่องมือ 3R D M สำเร็จ ประกอบด้วย
  1. พี่เลี้ยงชุมชนต้องเข้าใจเพื่อร่วมกับโค้ชช่วยสร้างการเรียนรู้ให้เยาวชน
  2. พี่เลี้ยงชุมชน จะต้องเป็นคณะพี่เลี้ยง ที่จะมาช่วยกันขับเคลื่อนการพัฒนาเยาวชน เป็นเสมือน “ครูในบ้าน”
  3. ต้องพัฒนาทักษะเยาวชนเพิ่มเติมในเรื่อง การรวบรวมและเรียบเรียง รวมถึงการวิเคราะห์ข้อมูล
- การสร้างคุณลักษณะและลักษณะนิสัย (Character building) ของคนรุ่นใหม่ต้องไม่ไปลดทอนวิถีวัฒนธรรมเดิม โดยเฉพาะไม่ไปล้อเลียนความเป็นชาติพันธุ์ ความเชื่อ หรือความเป็นท้องถิ่นของกันและกัน และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องทำบนพื้นฐานของการยอมรับความแตกต่างหลากหลาย
  - กลุ่มที่มีกิจกรรมประจำ (Routine) จะทำให้เด็กมีกิจกรรมที่จะรวมตัวกันเป็นประจำ และสามารถดึงเยาวชนหน้าใหม่เข้ามาร่วมโครงการได้ผ่านการทำกิจกรรม กระทั่งสามารถดึงผู้ปกครอง ผู้ใหญ่ในชุมชนเข้ามาร่วมทำกิจกรรม และสามารถผลักดันไปสู่กลไกพัฒนาเยาวชนของชุมชนได้
  - การทำงานกับเยาวชนต้องให้เวลาค่อนข้างมาก เพราะเยาวชนมีความแตกต่างหลากหลาย มีตัวตนและวิถีคิดเป็นของตัวเอง บางคนยึดติดกับตัวตนมาก จนยอมรับความคิดใหม่ ๆ ได้ยาก

- พี่เลี้ยงชุมชนเป็นตัวเชื่อมสำคัญระหว่างเยาวชนกับชุมชน ที่จะทำให้เยาวชนเข้าถึงผู้รู้ ปราชญ์ ที่จะช่วยให้ข้อมูล และเป็นตัวเชื่อมงานเยาวชนให้ถูกขยายผลในชุมชนหรือกับหน่วยงานต่างๆ
- พี่เลี้ยงควรมีทีมอย่างน้อย 3 คนเพื่อทำงานประสานกัน คือ **คนที่ 1 คือคนที่เข้าถึงเด็ก** เป็นคนที่เด็กไว้ใจ ทำบทบาทเป็นพี่เลี้ยงระหว่างเด็กทำกิจกรรม (เล่นกับเด็ก) เข้ามว้ยกับเด็กได้ เมื่อมีปัญหาเด็กกล้าเข้ามาปรึกษา **คนที่ 2 คือนักยุทธศาสตร์** เป็นนักคิด ให้คำปรึกษา ทำบทบาทเชื่อมโยงประสานงานกับคนภายนอกได้ ซึ่งไม่จำเป็นต้องอยู่ในชุมชนก็ได้ แต่เป็นเครือข่ายพี่เลี้ยง เช่น เจ้าหน้าที่ อบต. เจ้าหน้าที่ รพ.สต. หรือผู้นำชุมชนที่สามารถอธิบายหรือให้ข้อมูลในเชิงกว้างได้ และ **คนที่ 3 คือคนสนับสนุนและจัดการช่วยเด็ก** มีเครื่องมือช่วยเหลือเด็ก เช่น เทคนิคการเขียนโครงการ เทคนิคการนำเสนอ เป็นต้น

ก้าวต่อไปของ Active Citizen จังหวัดสตูล

หลังผ่านการทำงานมาเป็นเวลา 1 ปี ทีมโคชได้ปรับเปลี่ยนเป้าหมายจากที่ตั้งใจไว้ว่าจะทำงาน 3 ปี เพื่อสร้างกลไกเยาวชน และกลไกพี่เลี้ยงชุมชน มาเป็นการเริ่มทดลองขับเคลื่อนทั้ง 2 กลไกในการทำโครงการปีที่ 2 ที่กำลังจะเริ่มต้นขึ้น เพราะจากการทำงานในปีแรกทำให้ได้แกนนำเยาวชนบางส่วน การเริ่มต้นขับเคลื่อนงานจะทำให้มีเวลาปรับรูปแบบการทำงานของกลไกมากขึ้น โดยทั้งกลไกเยาวชน และกลไกพี่เลี้ยงจะมีการดำเนินการคู่ขนานกันไป แต่จะให้ความสำคัญกับกลไกพี่เลี้ยงมากเป็นพิเศษ ด้วยเชื่อว่าความยั่งยืนของการทำงานพัฒนาเยาวชนอยู่ที่พี่เลี้ยง ที่ส่วนมากคือคนที่เลือกแล้วว่าจะใช้ชีวิตอยู่บ้านเกิด และตายในบ้านเกิด กลไกพี่เลี้ยงจึงเป็นกลไกสำคัญที่จะไปสร้างการพัฒนาเยาวชนอย่างต่อเนื่อง

พิเชษฐ์ บุญมาก

อับดุลอาสิด หยีเหม

ประวิทย์ ลัดเลีย

ยุฟาพร ปะตุลิ่ง

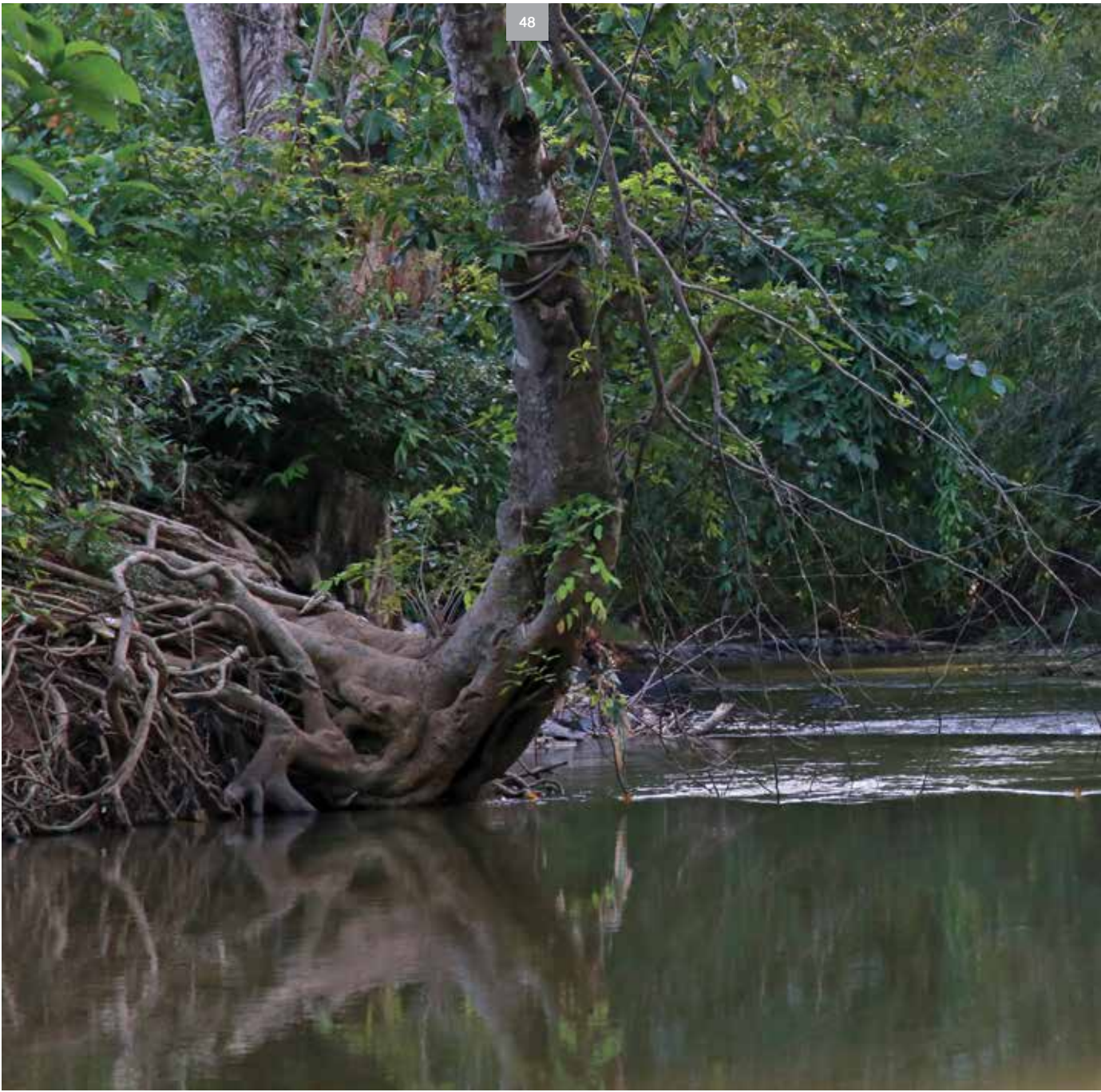
สมพงษ์ หลีเคราะห์

“เราอยากถ่ายทอดให้น้องๆ รู้ว่า เมื่อก่อนป่าเลนบ้านเราที่ไม่อุดมสมบูรณ์ เป็นอย่างไร แล้วพี่ ๆ ผู้ใหญ่ในชุมชนช่วยกันดูแลให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ จนมีชื่อเสียงได้อย่างไร ไม่อยากให้สิ่งที่พี่ ๆ ทำมาติดกว่า 10 ปีมาล่มที่เรา อยากให้คนมาสานต่อจากพวกเราไปอีกเรื่อย ๆ จากรุ่นสู่รุ่น”

สิ่งแวดล้อม

เด็กบ้านควน ชวนฝัน 'คลองแม่บึง'

โครงการศึกษาและอนุรักษ์พันธุ์ไม้พันธุ์พืชริมคลองแม่บึงบริเวณบ้านควน
สู่การเรียนรู้ของเยาวชน

พี่เลี้ยงโครงการ ทีมงาน	วิไลวรรณ ะอุรา	สมาน ะอุรา	ธัญญา ตอหิรัญ
	พียดา ะอุรา	เกศรา กาสีไลน	อิสมา สุมาตรา
	สรารุศมิ ป้ออาตุ	อกิตญา เหมือนศรีธรา	อาทิตย์ เสรีรักษ์
	อัสนีน้ำ ไส้ประจัน	บุคคอรื อาธิหมาน	ธิดารัตน์ อาจหาญ
	สุนิสา หมัดเดน	นุรฮัยนี นารอัย	อานิดา กาสีไลน

เด็กบ้านควนชวนพื้น 'คลองมาบัง' กลุ่มเยาวชนบ้านควน

ทำไมถึงทำ?

คลองมาบัง สายน้ำสำคัญของชุมชนบ้านควน ในอดีตเคยเป็นที่รู้จักของบรรดานักท่องเที่ยว แต่ในปัจจุบันสถานการณ์ของคลองเริ่มเปลี่ยนไป พันธุ์ไม้เริ่มลดน้อยลง สัตว์ลดจำนวนลง เมื่อเห็นความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว กลุ่มเยาวชนจึงตัดสินใจทำ **โครงการการศึกษาและอนุรักษ์พันธุ์พืชริมคลองมาบังบริเวณบ้านควนสู่การเรียนรู้ของเยาวชน** เพื่อทำการสำรวจพันธุ์ไม้ที่อยู่ริมคลอง และหาแนวทางในการอนุรักษ์ให้กับชุมชน

เส้นทางการเรียนรู้จากการลงมือทำ

สัตว์
ริมคลอง

พันธุ์ปลา
ในคลอง

พันธุ์ไม้
ริมคลอง

1 วิเคราะห์หัวใจโครงการ
ภายใต้เงื่อนไขระยะเวลา
และศักยภาพของทีมงาน

2 วางแผนกำหนดกรอบศึกษา
ระบบนิเวศริมคลองมาบัง
และกำหนดเขตพื้นที่ที่จะเก็บข้อมูล

3 ลงพื้นที่สำรวจและเก็บบันทึกข้อมูล
พันธุ์ไม้ริมคลองมาบัง
จากเขตคลองถึงบ้านควน

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

- รู้จักวิธีสืบค้นข้อมูล
- ทักษะการสื่อสาร คิด ฟัง พูด ถาม เขียน
- ช่างสังเกต
- รู้จักวางแผน แบ่งบทบาทหน้าที่การทำงาน
- ฝึกการทำงานเป็นทีม
- รู้จักปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น
- มีวินัยและความรับผิดชอบ

ต่อชุมชน

- มีฐานข้อมูลสำคัญที่นำไปสู่การอนุรักษ์พื้นที่คลองมาบ๊อง
- พบต้นไม้โบราณหายาก เช่น ต้นมะเดื่อ ตะแบก เต่าร้างแดง มะตาด ประดู่ หว้าหิน

6

วางแผนศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมก่อนหลังการสร้างตลิ่งคอนกรีต เพื่อหาข้อดี-ข้อเสียของการสร้างตลิ่ง เพื่อหาวิธีดูแลสภาพแวดล้อมริมคลองมาบ๊องที่ถูกต้อง

5

จัดค่ายอนุรักษ์พันธุ์ไม้ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน และปลูกฝังให้เกิดความรัก ความหวงแหนทรัพยากรริมคลองมาบ๊องให้กับเด็กในชุมชน

4

นำบันทึกข้อมูลพันธุ์ไม้ริมคลองมาบ๊องมาจำแนกประเภทพันธุ์และสืบค้นสรรพคุณทางยาจากหนังสือสารานุกรม อินเทอร์เน็ต และผู้รู้ในชุมชน

ใช้แต่เพียงผู้ใหญ่ที่มักโหยหาบรรยากาศเก่า ๆ ของวิถีชีวิตริมคลอง เด็ก ๆ บ้านควนก็รักและผูกพันกับสายน้ำใน ‘คลองมำบัง’ เช่นกัน ยิ่งเมื่อเวลาเปลี่ยน คลองแปรสภาพ ก็ถึงเวลาที่เหล่าเยาวชนต้องอาสาลุกขึ้นมาเรียนรู้ ฟันฟูพันธุ์ไม้และสายน้ำแห่งนี้ให้กลับมาสมบูรณ์เช่นวันวานอีกครั้ง

ย้อนอดีต เมื่อไรกันที่ ‘คลองมำบัง’ เริ่มเสื่อมโทรม?

คลองมำบัง เป็นทางน้ำสายหลักของเมืองสตูล ซึ่งตัวแทนเยาวชนบ้านควนทั้ง กุ้ง-พิยดา สะสุรา เกศ-เกศรา กาลิโณ, อัสม่า สุมาตรา, ฮาน่า-อทิตญา หมื่นศรีรา, มีดา-อานิดา กาลิโณ, นาน่า-อัสนีนา ไล่ยะประจัน, อาติกะห์ เสรีรักษ์ และ สุนิสา หมัดเดน บอกเป็นเสียงเดียวกันว่า พวกเขาเติบโตและผูกพันกับสายน้ำแห่งนี้มาแต่วัยเยาว์

“เราลงเล่นน้ำในคลองมาตั้งแต่เด็ก ๆ กระโดดน้ำเล่นกันสนุกสนาน” กุ้งเล่าให้ฟัง ขณะที่เกศช่วยเสริมว่า “คนสมัยโบราณก็มักล่องเรือล่องแพไปส่งของในเมืองกัน แต่ตอนนี้ในคลองสกปรก และคลองก็แคบลงจนจะกลายเป็นคู ช่วงฝนตกหนักน้ำจะท่วม พอฤดูแล้งน้ำในคลองก็แห้งขอดจนล่องเรือไม่ได้ ต่างจากสมัยก่อนที่ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าว่าล่องเรือได้ทั้งปี อีกอย่าง... เดียวนี้น้ำทะเลหนุนสูง น้ำเค็มไหลเข้ามาในคลองทำให้น้ำจืดกลายเป็นน้ำกร่อย ส่งผลให้ระบบนิเวศในคลองเสียอีก”

ไม่เพียงสภาพความเสื่อมโทรมของน้ำในคลอง ต้นไม้ริมคลองก็ลดน้อยลงไปทุกที

“เมื่อก่อนมีต้นไม้อยู่ริมคลองตลอดเส้นทาง แต่ตอนนี้ทางองค์การบริหารส่วนตำบลมาทำตลิ่งเชื่อมกันน้ำ จึงรื้อถอนต้นไม้ริมคลองทิ้ง ต้นไม้ที่น้อยลง ความร่มรื่นก็หายไป สัตว์ เช่น ลิง ไม่มีที่อยู่อาศัยเริ่มเข้ามาก่อความตามบ้าน มาหาของกิน ชาวบ้านก็เดือดร้อน” กุ้งเล่าถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น

เริ่มต้นที่ ‘พันธุ์ไม้’ เพ้นใจยกยให้ตรงศักยภาพ

หลายคนอาจอดใจและยอมรับสภาพคูคลองและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป แต่ไม่ใช่กับเยาวชนกลุ่มนี้ เพราะเมื่อมีผู้ใหญ่ใจดีหยิบยื่นโอกาส พวกเขาพร้อมเดินหน้าพลิกฟื้นคืนคลอง ทำโครงการศึกษาและอนุรักษ์พันธุ์ไม้พันธุ์พืชริมคลองมำบังบริเวณบ้านควนสู่การเรียนรู้ของเยาวชน โดยทีมงานบอกเหตุผลว่า เพราะต้องการอนุรักษ์พันธุ์ไม้และพันธุ์พืชที่เกิดขึ้นเฉพาะถิ่นในบริเวณริมคลองบ้านควนให้อยู่กับเยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษา และยังมองว่าการทำโครงการนี้จะช่วยสร้างการเรียนรู้และปลูกจิตสำนึกให้กับชาวบ้านในชุมชนได้เห็นถึงความสำคัญของป่าไม้พันธุ์ไม้ริมคลองมำบังของชุมชนบ้านควนด้วย

“ต้นไม้ริมคลองเริ่มหายไปเยอะเนื่องจากมีการทำตลิ่งป้องกันการกัดเซาะริมน้ำ เหตุผลที่เขาทำตลิ่งก็เพราะเวลาน้ำท่วม ต้นไม้หรือกิ่งไม้ที่หักลงคลองจะไหลไปกีดขวางทางน้ำ แต่พวกเราคิดว่าต้นไม้มีความคงทนอยู่ได้นานและยั่งยืนกว่าคอนกรีต ทั้งยังให้ความร่มรื่น ป้องกันการกัดเซาะได้ เราจึงสนใจเรื่องพันธุ์ไม้” ทีมงานบอกเหตุผล

พลังพลเมืองเยาวชนคนสตูล

นอกจากต้องการแก้ปัญหาสูญเสียต้นไม้จากการก่อสร้างตลิ่งแล้ว การเลือกทำโครงการของเยาวชนบ้านควน ยังมาจากการประเมินศักยภาพการทำงานของกลุ่มและประโยชน์ในการต่อยอดขยายผลของโครงการในอนาคตด้วย

“เดิมทีพวกเราสนใจการฟื้นฟูคลอง แต่ด้วยความสามารถของเราคงทำทั้งหมดไม่ได้ บังเชษฐ์ (พิเชษฐ์ เบญจมาศ โคซของโครงการฯ) แนะนำให้เราควรเริ่มศึกษาที่จุดใดจุดหนึ่ง ซึ่งมีให้เลือก 3 ทาง คือ 1. พันธุ์ปลาในคลอง 2. พันธุ์ไม้ริมคลอง และ 3. สัตว์ที่บินได้ริมคลอง ซึ่งพอมาวิเคราะห์ศักยภาพของทีมเราจึงตัดสินใจเลือกศึกษาพันธุ์ไม้ริมคลอง เนื่องจากมีความเป็นไปได้มากที่สุด เพราะการสำรวจพันธุ์ปลาในคลอง คิดว่ายากเกินไป ส่วนสัตว์ที่บินได้ก็คงไม่มีความสามารถพอที่จะสำรวจได้หมด” กุ้งเล่าที่มาของการตัดสินใจทำโครงการ

สำหรับความเห็นของผู้ใหญ่หลายฝ่าย พวกเขาให้ความสนใจในแนวความคิดการอนุรักษ์ต้นไม้ เนื่องจากเชื่อมโยงไปสู่กิจกรรมท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์พันธุ์ไม้

ริมคลองได้ในอนาคต หรืออาจเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักเรียน นักศึกษา หรือนักท่องเที่ยวได้

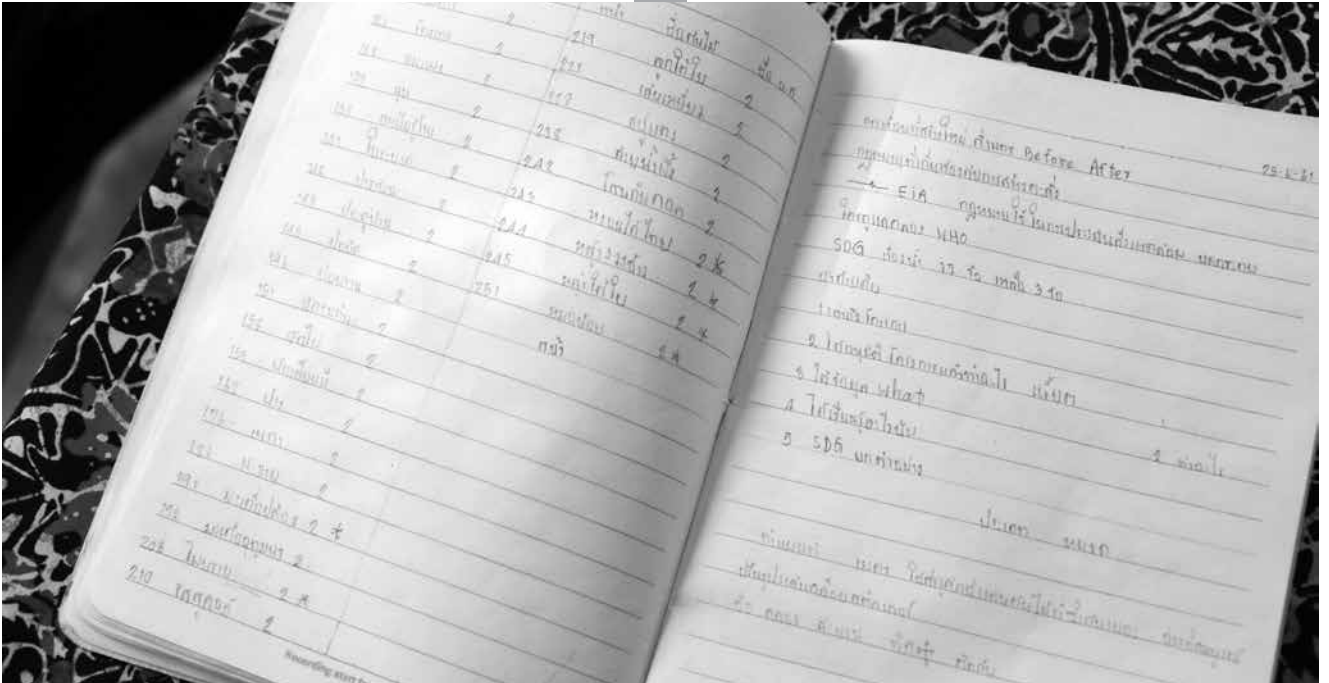
ลงพื้นที่สำรวจ เกาะรอยพันธุ์ไม้

เนื่องจากคลองมักับังเป็นคลองที่ยาว ทีมเยาวชนจึงต้องประชุมวางแผนการทำงาน เริ่มจากการกำหนดขอบเขตระยะทางในการสำรวจและอนุรักษ์พันธุ์ไม้ โดยเลือกศึกษาเก็บข้อมูลจากเขตคลองถึงบ้านควนลงไปถึงหมู่ 5 รวมระยะทาง 1.7 กิโลเมตร ก่อนจะแบ่งงานหาข้อมูลและลงพื้นที่สำรวจ

“ปัญหาแรกของการเดินสำรวจคลองคือทุกคนไม่รู้จักต้นไม้เลย เราพยายามหาข้อมูลพันธุ์ไม้จากอินเทอร์เน็ตหรือจากหน่วยงานอื่น ๆ แต่ก็ไม่รู้จะเริ่มหาอย่างไรดี” อัสมากล่าว

เมื่อเด็ก ๆ แทบไม่มีความรู้เรื่องต้นไม้ บังเชษฐ์จึงได้ชี้แนะแนวทางว่า “ให้เริ่มต้นเรียนรู้จากการสังเกต ต้องรู้ว่าใบไม้ ดอก ผล รูปร่างเป็นเช่นไร แล้วลงไปค้นคว้าหาชื่อ เวลาลงพื้นที่ให้อาสาหรณกรมพันธุ์ไม้ไปด้วยเพื่อจะใช้เปรียบเทียบได้”

สมุด ปากกา กล้องถ่ายรูป และสารานุกรม จึงกลายเป็นเครื่องมือชิ้นสำคัญ ที่พวกเขาต้องพกพาไปใน การสำรวจแทบทุกครั้ง

“เวลาลงพื้นที่เราบันทึกจำนวนต้นไม้ที่เจอ แล้วก็ถ่ายรูปลักษณะใบ ดอก ผล ถ้างลงพื้นที่บนบกก็ต้องพกหนังสือไปด้วย เมื่อเจอต้นไม้จะเปิดหนังสือแล้วเทียบดูกับต้นไม้จริงเลย ก่อนลงไปสำรวจที่มักจะประชุมกันก่อนว่า วันนี้จะเก็บข้อมูลระยะทางเท่าไร ใครทำหน้าที่อะไร เช่น อัสมาเขียนชื่อต้นไม้ คนนี้นับจำนวนต้นไม้ เทอริโบกับซุนช่วยกันวาดแผนที่คลอง นอกจากนี้จะนับจำนวนตลิงในระยะทางที่สำรวจด้วย ใช้เวลาสำรวจอยู่หลายวัน เนื่องจากมีต้นไม้บางต้นที่เรามองจากบนฝั่งไม่เห็น ก็ต้องลงไปสำรวจในน้ำด้วย” อัสมาเล่าบรรยากาศช่วงลงสำรวจพื้นที่ให้ฟังด้วยแววตาเป็นประกาย

ข้อมูลที่บ้านทีกได้จากการสำรวจจะถูกนำมาใช้เป็นฐานในการค้นคว้าหาชื่อพันธุ์ไม้ สรรพคุณทางยา และจำแนกพันธุ์ไม้โบราณ ผ่านการสืบค้นจากอินเทอร์เน็ต และข้อมูลจากหน่วยงานต่างๆ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล กรมป่าไม้ เป็นต้น แต่แหล่งข้อมูลชั้นดีที่ขาดไม่ได้คือ ผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชน

“เนื่องจากคนที่อาศัยริมคลองส่วนใหญ่เป็นมุสลิม จึงมักบอกชื่อต้นไม้เป็นภาษามลายูเพราะไม่รู้ว่่าต้นไม้มีชื่อเรียกในภาษาไทยว่าอะไร เราจึงไปหากำนันก่อนเลย เพื่อถามว่าเมื่อก่อนต้นไม้บริเวณริมคลองมีต้นอะไรบ้าง” ทีมงานบอกวิธีเก็บข้อมูล

ผลจากการมุ่งมั่นสำรวจพันธุ์ไม้ริมคลอง ทำให้วันนี้เยาวชนบ้านควนได้เริ่มต้นสร้างองค์ความรู้เรื่องพันธุ์ไม้ให้แก่ชุมชนของตนเอง และที่พิเศษคือการค้นพบต้นไม้โบราณคือ “ต้นมะตาด” ต้นไม้หายากในปัจจุบัน เฉพาะที่บ้านควนก็มีเหลืออยู่แค่ต้นเดียวเท่านั้น จึงนำไปสู่การอนุรักษ์ต้นมะตาดให้เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

“พันธู์ไม้ริมคลองที่พบตอนนี้มี มะเดื่อ ตะแบก เต่าร้างแดง มะตาด ประดู่ หว่าหิน แล้วก็มีต้นไม้อื่น ๆ ที่ยังต้องค้นข้อมูลเพิ่มเติมประมาณ 20 ชนิด ซึ่งหากได้ข้อมูลครบก็คิดว่าจะเป็นสารานุกรมชื่อพันธู์ไม้ริมคลองมาบั้งที่เป็นแบบฉบับของตัวเอง” ทีมงานเล่าเป้าหมายปลายทางของงานที่ทำ

จัดกิจกรรมค่าย ปลุกจิตสำนึกรักษ์

เมื่อโครงการเริ่มเป็นรูปธรรม ทีมงานก็เริ่มเห็นแนวทางในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู เช่น การปลูกต้นไม้เพิ่มเติมในบางจุด ต้นไหนที่ขึ้นเองได้ตามธรรมชาติก็ปล่อยให้ฟื้นฟูตัวเอง ต้นที่ใกล้สูญพันธุ์ก็ช่วยกันหาวิธีดูแลและขยายพันธุ์เพิ่มเติม

ระหว่างที่ทีมงานขะมักเขม้นกับการอนุรักษ์ และฟื้นฟูต้นไม้ริมคลองมาบั้งให้กลับมามีความสำคัญอีกครั้ง ทีมงานยังจัดกิจกรรมส่งต่อความรู้เรื่องพันธู์ไม้ที่พวกเขาสืบค้นมาให้เด็กเยาวชนในชุมชนรับรู้

“เหตุผลที่พวกเราจัดค่ายอนุรักษ์พันธู์ไม้ขึ้นเพราะต้องการให้เด็ก ๆ ในชุมชนเห็นถึงความสำคัญของต้นไม้ เกิดจิตสำนึกในการดูแลรักษาชุมชน และ

ทำโครงการต่อยอดจากพวกเรา เราวางแผนให้มีการเรียนรู้ทั้งหมด 5 ฐาน แต่ละฐานเน้นให้ทำความรู้จักต้นไม้ เช่น เดินสำรวจ ลงเรือ ใช้สะพานลึง ชิมน้ำสมุนไพรที่ทำจากต้นไม้ริมคลอง ซึ่งบังเซษฐ์มักเน้นเสมอว่า ควรจะคิดกิจกรรมที่สนุก ไม่น่าเบื่อ” ทีมงานเล่าแนวคิดการจัดค่าย

แม้จะมีข้อกังวลเรื่องงบประมาณการจัดค่าย แต่พวกเขาก็พยายามช่วยกันระดมเงินทุน โดยยื่นจดหมายขอความอนุเคราะห์จากหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งเชื่อว่าผ่านพ้นไปด้วยดี โดยสิ่งที่คาดหวังจากกิจกรรมในครั้งนี้คือการมีส่วนร่วมของเยาวชนและชุมชนในการดูแลรักษาต้นไม้ริมคลองมาบั้งให้มากขึ้น

ส่วนปัญหาเรื่องการรื้อถอนต้นไม้เพื่อสร้างตลิ่งริมคลองในอีก 2-3 ปีข้างหน้า ทีมยังได้มีการหารือร่วมกับทาง อบต. เรื่องการปลูกต้นไม้ทดแทนการสร้างตลิ่ง และการจัดทำโมเดลจากดินน้ำมัน และวาดภาพบนผืนผ้า เพื่อสื่อสารรณรงค์ให้ทุกคนเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมก่อนและหลังการก่อสร้างตลิ่ง โดยในอนาคตอาจจะมีการศึกษาข้อดีข้อเสียของการสร้างตลิ่งเพิ่มเติม

มากกว่าอนุรักษ์ คือ ‘เรียนรู้ พัฒนา’

ผลสำเร็จที่ก่อเกิดจากโครงการสำรวจพันธุ์ไม้ริมคลองมาบัง ไม่เพียงชุมชนจะมีฐานข้อมูลสำคัญที่นำไปสู่การอนุรักษ์ฟื้นฟู เพื่อคืนระบบนิเวศอันสมดุลให้กับทุกชีวิตริมคลอง ผลพลอยได้ที่สำคัญมากไปกว่านั้น คือการที่เยาวชนได้พัฒนาก้าวข้ามขีดจำกัดของตนเอง

มีตาเล่าว่า การทำโครงการนี้ได้มอบประสบการณ์กับเธอหลายอย่าง โดยเฉพาะทักษะการพูดจากที่เมื่อก่อนไม่กล้าพูดเท่าไร ตอนนี้กล้าพูด กล้าถาม กล้าสงสัย และสามารถนำมาปรับใช้ในการเรียน เช่น สงสัยเวลาครูสอน

เช่นเดียวกับเกศที่บอกว่า โครงการทำให้เธอกำลังแสดงความคิดเห็น และช่างสังเกตมากขึ้น “ช่วงแรกๆ เรามานั่งฟัง ไม่พูด ไม่อะไร แต่ปัจจุบันกล้าพูด กล้าออกไปหน้าชั้นเรียน จนคุณครูทักว่ากล้าพูดมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีความรู้เกี่ยวกับต้นไม้มากขึ้น ซึ่งเมื่อก่อนไม่เคยรู้เลยว่าต้นไม้ริมคลองมีต้นไม้อะไรบ้าง ไม่เคยสงสัยเลยว่าต้นไม้ที่ชื่ออะไร ตอนนี้เวลาไปไหนมาไหนจะสังเกตมากขึ้น”

จากความร่วมมือร่วมใจทำงาน ร่วมเผชิญปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ยังสอนให้พวกเขารู้จักการทำงานเป็นทีม มีการวางแผน และมีความเป็นผู้นำมากขึ้น

อัสมาบอกว่า เมื่อก่อนเธอคิดว่าคนที่จะทำโครงการได้ต้องเป็นผู้ใหญ่ ไม่คิดเลยว่าเด็ก ๆ ก็ทำได้ โครงการนี้ทำให้กล้าแสดงความคิดเห็นของตัวเองออกมา กล้าคิด ได้ฝึกลงมือทำเอง บริหารกันเอง ได้ฝึกทำงานอย่างเป็นระบบ เมื่อก่อนทำงานแบบไม่มีการวางแผน เดี่ยวนี้ทำอะไรจะต้องวางแผนก่อน ต้องแบ่งหน้าที่ให้ชัดเจน เพราะถ้าไม่แบ่งหน้าที่มันก็จะสะเปะสะปะ บางครั้งความคิดไม่ตรงกัน พวกเธอก็จะใช้การลงมติว่าสิ่งใดที่ดีที่สุด นอกจากนี้ยังได้ประสบการณ์นำไปใช้เวลาเรียนในมหาวิทยาลัย ที่สำคัญคือการทำโครงการทำให้เธอได้ฝึกวินัยในตัวเองมากยิ่งขึ้น และรู้จักปรับตัวให้เข้ากับเพื่อน ๆ เพราะแต่ละคนมีบุคลิก มีนิสัยแตกต่างกัน อยู่ที่เราจะปรับตัวให้เข้ากับคนอื่นได้ยังไง

โครงการศึกษาและอนุรักษ์พันธุ์ไม้พันธุ์พืชริมคลองมาบังบริเวณบ้านควนสู่การเรียนรู้ของเยาวชน อาจเป็นเพียงจุดเริ่มต้นเล็กๆ ที่จุดประกายให้เยาวชนและคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูสายน้ำแห่งนี้ให้หวนคืนกลับมาสมบูรณ์อีกครั้ง แต่ในอีกด้านหนึ่งก็นับเป็นโอกาสให้เมล็ดพันธุ์เล็กๆ แห่งบ้านควนได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาตนเอง เพื่อเติบโตเป็นไม้ใหญ่ที่จะผลิดอกออกผลสร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชนและสังคมต่อไป

บทเรียนยิ่งใหญ่ ของคนตัวเล็ก ที่บ้านวังนาใน

โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมด้วยวัตถุดิบธรรมชาติ
ของกลุ่มเยาวชนวังนาใน จังหวัดสศูล

พี่เลี้ยงโครงการ	ฐิติชญาย์ ช่วยแก้ว ปราณี เอียดฉิม	คำแก้ว ทองฉิด ประคอง เรืองหนู
ทีมงาน	ปริญญา เอียดฉิม วริศรา พรหมนุ่น กานต์นิชา เศียรอรุ่น พีรพัฒน์ นวลละออ	ชลดา เศียรอรุ่น พิมพ์ชนก สุขะปุณพันธ์ จิรกานต์ คำคง ณัฐริชา กาแก้ว

พัฒนาสินค้าผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อม เอกลักษณ์ชุมชนบ้านวังนาใน กลุ่มเยาวชนบ้านวังนาใน

ทำไมถึงทำ?

ผ้ามัดย้อม และผ้าบาติก สินค้าขึ้นชื่อท้องถิ่นภาคใต้ ที่นักท่องเที่ยวมักซื้อกลับไปเป็นของฝากหรือของที่ระลึก เพราะอยากพัฒนาสินค้าผ้ามัดย้อมให้เป็นเอกลักษณ์ตามแบบฉบับชุมชนบ้านวังนาในกลุ่มเยาวชนบ้านวังนาในจึงทำโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมด้วยวิถีวัฒนธรรมชาติของกลุ่มเยาวชนวังนาใน จังหวัดสตูล ให้สามารถเป็นสินค้าจำหน่ายนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมชุมชนได้

เส้นทางการเรียนรู้ จากการลงมือทำ

- 1** เลือกโจทย์โครงการจากฐานทุนเดิมในชุมชน และเยาวชนสามารถทำได้จริง

- 2** ศึกษาดูงานวิธีการทำผ้ามัดย้อมและทำผ้าบาติกที่ป็นหยาบาติก เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจทำโครงการ

- 3** ทดลองทำผ้ามัดย้อมที่ได้เรียนรู้จากป็นหยาบาติก

- 4** หาความรู้วิธีการมัดอย่างละเอียดเพิ่มเติมจากยูทูปและเว็บไซต์ต่าง ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงผลงาน จนได้วิธีทำผ้ามัดย้อมลายดาว และลายก้อนเมฆ

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

- ฝึกความอดทนผ่านการลองผิดลองถูกในการทำผ้ามัดย้อม
- ขวนขวายหาความรู้ใหม่ๆ เพื่อนำมาต่อยอดกิจกรรม
- เกิดองค์ความรู้ใหม่จากการทำผ้ามัดย้อม
- มีความเป็นผู้นำ ถ้าทำและมีความรับผิดชอบ

ต่อชุมชน

- มีสินค้าเป็นของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว
- เกิดการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนสำหรับทำผ้ามัดย้อม
- ผู้ใหญ่เห็นความสำคัญของกลุ่มเยาวชนในชุมชน

7 พัฒนาผลิตภัณฑ์มัดย้อมสไตล์บ้านวังนาโน เช่น เสื้อยืดลายมัดย้อมจากใบมังคุด

5 วิจัยจากนอกพื้นที่สอนการทำผ้ามัดย้อมอีกครั้ง ถึงเทคนิคและชวนคิดต้นทุนทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อนำมาย้อมสี

6 ทีมงานนำความรู้ที่ได้อบรมมาทดลองอีกครั้งและได้สีพร้อมลายของผ้ามัดย้อมเป็นของตัวเอง

“ตอนนั้นในกลุ่มมีกันประมาณ 7 คน แต่ไป ๆ มา ๆ เหลือหนูอยู่คนเดียวค่ะ”

กัณฑ์-ปริญา เที่ยดจิม สาวน้อยชั้นมัธยมต้นจากบ้านวังนาใน ตำบลน้ำผุด อำเภอ ละงู จังหวัดสตูล เด็กหญิงตัวเล็กที่พยายามท่องโครงการของตนเองตั้งแต่ช่วงเช้าจนถึงบ่าย เพื่อจดจำเนื้อหาให้ได้มากทุกตัวอักษร เล่าย้อนถึงวันที่ ๆ ทั้งทีมจำเป็นต้อง “เท” โครงการ ให้น้องเล็กอย่างเธอ เพราะทุกคนย้ายออกไปเรียนนอกพื้นที่ แต่นั่นกลับไม่ใช่เรื่องที่บั่นทอน กำลังใจ กัณฑ์ยังคงเดินหน้าทำโครงการต่อ โดยมีความช่วยเหลือจากพี่เลี้ยงโครงการและโค้ช **โครงการกลไกชุมชนสู่การพัฒนาเยาวชนจังหวัดสตูล** ทำให้เธอได้สมาชิกชุดใหม่มา ร่วมทีม และค่อย ๆ จับมือพาโครงการก้าวไปด้วยกัน จากคนเกือบแพ้ที่ใกล้จะมอดเป็น ถ้ำถ่าน แต่เมื่อผ่านจุดที่ยากที่สุด เธอจึงกลายเป็นเพชรที่เริ่มส่องประกายการเปลี่ยนแปลง

รวมทีม ร่วมทำ

“รู้สึกอยากทำโครงการนี้ตั้งแต่ตอนที่ ๆ มาชวนอยู่แล้วค่ะ เพราะดูน่าสนใจและไม่เคย ทำมาก่อน พี่เขามาชวนทำถ่านไม้ฟืน แต่ปรากฏว่าติดปัญหาที่ขั้นตอนการทำยากกว่าที่ คิดไว้พี่เขาเลยไม่ได้ทำ แล้วก็ต้องไปเรียนต่อจังหวัดอื่นด้วย”

กัณฑ์ เล่าต่อว่า ตอนแรกเธอก็คิดจะเลิกทำ แต่เพราะ**พี่ไก่-ฐิติชญาณ์ ช่วยแก้ว** พี่เลี้ยง โครงการ มาชวนคุยให้เธอได้ทบทวนตัวเองจนพบว่ายังอยากทำอยู่ และแนะนำให้เธอลอง มองหาน้อง ๆ ในหมู่บ้านที่อยากทำมาเสริมทีม กัณฑ์จึงชวน **ลูกอม-กานต์ณิชา เคียรอุ้น, เจแปน-วิริสรา พรหมนุ่ม, วินัส-จิรกานต์ คำคง และฝ้าย-ชลดา เคียรอุ้น** น้อง ๆ ชั้น ประถมศึกษาตัวจิ๋วเข้าร่วมทีม

“ตอนแรกเล่าให้น้องฟังก่อนค่ะว่า เวทีเวิร์กช็อปของโครงการกลไกฯ ที่หนูไปนั้นสนุก แคไหน ได้เล่นเกม ได้ทำกิจกรรมกับเพื่อน ๆ พี่ ๆ จากหลายพื้นที่ และได้ฝึกพูดนำเสนอด้วย น้องก็สนใจและบอกว่าถ้ามีครั้งต่อไปจะขอไปด้วย”

ในที่สุดกัณฑ์ก็ได้พลิกบทบาทจากน้องเล็กที่คอยตามพี่ มาเป็นพี่ใหญ่ของทีมที่ต้องมา นำน้อง ๆ อีก 4 ชีวิต แม้จะเป็นการเริ่มต้นนับหนึ่งใหม่ของทีม แต่โชคดีที่พวกเขายังมีผู้ใหญ่ คอยหนุน **บั้งปัง-อับดุลอาสิด หยีเหม** โคชจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัด สตูล มาชวนคิดชวนคุยว่า นอกจากการเผาถ่านแล้ว ยังมีเรื่องอะไรที่ทีมสนใจบ้าง

ทีมงานมองไปที่การทำผ้ามัดย้อมกับการทำผ้าบาติก เพราะเป็นเอกลักษณ์ของ ท้องถิ่น และน่าจะมีศักยภาพพอทำได้ โคชจึงช่วยติดต่อประสานงานให้พวกเขาได้ไปดูงาน ที่ป็นหยาบาติก ที่บ้านปากละงู เมื่อเห็นขั้นตอนการทำอย่างลึกซึ้ง พวกเขาจึงตัดสินใจเลือก ทำผ้ามัดย้อม

ปริญญญา เอียดฉิม

กานต์ฉิชา เศียรอรุณ

“ตอนที่ไปดูงาน หนูอยากทำทั้งผ้ามัดย้อมและผ้าบาติก แต่พอเห็นว่าผ้าบาติกต้องวาดด้วย น่าจะใช้เวลาฝึกนานกว่าจะทำได้ กลัวไม่ทันเวลาโครงการ อีกอย่างน้องในทีมมีแต่น้องเล็ก ๆ กลัวว่าจะยากไปสำหรับน้องด้วย เราทำงานกันเป็นทีม หนูจะเลือกอันที่ตัวเองอยากทำคนเดียวไม่ได้ เลยคุยกับน้องว่าทำผ้ามัดย้อมดีกว่า เพราะไม่ยากเกินไปค่ะ”

นอกจากความอยากเรียนรู้แล้ว ทีมงานวาดภาพผืนเล็ก ๆ ว่าหากพวกเขาได้ทำและพัฒนาฝีมือไปเรื่อย ๆ วันหนึ่งงานมัดย้อมของพวกเขาอาจถูกยกระดับเป็นของฝากจากชุมชน

“ถ้าพวกเขาทำได้ เวลานั้นนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวจะได้ซื้อเป็นของฝากกลับไป สมมติมาจากหาดใหญ่ คนที่หาดใหญ่ก็จะได้ใช้ผ้าของพวกเขา และรู้ว่าเด็ก ๆ บ้านเราก็มีความสามารถ”

ลงมือทำ ลงมือเรียนรู้

สิ่งที่ทีมงานได้เรียนรู้จากป็นหยาบาติกคือการย้อมผ้าด้วยโคลน ซึ่งเป็นสีจากธรรมชาติที่มีความสวยงามเฉพาะตัว และการมัดผ้าเพื่อนำไปย้อมเป็นลายกันหอยกับจันทร์ทรงกลด แต่เพราะการไปดูงานใช้เวลาเพียงสั้น ๆ ทำให้ทีมงานพอ “ทำได้ ไม่ใช่ทำเป็น” เมื่อกลับมาทำเองครั้งแรกจึงเฟล!

“เราทดลองมัดแบบกันหอยก่อนค่ะ แล้วนำไปย้อมโคลนตามแบบที่ดูงานมา เขาบอกว่าต้องต้ม 2-3 วัน แต่พวกหนูไม่มีเวลาดูตลอด เพราะไปโรงเรียน เลยต้มวันเดียว สีที่ได้ออกมาจึงอ่อน แล้วก็มืดไม่แน่นอน มันเลยไม่เป็นลายค่ะ”

กันต์เล่าด้วยเสียงอ่อนเศร้าเมื่อนึกถึงความล้มเหลวครั้งนั้น ก่อนเล่าความรู้สึกว่า “หนูกับน้อง ๆ บอกป้าไว้ว่าไม่อยากทำแล้ว เราคงทำไม่ได้ แต่ป้าก็กลับบอกว่าไม่เป็นไร ครั้งนี้ยังไม่ได้ก็ลองใหม่ครั้งหน้า สักพักเดี๋ยวก็ได้”

คำปลอบโยนทำให้ทีมงานฮึดสู้ใหม่อีกครั้ง เพราะคิดได้ว่าเป็นเพียงการทำครั้งแรก และไม่มีใครกดดันว่าจะต้องทำสำเร็จ นอกจากพวกเขาที่กดดันตัวเอง ทีมงานวางแผนแก้ปัญหาความผิดพลาดเพื่อไม่ให้เกิดซ้ำ

“เราพยายามกันอีกครั้งค่ะ เวลาจับผ้ามัดก็ช่วยกันถือ เพราะมัดคนเดียวมันยาก กลัวจะหลุดอีก ทำไปเถียงกันไป อย่างหนูเป็นคนมัดจะบอกน้องว่าถือให้ดี ๆ น้องก็ตอบว่าถือดีแล้ว แต่ก็สนุกค่ะ ไม่ได้โกรธกันจริงจัง” กันต์เล่าด้วยสีหน้ายิ้มแย้ม

นอกจากนั้นพวกเขายังชวนขยายความรู้เพิ่มเติม โดยศึกษาวิธีการมัดอย่างละเอียดจากยูทูบและเว็บไซต์ต่าง ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงผลงาน จนได้ลายดาว และลายก้อนเมฆมาเพิ่ม ขณะเดียวกันก็ได้ประสานงานไปยังทีมโคชโครงการกลไกฯ ขอวิทยากรมาสอนการมัดย้อมอีกครั้ง ทำให้ทีมงานได้ความรู้ใหม่ๆ มากขึ้น

“วิทยากรที่**ฟ็อม-ปุลนิกา พุนพาณิชย์** เจ้าหน้าที่มูลนิธิสยามกัมมาจล เลือกมาให้ น้องก็มี **พีหนุ่ย-เกรียงศักดิ์ กล่อมสกุล** ซึ่งเป็นผู้ที่สร้างการเรียนรู้และทำงานเยาวชน ต่อเนื่องมาหลายสิบปี ผู้ก่อตั้งกลุ่มยายกับตา เชี่ยวชาญเรื่องผ้า และสามารถเชื่อมโยงเรื่อง ผ้ากับมิติทางสังคมได้ รวมทั้งมีความสามารถในการทำกิจกรรมกับเยาวชนได้ดี มีวิธีการ สอนที่สนุกถูกใจเด็ก และ**พีนะโม-ธรรวรรค์ อินทร์สุวรรณ** เจ้าของแบรนด์ นะโม สาธู ที่เชี่ยวชาญเรื่องผ้ามัดย้อมจากธรรมชาติ มีความรู้เรื่องการใช้ธรรมชาติโดยไม่ทำลาย สิ่งแวดล้อม ซึ่งวิทยากรทั้ง 2 ท่านจะพาคิดเรื่องต้นทุนการผลิต การเชื่อมโยงทุนทรัพยากร ในชุมชนมาสกัดสีย้อมผ้าไปด้วยพร้อมกัน แต่ที่สำคัญคือวิทยากรทั้งคู่เชี่ยวชาญและคุ้นชิน กับการทำงานกับเด็ก” ฟ็อมบอกเทคนิคการเลือกวิทยากร

“ตอนแรกไม่รู้ว่าจะว่านจากโคลนแล้ว วัสดุแถวบ้านเรายังนำมาเป็นสีมัดย้อมได้ ทั้งใบมังคุด อัญชัน ขมิ้น ดาวเรือง แล้วก็สามารถใช้สารกระตุ้นพวกต่าง เช่น ชี้เก๊า ปูนขาว น้ำส้มสายชู สารส้ม เพื่อให้ได้สีออกมาหลายสี เช่น ใบมังคุด ถ้ากระตุ้นด้วยปูนขาวจะได้ สีเข้ม แต่ถ้าเป็นด่างชี้เก๊าจะได้สีอ่อนลง ถ้าเป็นน้ำส้มสายชูจะออกสีชมพูนิด ๆ พอรู้ว่าต้อง ใช้สารกระตุ้นได้เลยให้ป่าไก่ช่วยไปซื้อ แล้วก็มาทดลองทำที่บ้านหนูอยู่สองรอบก็ได้ผ้าที่ สีสวย ๆ เห็นลายชัด ๆ แบบที่เคยเห็นจากของคนอื่นคะ (ยิ้ม)” กันต์เล่า

ในที่สุดความพยายามก็ทำให้พวกเธอทำสำเร็จตามตั้งใจ นอกจากได้ความรู้ใหม่ ในการทำผ้ามัดย้อมแล้ว ทีมงานยังได้เห็นถึงศักยภาพของตัวเอง จากตอนแรกที่มองว่า การทำผ้ามัดย้อมเป็นเรื่องยาก ไม่น่าทำได้ หรือถึงทำได้ก็คงไม่สวย แต่พอเรียนรู้จนเข้าใจ และผ่านการปฏิบัติแล้ว กลับพบว่าตัวเองทำได้ ทำให้เกิดความมั่นใจในตัวเอง และกล้า

ลงมือลงทำผ้ามัดย้อมเพิ่มอีก ขณะเดียวกันผ้ามัดย้อมก็ยังเป็น “เครื่องมือ” ที่พาพวกเขาไปเรียนรู้หลายบทเรียน ทั้งการก้าวข้ามความล้มเหลว การทำงานเป็นทีม ความอดทนและการวางแผน ซึ่งล้วนสำคัญต่อชีวิตในอนาคต

“ขั้นตอนที่ยากที่สุดเวลาทำคือการก่อไฟกับการมัดผ้าค่ะ เวลาก่อไฟมันร้อนมากและต้องรอนานกว่าจะติด พวกหนูจึงต้องอดทนมาก ๆ ส่วนการมัดก็ต้องคิดก่อนว่า ถ้าเราทำแบบนี้ ลายจะออกมาเป็นแบบไหน จึงต้องวางแผนและคิดให้รอบคอบก่อนจะลงมือ”

ที่มากกว่านั้นคือแม้วันนี้ทีมงานจะมีความรู้การทำผ้ามัดย้อมระดับหนึ่งแล้ว พวกเธอก็ยังไม่หยุดที่จะเรียนรู้เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ไปเรื่อย ๆ

“เวลามาทำด้วยกันแต่ละครั้ง ก็จะทำไปด้วย เปิดยูทูปดูไปด้วยตลอดค่ะ เพราะยังมีอีกหลายลายที่เรายังไม่เป็น อยากทำงานออกมาให้ดีมากขึ้น ๆ ค่ะ”

ปัจจุบันทีมงานสามารถทำผ้ามัดย้อมออกมาได้ถึง 5 ลาย ได้แก่ ลายกันหอย พระจันทร์ทรงกลด ลายดาว ลายดอกไม้ และลายสก๊อต สำหรับจุดเด่นของผ้ามัดย้อมสไตล์บ้านวังนาโน คือการนำพืชพันธุ์ในท้องถิ่นมาเป็นวัตถุดิบสกัดสีมัดย้อม ใช้สารกระตุ้นมาช่วยให้สีมีความหลากหลายเพิ่มอีก โดยผลิตภัณฑ์ชิ้นแรกๆ ที่สำเร็จเป็นรูปธรรมแล้วคือ เสื้อยืดลายมัดย้อม

ฝันที่เราฝันร่วมกัน

นอกจากบทเรียนที่มีร่วมกันของทีมแล้ว กันต์ที่รับทำโครงการนี้ตั้งแต่ต้นจนเปลี่ยนสมาชิกชุดใหม่ ยังพบว่า เธอได้เรียนรู้และเปลี่ยนแปลงตัวเองหลายสิ่งที่ทำให้เธอเติบโตขึ้นอย่างชัดเจน จากน้องเล็กที่คอยเดินตามพี่ ก็ลุกขึ้นมาเป็นคนนำร่อง ๆ ทำงาน จากที่เคยก้มหน้าก้มตาท่องจำข้อมูลเพื่อนำเสนอโครงการ ก็กลายเป็นคนที่พูดจาฉะฉาน กล้าสบตาคนอื่น

“เมื่อก่อนหนูใจร้อนมากค่ะ โกรธง่าย และเหวี่ยงคนอื่นบ่อยๆ ตอนแรกๆ ที่ทำผ้ามัดย้อมก็ยิ่งใจร้อนอยู่ บางทีไม่ได้ตั้งใจ เขวี้ยงผ้าทิ้งก็มี ป้าไก่จะปลอบเสมอว่าใจเย็นๆ ค่อยๆ ทำ แต่พอทำไปเรื่อยๆ ก็ดีขึ้น เพราะถ้าไม่อดทนรอก็ไม่เสร็จ ถึงเสร็จก็ไม่สวย หนูเลยต้องพยายาม**สงบจิตสงบใจ** อีกอย่างที่หนูว่าตัวเอง**ทำได้ดีขึ้นคือการแบ่งเวลา** เพราะหนูต้องไปซ้อมรำมโนราห์ และเป็นนักกีฬาวอลเลย์บอลของเครือข่ายภูผาวารีด้วย ส่วนใหญ่เลยจะนัดกันทำโครงการหลังกลับจากโรงเรียนสลับกับซ้อมรำ ซ้อมกีฬาในบางวัน ส่วนการบ้านเก็บไว้ทำช่วงกลางคืน”

พี่ไก่ที่เห็นกันต์มาตลอดยืนยันว่า เธอเห็นพัฒนาการของสาวน้อยคนนี้ดีขึ้นเรื่อย ๆ “เมื่อก่อนเขาเอาแต่ใจมาก พุดจากก็ไม่เพราะ และไม่รู้จักรับผิดชอบ แต่พอต้องขึ้นมาเป็นพี่และทำงานร่วมกับน้องๆ ก็เริ่มใจเย็นขึ้นค่ะ”

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นตรงกับความตั้งใจของพี่ไก่ที่ตกลงตอบรับโครงการนี้มาให้เด็ก ๆ ทำ เพราะมองว่าเป็น “โอกาสการเรียนรู้” ที่สำคัญของเด็ก ๆ ที่จะได้คิดเองทำเอง ขณะเดียวกันสิ่งที่เด็ก ๆ อยากทำก็สอดคล้องกับสิ่งที่ชุมชนยังไม่มีคือผลิตภัณฑ์ของฝากที่เป็นของใช้ เพราะชุมชนมีแต่เครื่องแกงที่เก็บได้ไม่นาน ไม่เหมาะที่จะมาวางขาย แต่ผ้ามัดย้อมสามารถนำไปฝากขายตามรีสอร์ท เกิดเป็นรายได้เสริม และที่สำคัญคือเด็ก ๆ ได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์นอกเหนือจากการเล่นเกมถือ ซึ่งโครงการนี้ ก็ช่วยตอบเป้าหมายที่พี่ไก่ตั้งใจไว้ได้

“เป็นความฝันของเราที่อยากให้เด็กในชุมชนออกไปเรียนรู้โลกภายนอก เพื่อให้เขามองเห็นโอกาสในชีวิตที่มากขึ้น และเป็นภูมิคุ้มกันเวลาออกไปใช้ชีวิตเองเมื่อโตขึ้น เพราะตอนเด็กๆ เราไม่มีโอกาสแบบนี้ เลยทำให้รู้ว่าจำเป็นมากแค่ไหนสำหรับเด็ก”

ตอนนี้ทีมงานตอบได้อย่างเต็มปากแล้วว่าพวกเขามั่นใจในฝีมือการทำผ้ามัดย้อมของตัวเองว่าสามารถทำได้เป็นชิ้นเป็นอัน แต่ก็ยังคิดว่าจะยังฝึกทำไปเรื่อยๆ โดยหวังว่าวันหนึ่งจะสร้างแบรนด์ของกลุ่มเยาวชนขึ้นมาได้ ขณะเดียวกันก็ต้องการพัฒนาฝีมือ เพื่อเตรียมถ่ายทอดให้น้องรุ่นต่อไปได้มีโอกาสเข้ามาเรียนรู้เช่นเดียวกับที่พวกเขาเคยได้รับโอกาสมา

ดูเหมือนว่าพี่ไก่และทีมงานต่างกำลังช่วยกันสานฝันไปในทิศทางเดียวกัน และเป็นฝันที่เต็มไปด้วยความปรารถนาดีต่ออนาคตของชุมชนเช่นเดียวกัน

เป็นความฝันของเราที่อยากให้เด็ก
ในชุมชนออกไปเรียนรู้โลกภายนอก
เพื่อให้เขามองเห็นโอกาสในชีวิต
ที่มากขึ้น และเป็นภูมิคุ้มกันเวลา
ออกไปใช้ชีวิตเองเมื่อโตขึ้น

วัยใสร่วมใจจัดการ 'ขยะ' ในชุมชน

โครงการการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมในศูนย์การศึกษาอิสลาม
ประจำมัสยิด (ตาดักกา) ราวฤๅตุลยีนนะฮ์

ที่ปรึกษาโครงการ คักรินทร์ สีหะ
 พี่เลี้ยงโครงการ ชานีเยาะห์ สีหะ   วันดี นิระ   อาสัน สาหมีด
 ทีมงาน   นรินยา สาหมีด   พงษ์ศักดิ์ เจะหลัง   แอนนิดา นิลี
                  กิฟรอน หลงหัน   นาทยา สาหมีด   รนากร สาหมีด
                  วราภรณ์ ขุนรายา   ชญานนท์ ขุนรายา

วัยใสร่วมใจจัดการ “ขยะ” ในชุมชนบ้านโคกพยอม กลุ่มเยาวชนคลองโต๊ะเหล็ก

ทำไมถึงทำ?

ทุกวันนี้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในทุกชุมชน หนีไม่พ้นเรื่อง ‘ขยะ’ เพราะจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ปริมาณขยะเพิ่มขึ้น แม้บ้านโคกพยอม ตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล จะไม่ได้มีปัญหามลพิษถึงขั้นวิกฤต แต่พฤติกรรมทิ้งขยะที่เกิดขึ้น ทำให้กลุ่มเยาวชนคลองโต๊ะเหล็ก เกิดแนวคิดที่จะหาแนวทางจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมเพื่อชุมชนและสังคม ด้วยการทำโครงการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดึกา) ราวฤดูตุลันนะห์

เส้นทางการศึกษาเรียนรู้ จากการลงมือทำ

- 1 เยาวชนศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับขยะ เช่น ประเภทขยะ การคัดแยกขยะ วิธีการจัดการกับขยะประเภทต่างๆ เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานในการศึกษาสถานการณ์ขยะในชุมชน

- 2 ลงพื้นที่สำรวจสถานการณ์ขยะในชุมชน โดยนำขยะในชุมชนมาแยกประเภทดูว่ามีขยะชนิดใดมากที่สุด เพื่อออกแบบวิธีการจัดการขยะให้เหมาะสม

- 3 ออกแบบและวางแผนหาวิธีจัดการกับขยะในชุมชน

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

- มีความกล้าแสดงออก กล้าพูดในที่สาธารณะ
- มีความอดทน อดกลั้นต่อการเผชิญปัญหา ระหว่างการทำงาน
- เกิดจิตสำนึกในการทิ้งขยะมากขึ้น รู้จักแยกประเภทขยะก่อนทิ้ง
- ฝึกวางแผนและแก้ปัญหาเรื่องจัดการขยะให้เหมาะกับชุมชน

ต่อชุมชน

- คนในชุมชนเกิดองค์ความรู้ในการคัดแยกขยะแต่ละประเภท
- ขยะในชุมชนลดน้อยลง
- เกิดการมีส่วนร่วมของเยาวชนและผู้ใหญ่ในการทำกิจกรรมร่วมกัน

- 4 รณรงค์การลดใช้ถุงพลาสติก กับเด็กในชุมชน ขอความร่วมมือกับร้านค้าในการช่วยกันลดใช้ถุง และแก้วน้ำพลาสติก

- 5 จัดกิจกรรมทำถังขยะรีไซเคิล เพื่อตั้งผู้ใหญ่ในชุมชนให้มา มีส่วนร่วมและรับรู้การจัดการขยะ ที่เยาวชนขับเคลื่อน

ถึงขณะดีไซน์แปลกตาที่ประดิษฐ์จากขวดพลาสติกเหลือใช้วางกระจายอยู่ตามจุดต่าง ๆ ในชุมชนบ้านโคกพยอม ไม่ใช่ผลงานศิลปะของศิลปินท่านไหน แต่เป็นการรังสรรค์อย่างมีส่วนร่วมของ ‘กลุ่มเยาวชนคลองไต่ะเหล็ก’ และคนในชุมชนบ้านโคกพยอม ตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล

ทุกวันนี้ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในทุกชุมชน หนีไม่พ้นเรื่อง ‘ขยะ’ เพราะจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ปริมาณขยะเพิ่มขึ้น แม้บ้านโคกพยอมจะไม่ได้มีปัญหาขยะล้นถึงขั้นวิกฤต แต่พฤติกรรมทิ้งขยะที่เกิดขึ้น ทำให้ **ฮัสนา-นรินยา สาหมัด** เกิดแนวคิดที่จะหาแนวทางจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมเพื่อชุมชนและสังคม

“หนูเป็นครูสอนอยู่ที่ศูนย์ตาดีกา (ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด) เวลาเดินกลับบ้านจะกลับพร้อมเด็ก ๆ ระหว่างทางมีร้านค้า เด็กมักจะแฉะชื้อขนม แต่พอกินเสร็จแล้วก็ทิ้งของนมตรงนั้นเลย พอเราเห็นบ่อย ๆ ก็เริ่มรู้สึกที่เราควรจะทำกับปัญหานี้ เราอยากจะทำให้ความรู้ ปลูกฝังจิตสำนึกในตัวเด็ก และอยากให้จำนวนขยะลดลง” ฮัสนาเล่าเหตุการณ์ที่จุดประกายความคิดให้เธออยากทำโครงการ

โครงการการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมในศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ราวฎอตุลยันนะฮฺ จึงถูกริเริ่มขึ้นภายใต้การดำเนินงานของฮัสนาและทีม คือ **เขาทราย-พงษ์ศักดิ์ เจะหลัง, นลนี-แอนนิตา นิล๊ะ, กิพรอน หลงหัน และ ไลลา-นาตยา สาหมัด** ซึ่งทั้งหมดเป็นเยาวชนแกนนำของมูลนิธิคลองไต่ะเหล็กอะคาเดมี ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่คนในชุมชนโคกพยอม พวกเขาจึงมีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมมาบ้าง

“พอบังเซซุ้มาชวนทำโครงการ เราเปิดโอกาสให้เด็ก ๆ คิดกันเองว่าเขาสนใจทำเรื่องอะไร จนได้เป็นเรื่องขยะซึ่งเชื่อมโยงกับปัญหาสังคมปัจจุบันที่กำลังคืบคลานเข้ามาในชุมชนของเราด้วย ความจริงขยะไม่ใช่ปัญหาหลักของชุมชนที่นี่ แต่เด็ก ๆ เคยศึกษาข้อมูลเจอวิตีโปลาตายที่ในท้องมีถุงพลาสติก ซึ่งต้นเหตุจริง ๆ มาจากฝีมือมนุษย์ ก็เห็นว่าบ้านเราเป็นชายฝั่ง ฉะนั้นเราควรมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ตอนแรกเด็ก ๆ ก็ตั้งเป้าว่าจะแก้ปัญหaxyขยะทั้งชุมชนเลย เราก็อชวนเด็ก ๆ คิดต่อว่า สิ่งที่เราคิดจะทำมันใหญ่เกินไปไหม เลยลดพื้นที่ลงเหลือแค่ในศูนย์การศึกษาอิสลามก่อน ซึ่งฮัสนาเป็นครูสอนอยู่ที่นั่นอยู่แล้ว” **กั๋ง-ชานียะห์ สีหะมะ** พี่เลี้ยงโครงการเล่าที่มาของโครงการ

นรินษา สาหมีด

พลังพลเมืองเยาวชนคนสตูล

สำรวจชะ รมงคลการกั ง

แม้จะเห็นชะอยู่จนชินตา แต่ทีมงานก็ยอมรับว่าพวกเขาไม่เคยรู้ว่าสถานการณ์ชะรอบศูนย์ตาดิกาเป็นอย่างไร และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ฮัสนาและทีมงานจึงร่วมกันออกแบบกิจกรรมที่จะนำไปสู่การจัดการชะรอบศูนย์ตาดิกา โดยเริ่มต้นจากการศึกษาสถานการณ์ชะในด้านต่าง ๆ ทั้งประเภทของชะ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากชะ การแยกประเภทชะ รวมถึงวิธีการจัดการชะที่เหมาะสมกับชุมชน และสอดคล้องกับหลักการของศาสนาอิสลาม พร้อมกันนี้ได้ลงพื้นที่สำรวจชะในศูนย์ตาดิกาและชุมชนบ้านโคกพยอม

ฮัสนา เล่าว่า เธอและสมาชิกในทีมช่วยกันคิดช่วยกันหาข้อมูลเกี่ยวกับชะ รวมถึงค้นหาแนวทางในการแก้ปัญหาชะ บางคนหาจากอินเทอร์เน็ต บางคนหาจากหนังสือ

“พยายามหาเนื้อหาและสรุปว่าอันไหนคือเนื้อหาสำคัญจริง ๆ ที่เกี่ยวกับโครงการของเรา แล้วก็ลงพื้นที่สำรวจชะในชุมชน ให้เด็ก ๆ เก็บชะรอบหมู่บ้าน ในศูนย์ตาดิกา แล้วนำมาแยกประเภท ศึกษาปริมาณโดยการชั่ง เพื่อที่จะทราบว่ามีชะแต่ละประเภทมีจำนวนเท่าไร”

จากการสำรวจของทีมงานพบว่า มีชะจำพวกพลาสติก ขวดแก้ว ถุงพลาสติก แก้วน้ำ ขวดน้ำ โดยถุงพลาสติกมีจำนวนมากที่สุด ส่วนชะที่เป็นเศษอาหารพบน้อยมาก เพราะส่วนใหญ่คนในหมู่บ้านจะแยกไว้เพื่อนำไปทำปุ๋ย

“เมื่อรู้ว่าชะส่วนใหญ่เป็นถุงพลาสติก เลยคิดวิธีการจัดการพลาสติกโดยเริ่มรณรงค์จากจุดเล็ก ๆ ก่อน เช่น ให้เด็ก ๆ ลดการใช้ถุงพลาสติกตอนไปซื้อของ ถ้าเด็กซื้อน้ำก็ให้เด็กนำแก้วไปเอง หรืออย่างที่บ้านเป็นร้านค้าก็จะบอกแม่ให้ช่วยบอกต่อกับเด็ก ๆ ว่าเวลามาซื้อน้ำให้นำแก้วของตัวเองมาซื้อ แล้วจะลดราคาให้ ซึ่งได้ประโยชน์สองต่อคือ ลดชะ และลดต้นทุนการซื้อแก้วของร้านด้วย นอกจากนี้ก็จะบอกเด็กตลอดว่าเวลาไปไหนพยายามให้ใช้ถุงผ้า ซึ่งในโครงการก็คิดว่าอยากจะทำกระเป๋าผ้ากับเด็ก ๆ ด้วย” ฮัสนา กล่าว

นอกจากจะรณรงค์ให้กับน้อง ๆ ในศูนย์ตาดิกาที่ฮัสนาสอนอยู่เป็นประจำแล้ว เธอยังมองว่าแค่เด็กในศูนย์ตาดิกาอาจจะยังไม่พอ ฮัสนาจึงมองไปที่กลุ่มเด็กทีมฟุตบอลให้มาร่วมทำกิจกรรมกับเธอด้วย ฮัสนามองว่าหากจะรณรงค์แค่ปากเปล่าอาจจะเห็นผลช้า คนที่รับรู้ก็เป็นกลุ่มคนเดิม ๆ นั่นคือเยาวชนที่เธอทำงานด้วย ฮัสนาจึงคิดที่จะทำป้ายติดประกาศรณรงค์การทิ้งชะเพื่อนำไปติดตามพื้นที่สาธารณะต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนเห็นและสะดุดตา เธอจึงเริ่มดำเนินการกิจกรรมด้วยการชักชวนน้อง ๆ ทั้งทีมฟุตบอลและเด็กในศูนย์ตาดิกากว่า 25 คน มาช่วยกันทำป้ายกระดาษแข็งติดกับฟิวเจอร์บอร์ดเขียนข้อความ เช่น อย่าทิ้งชะ หรือคำคมติดตรงร้านค้า หรือจุดต่าง ๆ ในหมู่บ้าน

“ตอนทำป้ายรณรงค์เราให้น้องๆ คิดคำกันเองว่าจะเขียนข้อความอะไรดี บางคนก็วาดภาพแทนคำพูดก็มี เราคาดหวังว่าการทำป้ายรณรงค์นี้น่าจะสะกดตาคนในชุมชนบ้าง อย่างน้อยเขาเห็นป้ายที่เราติดก็ไม่กล้าทิ้ง หรือทิ้งน้อยลง ซึ่งจากการสังเกตด้วยตาเปล่า พอเห็นอยู่ว่าขยะมีจำนวนบางตาลงค่ะ” ฮัสนาเล่าความหวังและที่มาของการทำกิจกรรมในครั้งนั้นให้ฟัง

เก็บขวดพลาสติก มาสร้าง ‘ถังขยะ’

แค่ป้ายรณรงค์อาจยังไม่เพียงพอ ฮัสนาเริ่มคิดหาไอเดียในการจัดการขยะร่วมกัน นั่นคือการสร้าง **‘ถังขยะรีไซเคิล’**

“ตอนแรกคิดว่าจะทำอะไรที่เกี่ยวกับขยะเฉยๆ พอติดต่อนั้นมีขยะอยู่กองหนึ่งที่เก็บไว้ในร้านค้าก็คิดว่าจะจัดการอย่างไรดี หนูเลยไปหาข้อมูลในยูทูป เจอไอเดียการทำถังขยะรีไซเคิลจากไม้ไผ่ ก็ปิ๊งไอเดียว่าขยะพลาสติกน่าจะมาเป็นถังขยะได้ ประกอบกับที่ศูนย์ฯ ตาดิแกมีถังขยะน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการ งบประมาณก็ไม่มีมาก เลยคิดว่าในเมื่อมาทำโครงการตรงนี้แล้ว ทำถังขยะเพิ่มจะดีไหม เลยชวนเด็ก ๆ มาร่วมกิจกรรม ถือเป็นงานให้ความรู้และปลูกฝังเรื่องการจัดการขยะไปในตัว ก็เลยเริ่มคุยเรื่องนี้ในแชทกลุ่ม เช่น กลุ่มแกนนำเยาวชน กลุ่มทีมนักฟุตบอล”

‘การทำงาน’ กับ **‘อุปสรรคปัญหา’** ย่อมเป็นของคู่กัน เวลาที่ไม่ตรงกันของเพื่อน ๆ ในทีมกลายเป็นชนวนความขัดแย้งให้โครงการเกือบไปไม่ถึงฝั่งที่ฝันไว้

“ช่วงหลังๆ เพื่อนไม่ค่อยมีเวลา งานจึงหนักอยู่ที่หนูคนเดียว เพราะบางคนต้องไปเรียนมหาวิทยาลัย บางคนไปเรียนที่อื่น เขาจะให้เราตัดสินใจเองเพราะคิดว่าหนูทำได้ แต่จริงๆ มันไม่ได้ง่ายอย่างนั้น หนูเจอปัญหาเยอะมาก โดยเฉพาะเรื่องการจัดงาน ยิ่งวันที่ต้องไปนำเสนอโครงการ เพื่อนกลุ่มอื่นมากันเป็น 10 คน แต่กลุ่มเรามีหนูคนเดียว รู้สึกกดดันมากกว่า ทำไม่เราต้องแบกรับภาระอยู่คนเดียว เดินร้องไห้ไปหา **‘บังปิง’** บอกว่า หนูไม่อยากทำแล้ว ไม่เอาแล้ว เหนื่อยแล้ว” ฮัสนาเล่าความรู้สึกคับข้องใจในขณะนั้น

“ไม่อยากทำ ก็ไม่ต้องทำ” คือคำพูดที่บังปิงบอกกับฮัสนาในตอนนั้น เนื่องจากรู้นิสัยกันดีว่า ถ้าเขาถูกทำทนายเช่นนี้ เขาจะกลับมาทำงานและต้องทำให้ดี ซึ่งก็ไม่ผิดไปจากที่บังปิงคิดไว้ ในที่สุดฮัสนาก็มีพลังใจกลับมาทำงานเหมือนเดิม

นอกจากความรู้สึกโดดเดี่ยวแล้ว การต้องเผชิญกับปัญหากิจกรรมสร้างถังขยะรีไซเคิล ซึ่งเป็นงานที่ใหญ่และยากเริ่มเข้าตาโถมเข้ามา ยิ่งทำให้ฮัสนาอยากถอดใจ แต่ด้วยแรงหนุนจากพี่เลี้ยงที่คอยชี้แนะและช่วยเหลืออยู่เบื้องหลัง คือพลังสำคัญที่ทำให้เขาผ่านบททดสอบที่ยากนี้มาได้

.....

¹ อับดุลอาซิด หยีหม โคซจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล

“หลังจากที่เซทบอกเพื่อนให้มาร่วมกิจกรรมด้วยกัน ผลตอบรับคือ เพื่อนอ่านแต่ไม่ตอบอะไรเลย แต่หนูคิดแผนไว้ให้หมดแล้ว เพราะรู้นิสัยเพื่อนดีว่าเขาไม่ค่อยชอบมานั่งคิดอะไรเยอะๆ แต่ไม่ใช่หนูจะเอาความคิดตัวเองเป็นหลักนะ ในที่ประชุมถ้าเพื่อนไม่เห็นด้วยหรืออยากเสนอให้แก้ไขอะไรหนูก็ยอมรับได้ แต่ปัญหาที่หนูหนักใจมากกว่าคือ ‘ไม่มั่นใจว่าจะมีชาวบ้านเข้ามาร่วมกิจกรรมด้วยหรือไม่ คิดกังวลจนเครียดไปหมด ไม่มั่นใจเลย’ ฮัสนาเล่าความรู้สึก

ศักรินทร์ สีหะ ที่ปรึกษาโครงการ เล่าว่า ตลอดการทำโครงการ เราพยายามเปิดกว้างที่สุด เพื่อให้เขารู้สึกว่า เราไม่ได้อยู่ข้างหลังเขา เขาต้องกล้าชนกับทุกปัญหาที่พบเจอ เพื่อให้เด็กหลุดพ้นจากการถูกรอรับของความกลัว ให้เด็กกล้าเผชิญกับปัญหาด้วยตัวเอง เราจะช่วยเมื่อถึงที่สุด บางกิจกรรมที่เด็กๆ เอาชาวบ้านไม่อยู่ เราจะคุยกันว่า ลองให้น้องสูดก่อนสักตั้งหนึ่ง

“ตอนที่ทำถังขยะ เป็นงานยากมาก เขาทำคนเดียวไม่ได้เพราะว่าต้องเอาลวดมาซึ่งขวิด ทำเป็นถังขยะ เราก็กดถังทำเฉยๆ ดูว่าเขาจะทำยังไง ซึ่งเขาต้องพยายามดึงผู้ปกครอง ดึงรุ่นพี่ ดึงเด็ก ๆ ทีมฟุตบอลมาช่วย เขาจะใช้วิธีไหน เขานั่งรอเด็ก ๆ รอคนในชุมชนไม่ได้ แค่ว่าไปสเตอร์ หรือโพสต์เชิญชวนในเฟซบุ๊กไม่พอ ต้องไปเคาะประตูบ้านไปดึงคนมา ซึ่งจริง ๆ สำหรับพวกเราง่ายมากที่จะนัดชาวบ้านมารวมกัน เพราะว่ามันเจอกันทุกวันเสาร์อยู่แล้ว เราก็ปล่อยให้เขาคิดแก้ปัญหาด้วยตัวเอง จนเหลือหนึ่งวันก่อนเริ่มงานเขาก็มาหาเราที่บ้าน คุยกับเขาตรง ๆ เลยว่า ‘มันตันแล้วจริง ๆ ไซม์ย’ แล้วก็สอนเขา

ตรงนั้นเลย ซีให้เห็นถึงปัญหาเรื่องการทำงานที่ต้องให้เขาพยายามแก้ไข พออีกวันเราก็แอบประสานงานทุกอย่างในพื้นที่ให้เขา นี่คือสิ่งที่เราพยายามช่วย แต่ไม่ช่วยโดยตรง ซึ่งกว่าจะมาถึงวันนี้ วันที่เราช่วยเขา เราปล่อยให้เขาผ่านความผิดพลาด ความล้มเหลวมาบ้างแล้ว แม้ข้างนอกเราจะแสดงออกว่าไม่ช่วยเขาง่าย ๆ หรือก แต่เอาเข้าจริง ๆ ก็ต้องช่วย พอเห็นว่าเขาไม่ไหวแล้วก็ต้องช่วย” ศักรินทร์อธิบายแนวทางสร้างการเรียนรู้ให้เด็กและเยาวชน

ผลจากการชี้แนะแนวทางการทำงาน และการช่วยประสานงานของทีมพี่เลี้ยงโครงการ ทำให้กิจกรรมสร้างถังขยะรีไซเคิลเพื่อช่วยลดขยะในศูนย์ตาดิกาและในชุมชนสำเร็จด้วยดี มีถังขยะที่เป็นผลผลิตจากความร่วมมือร่วมใจของเยาวชนและชาวบ้านให้ได้ใช้งานจริงหลายใบ ผลงานที่เกิดขึ้นไม่เพียงสร้างความภาคภูมิใจกับผู้ใหญ่ในชุมชนอย่างมาก อุปสรรคที่ฝ่าฟันมายังเป็นบทเรียนสำคัญในการพัฒนาตนเองให้กับพวกเขาด้วย

“อุปสรรคที่เข้ามา สุดท้ายก็ผ่านพ้นมาได้ ทำให้เวลามีปัญหาใหม่ ๆ หนูก็จะคิดว่าขนาดครั้งแรกยังผ่านมาได้ ทำไมครั้งนี้จะผ่านไปไม่ได้ โครงการนี้ช่วยพัฒนามากทั้งตัวเราและเด็ก ๆ เยอะมาก ทั้งกระบวนการคิด ได้คิดวิเคราะห์ ได้ทำงาน จากที่เรียนอยู่แต่ในห้องสี่เหลี่ยม พอมีโครงการนี้เหมือนมาเปิดโลกกว้างให้กับเด็ก ที่สำคัญคือความกล้าแสดงออก ปกติเมื่อก่อนเราเป็นคนขี้อาย ไม่กล้าที่จะพูด เป็นคนกลัวไม้ค้ แต่การทำโครงการนี้ ผลักให้เราต้องยืนพูดคนเดียว แรก ๆ ก็สั้น แต่พอพูดไปเยอะ ๆ ก็คิดว่าไม่ได้มีอะไรน่ากลัว เราพูดให้คนอื่นฟัง รู้สึกดีมากกว่า ไม่ได้รู้สึกน่ากลัวหรือรู้สึกอาย

อะไรเลย จนตอนนี้กลายเป็นว่าพอมีงานอะไรที่ต้องนำเสนอหน้าห้อง หนูจะต้องออกไปพูดเอง อีกอย่างโครงการทำให้ได้เจอคนหลายๆ แบบ อันไหนเป็นสิ่งดีก็เอามาปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้น สิ่งไหนที่ไม่ดีก็ไม่เอาเป็นเยี่ยงอย่าง”

ขณะเดียวกันพี่เลี้ยงที่คอยชี้แนะต่างยืนยันเป็นเสียงเดียวกันว่า มาถึงวันนี้เด็ก ๆ มีพัฒนาการที่ดีขึ้นมาก รู้สึกภูมิใจ และคิดว่านี่คือ **‘ความสำเร็จ’**

“เราเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เช่น การพูดคุยต่อหน้าคนเยอะ ๆ นำเสนอสิ่งที่เขาอยากทำหรือสิ่งที่กำลังทำอยู่ นี่คือความสำเร็จแล้ว เพราะเราเชื่อว่าศักยภาพของคนแสดงให้เห็นชัดเจนคือ 1. การนำเสนอ ถ้าเราทำเป็นแต่นำเสนอไม่เป็นก็จบ ซึ่งเขาก็ทำได้ทั้งสองอย่าง 2. การก้าวข้ามปัญหา จากตอนแรกที่เขาคิดว่าทำไม่ได้ เขาท้อ เขาเดินเข้ามาหาน้องกุ้ง มาหาแกะวันดี นิระ บอกไม่ไหวแล้ว เหนื่อย ทำไม่ถูกแล้ว แต่สุดท้ายเขาก็ทำได้ และ 3. มีกลุ่มเด็กเยาวชนพูดขึ้นมาหลังจากการทำโครงการมากมาย เพื่อที่จะมาเติมรุ่นนี้ต่อหรือรับไม่ต่อจากทีมนี้ต่อไป” ศักรินทร์เล่าถึงสิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการ

สำหรับการดำเนินงานต่อจากนี้ เยาวชนคลองโตะเหลี่ยม บอกว่า พวกเขายังอยากทำถึงขยะเพิ่ม รวมถึงพาเด็ก ๆ ไปศึกษาดูงาน

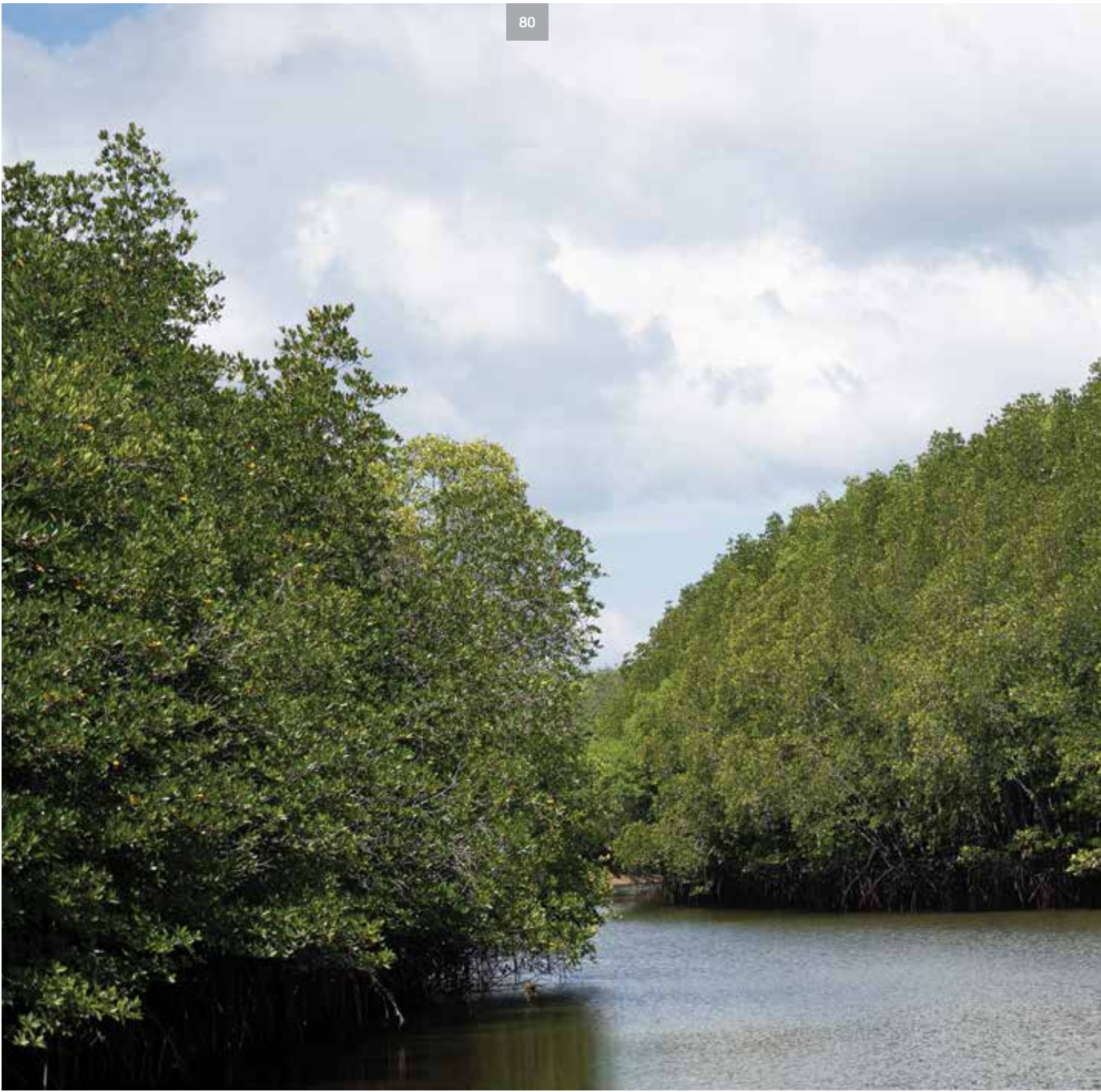
“อยากให้มีถังขยะในหลายๆ ที่ หลัก ๆ จะไปวางไว้ที่ร้านค้าและร้านที่เด็ก ๆ ชอบไป เพราะอยากให้คนอื่นเห็นว่านี่คือฝีมือของเด็กในหมู่บ้านเรา ส่วนขยะที่ถูกทิ้งไว้จะนำมาช่วยกันแยกประเภท เช่น อันไหนสามารถรีไซเคิลได้ หรือสามารถรีไซเคิลได้ ซึ่งเราก็มีทฤษฎีที่กำหนดขยะคือ 7R² และขยะบางส่วนสามารถนำไปขายเป็นเงินได้นอกจากนั้นก็ตั้งใจพาเด็ก ๆ ไปดูงานที่บ้านนางพญาเพราะมีที่เก็บขยะอยู่ เสร็จแล้วจะทำแบบสอบถามว่าเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมกับเราได้รับความรู้อะไรและอยากทำอะไรต่อบ้าง” ฮัสนาเล่าแผนการทำงานในอนาคต

การจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมในศูนย์ตาดีกา นับเป็นจุดเริ่มต้นของพลังการขับเคลื่อนที่นำไปสู่การแก้ปัญหาขยะในระดับชุมชน ไม่เพียงเท่านั้น การเติบโตที่เด็ก ๆ ได้รับความรู้ลงมือทำ การฝึกวางแผนและแก้ปัญหา รวมถึงการทำงานร่วมกับพี่เลี้ยงและที่ปรึกษาในชุมชนจะเป็นแรงผลักดันให้เขาอยากจะทำพัฒนาตนเอง และพัฒนาชุมชนบ้านเกิดต่อไป

² 7R คือ Refuse Refill Return Repair Reuse Recycle Reduce

อยากให้มีถังขยะในหลายๆ ที่หลักๆ จะไปวางไว้ที่ร้านค้าและร้านที่เด็กๆ ชอบไป เพราะอยากให้คนอื่นเห็นว่านี่คือฝีมือของเด็กในหมู่บ้านเรา

‘ป่าเลน’ เคยเห็น แต่เพิ่งเข้าใจ

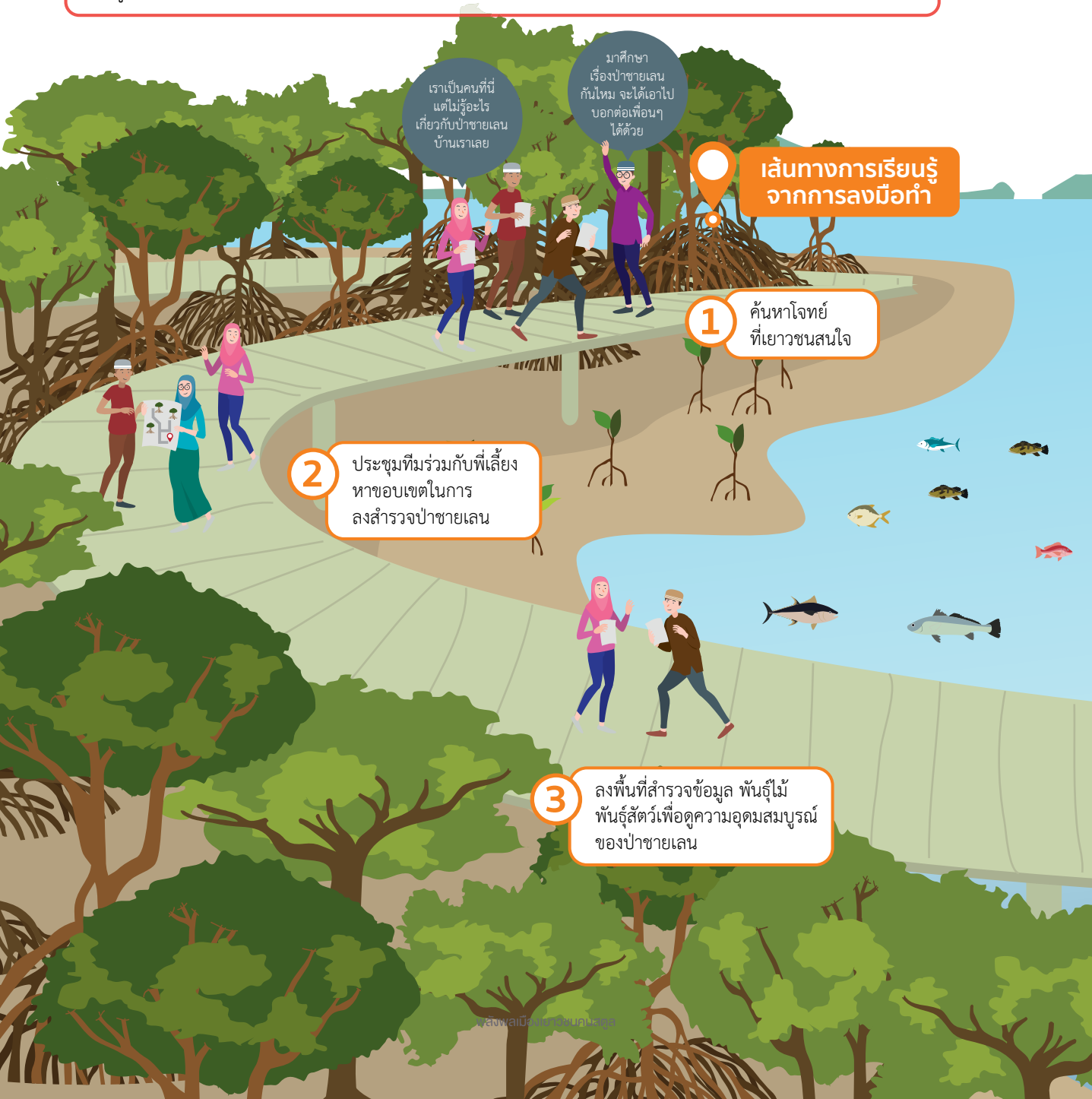
โครงการสำรวจสิ่งมีชีวิตในป่าชายเลน โดยการมีส่วนร่วมของเยาวชนและคนในชุมชน

ที่ปรึกษาโครงการ	ฮาบีบี: เส้นสมมาตร	อนันต์ มารมาก
	ตายุดดิน สืบเหม	ฟาตอนี: ลิงลาห์
ทีมงาน	ซากีริน เส้นสมมาตร	นิชรอ เหมซี-
	ซารอ กังน้ำรอบ	ซอฮาบีบี: เย็นจิต
	อันดุลฮาดี มานีอาห์ลิ้ม	

“ป่าเลน” เคยเห็น แต่เพิ่งเข้าใจ กลุ่มเยาวชนบ้านท่าน้ำเค็มใต้

ทำไมถึงทำ?

ป่าชายเลน ระบบนิเวศที่ประกอบไปด้วยพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์หลายชนิดดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน ปัจจุบันป่าชายเลนเริ่มเสื่อมสภาพลง ไม่เว้นแม้แต่ที่บ้านท่าน้ำเค็มใต้ ตำบลท่าแพ อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล เครือข่ายเยาวชนอนุรักษ์ท่าแพจึงได้จัดทำโครงการสำรวจสิ่งมีชีวิตในป่าชายเลนโดยการมีส่วนร่วมของเยาวชนและคนในชุมชนขึ้น เพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่หันมาใส่ใจรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องและถูกวิธี

เส้นทางการศึกษา จากการลงมือทำ

1 ค้นหาโจทย์
ที่เยาวชนสนใจ

2 ประชุมทีมร่วมกับพี่เลี้ยง
หาขอบเขตในการ
ลงสำรวจป่าชายเลน

3 ลงพื้นที่สำรวจข้อมูล พันธุ์ไม้
พันธุ์สัตว์เพื่อดูความอุดมสมบูรณ์
ของป่าชายเลน

เราเป็นคนที่นี่
แต่ไม่รู้จะไร
เกี่ยวกับป่าชายเลน
บ้านเราเลย

มาศึกษา
เรื่องป่าชายเลน
กันใหม่ จะได้เอาไป
บอกต่อเพื่อนๆ
ได้ด้วย

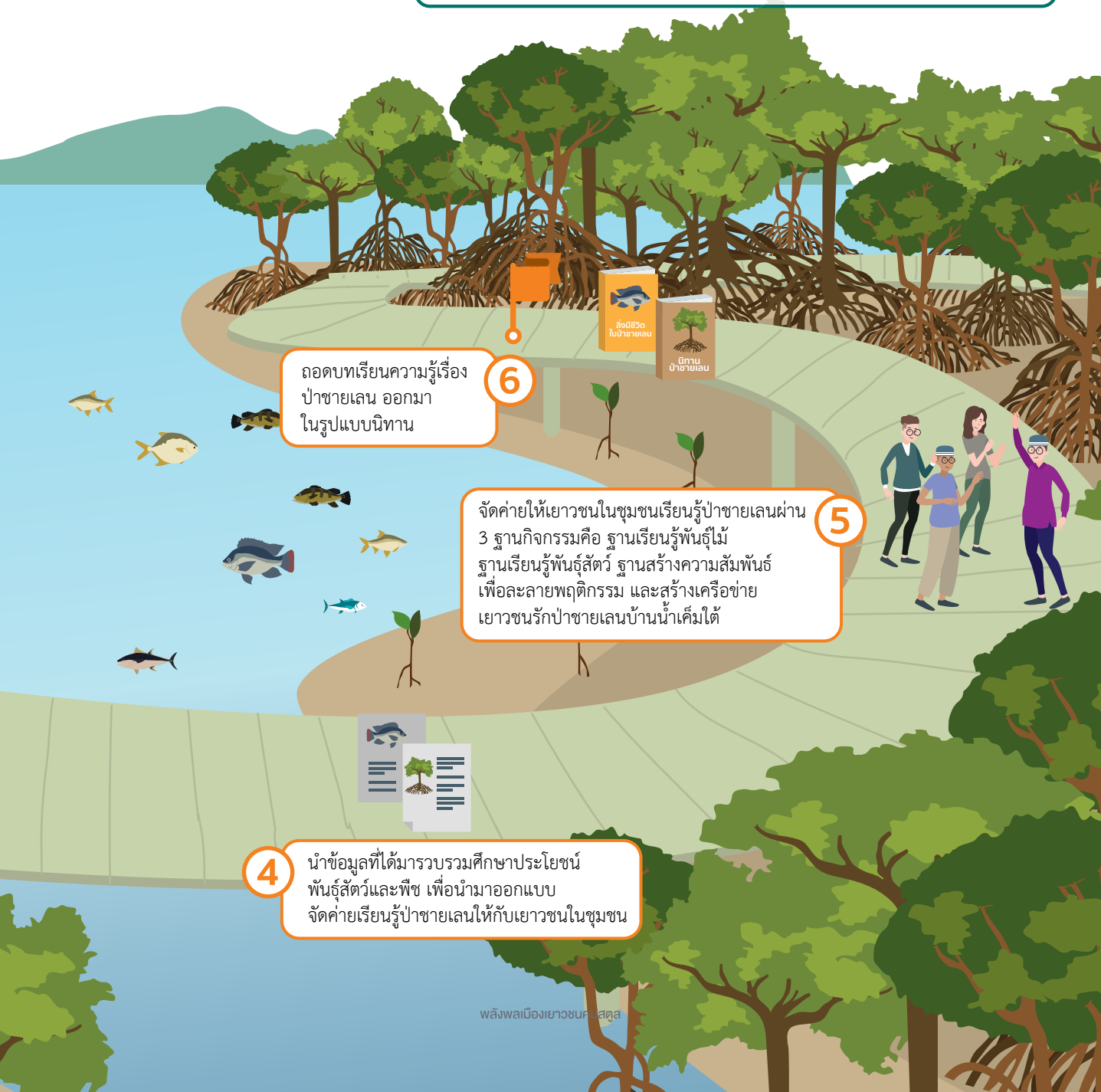
คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

- รู้จักป่าชายเลนมากขึ้น
- รู้จักการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน
- กล้าแสดงออก
- มีภาวะผู้นำ มีความรับผิดชอบ
- รู้จักรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น
- ยอมรับความผิดพลาดได้

ต่อชุมชน

- เกิดกลุ่มเยาวชนเข้ามา
สานต่องานจากผู้ใหญ่
เรื่องการดูแลรักษาทรัพยากร
ของชุมชน

6 ถอดบทเรียนความรู้เรื่อง
ป่าชายเลน ออกมา
ในรูปแบบนิทาน

6

5 จัดค่ายให้เยาวชนในชุมชนเรียนรู้ป่าชายเลนผ่าน
3 ฐานกิจกรรมคือ ฐานเรียนรู้พันธุ์ไม้
ฐานเรียนรู้พันธุ์สัตว์ ฐานสร้างความสัมพันธ์
เพื่อละลายพฤติกรรม และสร้างเครือข่าย
เยาวชนรักป่าชายเลนบ้านน้ำเค็มใต้

5

4

นำข้อมูลที่ได้มารวบรวมศึกษาประโยชน์
พันธุ์สัตว์และพืช เพื่อนำมาออกแบบ
จัดค่ายเรียนรู้ป่าชายเลนให้กับเยาวชนในชุมชน

แม้จะเติบโตมากับชายเลและป่าเลน แต่**กลุ่มเยาวชนจากบ้านท่าน้ำเค็มใต้ ตำบลท่าแพ อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล** กลับบอกว่า พวกเขาแทบไม่รู้รายละเอียดเกี่ยวกับผืนป่าชายเลนของบ้านเกิด แม้เป็นสถานที่ที่มีชื่อเสียงระดับจังหวัด เมื่อได้รับการชักชวนให้เข้าร่วม**โครงการกลไกชุมชนสู่การพัฒนาเยาวชนจังหวัดสตูล** พวกเขาจึงเห็นว่าครั้งนี้น่าจะเป็นโอกาสดีที่จะพาตัวเองเข้าไปเรียนรู้ และส่งต่อความรู้เหล่านี้แก่น้อง ๆ รุ่นต่อไป

ลุยป่า (เลน) ล่าความรู้

การรวมตัวของทีมงานเกิดขึ้นจากการชักชวนของ **กิริณ-สาภิริน เส้นสมมาตร** ประธานเยาวชนรักท่าแพ เพื่อทำโครงการทำทำดี ที่จะสัญจรพัฒนาหมู่บ้านเป็นประจำทุกวันเสาร์แรกของเดือน เมื่อกิริณได้รับการชักชวนให้เข้าร่วมโครงการกลไกชุมชนฯ เขาจึงชวนกลุ่มเพื่อนผู้ชายที่สนิทสนมคือ **ฮาดี-อับดุลฮาดี มาโนอาห์เลียม** และคนอื่นอีก 3 คนมาเข้าร่วม แต่โคซแนะนำว่า กลุ่มของเขาควรมีผู้หญิงด้วยเพื่อความสะดวกในการทำกิจกรรม กิริณจึงชวน **รอ-นัซรอ เหมซ๊ะ, ซารอ ทังนัรอบ, เล็ก-ซอฮาบียะ เย็นจิต** 3 สาวรุ่นน้อง เพราะเห็นว่ามีน้อง ๆ ชยัน น่าจะช่วยเป็นเรี่ยวแรงในการทำโครงการให้ไปตลอดรอดฝั่งได้

โจทย์แรกที่ทีมงานเลือกคือเรื่องกระชังปลา แต่โคซได้ชวนคุยจนเห็นว่าเคยมีคนทำมาแล้ว และชวนพวกเขาให้ลองมองหาเรื่องอื่น ๆ ซึ่งกว่าจะคิดออก พวกเขาต่างบอกเป็นเสียงเดียวกันว่า ยาก!

“พวกเราไม่เคยทำงานในลักษณะที่ต้องมานั่งคิดเป็นขั้นตอนอย่างจริงจังมาก่อน จึงไม่ถนัดเลยที่ต้องมาคิดมาเขียนลงแบบฟอร์ม พอเขียนเสร็จ โคซก็ให้มาคุยกันว่าจะทำโจทย์โครงการอะไร ข้อหนึ่งในแบบฟอร์มเป็นเรื่องจุดเด่นของหมู่บ้าน เรานึกถึงป่าเลนแล้วสนใจขึ้นมา

“ป่าเลนที่บ้านเรามีพื้นที่ค่อนข้างเยอะและอุดมสมบูรณ์มากครับ เกิดจากผู้ใหญ่ในชุมชนเขารวมกลุ่มกันดูแล ทำให้ที่นี่เป็นหนึ่งในเครือข่ายอนุรักษ์ป่าชายเลน มีภาคีจากหลายที่เข้ามาจัดกิจกรรมปลูกป่า แต่พวกเรากลับไม่ทราบข้อมูลที่ชัดเจนว่าป่าเลนที่บ้านเรามีพื้นที่กี่ไร่ มีพันธุ์ไม้ มีสัตว์น้ำอะไรบ้างเลยคิดกันว่าเราน่าจะเรียนรู้ให้มากกว่านี้ในฐานะที่เป็นคนที่นี่” กิริณเล่า

หลังได้โจทย์ที่แน่ชัด ทีมงานได้ประชุมร่วมกับพี่เลี้ยงกลุ่ม เพื่อกำหนดขอบเขตในการจะลงสำรวจป่าชายเลน โดยป่าชายเลนของชุมชนแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ **เขตใช้สอย** ที่ให้ชาวบ้านเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ และ **เขตอภัยทาน** ที่ห้ามเข้าไปกระทำการใด ๆ ทีมงานเลือกสำรวจเขตอภัยทาน เพราะเขตป่าใช้สอยเป็นที่ที่มีคนเข้าไปเยอะ ได้รับการดูแลอย่างทั่วถึงอยู่แล้ว ขณะที่เขตอภัยทานยังไม่ค่อยมีการสำรวจและเก็บข้อมูลพันธุ์ไม้พันธุ์สัตว์ พวกเขาจึงอยากรู้ข้อมูลความอุดมสมบูรณ์ของป่าชายเลนในเขตอภัยทาน

สิ่งที่พบจากการสำรวจทำให้พวกเขาได้รู้ในสิ่งที่ไม่เคยรู้ จนรู้สึกทึ่งกับทรัพยากรของป่าชายเลนในบ้านเกิด

สาikiran เสินสมมาตร

อับดุลฮาดิ มานีอาเหลิม

นัชรอ เหมซ๊ะ

ซารอ ทังน้ำรอบ

ซอฮาบียะ เย็นจิต

“เราเคยรู้แค่ว่าป่าเลนมีหอย ปู ปลาตัวเล็ก ๆ ในน้ำก็ได้เจอกับปลาตีนที่มีความสำคัญต่อการรักษาสมดุลของระบบนิเวศป่าเลน ได้เจอโกงกางที่มีอายุกว่า 80 ปีด้วย” กิรินเล่า

ภายหลังการสำรวจ ทีมงานได้นำข้อมูลทั้งหมดมารวบรวม และศึกษาประโยชน์ของพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์เพิ่มเติม เพื่อเตรียมนำไปใช้จัดค่ายส่งต่อความรู้แก่เด็กและเยาวชนในกิจกรรมต่อไป

ร่วมเรียน ร่วมรู้ ร่วมรักป่าเลน

“เราไม่เคยจัดค่ายมาก่อนเพราะปกติผู้ใหญ่จะเป็นคนจัดแล้วให้พวกเราทำบ้าง ๆ เข้าร่วม ครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่เราคิดเอง ทำด้วยตัวเองทั้งหมด”

ทีมงานเล่าย้อนถึงความกังวลที่พวกเขามีต่อการจัดค่ายในช่วงเริ่มต้น แม้ใจเต้นตุ้ม ๆ ต่อม ๆ ในสิ่งที่ไม่เคยทำ แต่ก็เลือกเดินหน้าต่อด้วยการประชาสัมพันธ์ชวนน้อง ๆ มาเข้าร่วมกิจกรรม ชักชวนรุ่นน้องในโรงเรียน ประกาศเชิญชวนในกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน และโพสต์ผ่านเฟซบุ๊ก นอกจากข้อความเชิญชวนแล้ว ทีมงานยังใส่กำหนดการกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะจัดขึ้นในค่ายแนบไปด้วย เพื่อน้อง ๆ เห็นแล้วสนใจอยากเข้ามาร่วมสนุกด้วยกัน พวกเขาบอกว่านำเทคนิคนี้มาจากประสบการณ์ส่วนตัวที่สนใจเข้าร่วมเวทีเวิร์กช็อปของโครงการกลไกชุมชนฯ จากการได้อ่านกำหนดการก่อน

เป้าหมายของการจัดค่ายครั้งนี้ ทีมงานต้องการให้น้อง ๆ ได้รู้จักป่าชายเลนมากขึ้น เพื่อจะได้ร่วมกันถ่ายทอดและอนุรักษ์ป่าชายเลนต่อไป และแบ่งหน้าที่ก่อนวันจัดกิจกรรมจะมาถึง ทีมงานฝั่งผู้ชายจะเป็นฝ่ายจัดเตรียมสถานที่ ส่วนผู้หญิงซื้อของ เตรียมอาหาร เตรียมเอกสาร และมีฝ่ายรับลงทะเบียน โดยมะ (แม่)

ของกิรินกับมะของ ก๊ะปะ-ฮาปีปะ เส้นสมมาตร **หนึ่งในทีมพี่เลี้ยง** และกลุ่มแม่บ้าน มาช่วยทำอาหาร

แต่แล้ว ก่อนวันงานเพียงไม่กี่วันก็เกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันขึ้น เมื่อเด็กหลายคนแจ้งว่ามาร่วมค่ายไม่ได้ เพราะต้องไปช่วยงานของชุมชนที่จัดพร้อมกันหลายงานอย่างกะทันหัน ทีมงานกังวลว่าจะมีคนมาเข้าร่วมน้อยเกินไป จนเกือบจะตัดสินใจเลื่อนการจัดงาน แต่เมื่อได้ปรึกษากับทีมโค้ชแล้ว จึงตัดสินใจเดินหน้าต่อ เพราะทุกอย่างรวมถึงวัตถุประสงค์ทำอาหารถูกจัดเตรียมไว้หมดแล้ว หากเลื่อนออกไปอาจสร้างความเสียหายได้

พวกเขาเลือกใช้การโทรศัพท์หาน้อง ๆ อีกครั้งว่าจะมาเข้าร่วมกิจกรรมได้มากน้อยแค่ไหน และประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมว่าใครรับผิดชอบหน้าที่ส่วนไหน และงานจะเดินต่อไปอย่างไร

ความกล้าใจก่อนวันจัดค่ายของทีมงานลดระดับลง เมื่อพบว่าวันจริงมีน้อง ๆ มาเข้าร่วมกิจกรรมกว่า 30 คน ทีมงานเริ่มดำเนินกิจกรรมช่วงเช้าด้วยสันตนาการเพื่อละลายพฤติกรรมให้น้อง ๆ สนุกสนม และตื่นตัวพร้อมทำกิจกรรม โดยมีเยาวชนจากบ้านโคกทรายมาร่วมนำกิจกรรม ทีมงานเล่าเหตุผลที่ชวนเพื่อนต่างพื้นที่มาว่า

“เราชวนเพื่อน ๆ จากบ้านโคกทรายเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเรากับเขา ถ้าเขาจัดกิจกรรมเราก็ไปช่วย ถือเป็นการสร้างเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือกันในการจัดกิจกรรม”

หลังพักเที่ยง ทีมงานชวนน้อง ๆ ทำป้ายชื่อต้นไม้ ซึ่งจะให้น้องเขียนเองกับมือ เพื่อให้รู้จักชื่อของต้นไม้ในป่าชายเลน เวลามีคนมาทำกิจกรรมน้อง ๆ จะได้ช่วยอธิบายถูก จากนั้นจึงแบ่งกลุ่มน้องออกเป็น 3 กลุ่ม เวียนกันเข้าฐาน 3 ฐาน ได้แก่

ฐานพันธุ์ไม้ มีผู้รู้มาให้ความรู้เกี่ยวกับพันธุ์ไม้ ก่อนเริ่มกิจกรรม แล้วจึงเล่นเกมนำชื่อต้นไม้ไปวางให้ตรงกับต้นไม้ ซึ่งส่วนมากน้องจะวางไม่ค่อยถูก เพราะยังไม่แม่นเรื่องข้อมูล

ฐานสัตว์ มีพี่ ๆ จากกู้ภัย และ อสม. อาสา มาให้ความรู้เกี่ยวกับสัตว์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในป่าชายเลน

ฐานฝึกความสัมพันธ์ ทีมงานดูแลกันเอง โดยมีกิจกรรมให้น้อง ๆ เดินบนเชือกแล้วบุกตะลุยโคลน เพื่อฝึกความสามัคคีและละลายพฤติกรรม

ทีมงานบอกว่า สาเหตุที่แบ่งกิจกรรมเป็น 3 ฐาน เพราะต้องการให้ความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลนแก่น้อง ๆ ให้ครบทุกด้าน ทั้งพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และสร้างความสัมพันธ์ในหมู่น้อง ๆ ภายได้เวลาที่จำกัด จึงใช้รูปแบบฐานการเรียนรู้

“น้อง ๆ ให้ความร่วมมือกับกิจกรรมค่อนข้างดี และสนุกสนานกันมากค่ะ เราเลยคิดจะจัดกิจกรรมภาคกลางคืนนอกเหนือจากแผนที่วางไว้ เพราะอยากให้ความรู้ลึกซึ้งของน้อง ๆ ต่อเนื่อง โดยแบ่งกลุ่มให้

เขาแสดงละคร มีพี่เลี้ยง 1 กลุ่ม กลุ่มกู้ภัย 1 กลุ่ม กลุ่มเยาวชน 3 กลุ่ม” ชารอเล่า

กิจกรรมวันที่ 2 ทีมงานเริ่มต้นด้วยกิจกรรม เช็กอิน ให้น้อง ๆ พูดความรู้สึกจากการทำกิจกรรมวันแรก โดยนำแนวคิดกิจกรรมนี้มาจากการไปเข้าร่วมเวทีเวิร์กชอปจากโครงการกลไกฯ

นัชรออธิบายว่า ก่อนเริ่มกิจกรรมอื่น ๆ จะมีการ เช็กอินกันก่อน เพราะจะทำให้เรารู้ว่าน้องมีความรู้สึกอย่างไรกับกิจกรรมที่พวกเราจัด เขาได้เรียนรู้อะไร และฝึกการพูดและกล้าแสดงออกให้น้อง ๆ ด้วย ซึ่งสิ่งที่น้อง ๆ สะท้อนส่วนมากคือ กิจกรรมสนุกและอยากมีกิจกรรมแบบนี้อีก

เช็กอินเสร็จแล้ว ทีมงานแบ่งน้องเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน ให้แต่ละกลุ่มระดมความคิดและวาดรูปตามโจทย์ว่าอยากพัฒนาอะไรเกี่ยวกับป่าชายเลน แล้วจึงให้แต่ละกลุ่มออกมานำเสนอพร้อมอธิบายเหตุผล สิ่งที่จะเป็นไปได้อีก การทำหอคอยชมวิว และป้ายเช็กอินไว้ถ่ายรูป ส่วนกิจกรรมสุดท้ายคือ ให้น้องนำป้ายชื่อพันธุ์ไม้ที่ทำไว้ไปติดตามต้นไม้ นั่น ๆ

“ทำเสร็จแล้วรู้สึกโล่ง (ลากเสียง) มากค่ะ ไม่คิดมาก่อนว่าทำได้ขนาดนี้ (ยิ้ม) ตอนแรกเครียดมากว่าจะออกมาเป็นยังไง กลัวไม่มีคนมา ถ้าคนมาร่วมน้อยจะไม่สนุกหรือเปล่า แต่พอผ่านกิจกรรมช่วงเช้าที่มีสันตนาการ แล้วน้องมีความสุข น้องให้ความร่วมมือ เห็นความสามัคคีที่มากขึ้น เรารู้สึกดีมาก ๆ ค่ะ”

ซารอเล่าความรู้สึกเมื่อค่ายเสร็จสิ้น

แม้จะรำเริงกับผลสำเร็จของค่าย แต่ทีมงานก็ไม่ลืมประเมินว่าควรทำสิ่งใดให้ดีขึ้นในกิจกรรมนี้ นั่นคือ “การรักษาเวลา” ทั้งเวลาการทำกิจกรรม และการตามน้อง ๆ ให้มาเข้าร่วมกิจกรรมตรงเวลา

ปาเลนยังยืน คนเปลี่ยนแปลง

จากการเดินทางหาความรู้ใส่ตัวเองจนเกิดความรู้สึกดี ๆ ต่อปาชายเลน กระทั่งกลายเป็นคนส่งต่อการเรียนรู้และความรู้สึกดี ๆ แก่คนอื่น เปรียบดังเส้นทางการเรียนรู้ที่มีจุดเช็กพอยต์ให้ทีมงานได้พัฒนาตัวเองไปที่ละขั้นและค่อย ๆ ค้นพบความเปลี่ยนแปลง

“กล้าแสดงออกมากขึ้น” เป็นทักษะแรกที่พวกเขาพูดเป็นเสียงเดียวว่าได้เรียนรู้เต็ม ๆ จากการที่ต้องไปซักถามความรู้จากผู้รู้ และนำฐานกิจกรรมภายในค่าย เล็กแล้วว่า

“เดิมหนูขี้อายมากและไม่ค่อยมั่นใจ เวลาออกไปนำเสนอทีไร ไปไม่เป็นทุกที แต่พอมาทำโครงการ เราได้ฝึกการนำเสนอหลายครั้ง เริ่มชิน พูดได้ไม่เขินอาย และนำทักษะการวางแผนไปใช้กับการเรียนด้วย เช่น วางแผนนำเสนองานกลุ่ม แบ่งบทบาทหน้าที่กัน และมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตัวเองมากขึ้น”

ส่วนซารอเล่าว่า เธอมีจิตอาสามากขึ้น จากเมื่อก่อนเวลาทำงานกลุ่มจะทำแค่ตามหน้าที่ของตัวเองเสร็จก็จบ แต่ตอนนี้เมื่องานตัวเองเสร็จก็จะไปช่วยเพื่อนต่อ เพราะมองว่าเป็นงานของกลุ่ม หากงานเสร็จก็เป็นความสำเร็จร่วมกัน

สำหรับนัซรอ ความเปลี่ยนแปลงที่มีความหมายกับเธอมากที่สุดคือ “การรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น”

“เมื่อก่อนเรายึดความคิดของตัวเองเป็นหลัก ไม่เห็นด้วยก็พูดออกมาเลยว่า ‘ทำไมไม่ทำแบบที่เราคิด’ งานกลุ่มก็คืองานเดี่ยว ถ้าคิดจะทำแบบไหนก็ทำเองคนเดียว แต่พอปรับวิธีคิด รับฟังความคิดเห็นของเพื่อนมากขึ้น หนูพบว่างานดีขึ้น เพราะพอเราฟังก็นำความคิดของเขามาปรับกับของเราได้ ลองนำวิธีการทำงานแบบนี้ไปใช้ในโรงเรียน ด้วยการแบ่งหน้าที่กับเพื่อนเวลาทำงานกลุ่ม ไม่ยึดความคิดของตัวเองค่ะ”

เมื่อก่อนเรายึดความคิดของตัวเองเป็นหลัก ไม่เห็นด้วยก็พูดออกมาว่า ‘ทำไมไม่ทำแบบที่เราคิด’ งานกลุ่มก็คืองานเดี่ยว คิดจะทำแบบไหนก็ทำเองคนเดียว แต่พอปรับวิธีคิด รับฟังความคิดเห็นของเพื่อนมากขึ้น หนูพบว่างานดีขึ้น เพราะพอเราฟังก็นำความคิดของเขามาปรับกับของเราได้

แม้จะเป็นประธานกลุ่มเยาวชนของชุมชน และรับหน้าที่ประธานโครงการนี้ด้วย แต่ก็รีนกลับบอกว่าที่ผ่านมาเขายังไม่สามารถเป็นผู้นำของคนอื่นได้ดีพอ เพราะไม่กล้าพูด แต่พอมาทำโครงการนี้เหมือนกับสถานการณ์ทั้งหมดบังคับให้เขาต้องพูด จนก้าวข้ามความกลัวไปได้

“เคยเป็นคนไม่กล้าพูดเลย ไม่กล้าถือไม้ค้ำ ถ้ามีคาบเรียนที่ครูให้นำเสนอก็จะโดดเรียนหรือไม่ก็ให้เพื่อนนำเสนอแทน แต่ตอนไปเสนอโครงการครั้งแรกโดนน้องๆ และพี่เลี้ยงให้ออกไปนำเสนอ **เลยรวบรวมความกล้าบอกตัวเองว่า เราเป็นประธาน ต้องพูด อาย้อม ต้องทำให้ได้ เพราะถ้าเราทำไม่ได้ น้องๆ คนอื่นก็คงไม่มั่นใจเหมือนกัน** ตอนแรกยาก เสียงสั่นพูดติดขัดเพราะเราท่องจำมา พี่ใจ (กิตติรัตน์ ปลื้มจิตร เจ้าหน้าที่โครงการ มูลนิธิสยามกัมมาจล) แนะนำว่าเวลาพูดต้องสบตาคนฟังและคณะกรรมการ หลังจากนั้นนำเสนอ **การพูดของผมก็เริ่มดีขึ้น กล้าพูดมากขึ้น** เพราะเมื่อผ่านครั้งแรกไปได้ ทำให้ครั้งต่อไปมั่นใจขึ้นครับ” กิรินเล่า

อีก 2 ทักษะที่กิรินได้เรียนรู้ คือ **“การจัดการ”** ที่เขาสามารถจัดสรรกำลังคนในการทำงานได้ด้วยตัวเองโดยไม่ต้องรอให้พี่เลี้ยงบอก และอีกเรื่องคือ **“ความรับผิดชอบ”**

“ความรับผิดชอบเรื่องเวลาสำคัญมากครับ เราเป็นผู้นำต้องไม่ให้คนอื่นรอ เมื่อก่อนถ้าเขานัดเรา 9 โมง เราตื่น 9 โมงเลย ไปสายอย่างน้อยครึ่งชั่วโมง เดี่ยวนี้ต้องไปก่อน เพื่อเตรียมความพร้อมครับ”

กว่าจะทำมาจนเห็นความเปลี่ยนแปลงของตัวเอง ทีมงานสรรภาพว่าพวกเขาต่างคนก็ต่างท้อจนอยากเลิกหลายครั้ง แต่สิ่งที่รั้งพวกเขาไว้คือ **“เพื่อนร่วมทีม”** และ **“พี่เลี้ยง”** กิรินเป็นตัวแทนเล่าเรื่องราวว่า

“ช่วงที่เฟลมากคือ ตอนแรกที่ชวนเพื่อนมาทำโครงการ หลายคนรับปากแล้วแต่สุดท้ายไม่มา เสียใจ แต่เพื่อนในทีมก็ช่วยให้กำลังใจกัน บอกกันว่าพวกเราโตแล้ว รับงานมาก็ต้องทำให้ดีที่สุด สู้ให้ถึงที่สุด พอผ่านมาได้ก็มานั่งคิดว่าถ้าตอนนั้นเราเลิกไปก่อน อาจเสียใจไปตลอดว่าทำไมไม่ทำต่อ เพราะสุดท้ายเราทำได้ แม้จะไม่ได้เหมือนกลุ่มอื่น แต่ก็ดีที่สุดเท่าที่กำลังของพวกเรามีครับ”

“อีกอย่างคือมีผู้ใหญ่คอยสนับสนุนด้วย พี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษาตลอด ผู้ใหญ่ในชุมชนหลายคนก็มาช่วยงาน เราคงทำได้ไม่ถึงขนาดนี้ ถ้าไม่มีพวกเขาคอยให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา และให้กำลังใจ” นัชรอเสริม

ก๊ะบ๊ะ เล่าเทคนิคการดูแลทีมงานเยาวชนของทีมพี่เลี้ยงว่า ช่วงแรกจะทำให้กลุ่มเยาวชนดู เพราะพวกเขายังไม่รู้งาน ยังไม่มั่นใจ เมื่อรู้งานแล้ว พี่เลี้ยงจะปล่อยให้เยาวชนลงมือทำ เวลาติดขัดอะไรค่อยมาปรึกษา เพื่อฝึกการคิด การทำ และความรับผิดชอบ

ด้าน บังดิน-ตายุดดิน สิบเหม พี่เลี้ยงอีกคน เล่าว่า “เวลาจะช่วยน้อง ๆ หาทางออก พวกเราจะเน้นตั้งคำถามเป็นหลักเพื่อให้เขามองเห็นทางออกด้วยตัวเอง ถ้าจำเป็นต้องช่วยจริง ๆ มักต้องเป็นเรื่องยาก เช่น การประสานงานกับวิทยากรที่เป็นผู้อาวุโส”

ทีมพี่เลี้ยงกล่าวถึงความตั้งใจที่พวกเขาทุ่มเททำงานให้กับเด็ก ๆ เพราะอยากเห็นคนรุ่นต่อไปขึ้นมาช่วยรับผิดชอบชุมชนเรื่องทรัพยากร และถ่ายทอดสู่รุ่นต่อไปเหมือนดังรุ่นพวกเขา และคนรุ่นก่อนที่พยายามทำเรื่อยมา

ก๊ะบ๊ะบอกว่า อยากให้เยาวชนพัฒนาตัวเองไปเรื่อย ๆ และกลับมาพัฒนาชุมชน เสียสละความสุขส่วนตัวคนละนิดละหน่อย เพื่อความสุขของชุมชน เหมือนคนรุ่นก่อนที่ช่วยกันทำให้ป่าชายเลนอุดมสมบูรณ์ดังเช่นวันนี้

ดูเหมือนกิจกรรมสุดท้ายของทีมงานก็กำลังค่อย ๆ เริ่มสืบทอดเจตนารมณ์ของผู้ใหญ่ เพราะพวกเขาจะถอดบทเรียนความรู้ตลอดการทำโครงการออกมาเป็นหนังสือนิทานเกี่ยวกับป่าชายเลน ซึ่งตอนนี้ทำเสร็จไปแล้วเรื่องหนึ่ง เนื้อเรื่องเกี่ยวกับปู่ที่ชวนหลานลงสำรวจป่าชายเลน โดยมีหลานเป็นคนซักถาม และมีคุณปู่เป็นคนอธิบาย

“แนวคิดการทำนิทานมาจากตัวพวกเราที่อยากรู้ว่าในป่าเลนมีอะไรบ้าง จึงไปถามจากผู้ใหญ่ โดยจะนำไปเผยแพร่ให้น้อง ๆ ในโรงเรียนประถมได้เรียนรู้เรื่องป่าเลนมากขึ้นครับ” กิรินเล่า

นอกจากนั้นทีมงานยังอยากทำแผ่นพับเพื่อเผยแพร่ความรู้แก่คนทั่วไปด้วย ความรู้ทั้งหมดที่ได้จากการทำโครงการนี้จึงกำลังกลายเป็น “ความรู้ที่ถูกส่งต่ออย่างไม่มีวันสิ้นสุด”

“เราอยากถ่ายทอดให้น้อง ๆ รู้ว่า เมื่อก่อนป่าเลนบ้านเราที่ไม่อุดมสมบูรณ์เป็นอย่างไร แล้วพี่ ๆ ผู้ใหญ่ในชุมชนช่วยกันดูแลให้กลับมาอุดมสมบูรณ์จนมีชื่อเสียงได้อย่างไร ไม่อยากให้สิ่งที่พี่ ๆ ทำมาดีกว่า 10 ปีมาแล้วที่เรา อยากให้คนมาสานต่อจากพวกเราไปอีกเรื่อย ๆ จากรุ่นสู่รุ่น”

“อยากให้น้อง ๆ ได้รู้ประวัติศาสตร์บ้านเราว่ามีความเป็นมาอย่างไร
เพราะตอนที่พวกผมเป็นเด็กเหมือนน้องเขา พวกผมก็ไม่รู้เลยว่า
เกตรีมีประวัติศาสตร์เป็นมาอย่างไร เลยเห็นว่าถ้าน้อง ๆ ได้รู้ว่า
บ้านเกิดของตัวเองมีความเป็นมาอย่างไร เหน่าจะรู้สึกรัก ภูมิใจ
และหวงแหนในบ้านเกิดของตัวเอง”

ประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์ ชุมชนเกษตร ฉบับสภาเยาวชน

โครงการศึกษาและรวบรวมข้อมูลของตำบลเกษตรเพื่อเผยแพร่ให้กับ
เยาวชนและคนในตำบลเกษตร

พี่เลี้ยงโครงการ
ทีมงาน

ราฎา กรมเมือง

อาดัล อาดำ

ชานียา เหลี่ยมมะ

อับดุลมุคนี บุณรัถ์

ภาวี อาดำ

อะหมัด แก้วสลำ

อัฟตอล พงศ์สวัสดิ์

วรัญญา สุนทรนนท์

กราดร พงศ์สวัสดิ์

มุฮิมหมัด แก้วสลำ

เฟาซีเยะ บุณรัถ์

จุณีย์ อิดสนี

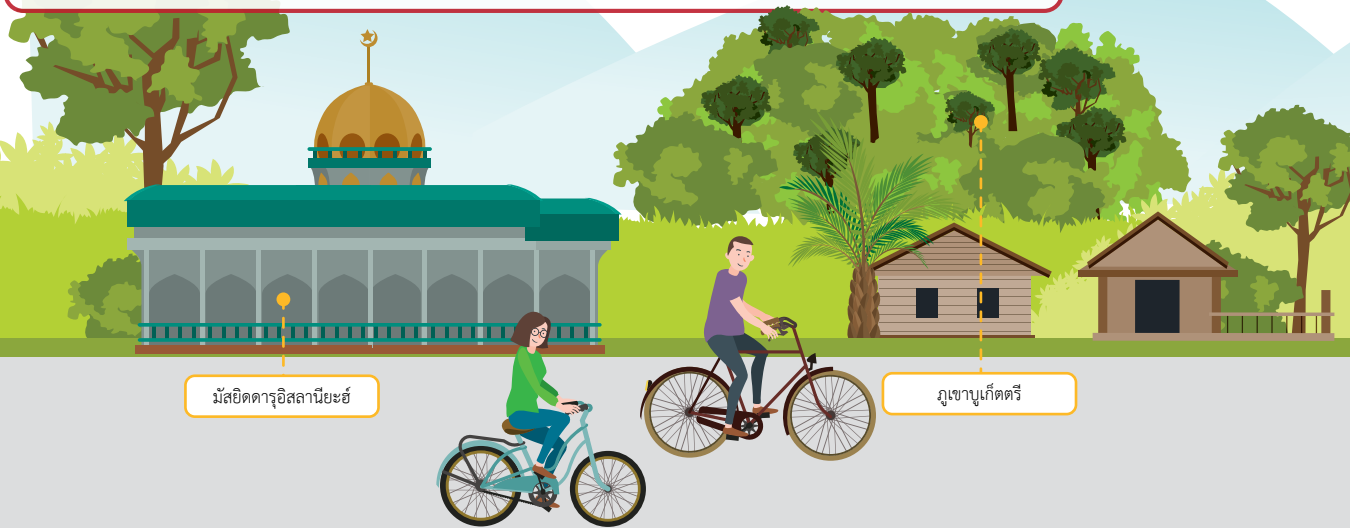
รสมียา กรมเมือง

ฟุรกอน สาติน

ประวัติศาสตร์ชุมชนเกตรีฉบับสภายาวชน สมาชิกสภาเด็กและเยาวชนตำบลเกตรี

ทำไมถึงทำ?

ตำบลเกตรี อำเภอเมือง จังหวัดสตูล มีประวัติศาสตร์มายาวนาน ทั้งอาหารการกิน การค้าขาย สถานที่ และผู้คน อีกทั้งยังมีตำนานที่เก่าแก่และเป็นທີ່เลื่องลือมากมาย เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปและไม่มีการจดบันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นทำให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์นั้นเกือบสูญหายไป สภาเด็กและเยาวชนตำบลเกตรีจึงทำโครงการศึกษาประวัติศาสตร์ตำบลเกตรีเพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันของผู้คนในตำบล เพื่อรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่มีในตำบลเกตรีให้ลูกหลาน เด็กและเยาวชน รวมทั้งชาวบ้าน เกิดความภาคภูมิใจในถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง

3R

เส้นทางเรียนรู้จากการลงมือทำ

1 ค้นหาโจทย์โครงการที่เหมาะสมกับศักยภาพของทีมงาน

2 เก็บข้อมูลตามหลัก 3R ในชุมชน เช่น ที่ตั้ง จำนวนประชากร ลักษณะพื้นที่ ฯลฯ

- R1 - Review ศึกษาข้อมูลที่มีอยู่แล้วจากฐานข้อมูลของ อบต.เกตรี
- R2 - Research ศึกษาข้อมูลที่ยากู้เพิ่มเติมจากการสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ที่อายุ 60 ปีขึ้นไป
- R3 - Reconceptualize นำข้อมูลมาจำแนก วิเคราะห์ เพื่อออกแบบการทำงาน

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

- รู้จักรักเหง้าตนเอง
- พัฒนาระบวนการคิดให้เป็นขั้นเป็นตอน
- กล้าแสดงออก
- ลดการเล่นเกมลง มีความสัมพันธ์กับเพื่อนวัยเดียวกันมากขึ้น

ต่อชุมชน

- หนังสือรวบรวมประวัติศาสตร์ตำบลเกตรี
- ผลักดันไปสู่หลักสูตรในโรงเรียนบ้านเกตรี และโรงเรียนบ้านวังเพนียด

6 วางแผนผลักดันประวัติศาสตร์ ตำบลเกตรี ให้อยู่ในหลักสูตรเรียนรู้ชุมชนของโรงเรียน

M Movement

D Development

3 จัดเวทีชำระประวัติศาสตร์ชุมชน เชิญคนในชุมชนร่วมรับฟังข้อมูลที่รวบรวมเพื่อแก้ไขให้ถูกต้อง

5 จัดค่ายเรียนรู้ประวัติศาสตร์ตำบลเกตรี ผ่านกิจกรรม Walk Rally ไปตามบ้านผู้รู้ 3 ฐานคือ ฐานความเป็นมา ตำนาน และสถานที่

4 เรียบเรียงข้อมูลสรุปทำเป็นหนังสือ ประวัติศาสตร์ของชุมชนเพื่อเป็น ฐานข้อมูลชุมชนให้น้องๆ รุ่นต่อไปได้เรียนรู้

“บุญเกตตรี หรือบุญเกิดบุตร เป็นภาษามลายู บุญเกต แปลว่าภูเขา ส่วนตรีหรือว่าตารี แปลว่าผู้หญิง รวมแล้วจึงแปลว่าภูเขาผู้หญิง หรือ เขาพระนางที่นอนตะแคงหันหน้าไปทางทิศตะวันออก นานวันเข้า จากบุญเกตตรีก็ค่อยเพี้ยนเหลือแค่เกตรี

ส่วนประวัติหมู่บ้าน หมู่ที่ 1 ชื่อว่าบ้านไร่ เพราะเมื่อก่อนคนจากฝั่งเหนือลงมาปักหลักทำไร่พลู่ จึงได้ชื่อว่าบ้านไร่ หมู่ที่ 2 ชื่อว่าบ้านกานี กานีเป็นภาษามลายูแปลว่าดินชะมวง ซึ่งในบ้านกานีจะมีบ้านย่อยอีก 3 บ้าน คือบ้านโคกยัก บ้านหัวหย่อ บ้านเกตรีเหนือ

บ้านโคกยักเรียกตามลักษณะพื้นที่กับลักษณะคนในชุมชนที่มีคนตัวใหญ่มากคล้ายกับยักษ์ รวมกับภูมิประเทศที่เป็นโคกหรือเนินสูง จึงได้ชื่อว่าบ้านโคกยัก ต่อมาคือบ้านหัวหย่อ หัวหย่อในภาษามลายูแปลว่ามะพร้าว สมัยก่อนที่ตรงนี้มีมะพร้าวเยอะมากจึงตั้งชื่อบ้านตามต้นไม้ในพื้นที่ ส่วนบ้านเกตรีเหนือ ตั้งอยู่ใกล้กับเขาเกตรี และตั้งอยู่ทางทิศเหนือ จึงได้ชื่อว่าบ้านตรีเหนือ แต่คนปัจจุบันก็จะเรียกว่าบ้านเกตรีเฉยๆ”

อัครดอล พงศ์สวัสดิ์ สมาชิกสภาเด็กและเยาวชนตำบลเกตรี ผู้ที่สนใจการต่อมวยมากกว่าสิ่งอื่นใด แต่กลับอธิบายประวัติศาสตร์ชุมชนได้อย่างแม่นยำ แม้ชายหนุ่มจะไม่ถนัดกับงานลักษณะนี้ แต่เมื่อถึงเวลาที่ต้องมารับผิดชอบ **โครงการศึกษาและรวบรวมข้อมูลของตำบลเกตรีเพื่อเผยแพร่ให้กับเยาวชนและคนในตำบลเกตรี** เต็มตัว อัครดอลก็ทำได้อย่างดีด้วยความตั้งใจ

“ผมน่าจะอยู่รุ่น 1.5 เพราะเข้ามาในช่วงคาบเกี่ยวระหว่างรุ่นแรกกับรุ่นสอง ระหว่างที่พี่ๆ มานั่งประชุมกันทุกคืน ผมก็จะมานั่งอยู่ในวงนั้นด้วย นั่งฟังเฉยๆ นั้นแหละ ต่อมาพี่ๆ ก็มาชวนผมให้ช่วยทำงาน พอพี่ๆ ต้องออกไปเรียนมหาวิทยาลัยที่ต่างจังหวัด ผมจึงต้องรับช่วงต่อเพราะมันก็เหมือนกับเป็นความรับผิดชอบของผม

ก่อนที่พี่ๆ จะไป เขายังมาบอกว่า ‘อัครดอล ฝากด้วยนะ’ ฝากอยู่นั่นแหละ คือแม้ว่าพี่ๆ เขาจะออกไปเรียนต่อก็ยังไม่ทิ้งโครงการ ไม่ปล่อยให้ไปเลย ยังมากระตุ้นให้เราเข้าไปทำโครงการด้วย คอยโทรมาถามว่าถึงไหนแล้ว ในเมื่อโครงการนี้กลายเป็นความรับผิดชอบของผมแล้วก็ต้องทำต่อ เอาให้สุดเลย โครงการจะไปหยุดที่ตรงไหนก็ไม่รู้แหละ” อัครดอลเล่า

ราดำ-ราฎา กรมเมือง พี่เลี้ยงโครงการเยาวชน ในฐานะผู้ถูกอ้างอิงอธิบายว่า เหตุผลที่ต้องคอยกระตุ้นและชวนเด็ก ๆ เข้าร่วมในโครงการ ก็เพราะอยากสร้างความภาคภูมิใจให้กับเด็กในชุมชน ให้เขามีส่วนในการทำงานเพื่อส่วนรวม และยกระดับการทำงานของสภาเด็กและเยาวชนให้มากขึ้น

“สิ่งที่คิดว่าประสบความสำเร็จอย่างหนึ่งในวันนี้คือ เราสร้างความภาคภูมิใจให้กับแกนนำชุดแรก ถ้าเขาไม่เห็นความสำคัญของงานที่เริ่มต้นไว้ เขาคงทิ้งไปแล้ว แต่สิ่งหนึ่งที่เราเห็นได้ชัดเจนคือ เขาไปเรียนแล้วเขายังไม่ทิ้ง ยังห่วง รู้สึกว่าต้องทำต่อ เขาบอกเองว่าอยากให้คนมาสานต่อสิ่งที่เขาได้ทำไว้” ราดำอธิบาย

อัปดอล พงศ์สวัสดิ์

ภารดร พงศ์สวัสดิ์

มุขिमหมัด แก้วสลิ

ฟูรกอน สาดิน

อัปดมูคณี ชุนรัก

อะหมัด แก้วสลิ

อย่างไรก็ตาม ลำพังอัทธอลทำคนเดียวคงทำงานเดินหน้าไม่ได้ เขาจำเป็นต้องหาเพื่อนร่วมทีม จึงไปชวน ซี-ภารดร พงศ์สวัสดิ์, ยิบ-มุฮิมหมัด แก้วสล่า, กอน-ฟูรกอน สาดิน, อาหมัด-อะหมัด แก้วสล่า และ มุค-อับดุลมุคนี ขุนรัก เข้ามาร่วมด้วย

แก้แล้วรากเหง้าเราคือใคร?

สำหรับ โครงการศึกษาและรวบรวมข้อมูลของตำบลเกตรีเพื่อเผยแพร่ให้กับเยาวชนและคนในตำบลเกตรี เกิดขึ้นจากความสงสัยในชื่อตำบลที่ตนอาศัยอยู่ของกลุ่มเยาวชนจากสภาเด็กและเยาวชนตำบลเกตรี ซึ่งเป็นหนึ่งในหลาย ๆ เรื่องที่พวกเขาอยากทำ อาทิ การทำผ้าร่มดัดย้อม การทำแผนที่ชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่หลังจากที่สมาชิกทีมโหวตเลือกจะทำหัวข้อแผนที่ชุมชน แผนที่มันอันสะดวก เมื่อทุกคนพบว่าตนเองไม่มีความรู้เพียงพอที่จะทำแผนที่ได้

“เราเลือกทำแผนที่ แต่ก็พบว่าเราขาดความรู้เกี่ยวกับตำบลของตัวเอง เราไม่รู้ว่าบ้านเกิดเราเป็นมายังไง รากเหง้าของเราเป็นยังไง ความรู้มันมีอยู่ในชุมชน แต่เราก็ไม่มีกระบวนการที่จะไปหามัน”

“จากจุดเริ่มต้นตรงนั้น เรากลับมายังสิ่งที่ทุกคนสงสัยมานานตั้งแต่ก่อนที่จะทำโครงการคือ ทำไมบ้านเกตรีถึงชื่อบ้านเกตรี? อย่างนั้นเราทำเรื่องสืบค้นประวัติศาสตร์ของตำบลเกตรีดีไหม ทุกคนก็เห็นด้วยว่าอยากจะทำเรื่องนี้” อัทธอลอธิบายที่มาของโครงการ ช่วงแรกพวกเขาตั้งใจเก็บข้อมูลทุกอย่าง ทั้งความเป็นมาของชุมชน ปรากฏชาวบ้านภูมิความรู้ต่าง ๆ แต่จากคำแนะนำของ บังหยาด-ประวิทย์ ลัดเลีย และ บังเชษฐ์-พิเชษฐ์ เบญจมาศ สองพี่เลี้ยงจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล ก็ทำให้ทีมตัดสินใจเลือกโฟกัสแค่ประเด็นเดียวคือ ที่มาของชุมชน เพื่อให้การเก็บข้อมูลกระชับและชัดเจนขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักอยู่ที่การเรียบเรียงข้อมูลเหล่านั้นเพื่อส่งต่อให้รุ่นน้อง ๆ ในชุมชนได้รับรู้รากเหง้าของตัวเอง

“อยากให้น้อง ๆ ได้รู้ประวัติศาสตร์บ้านเราว่ามีความเป็นมายังไงครับ เพราะว่าตอนที่พวกผมเป็นเด็กเหมือนน้องเขา พวกผมก็ไม่รู้เลยว่าเกตรีมีประวัติศาสตร์เป็นมายังไงเลยเห็นว่าถ้าน้อง ๆ ได้รู้ที่บ้านเกิดของตัวเองมีความเป็นมายังไง เขาน่าจะรู้สึกรัก ภูมิใจ และหวงแหนในบ้านเกิดของตัวเองครับ” ถึงกระนั้นก็ตาม ไม่เพียงแค่น้อง ๆ เท่านั้นที่จะได้รู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชน ในระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อส่งต่อให้น้อง ๆ สมาชิกในทีมทุกคน รวมทั้งพี่ ๆ ที่ออกไปเรียนหนังสือก็ได้รู้เรื่องราวและประวัติศาสตร์ของชุมชนไปด้วยเช่นเดียวกัน

พลังพลเมืองเยาวชนคนสตูล

วางแผนเขต ตะลุยกีบข้อมูล

ทีมเริ่มเก็บข้อมูลโดยใช้หลัก 3R¹ ที่ได้รับการอบรมจากพี่ๆ โครงการกลไกชุมชนสู่การพัฒนาเยาวชนจังหวัดสตูล เริ่มตั้งแต่การค้นคว้าข้อมูลทั่วไปของชุมชน เช่น ที่ตั้งหมู่บ้าน จำนวนประชากร ลักษณะพื้นที่ ฯลฯ โดยใช้ฐานข้อมูลจาก อบต.เกตรี (R1) **ข้อมูลความเป็นมาชุมชน** ซึ่งทีมเน้นไปที่ความเป็นมาของชื่อหมู่บ้าน ลงพื้นที่ไปสอบถามจาก ผู้เฒ่าผู้แก่ที่อายุ 60 ปีขึ้นไป **ข้อมูลตำนานชุมชน** และ **ข้อมูลสถานที่** ซึ่งเน้นมัสยิด เป็นสำคัญ เพราะเป็นศูนย์รวมของชุมชน โดยเก็บข้อมูลเรื่องวันก่อตั้ง ประวัติ และรายนาม อิหม่าม (R2)

“เราแยกกลุ่มข้อมูลไว้ครับ คือ ความเป็นมา ตำนาน และสถานที่ เพราะถ้าไม่แยกกัน มันจะยุ่งเหยิง แต่ถ้าแยก เราจะเห็นเป้าชัดว่าเราต้องทำอะไร ส่วนความเป็นมากับตำนาน เราเลือกไปสัมภาษณ์คนเฒ่าคนแก่ให้เขาเล่าความเป็นมาของตำบลทั้งหมดให้ฟัง ซึ่งข้อมูล อาจเพี้ยนๆ บ้าง เพราะแต่ละคนจะเล่าไม่เหมือนกัน เราก็ใช้หลักสถิติ ยึดตามคนส่วนใหญ่ พูดเป็นหลัก ส่วนข้อมูลสถานที่ที่เป็นมัสยิด พวกผมหาจากเอกสารครับ” อัดดอลเล่า กระบวนการทำงานของทีม

เมื่อเก็บข้อมูลแล้วเสร็จ และเรียบเรียงเสร็จแล้ว ทีมจึงจัดเวทีชำระประวัติศาสตร์ ชุมชนขึ้น

¹ R1 ค้นคว้าข้อมูลที่มีอยู่แล้วทั่วไป เช่น จากอินเทอร์เน็ต หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวม ทำความเข้าใจ
R2 ศึกษาข้อมูลเชิงลึก ที่ต้องการรู้เพิ่ม ลงรายละเอียด จากการสัมภาษณ์
R3 นำข้อมูลจาก R1 และ R2 มาวิเคราะห์ ทิศทางที่จะไป และออกแบบปฏิบัติการของโครงการ

“เปิดเวทีเชิญคนเฒ่าคนแก่ที่พวกผมไปสัมภาษณ์ ทั้งโต๊ะอิหม่าม ผู้ใหญ่บ้าน ผู้รู้เรื่องประวัติศาสตร์ตำบลเกตรีมานั่งรวมกัน จากนั้นจึงนำเสนอข้อมูลว่าที่ทำมานั้นถูกต้องไหม ต้องแก้ไขเพิ่มเติมตรงไหนหรือเปล่า ซึ่งก็มีทั้งส่วนที่ตรงและที่เราต้องไปหาเพิ่ม”

หลังชำระและเก็บข้อมูลแล้วเสร็จ ทีมก็รวมพลังกันเรียบเรียงข้อมูลทั้งหมดออกมา ในรูปของหนังสือประวัติศาสตร์ประจำโรงเรียน เพื่อเก็บเป็นฐานข้อมูลชุมชนและให้นักเรียนได้ใช้ศึกษา ซึ่งในอนาคตทีมจะพัฒนาเป็นรูปแบบการ์ตูน เพื่อให้น้องๆ เข้าถึงได้ง่ายขึ้น รวมถึงแผนที่ชุมชนฝันใหญ่ ที่ทีมออกแบบและวาดกันเอง และได้นำไปแสดงประกอบการนำเสนอผลงานมาแล้วหลายที่ ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ ค่ายเผยแพร่ประวัติศาสตร์

ค่ายสอนน้อง กระบวนการสอนตน

หนังสือประวัติศาสตร์ชุมชนคือเครื่องมือถ่ายทอดความรู้ในระยะยาว แต่ในระยะสั้น ทีมเลือกที่จะจัดค่ายเผยแพร่ประวัติศาสตร์ชุมชนเพื่อเผยแพร่ความรู้ให้แก่้องๆ ในชุมชนไปพร้อมไปกับอบรมการทำสื่อไปด้วยในตัว

“เราเปิดให้นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 15 คน มาอบรมทำสื่อควบคู่กับการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ไปด้วย ซึ่งมีพี่ๆ มาสอนวิธีการถ่ายและตัดต่อวิดีโอ ส่วนเรื่องประวัติความเป็นมาของเกตรี พวกผมจะพาน้อง Walk Rally ไปตามบ้านผู้รู้ ซึ่งมี 3 ฐาน คือ ฐานความเป็นมา ตำนาน และสถานที่ น้องไปทำสื่อตามบ้านน้องก็จะได้ความรู้ แล้วก็ได้อีกที่เก็บได้นาน สามารถเผยแพร่ให้คนอื่นรับรู้ได้ง่ายด้วย” อัทฉอล พี่ใหญ่ของทีมอธิบายวิธีการอบรมน้องๆ กลุ่มเป้าหมายให้เข้าใจประวัติชุมชนตัวเอง

กิจกรรมที่น่าสนใจแล้ว แต่ที่น่าสนใจกว่าคือ กิจกรรมครั้งนี้เป็นการจัดค่ายครั้งแรกของทีม แต่ด้วยคำแนะนำที่ดีจากที่ปรึกษาและพี่เลี้ยงโครงการฯ ทำให้ทีมมีกระบวนการทำงานที่ค่อนข้างชัดเจน โดยเฉพาะการแบ่งบทบาทหน้าที่ ได้แก่ กอนและอามัดอยู่ฝ่ายสันทนการ ซืออยู่ฝ่ายสถานที่ ยิบอยู่ฝ่ายอุปกรณ์ มีฝ่ายสวัสดิการ ฝ่ายโศตฯ ขณะที่อัทฉอลและมุกอยู่ฝ่ายวิชาการ ซึ่งถือเป็นงานที่ทำหายมากสำหรับมุก

“ผมต้องทำไฟล์นำเสนอเกี่ยวกับความเป็นมา ตำนาน สถานที่ และเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ เอาจริง ๆ ตอนแรกผมอยากอยู่สันทนการ แต่เพื่อนให้มาเป็นฝ่ายวิชาการ แต่ก็ได้หมด เพราะคิดว่าอะไรที่ไม่เคยก็ต้องลองดู” มุกบอก

“เราประชุมกันเพื่อวางลำดับ วางโครงของค่ายไว้ แล้วค่อยมาลงรายละเอียดกันว่า มีอะไรบ้าง ใครต้องทำอะไร มีกี่เกม แต่ละเกมต้องทำยังไง ทุกฝ่ายต้องรู้เหมือนกันหมดทุกเรื่อง เพื่อที่จะได้เห็นภาพและเป้าหมายเหมือนกัน เป้าหมายของค่ายนี้คือความสนุก ความรู้เป็นเรื่องรองลงมา คือทำยังไงก็ได้ให้มันสนุก (หัวเราะ) ให้มันพิเศษ เพราะถ้าไม่พิเศษ

มันจะกร่อย ไม่น่าจดจำ ค่ายมันต้องเป็นอะไรที่น่าจดจำของคน” อัปเดตอลซีให้เห็นเป้าหมายของการจัดค่าย

และยังน่าสนใจไปใหญ่ เมื่อทีมบอกถึงแผนการขั้นต่อไป ที่จะยกระดับความรู้สู่หลักสูตรในโรงเรียน

“หลังจากนี้ พวกผมจะไปเสนอให้โรงเรียนนำหลักสูตรประวัติศาสตร์ของตำบล เกตรีไปสอนน้องๆ ในโรงเรียน เพราะว่าตอนที่ผมเรียนไม่มีการสอนประวัติศาสตร์ บ้านตัวเองเลย จึงอยากนำแผนนี้ไปเสนอให้กับโรงเรียนบ้านเกตรี และขยายไปโรงเรียนบ้านวังเพนียดต่อไป” อัปเดตอลยังบอกอีกว่า

“ถ้าไม่มีคนสอน พวกผมก็จะไปสอนเองครับ”

ทุกสิ่งล้วนเติบโตได้ดี ถ้ามีราก

ไม่ใช่เฉพาะความพยายามที่จะผลักดันหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตำบลเกตรี เข้าสู่โรงเรียน โครงการนี้ นับเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่ทำให้เกิดความตื่นตัวเรื่องประวัติศาสตร์ ชุมชนของคนเกตรี ทั้งผู้ใหญ่และเยาวชนที่ได้เข้ามาร่วมในกิจกรรมของโครงการ ซึ่งน่าจะ สามารถต่อยอดโครงการไปได้อีกหลายระดับ ดังที่ทีมกล่าวไปข้างต้นว่า นอกจากโครงการ แล้ว สิ่งทีถือว่าประสบความสำเร็จอย่างยิ่งก็คือ การที่สมาชิกในทีมได้พัฒนาตัวเองผ่าน กระบวนการทำโครงการ

“การทำโครงการช่วยพัฒนากระบวนการคิดของพวกเราให้เป็นลำดับขั้นตอนมากขึ้น อย่างตัวเอง เมื่อก่อนจะเป็นคนขวางโลก (ยิ้ม) ชอบคิดต่าง ชอบขัดคนอื่นแบบไม่มีเหตุผล ขัดด้วยอารมณ์อยากเอาชนะ เช่น การจัดค่าย มีคนบอกว่าทำค่ายไม่ทันหรอก ผมก็ขัดว่า

ทัน! คือคิดแบบเด็ก ๆ แต่พอเราได้เรียนรู้เรื่องการวางแผน การออกแบบกระบวนการ มันทำให้เราเห็นงาน ทำให้เรารู้ว่ามันไม่ทันจริง ๆ (หัวเราะ)”

และที่อัปเดตเรียนรู้ไม่เพียงเรื่องกระบวนการทำงาน แต่สิ่งที่เขาได้เพิ่มเติมคือ “ความกล้า” ซึ่งความกล้านี้เองที่จะเป็นกุญแจเปิดประตูไปสู่การยกระดับการทำงานในอีกหลาย ๆ เรื่อง

“การทำโครงการทำให้ผมเป็นคนกล้าแสดงออกมากขึ้น เมื่อก่อนเป็นคนที่อยู่แต่ในบ้าน อยู่บ้านเฉย ๆ ไม่ทำอะไรเลย การมาเข้าสภาเด็กฯ และการได้ทำโครงการทำให้เราเปลี่ยนแปลง กล้าแสดงออก กล้าคุยกับคนอื่น และยิ่งตอนเขียนโครงการต่อมวอย ผมเป็นคนเขียนโครงการเองก็ต้องเป็นคนนำเสนอเอง” อัปเดตเพิ่มเติม

เช่นเดียวกับอาหมัด ที่การทำโครงการช่วยดึงเขา

ออกมาจากโลกของเกม

“แต่ก่อนเป็นนักเลงคีย์บอร์ดครับ เลิกเรียนก็ไปอยู่ร้านเกมตั้งแต่ 4 โมงเย็นถึง 6 โมงครึ่ง กลับบ้านไปกินข้าวอาบน้ำ แล้วก็ไปอยู่ร้านเกมอีก 1 ทุ่มถึง 3 ทุ่ม วันไหนโรงเรียนหยุดก็อยู่ร้านเกมทั้งวัน ไม่ไปไหนเลย สวมหูฟัง มีอจิบแป้นพิมพ์ ไม่ได้คุยกับใคร เล่นเกมอย่างเดียว จนได้มาทำโครงการ ก็เปลี่ยนจากเกมหน้าคอมมาเป็นเกมสันทนาการ ได้ความสัมพันธ์กับเพื่อนครับ”

นั่นคือส่วนหนึ่งของพัฒนาการที่เกิดขึ้นกับสมาชิกในทีม อันเกิดจากการได้ลงมือทำโครงการด้วยความมานะพยายาม แต่อีกสิ่งหนึ่งที่เชื่อได้ว่าจะเป็นแรงผลักดันให้พวกเขาเติบโตและสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้แก่ชุมชนบ้านเกิดได้อีกมากในอนาคต ก็คือ ต้นทุนของการได้รู้จักรากเหง้าของตนเอง

เด็ก ๆ เริ่มต้นมาจากศูนย์ ไม่มีข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน แต่พวกเขาสามารถสร้างขึ้นมาและยังทำให้คนอื่นได้รับรู้ด้วยว่า ความเป็นมาของเกตรีเป็นอย่างไร ทั้งหมดมันเกิดกับแกนนำรุ่นแรก 5 คนที่เขาไม่เคยทิ้งน้อง ๆ จากนั้นคนที่เหลือก็ช่วยกันสานต่อจนเสร็จ และสิ่งที่ชุมชนได้รับไม่ใช่ประวัติศาสตร์ชุมชนตำบลเกตรีฉบับสภาเด็กและเยาวชนเท่านั้น พวกเขาายังได้ ‘คนรุ่นใหม่’ ที่มีความรัก ห่วงแหน และผูกพันกับชุมชนเพิ่มขึ้นอีกนับสิบคน

และเชื่อเหลือเกินว่าด้วยพลังของคนหนุ่มเหล่านี้ จะช่วยพัฒนาบ้านเกิดของพวกเขาได้ต่อไป ด้วยต้นทุนของพลังสร้างสรรค์ที่เบ่งบานขึ้นมาจากรากเหง้าที่พวกเขาได้เรียนรู้ในวันนี้อย่างแน่นอน

เมื่อก่อนเป็นคนที่อยู่แต่ในบ้าน
อยู่บ้านเฉย ๆ ไม่ทำอะไรเลย
การมาเข้าสภาเด็กฯ และการได้
ทำโครงการทำให้เราเปลี่ยนแปลง
กล้าแสดงออก กล้าคุยกับคนอื่น

ค้ำรากชุมชน ค้ำหาตนเอง: เยาวชนบ้านนาพญา จังหวัดสตูล

โครงการแนวทางการสร้างสื่อการเรียนรู้ประวัติบ้านนาพญา
พญาอกเขียว นาสีบิง และแหลมตันหยงกูโบร์ ให้กับเยาวชน

พี่เลี้ยงโครงการ
ทีมงาน

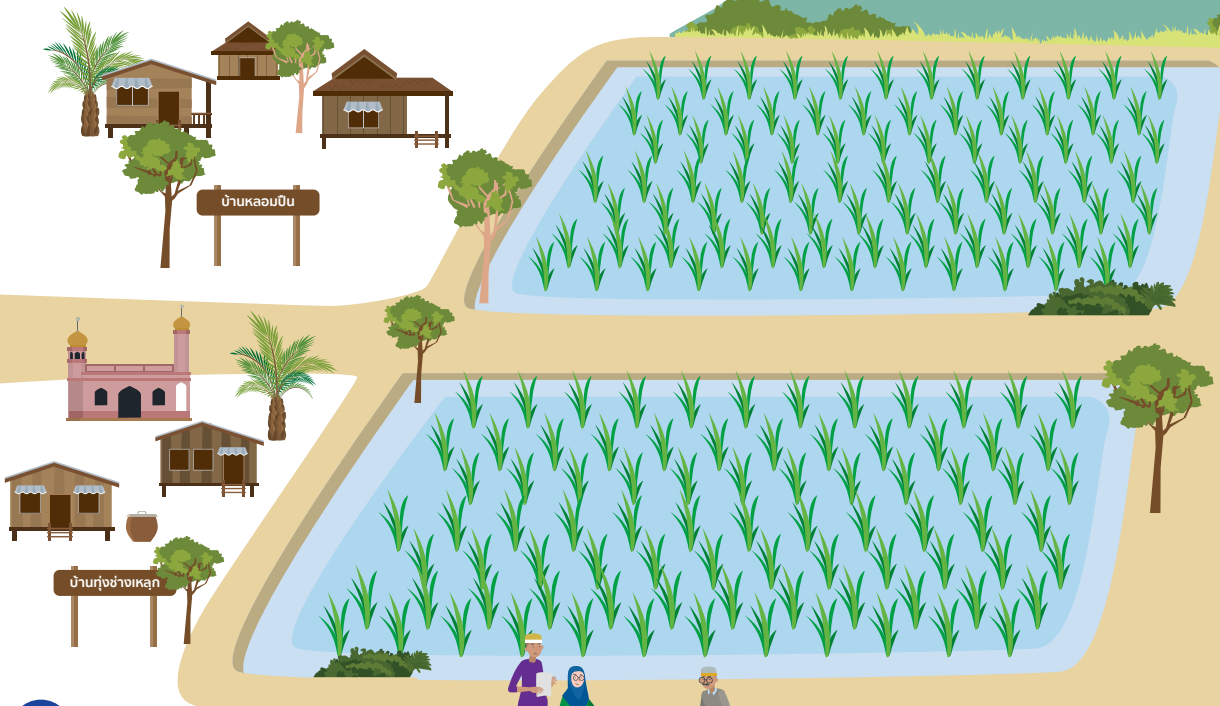
ยูนิรา ซอบงาม
อันจูรี ชาญน้ำ
พัชรินทร์ ดั่งหวัง
ซอพียะร์ ดาดสัน
อรอุมา ใจะสัน

ปาวิณา สาบุรักษ์
นุรฮัยนีย์ ชาญน้ำ
สุวัลยา ยาทยาหมัน
ชนิกานต์ ซอบงาม

ค้นรากชุมชน ค้นหาตนเอง กลุ่มเยาวชนบ้านนาพญา

ทำไมถึงทำ?

เพราะอยากเห็นคนภายนอกรู้จักชุมชนบ้านนาพญาของตัวเองมากขึ้น นำมาซึ่งการทำโครงการแนวทางสร้างสื่อการเรียนรู้ประวัติบ้านนาพญา พญาอกเขียว นาสีบิง และแหลมตันหยงกูปัวให้กับเยาวชน ขึ้นเพื่อสร้างการเรียนรู้แก่กลุ่มเยาวชนที่ร่วมกิจกรรมในพื้นที่และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในหมู่บ้านและเยาวชน อีกทั้งยังมีแนวคิดที่จะขยายผลโครงการสู่การจัดการพื้นที่ประวัติศาสตร์ในพื้นที่อีกทางด้วย

เส้นทางการเรียนรู้จากการลงมือทำ

ประวัติศาสตร์บ้านนาพญาดีไหม เพราะเราเองก็ยังไม่รู้ประวัติบ้านเราเลย

เห็นด้วย
ทำเลย

1 ค้นหาโจทย์โครงการจากเรื่องที่เยาวชนสนใจ

2 วางแผนการเก็บข้อมูลในพื้นที่ ค้นหาผู้รู้จากการสอบถามข้อมูลเบื้องต้นจากปู่ยาตายายที่รู้จักหรือคนใกล้ชิด

วันนี้เก็บข้อมูลได้น้อยจัง

ไปบ้านนั้นก็ไม่มีอยู่บ้านนี้ก็ไม่มีอยู่ที่ข้างใต้

คร่าวหลังเราต้องโทรศัพท์มานัดไว้ก่อนดีกว่าจะได้ไม่พลาด

3 ลงพื้นที่สืบค้นข้อมูลจากผู้รู้ในชุมชนและหมู่บ้านละแวกใกล้เคียงเพื่อรวบรวมเป็นประวัติพื้นที่ของตำบล

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

- รู้จักชุมชนตนเอง
- มีความมั่นใจ กล้าพูด กล้าแสดงออก
- การจัดระเบียบความคิด วางแผน และลำดับความสำคัญของการทำงาน
- รู้จักการทำงานเป็นทีม
- ความสัมพันธ์กับคนในชุมชนดีขึ้น

ต่อชุมชน

- หนังสือรวบรวมประวัติศาสตร์บ้านนาพญา
- หนังสือการ์ตูนสำหรับเด็กในชุมชน
- ผู้ใหญ่ในชุมชนเห็นความสำคัญของเด็กเยาวชน

ดี ๆ
ถ้าหนังสือการ์ตูน
เสร็จเราเอาไปเล่า
ให้น้องๆ ที่โรงเรียน
บ้านนาพญาฟัง
กันดีกว่า

หากัน
วาดการ์ตูนเก่งๆ
มาช่วยกันดีกว่า

4

จัดทำหนังสือประวัติศาสตร์บ้านนาพญา
สำหรับผู้ใหญ่ และทำเป็นหนังสือการ์ตูน
สำหรับเด็กอ่านเพื่อขยายความรู้
ประวัติชุมชนบ้านนาพญาให้เป็นที่รู้จัก

5

จัดเวทีคืนข้อมูลชุมชน เพื่อบอกเล่า
ประวัติชุมชนที่สืบทอดมาให้คนในชุมชนฟัง
และร่วมกันตรวจทานความถูกต้อง
ของข้อมูลที่เยาวชนสืบทอดมา

จากจุดเริ่มต้นเล็ก ๆ ที่อยากเห็นคนภายนอกรู้จักชุมชนของตัวเองมากขึ้น นำมาซึ่งการค้นคว้าประวัติความเป็นมาของพื้นที่ พัฒนาเป็นองค์ความรู้ที่ไม่เพียงสร้างความภูมิใจให้กับเยาวชนกลุ่มนี้ ยังเปลี่ยนมุมมองความคิดของพวกเขาและคนในชุมชนไปไม่น้อย

ไหม-พัชรีภรณ์ ดิ่งหวัง, แอม-อันจูรี ชาญน้ำ, นุช-นุรอุษณีย์ ชาญน้ำ, ก๊ะ-สุวัลยา ยายหาหมื่น และย๊ะ-ซอพียะร์ ฉาดสัน คือตัวแทนของกลุ่มเยาวชนบ้านนาพญา อำเภอละงู จังหวัดสตูล ที่ร่วมกันทำโครงการแนวทางการสร้างสื่อการเรียนรู้ประวัติบ้านนาพญา พญาอกเขียว นาสีบิง และแหลมตันหยงกูโบร์ ให้กับเยาวชน โดยมี ก๊ะหฺรา-ยูนิรา ขอบงาม รับนันท์ที่เป็นพี่เลี้ยง โดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ให้กับเยาวชนและคนในชุมชน

ต่างที่มา...ตามหาอดีต

เค้าลางของเรื่องเริ่มต้นจากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ที่ว่า ตรงแหลมตันหยงกูโบร์ มีพระยาคนหนึ่งเดินทางมาจากรัฐไทรบุรี ประเทศมาเลเซีย เข้ามาทำนาในพื้นที่ที่เรียกว่า ‘สีบิง’ จากนั้นจึงขยายที่นาออกไปเรื่อย ๆ กลายเป็นที่มาของชื่อ ‘บ้านนาพญา’ เยาวชนกลุ่มนี้จึงอยากรู้ข้อเท็จจริงให้มากขึ้น และใช้ข้อสงสัยเป็นโจทย์ในการค้นหาคำตอบ

“เริ่มแรก เราอยากเห็นหมู่บ้านของตัวเองเป็นที่รู้จักของทุกคน แต่ตัวเองก็ยังไม่รู้จักหมู่บ้านดีพอ ก็เลยตัดสินใจทำเรื่องประวัติศาสตร์ เพราะอยากให้เด็กรู้จักว่านี่คือที่มาของบ้านเรานะ ไม่อยากเห็นเด็ก ๆ ลืมหมู่บ้านของตัวเอง”

ไหมเริ่มต้นเล่า ก่อนจะอธิบายขั้นตอนการทำงานว่า เริ่มต้นจากการนัดประชุมทีมงาน เพื่อวางแผนเก็บข้อมูลในพื้นที่

“ขั้นแรกของพวกเขาเราก็คือการรวมตัวกันก่อนแล้วค่อยมาคุยกันว่าจะเริ่มต้นขั้นตอนไหนก่อนดี พอวางแผนเสร็จ ก็ไปสอบถามคนที่อยู่รอบข้าง คือโต๊ะ (ปู่ย่าตายาย) ของพวกเราเอง เขาก็จะบอกต่อว่าให้ไปถามใคร คนนี้ก็รู้ คนนั้นก็รู้นะ แล้วเราก็ไปตามหาข้อมูลกันต่อ”

การสืบค้นข้อมูลจากการสอบถามผู้หลักผู้ใหญ่ในพื้นที่นั้นยากอยู่แล้ว อุปสรรคที่มากไปกว่านั้น คือการขาดเอกสารหลักฐาน และติดขัดเรื่องเวลาว่างของเด็ก ๆ เพราะแต่ละคนต่างมีภารกิจด้านการเรียนและการช่วยเหลืองานที่บ้าน

“เวลาที่เราร่าง โทไปติดต่อคนอื่นเพื่อขอข้อมูล ก็จะได้คำตอบประมาณว่า ‘วันนี้เขาไม่ว่างนะ’ ส่วนวันที่เขาร่าง พวกหนูก็ต้องไปเรียน เลยกลายเป็นว่าอาจจะได้ข้อมูลมันยากลำบากมากเพราะว่าเวลาไม่ตรงกันนี้แหละคะ”

พีชธีภรณ์ ตึงหวัง

อันจुरี ชานูน้ำ

นุรอัยณีย์ ชานูน้ำ

สุวัลยา ยาทยาหมื่น

ชอพิยะ จาดสัน

นอกจากปัญหาเรื่องเวลาแล้ว ในการทำงานร่วมกันแม้แต่ละคนจะเป็นเยาวชนในพื้นที่เดียวกัน แต่ต่างคนก็ต่างที่มาต่างความคิด แน่แน่นอนว่าในกระบวนการทำงานย่อมมีความขัดแย้งเกิดขึ้นบ้าง กะหร่า เล่าให้ฟังในฐานะพี่เลี้ยงซึ่งเฝ้ามองและให้คำแนะนำในการทำงานของเยาวชนกลุ่มนี้มาตลอดว่า

“ปัญหาของเด็กแต่ละคนไม่เหมือนกัน บางคนเป็นเด็กที่มีความเพียบพร้อม มั่นใจในตัวเอง บางคนเคยเป็นเด็กมีปัญหา แม้แต่ลูกของตัวเองก็มีปัญหา เพราะแต่ก่อนเราเลี้ยงแบบที่ไม่ค่อยให้เขาได้เจอโลกภายนอก อยู่แต่ในห้องไม่เคยทำอะไรกับเพื่อน เวลามาทำงานด้วยกัน ก็ต้องให้เด็กแชร์ความคิดในกลุ่มได้ เด็กต้องกล้าเปิดใจกับเรา”

ไม่เพียงเท่านั้น อีกหนึ่งปัญหาที่ทำเอาเด็ก ๆ เกือบถอดใจ คือการถูกตำหนิจากผู้ใหญ่ ในชุมชนที่เห็นเด็กออกมารวมตัวกันตอนค่ำ ๆ บางคนถึงกับเอาไปพูดว่าพวกนี้กำลังหนีเที่ยว

“คนในชุมชนไม่เข้าใจว่าพวกเรากำลังทำอะไรอยู่ ถึงจุดหนึ่งก็มีข้อเค้” นุชบอก ขณะที่ยิ้มเสริมว่า ช่วงนั้นแก้ปัญหาโดยหมุนเวียนไปทำงานที่บ้านของแต่ละคน แล้วก็ให้พ่อแม่ช่วยอธิบายคนในชุมชนอีกทีหนึ่ง

“ในความคิดของนุช การทำให้เขาเห็นสำคัญว่าการพูดให้ฟัง ถ้าเราทำแล้วสำเร็จ มีค่ากว่าที่เราจะพูดว่าเราทำอันนี้อยู่นะ ใช้ความสำเร็จเล่าด้วยตัวของมันเองดีกว่า ช่วงนั้นที่คุณว่าเราแบบนี้ คุณอาจกำลังเข้าใจผิดอยู่หรือเปล่า เหมือนกับว่าเราก็ทำให้พ่อแม่เรามีภูมิใจไปด้วยในตัว”

สานสัมพันธ์ชุมชน ค้นหาตนเอง

หลังจากวางแผนการทำงานเรียบร้อยแล้ว โดยเริ่มต้นจากการสอบถามข้อมูลคนใกล้ชิดจากผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านนาพญา แล้วค่อย ๆ ไปเก็บเพิ่มในหมู่บ้านอื่นซึ่งมีประวัติศาสตร์ในพื้นที่ร่วมกันตามคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ เช่น บ้านหลอมปิ่น บ้านโกตา บ้านทุ่งช่างเหล็ก และบ้านในเมือง แล้วค่อยนำข้อมูลที่ได้มาปะติดปะต่อเข้าด้วยกัน

“คนในพื้นที่บอกว่าบ้านหลอมปิ่นเคยเป็นแหล่งทำอาวุธสงครามของท่านพระยา ความเชื่อมโยงก็คือ ท่านพระยาไปทำอาวุธสงครามที่บ้านหลอมปิ่น แต่มาทำเสบียงทำนาข้าวอยู่ที่บ้านนาพญา”

เยาวชนกลุ่มนี้บอกว่าพวกเขาเก็บข้อมูลทั้งที่เป็นประวัติความเป็นมา ตำนาน และความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งหลังจากใช้เวลารวบรวมข้อมูลอยู่หลายเดือนก็ทำให้รู้สึกมั่นใจขึ้นเวลาที่ จะบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนตนเองให้คนอื่นฟัง

“พอเพื่อนถาม เราก็สามารถเล่าไปได้อย่างมั่นใจว่านี่แหละคือข้อมูลที่เราไปสืบค้นมาแล้ว เช่น ความเชื่อหนึ่งที่แหลมตันหยงกูโบร์ เราจะเชื่อว่าใครที่มีบุญมากจะได้เห็นสุสาน

พลังพลเมืองชาวชนบทสุล

ของพระยา เป็นปราสาทที่มีทอง มีคนหนึ่งเล่าว่าเขาเห็นทองก็เลยหยิบ ทำให้ไม่สามารถออกมาจากสุสานได้ จนกว่าเขาจะวางทองคืนแล้วถึงได้กลับออกมา เขาก็มาเล่าให้ลูกหลานฟังต่อ ๆ มา นั่นคือความเชื่อ”

ทว่ามากไปกว่าข้อมูล สิ่งที่เด็ก ๆ กลุ่มนี้ได้รับจากกระบวนการทำงานร่วมกันก็คือ การได้ทำความรู้จักกับคนในชุมชน เกิดความรู้สึกผูกพัน และภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์เรื่องราวดี ๆ ให้กับบ้านเกิดของตนเอง

“พอไปสอบถามว่าใครพอจะมีข้อมูลให้พวกเราไหม บ้านนี้บอกว่ามีแต่ว่าไม่มาก เขาก็จะบอกว่าลองไปถามคนโน้นดู เราก็ได้รู้จัก เหมือนกับว่าได้ผูกพันกับคนในชุมชนมากขึ้นด้วย เพราะเมื่อก่อนยังรู้จักไม่หมดเลยว่าคนนี่คือใคร ทั้ง ๆ ที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน แต่พอเราไปสอบถามข้อมูลเราก็ได้รู้เยอะว่าคนนี่คือใคร บ้านอยู่ตรงไหนนะ”

จากเด็กธรรมดา ๆ ที่อาจจะเคยผ่านการทำกิจกรรมมาบ้าง การร่วมแรงร่วมใจแก้ไข ปัญหาฝ่าฟันอุปสรรค ได้เพาะบ่มให้พวกเขาเติบโตขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงความคิด และการแสดงออก รวมไปถึงการปรับตัวเพื่อให้การทำงานเป็นกลุ่มสามารถบรรลุผลที่ต้องการ

“นุชเคยเป็นคนที่ไม่พูดเลย เคยกลัวว่าถ้าพูดแล้วพลาดเพื่อนจะซ้ำเราแน่นอน แต่พอได้ไปค่าย เราพยายามพูด สื่อสารความคิดในหัวออกมา เริ่มรู้ว่าเราจะวางตัวกับคนในกลุ่มยังไง วางตัวในสังคมยังไง การทำโครงการจึงได้ประสบการณ์ ได้มิตรภาพที่แน่นซึ้ง มันเป็นความสุขจากการเข้าสังคม สอนให้นุชโตเป็นผู้ใหญ่มากขึ้นกว่าแต่ก่อน”

สิ่งที่หลายคนเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนก็คือ การจัดระเบียบความคิดวางแผนและลำดับความสำคัญของการทำงาน ซึ่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนี้ยังรวมไปถึงตัวพี่เลี้ยงอย่างกะหราก็ที่ต้องปรับตัวไม่น้อยเช่นกัน

“ปกติเป็นคนที่ต้องเป๊ะกับทุกเรื่อง มักเข้าไปสอนเด็ก ๆ ว่าแบบนี้ไม่ได้นะ ได้เดียวกันในบางเรื่อง แต่พอทำไปเรื่อย ๆ ก็เริ่มรู้สึกว่าการที่เราเป๊ะเกินเด็กก็ทำไม่ได้สิ ต้องหย่อนให้บ้าง หลัง ๆ มากก็ปล่อยให้เด็กทำ แล้วค่อยมาสังเกตว่าเรื่องไหนที่เด็กแก้ปัญหาเองไม่ได้เราค่อยเข้าไปช่วย แต่ก็คิดก่อนนะ ไม่ใช่ไปถึงก็แก้ให้เลย มันไม่ได้”

เมื่อทุกคนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน การทำงานก็เริ่มราบรื่น การเก็บข้อมูลได้ผลเป็นรูปธรรม ขณะที่ชาวบ้านเองก็มองเห็นความตั้งใจจริงของเยาวชนกลุ่มนี้ และกลายมาเป็นแรงสนับสนุนที่สำคัญ

“ตอนนี้ชุมชนเริ่มรู้จักเด็ก รู้จักชุมชนของตัวเองว่ามีอะไรดี ทำอะไรได้บ้าง ไม่ใช่ว่าต่างคนต่างทำงานเหมือนต่างคนต่างอยู่ เดี่ยวนี้ถ้าเด็กทำอะไร ประชาสัมพันธ์ออกไปเขาก็จะมาร่วม เป็นเรื่องที่ดี” กะหรากล่าว

ผลิตสื่อสร้างสรรค์ สื่อสารสู่สังคม

ถึงวันนี้ข้อมูลทั้งจากคำบอกเล่าและการค้นคว้าเพื่อหาตอบถึงที่มาที่ไปของชุมชนภายใต้โครงการแนวทางการสร้างสื่อการเรียนรู้ประวัติบ้านนาพญา พญาออกเขี้ยว นาสี่บึง และแหลมตันหยงกูโบร์ ให้กับเยาวชน ได้ถูกบันทึกไว้อย่างเป็นระบบ เหลือเพียงจัดทำเป็น

รูปเล่มเพื่อเผยแพร่ต่อไป ทว่าในความคิดของเยาวชนผู้ดำเนินโครงการ นอกจากจะทำเป็นหนังสือสำหรับผู้ใหญ่แล้ว พวกเขาตั้งใจจะถ่ายทอดออกมาเป็นการ์ตูนเพื่อใช้สื่อสารกับเด็ก ๆ ด้วย

“แรกเริ่มเราคิดว่าจะทำเป็นหนังสือ แต่วัตถุประสงค์หลักของเราคือให้เยาวชนและคนในหมู่บ้านได้รู้ข้อมูลนี้ด้วย ซึ่งเยาวชนอาจจะไม่ค่อยสนใจหากอยู่ในรูปแบบหนังสือเลยคิดกันว่าเราทำเป็นหนังสือการ์ตูนดีกว่าไหม ทำเสร็จก็เอาไปให้ห้อง ๆ ดู อาจจับกลุ่มแล้วเล่าให้ฟัง”

เพื่อทำให้โครงการเป็นจริง สิ่งที่พวกเขาต้องดำเนินการต่อคือหาคนวาดการ์ตูน และจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดช่องทางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน

“เราก็จะใช้สิ่งที่เราพอทำได้แล้วลงมือทำไปเลย แผนการต่อมาก็คือถ้าออกมาเป็นเล่มแล้ว บางครั้งเด็ก ๆ ดูตัวการ์ตูนเขาอาจจะยังไม่รู้เนื้อหา พวกเราก็จะจัดกิจกรรมไปอธิบายให้ห้อง ๆ ที่โรงเรียนบ้านนาพญาฟัง เหมือนกับเปิดตัวการ์ตูนให้เด็ก ๆ ดูก่อน แล้วก็บอกว่านี่เป็นประวัติบ้านเรานะ แล้วก็เล่าให้เขาฟัง เสร็จแล้วจะวางหนังสือไว้ที่นั่น ให้เด็กเขาไปค้นหาต่อ”

กิจกรรมเล่านิทานนี้ นอกจากจะสร้างการเรียนรู้ อย่างมีส่วนร่วมแล้ว พวกเขายังตั้งใจว่าจะชวนห้อง ๆ พัฒนาโรงเรียนของตัวเองด้วย ขณะที่อีกด้านหนึ่งมีสิ่งที่จะทำควบคู่กันไป เยาวชนกลุ่มนี้เรียกว่า ‘การคืนข้อมูลให้ชุมชน’

“พอเราได้ประวัติมาแบบนี้ เราจะเล่าให้คนในชุมชนฟังว่าทั้งหมดที่เราได้คืออะไร แล้วใครต้องการเสนออะไร ตรงไหนที่ผิดก็ให้เสนอแนะ”

ถือเป็นช่องทางที่จะทำให้เกิดการตรวจทานข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง และยังเป็นการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม นั่นหมายถึงเกิดความตระหนักในการเป็นเจ้าของประวัติศาสตร์ร่วมกัน

การได้มีโอกาสทำกิจกรรมของเยาวชนทุกคน แม้ไม่ราบรื่น ต้องเผชิญอุปสรรคอยู่บ้าง แต่นั่นคือสถานการณ์จริงที่สอนเขาได้ดีกว่าหนังสือเล่มไหน ๆ และไม่มีใครที่จะบอกให้พวกเขารักชุมชนได้ดีเท่ากับพวกเขาได้มาศึกษา ทำให้รู้ และรัก ด้วยตัวเขาเอง

“ไม่เพียงปั่นจักสีลัด ที่กำลังกลับมาเล่างานตำนานของชาวบ้านทุ่ง
ผ่านเยาวชนกลุ่มเล็ก ๆ ที่พร้อมจะฟื้นฟู/มรดกทางวัฒนธรรม
ให้กลับมาทำหน้าที่สร้างความสุขให้คนในชุมชนอีกครั้ง
แต่ยังมีความสุขชนิดใหม่เกิดขึ้นในชุมชนแห่งนี้ ซึ่งก็คือความสุข
ที่ได้เห็นเด็กเยาวชนในชุมชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางที่ดีขึ้น
จากที่เคยกังวลใจ ห่วงใยว่าลูกหลานจะเติบโตไปแบบผิดทิศผิดทาง
ก็เริ่มคลายใจลง”

วัฒนธรรม

เรียนรู้เพื่อรักษา 'ปันจักสีลัตบ้านทุ่ง'

โครงการแนวทางการสร้างการเรียนรู้ด้านดนตรีปันจักสีลัตของชุมชนบ้านทุ่ง

พี่เลี้ยงโครงการ	ก่อเตี้ยะ นีวหลี	อาร์ หวันสู	
ทีมงาน	วิญจูดา หมื่นอาด	อันวาร นาเคนท์	อาสีนา แซะอาหลี
	ณัฐกานต์ ดันงุ่น	พิรพัฒน์ เฟ่งสู	สุรยา นุ้ยเคิน
	ธิดากานต์ ไชยศิริ	ฮาติม สุติก	อัฐยูทร์ หมื่นอาด
	อารักษ์ นาคสง่า	จักรชัย อูสมา	ชีดาน นาเคนท์

รู้เพื่อรัก ปันจักสีลัดบ้านทุ่ง กลุ่มเยาวชนบ้านทุ่ง

ทำไมถึงทำ?

ในอดีตปันจักสีลัดบ้านทุ่งเคยเป็นที่นิยมของคนในชุมชน สร้างความสนุกสนาน เพลิดเพลิน เป็นศิลปะป้องกันตัวให้แก่เด็กและผู้หญิง แต่ปัจจุบันได้เสื่อมเลือนหายไป เหลือผู้รู้อยู่ในชุมชนเพียงไม่กี่คน กลุ่มเยาวชนจึงรวมตัวกันทำ **โครงการแนวทางการสร้างการเรียนรู้ด้านดนตรีปันจักสีลัดของชุมชนบ้านทุ่ง** เพื่อสืบทอดดนตรีปันจักสีลัดให้อยู่คู่ชุมชนบ้านทุ่งต่อไป

เส้นทางการศึกษาจากการลงมือทำ

1

รวบรวมสมาชิก/ค้นหาโจทย์ที่เหมาะสมกับศักยภาพของทีมงาน

2

หาข้อมูลพื้นฐานปันจักสีลัดจากอินเทอร์เน็ตและครูภูมิปัญญา

3

เรียนรู้ ฝึกงานปันจักสีลัดที่จังหวัดปัตตานี เพื่อศึกษาความแตกต่างของแต่ละพื้นที่

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

- ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนมากขึ้น
- มีความอดทนในการทำกิจกรรม
- ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
- ลดการแว่นลง

ต่อชุมชน

- เกิดชุดความรู้เกี่ยวกับป็นจักสีลัด
- เกิดกลุ่มเยาวชนลุกขึ้นมาสืบทอดป็นจักสีลัด
- เกิดความสัมพันธ์ของคน 3 ช่วงวัยคือ ผู้รู้ ผู้ใหญ่ในชุมชน เด็กเยาวชน
- เด็กเยาวชนในชุมชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางที่ดีขึ้น

ดนตรีป็นจักสีลัด

วางแผนทำหนังสือ
เก็บรวบรวมข้อมูล
เกี่ยวกับป็นจักสีลัด

4

สืบค้นข้อมูลป็นจักสีลัดต้นฉบับบ้านทุ่ง
จากครูภูมิปัญญาบ้านทุ่งเพื่อไม่ให้
เอกลักษณ์ป็นจักสีลัดหายไป

5

ฝึกซ้อมป็นจักสีลัดต้นฉบับบ้านทุ่ง
ที่บ้านของครูภูมิปัญญาป็นจักสีลัด
เพื่อให้เยาวชนสามารถสืบทอด
แสดงศิลปะป็นจักสีลัดได้

“เด็กแว้น ดิดเกม มั่วลุ่ม ไม่มีมีสัมมาคารวะ ไม่เข้าหาผู้ใหญ่ ต่างคนต่างอยู่” เป็นปัญหาใหญ่ที่ผู้ใหญ่ในชุมชนบ้านทุ่ง ตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล ผมนึกกำลังกันเพื่อให้เด็กเยาวชนในชุมชนหลุดพ้นจากปัญหาดังกล่าว จึงรวมตัวกันมาฟังบังเซษฐ¹ บังปิง² ชี้แจงเป้าหมายการทำโครงการกลไกชุมชนสู่การพัฒนาเยาวชนจังหวัดสตูลด้วยตัวเอง จนมองเห็นว่าเป็นโอกาสดีที่จะได้พัฒนาศักยภาพของเยาวชนให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น จึงใช้มติของสภาองค์กรชุมชนลงมติร่วมกันว่า **‘ต้องการทำโครงการนี้’ เพื่อพัฒนาเด็กเยาวชนในชุมชน** โดยใช้เรื่อง “บันจ๊ากส์ลัด” ซึ่งเป็นฐานงานวิจัยเดิมของชุมชนแห่งนี้ เป็น “เครื่องมือ”

ช่วงเริ่มต้นที่มีโครงการเข้ามา **สาว-วิณัฐดา หมื่นอาด** ซึ่งเป็นแกนนำผู้ใหญ่ของโครงการ เกิดแรงบันดาลใจที่อยากสืบสาน “บันจ๊ากส์ลัด” เนื่องจากเป็นศิลปะการต่อสู้ที่มีอยู่ “ขึ้นเดียว” ในจังหวัดสตูล และผู้รู้ก็เหลือเพียง 3 คนสุดท้าย หนึ่งใน 3 คนสุดท้าย ก็คือ **บังวาหเรด หมื่นอาด “ปู่”** ของสาวเอง ที่เก็บรักษาเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบศิลปะการต่อสู้ “บันจ๊ากส์ลัด” จึงเป็นเหตุที่ทำให้สาวเห็นความสำคัญที่จะสืบทอด โดยมองว่าเริ่มที่ตัวเองและน้องชาย **ชาน-อัฐยุทธ์ หมื่นอาด** ก่อน เพราะอย่างน้อยถ้าเริ่มจากตัวเองและคนในครอบครัวก่อนที่เห็นคุณค่าและพยายามเก็บองค์ความรู้เหล่านั้นไว้ก็เหมือนเป็น “ทุน” ที่สามารถส่งต่อให้คนอื่นได้ แต่เมื่อถึงเวลาที่สาวต้องไปเรียนต่อมหาวิทยาลัย ทำให้ทีมขาดผู้นำกลุ่ม จึงเป็นโจทย์ที่ทำให้โค้ชต้องเข้าไปช่วยคลี่คลาย

“พื้นที่นี้พวกเราทีมโค้ชเข้าไปหลายครั้งมาก เพราะอยากเจอเด็ก นัดตึกตื่นแค่วันเรา ก็ไป แต่พอไปถึงก็ไม่เคยเจอเด็กเลย เจอแต่แม่ (แม่) ของเด็ก ๆ แต่ก็ทำให้เราเห็นความตั้งใจจริงของผู้ใหญ่ในชุมชน จึงใช้วิธีพูดสื่อสารผ่านแม่ไปให้ไปชักชวนลูกหลานอีกที จนได้เด็กครบทีม เริ่มเก็บข้อมูล R1 R2 R3 เสร็จ ก็เกิดการเปลี่ยนทีม เนื่องจากเด็กส่วนใหญ่ต้องออกไปเรียนต่อนอกพื้นที่ **อันวาร์ นาเคนท์** หัวใจก๊วนแว้นจึงต้องขึ้นมาเป็นผู้นำทีมแทน” **บังเซษฐ**เล่าที่มาที่ไปของโครงการแนวทางการสร้างการเรียนรู้ด้านดนตรีบันจ๊ากส์ลัดของชุมชนบ้านทุ่ง

ปลูกไฟในใจก็บงา

“ตอนแรกผมก็ไม่อยากทำนะ เพราะก่อนที่พี่ ๆ เขาจะออกไปเรียนต่อ มีพี่เลี้ยงไปฟ้องแม่ว่า ผมไม่เคยไปประชุมเลย แม่ก็ถามว่าทำไมไม่ไป ผมบอกว่าไม่อยากทำแล้ว เหนื่อยตามใครก็ไม่มีความ แต่แม่ก็บอกว่าไหน ๆ ก็รับทำมาถึงขนาดนี้แล้ว เหลือคนเดียวก็ทำไปให้สุด ซึ่งตอนหลังก็มีพวกมะ ๆ ชวนลูกเขามาเข้าร่วมกิจกรรม ทำให้ผมได้ย้อนมองดูตัวเองว่า

¹ พิเชษฐ เบญจมาศ โคชจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล

² อับดุลอาสิด หยีเหม โคชจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล

อันวาร์ นาเคนท์

ซีตาน นาเคนท์

อารักษ์ นาคสง่า

ผมอายุมากกว่าน้องน่า จะทำอะไรที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนบ้าง เมื่อเห็นน้องๆ สนใจ ผมจึงกลับมาทำกิจกรรมเหมือนเดิม” อันวาร์เล่าถึงกำลังใจที่ได้รับจากแม่และคนในชุมชนที่ทำให้เขาลุกขึ้นมาทำโครงการต่อ พร้อมกับชักชวนน้องชายคือ **ซีดาน นาเคนท์, นาอาเลีย แซะอาหลี, เฟิร์น-ณัฐกานต์ ดันงุ่น, และยู-พีระพัฒน์ เฟงสุ** เข้ามาร่วมทีมเพิ่ม นอกจากนี้กำลังใจจากแม่ อีกเหตุผลหนึ่งที่อันวาร์ลุกขึ้นมาสานต่อโครงการนี้คือ “ผมเคยเห็นปันจักสีลัดมาตั้งแต่เล็ก แต่ช่วงหลังๆ ไม่ค่อยได้เห็นก็เลยอยากรักษาไว้ พอพี่ๆ เขาบอกว่าไม่ว่างมาทำแล้ว ดิฉันเรียน ผมก็มาทำต่อด้วยการเอาข้อมูลที่ทำไว้มาใช้ เพราะเราทำงานมาตั้งแต่ต้นอยู่แล้ว และมันก็ไม่ได้ยากอะไร ดูว่าที่เขาทำไปถึงไหน มีข้อมูลอะไรที่เก็บไปแล้วบ้าง อะไรที่ยังได้ไม่ครบก็ไปหาเพิ่มจากครุภูมิปัญญา แล้วก็ไปเรียบเรียงจากอินเทอร์เน็ตมาเปรียบเทียบดูว่ามันเหมือนหรือต่างกันตรงไหน”

“เนื่องจากเป็นทีมใหม่ สมาชิกยังไม่ค่อยเข้าใจวิธีทำงาน และไม่รู้ว่าจะเรียนรู้เรื่องปันจักสีลัดไปทำไม ผมจึงปรึกษาบ้างปิ้งว่าจะอยากไปเรียนรู้ปันจักสีลัดของที่ไหนที่เขาว่าดี มันดียังไง” อันวาร์เล่า

“ผมพยายามค้นหาว่าครูที่ฝึกสอนปันจักสีลัดดี ๆ มีอยู่ที่ไหนบ้าง กระทั่งรู้ว่ามียู่ที่ตำบลปยุตต์ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี แต่ติดขัดตรงที่ไม่มียงบประมาณในการเดินทางให้พอไปปรึกษาผู้ใหญ่ในชุมชน เขาก็บอกว่าถ้าเช่นนั้นเขาจะระดมเงินกัน 200 บาทเป็นค่ารถ ส่วนค่าอาหารก็ทำข้าวหม้อแกงหม้อไปกินกันระหว่างทาง” บ้างปิ้งเล่าถึงความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนที่ต้องการพัฒนาเด็กเยาวชนของตนเอง

ซึ่งก็ไม่ผิดหวัง เมื่อไปถึงชาวบ้านที่บ้านปยุตต์แต่งตัวมาต้อนรับเต็มที่ มีการแสดงโชว์และฝึกสอนทำปันจักสีลัดแบบง่าย ๆ การได้ดูงาน การได้สัมผัสของจริงในครั้งนั้น จึงเป็นการเปิดโลกทัศน์และสร้างกำลังใจให้กับเด็กและครุภูมิปัญญาเป็นอย่างมาก

“ปันจักสีลัดของแต่ละพื้นที่ไม่เหมือนกัน ความแตกต่างส่วนใหญ่อยู่ที่ความสวยงามของท่าร้ายรำ อย่างที่ปัตตานีเขานำมาประยุกต์เป็นการต่อสู้ที่เข้มแข็งสามารถแสดงโชว์ในงานได้ ซึ่งที่บ้านเราก็สามารถโชว์ได้แต่ยังไม่ตื่นตาตื่นใจเท่า” อันวาร์เล่าสิ่งที่ได้เห็นจากการดูงาน

และการไปดูงานในครั้งนั้นได้เปิดโลกใบใหม่และเปลี่ยนความคิดของอันวาร์ไปโดยสิ้นเชิง จากเดิมที่คิดว่าจะเรียนรู้และสืบสานปันจักสีลัดไว้ด้วยตนเอง ก็ผันตัวเองมาเป็นผู้กำกับดูแลน้องๆ ให้น้องมาฝึกซ้อมแทน เพราะคิดว่าตนเองสามารถนำน้องได้ พุดแล้วน้องเชื่อฟัง

ปลูก ‘ปิ่นจ๊กสีลัต’ พันคืนสู่ชุมชน

หลังกลับจากเรียนรู้ดูงานที่จังหวัดปัตตานี ทีมงานจึงเดินทางทำโครงการเต็มที่ ด้วยการเข้าไปสอบถามผู้รู้เพื่อหาข้อมูลเบื้องต้น เช่น ประวัติความเป็นมา ทำไร่ย่ำ และเลี้ยงดนตรีจนได้ข้อมูลครบถ้วน พร้อมกับจัดสรรเวลาช่วงเย็น หรือวันหยุดเสาร์อาทิตย์ไปฝึกซ้อมที่บ้านครูภูมิปัญญา คือ บังวาหเรด หมิ่นอาด อายุ 68 ปี และบังคนต์ ทองสีสัน อายุ 76 ปี ซึ่งมีทั้งชายและหญิงรวมกันกว่า 10 คน โดยครูภูมิปัญญาจะสอนเกี่ยวกับการไร่ย่ำ ทำทางและเรื่องการรบด้วยมือเปล่า ซึ่งเป็นต้นฉบับของปิ่นจ๊กสีลัตบ้านทุ่งในครั้งอดีต

“สิ่งที่ยากที่สุดคือการไร่ย่ำ เพราะมีท่าทางเฉพาะตัว อวัยวะทุกส่วนต้องสัมพันธ์กัน ถ้าท่าท่าไม่ถูก มือก็จะไม่ไป มันจะดูแข็ง ๆ ไม่มีความสวยงาม ส่วนการรบนั้นไม่ยากเพราะไม่มีท่วงท่ามาก สิ่งสำคัญของปิ่นจ๊กสีลัตมีอยู่ 3 ส่วน คือ ความสวยงาม ความตลก และการรบ ซึ่ง 3 สิ่งนี้ต้องอยู่ในการแสดงทุกครั้ง หากไม่ตลกผู้ชมก็จะไม่มีอารมณ์ร่วม การแสดงปิ่นจ๊กสีลัตที่ดีต้องให้คนดูหัวเราะ ให้คนดูสบายใจด้วย” ซีดานเล่าด้วยสีหน้าภูมิใจ

ในส่วนของการเล่นไร่ย่ำนั้นเยาวชนสะท้อนว่า ไม่มีใครเป็นตัวเอก ทุกคนต้องไร่ย่ำเป็นทุกอย่าง โดยเฉพาะการไหว้ครู ที่ทุกคนต้องไร่ย่ำได้

สำหรับการถ่ายทอดความรู้และฝึกฝนเด็ก ๆ ครูภูมิปัญญา สะท้อนว่า “เด็กกลุ่มนี้สอนไม่ยาก ความยากอยู่ที่ทำยังไงให้เราดึงเด็กไว้ให้ได้ เอาเด็กให้อยู่ ซึ่งครูจะใช้เทคนิคว่าเวลามีคนมาเชิญไปแสดงตามงาน ส่วนมากเขาจะให้ค่าตอบแทนบ้าง ครูจะบอกเด็กว่าถ้าใครไร่ย่ำได้ก็จะพาเขาไปแสดง เราจะแบ่งค่าตอบแทนให้ ซึ่งเด็กก็มีความภูมิใจและดีใจ”

บังวาหเรด หมิ่นอาด

บังคนต์ ทองสีสัน

อันวาร์ บอกว่า ตอนนี้อยู่ข้อมูลบันทึกสถิติที่พวกเขาเก็บได้มีประมาณ 70 เปอร์เซ็นต์แล้ว ซึ่งหากเก็บได้ครบหมด พวกเขาจะนำไปถ่ายทอดต่อให้น้องๆ ในชุมชน และนำมาจัดทำเป็นนิตยสารเล่มเล็ก ที่มีภาพและการอธิบายทำประกอบอย่างละเอียด

‘บันทึกสถิติ’ สานสัมพันธ์ชาวบ้านทุ่ง

ไม่เพียงบันทึกสถิติ ที่กำลังกลับมาเล่าขานตำนานของชาวบ้านทุ่ง ผ่านเยาวชนกลุ่มเล็ก ๆ ที่พร้อมจะฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้กลับมาทำหน้าที่สร้างความสุขให้คนในชุมชนอีกครั้ง แต่ยังมีความสุขชนิดใหม่เกิดขึ้นในชุมชนแห่งนี้ ซึ่งก็คือความสุขที่ได้เห็นเด็กเยาวชนในชุมชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางที่ดีขึ้น จากที่เคยกังวลใจ ห่วงใยว่าลูกหลานจะเติบโตไปแบบผิดทิศผิดทาง ก็เริ่มคลายใจลง

ชั้น-อารักษ์ นาคสง่า ที่เรียนอยู่ กศน. ชั้น ม.1 เล่าว่า เมื่อก่อนตนเองเป็นเด็กแว้น แต่พอได้เข้าร่วมโครงการนี้ **เวลาที่เคยหมดไปกับการแว้นก็เปลี่ยนมาเป็นการฝึกรำแทน**

“ตอนนี้เอาเวลาส่วนใหญ่ฝึกรำมากกว่า เพราะการฝึกรำทำให้ได้ความรู้เรื่องการทำต่อสู้อย่างเป็นความรู้ที่ไม่ได้เอาไปต่อสู้กับใคร แต่ไว้ใช้ป้องกันตัวเอง เช่น หากรถล้มก็ทำให้เรารู้ว่าต้องหมุนตัว เก็บร่างกายอย่างไรไม่ให้บาดเจ็บมาก”

เช่นเดียวกับ อันวาร์ หัวใจกลุ่มแว้นที่บอกว่า **เดิมเป็นคนเกเรมาก ระดับวัยรุ่นอันดับหนึ่งของหมู่บ้าน แต่หลังจากที่หันมาทำโครงการเขาได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนมากขึ้น**

“เมื่อก่อนเวลาเว้นรถไปไหนมาไหนเสียงดัง มีแต่คนกันด่า แต่ช่วงนี้ขี่รถไปไหนก็มีแต่คนเรียก มีคนยิ้มให้ตลอดเวลา ภูมิใจมากครับ การทำโครงการมันดีตรงที่เราเอาเวลาร่างมาทำสิ่งที่มีประโยชน์ **สิ่งที่เราทำไม่ใช่ประโยชน์ของคนใดคนหนึ่ง แต่ได้ประโยชน์กับคนทั้งหมู่บ้าน ผมรู้สึกได้ว่าทุกคนในหมู่บ้านฝากความหวังไว้ที่พวกเรา และพวกเราก็จะทำให้ถึงที่สุด** ให้เขาเห็นว่าเด็กที่เคยเกเรก็ทำสิ่งดี ๆ ได้เหมือนกัน ดีใจที่ได้มาทำโครงการนี้ เพราะได้รับคำแนะนำจากหลาย ๆ คนเอามาใช้เอามาปรับตัว ตอนนั้นก็ดีขึ้นเยอะ”

ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่อันวารับบอกว่า มาจากหลายสิ่งหลายอย่างที่ผมสมรวมกันทำให้เขาเกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวเอง เช่น กระบวนการเรียนรู้จากโครงการในเวทีต่าง ๆ ที่ฝึกฝนภาวะผู้นำ ฝึกให้กล้าคิด กล้าพูด และกล้าทำ รวมถึงการทำงานในโครงการที่ต้องชักชวนน้อง ๆ ให้เข้ามาร่วมทีม การประสานงานผู้รู้ ครูภูมิปัญญา การประสานงานกับผู้นำชุมชน ที่นอกจากจะดึงเวลาวันให้หมดไปกับการทำงานในโครงการแล้ว ยังดึงเขาให้กลับมาอยู่ในเส้นทางที่ดีอีกด้วย

สาว-วิณัฐดา หมิ่นอาด “สำหรับตัวเองก็หนักใจ เพราะเราไปเรียนต่อ ไม่สามารถกลับมาทำโครงการได้อย่างเต็มที่ จากโจทย์เดิมในช่วงเริ่มต้นทำโครงการ คือ **‘ความยากในการทำงานเป็นทีม’** เพราะเรานัดเยาวชนมาทำงานร่วมกันซึ่งบางคนเรียน บางคนไม่เรียน ชีวิตประจำวันเราไม่เหมือนกัน ทำให้เราต้องหาเวลาร่างที่ตรงกันจริง ๆ คือ ปาย ๆ เย็น ๆ พอดตอนเย็น ผู้รู้ดนตรีเขาก็ไม่มีเวลาพอที่จะสอนหรือร่างให้พวกเราแล้ว มันก็ยากจริง ๆ ค่ะ”

“ซึ่งจากตรงนี้ มันทำให้เราต้องแก้ปัญหา ต้องวางตารางให้ชัดเจน ว่าช่วงไหนซ่อม ช่วงไหนเราต้องเสียสละเวลา หน้าที่เรารับผิดชอบก็ต้องชัดเจน บางที่เรารู้แล้วว่าเราจะทำอะไร แม้ความคิดเห็นตรงกันแต่พอลงมือทำจริงมันไม่ง่ายเลยล่ะ สิ่งเหล่านี้ทำให้เราปรับตัวเอง เหมือนกันเมื่อไปเรียน เราก็ต้องแบ่งเวลา แต่เราไม่ทิ้งโครงการ ก็กลับมาช่วยน้อง ๆ บ้าง เวลาปิดเทอม หรือช่วงที่ได้กลับบ้าน”

ก่อเต็ยะ นิวหลี่ พี่เลี้ยงโครงการ เสริมว่า ภูมิใจที่เห็นเยาวชนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีกันทุกคน วันก่อนมีการปลูกต้นไม้กัน เยาวชนมาร่วมกันเต็มเลย บอกกับเราว่า “มะเต็ยะ ไม่ต้องปลูกนะ เต็ยะพุงนี้พวกเราจะมาช่วยปลูกเอง” ถ้าเป็นเมื่อก่อนเราจะไม่ได้ยินคำพูดแบบนี้เลย รู้สึกปลื้มใจมาก

“เห็นได้ชัดคืออันवार เมื่อก่อนคนนี่แหละหัวใจเลยที่คอยบอกน้อง ๆ ว่าอย่าไปประชุม แต่ตอนนี้กลายเป็นว่าเขาเป็นคนรับผิดชอบมากเลย ชักชวนน้อง ๆ มาทำงาน ให้ทำอะไรที่ไหนก็ไป จริง ๆ เป้าหมายที่คนในชุมชนอยากเห็นในโครงการ คือ อยากจะอนุรักษ์ ปันจักสีลัดไว้ และอยากให้เยาวชนมีกิจกรรมทำร่วมกันเพื่อที่จะไม่ต้องไปมีว่สมุทำสิ่งไม่ดี และช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและครอบครัวให้กลับแบบแน่นดังเดิม แม้ว่าการสืบทอดปันจักสีลัดจะยังทำได้ไม่ 100 เปอร์เซ็นต์ แต่ก็สามารถทำให้คนหลายวัย ได้มาทำกิจกรรมร่วมกัน ที่สำคัญหากเด็ก ๆ ไม่เข้ามาสืบทอดมันก็หายไป”

สืบสานวัฒนธรรมล้ำค่า

แม้จุดหมายปลายทางของการสืบสาน ‘ปิ่นจักสลัด’ จะยังเดินไปไม่ถึงจุดหมายที่ตั้งไว้ แต่สิ่งที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นคือ ‘การเรียนรู้’ ของเหล่าเยาวชนบ้านทุ่งที่กำลังสะสมทุนทรัพย์แห่งวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาวมลายูไปพร้อม ๆ กับความภาคภูมิใจของพวกเขา

“6 เดือนของการทำโครงการนี้ เป็น 6 เดือนที่ละเอียดใจมาก แม้เด็กจะยังไม่สามารถเรียนรู้ปิ่นจักสลัดได้ทั้งหมด แต่ก็เกิดกลุ่มเด็กเยาวชนขึ้นในชุมชน ได้เห็นเด็กทำงานเป็นทีม มีความรับผิดชอบ สามารถพูดคุยกับน้อง ๆ ได้คุยกับทีมมะกับผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชนได้ ความสัมพันธ์ก็เกิดขึ้น แคนนี่ก็ดีใจมากแล้ว” ก่อเตี้ยะ กล่าวด้วยความชื่นชม

ขณะที่ **รอสาก หลินุ่ม ผู้ใหญ่บ้านบ้านทุ่ง** เป็นอีกคนหนึ่งที่สะท้อนความรู้สึกหลังจากได้เห็นการทำงานร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุกับเยาวชน “ถ้าไม่มีกิจกรรมนี้เยาวชนก็อยู่ส่วนเยาวชน ผู้สูงอายุก็อยู่ตามผู้สูงอายุ ถ้าไม่มีการทำกิจกรรมร่วมกันแบบนี้ ผู้สูงอายุจะไม่ค่อยพูดกับเยาวชน ไม่ค่อยปรึกษาหารือกัน แต่เมื่อมีกิจกรรมนี้ผู้สูงอายุก็ได้ถ่ายทอดประสบการณ์ แล้วก็มาผสมผสานกันเพื่อให้สามารถทำงานร่วมกันได้ดีขึ้น”

และนี่คือภาพ “ชุมชนน่าอยู่” ที่รังสรรค์ขึ้นด้วยฝีมือของทุกคนที่อาศัยอยู่ในชุมชน ที่มองว่า ปัญหาเด็กเยาวชน คือ “วาระร่วม” ที่ทุกคนต้องเข้ามามีส่วนร่วมด้วยช่วยกันแก้ไข เพื่อให้ชุมชนบ้านทุ่งเป็นชุมชนเข้มแข็งที่รับมือกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่ถาโถมเข้ามาได้

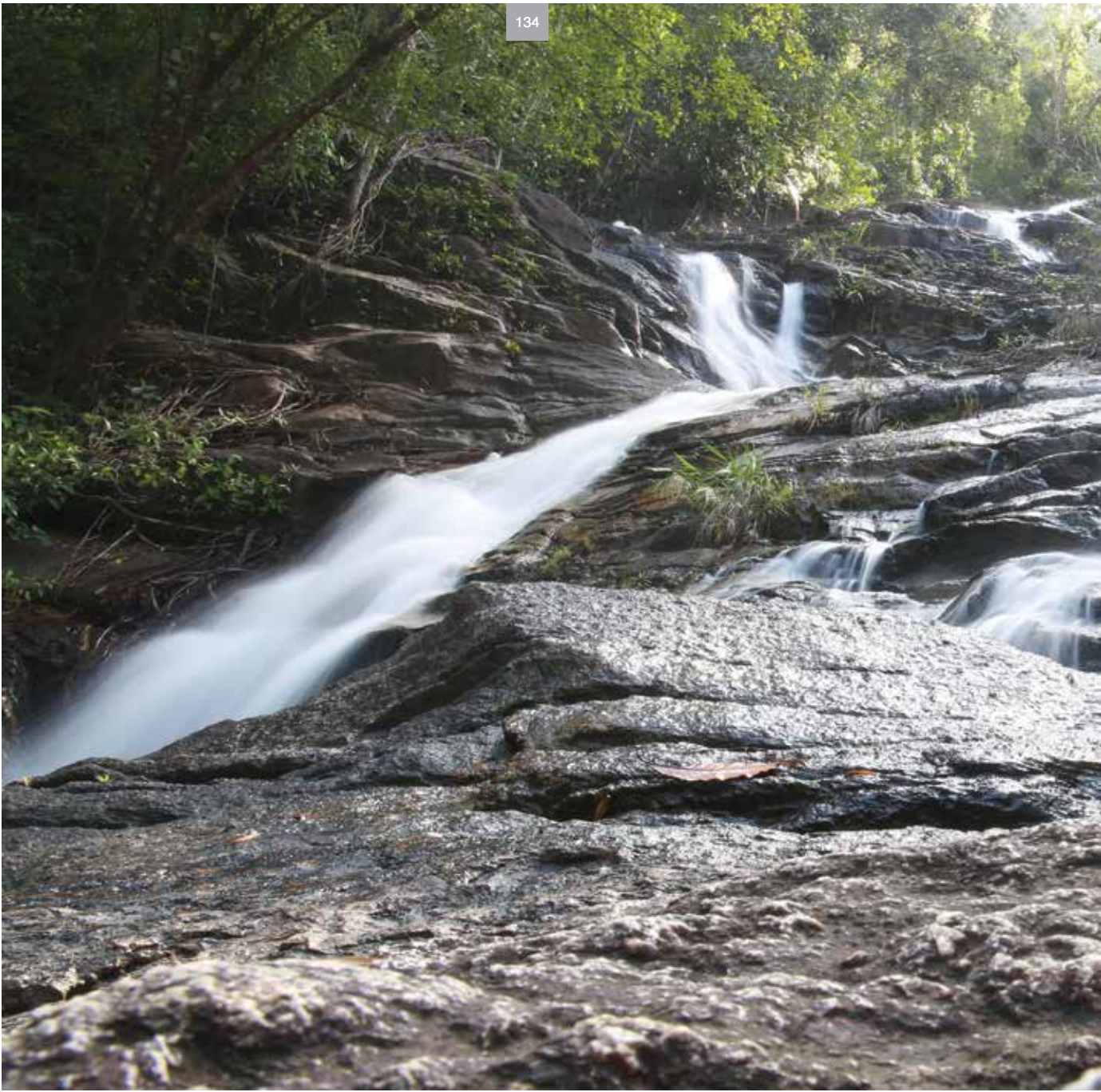

“เคยเป็นไหม เวลาไปไหนแล้วมีคนถามว่าที่บ้านมีอะไรน่าเที่ยว มีอะไรน่าสนใจ
บ้านเราแท้ ๆ แต่เราไม่รู้ ตอนผมไปเรียนในเมือง จนตอนนี้ผมเรียนมหาวิทยาลัย
เพื่อนมักจะถามว่าผมมาจากไหน? เขาใครอยู่ที่ไหน?
ถ้ากลับบ้านต้องขี่ช้างเข้าไปมั๊ย? การที่เรารู้ว่าบ้านเรามีอะไร
เราจะพูดได้อย่างภาคภูมิใจกับสิ่งที่เรารู้ สิ่งที่เรา
ผมกล้าพูดกับเพื่อนทุกคนได้อย่างภาคภูมิใจเลยว่า
‘ลองมาเที่ยวบ้านเราสิ รับรองจะติดใจ’ ไม่อยากกลับบ้านเลย”

ท่องเที่ยวโดยชุมชน

‘น้ำตกสายใจ’ สายใยชุมชน และความมุ่งมั่นของ เยาวชนเขาไคร

โครงการศึกษา น้ำตกสายใจ เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบ้านเขาไคร

พี่เลี้ยงโครงการ ทีมงาน	ลัดดา เต๊ะโกบ	สุรียัน ค่าน่าง
	ซุบฮี ค่าน่าง	อาสอด ค่าน่าง
	กฤตพล รongสวัสดิ์	อิสรา ขุนจันทร์
	มุชรีรา อูรามมา	อัสฟา บิลหามา
	กวี ค่าน่าง	นักวุฒิ สมปอง

พัฒนาน้ำตกสายใจ แหล่งท่องเที่ยวชุมชนบ้านเขาไคร กลุ่มเยาวชนชมรมกีฬาและการอนุรักษ์บ้านเขาไคร

ทำไมถึงทำ?

“น้ำตกสายใจ” ตั้งอยู่ที่ชุมชนบ้านเขาไคร ต.ควนกาหลง อ.ควนกาหลง จ.สตูล ถือเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของคนในชุมชนทุกวัยในชุมชน แม้จะแวะเวียนมาที่น้ำตกเป็นประจำแต่เยาวชนบ้านเขาไครกลับพบว่า ยังไม่รู้จักข้อมูลของน้ำตกเลย อีกทั้งยังมองว่าน่าจะสามารพัฒนา น้ำตกแห่งนี้ให้เป็นที่รู้จักแก่คนภายนอกด้วย จึงรวมตัวกันทำโครงการศึกษาน้ำตกสายใจเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบ้านเขาไครขึ้น เพื่อปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนในชุมชนรักและหวงน้ำตกผ่านการพัฒนาสภาพแวดล้อม ป่าต้นน้ำและน้ำตกสายใจ

เส้นทางการเรียนรู้ จากการลงมือทำ

- 1 สืบค้นข้อมูลประวัติความเป็นมาของน้ำตกสายใจและประวัติหมู่บ้าน

- 2 สำรวจคุณภาพน้ำบริเวณน้ำตกด้วยการวัดค่า PH ตรวจสอบสภาพดินสำรวจพันธุ์ไม้และสัตว์ที่อาศัยบริเวณน้ำตก

- 3 ประชุมรวบรวมข้อมูลที่ได้มาสรุปผลและร่วมกันออกแบบกิจกรรม

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

- เยาวชนเกิดความหวงแหนน้ำตกสายใจ น้ำตกของชุมชนมากขึ้น
- เห็นความสำคัญของระบบนิเวศรอบน้ำตก
- เรียนรู้การทำงานเป็นทีม รู้จักวางแผน
- นำความรู้ที่ได้จากโครงการไปปรับใช้ในการเรียน เช่น การเขียนโครงการ

ต่อชุมชน

- น้ำตกสายใจได้รับการปรับปรุงภูมิทัศน์
- คนในชุมชนเห็นความสำคัญของน้ำตกสายใจ

น้ำตกสายใจ

นัดหมายน้อง ๆ ในชุมชนมาทำกิจกรรมฟื้นฟู และปรับภูมิทัศน์น้ำตกสายใจเป็นระยะ เช่น ช่วยกันปลูกต้นไม้ และติดป้ายชื่อต้นไม้ที่ทำขึ้นเอง เก็บขยะ ตัดกิ่งจุดวางถังขยะ

4

จัดกิจกรรมค่ายเพื่อสร้างฝายทำจุดสำหรับเล่นน้ำ เพื่อให้เด็กในชุมชนได้เรียนรู้ประวัติน้ำตกสายใจ และเห็นคุณค่าทรัพยากรในชุมชน

“คิดแล้วทำเลย” อาจเป็นเรื่องที่ดี แต่สำหรับ “มือใหม่” โดยเฉพาะกับเยาวชนบ้านเขาใคร การค่อยๆ คิด วางแผน รวมทั้งผ่านการถูกทดสอบ “ความมุ่งมั่น” ว่าจะเอาจริงเอาจังกับเรื่องที่ต้องการทำแค่ไหน คือการเรียนรู้ครั้งสำคัญของการเดินทางไปบนเส้นทางการทำงานเพื่อชุมชน

‘ชมรมกีฬาและการอนุรักษ์บ้านเขาใคร’ ตำบลควนกาหลง อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล เกิดจากการรวมตัวของเยาวชนบ้านเขาใคร ที่ชอบเล่นกีฬาและทำงานอนุรักษ์ภารกิจหลักคือการแข่งกีฬาของหมู่บ้านและการช่วยดูแลน้ำตกสายใจ กระทั่งเมื่อเจ้าหน้าที่จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ได้เข้ามาชักชวนให้ร่วม ‘โครงการกลไกชุมชนสู่การพัฒนาเยาวชนจังหวัดสตูล’ นื่อง ๆ เห็นว่า นี่คือนโอกาสและความท้าทายใหม่ของชมรม

“เวลาเราเตะบอลเสร็จก็มักจะมาเล่นน้ำกันที่น้ำตกสายใจแห่งนี้ เวลาที่เห็นขยะเกลื่อนอยู่ที่น้ำตกก็จะช่วยกันเก็บ พอพวกบัง (บังหยาด-ประวิทย์ ลัดเลีย, บังเชษฐ-พิเชษฐ เบญจมาศ พี่เลี้ยงศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล) มาบอกว่ามีโครงการนี้เข้ามานะ สนใจมั๊ย พวกผมก็ใช้เวลาคิดอยู่สักพักนึงว่าจะเอามั๊ย จะทำมั๊ย สุดท้ายก็ตกลงทำ จึงรวมกลุ่มกันเป็นชมรมอนุรักษ์และกีฬา กิจกรรมส่วนมากเป็นการแข่งขันฟุตบอล” ทีมงานเล่าถึงจุดเริ่มต้น

“เคยเป็นไหม เวลาไปไหนแล้วมีคนถามว่าที่บ้านมีอะไรน่าสนใจ มีอะไรน่าสนใจบ้านเราแท้ๆ แต่เราไม่รู้ ตอนผมไปเรียนในเมือง จนตอนนี้ผมเรียนมหาวิทยาลัย เพื่อนมักจะถามว่าผมมาจากไหน? เขาใครอยู่ที่ไหน? ถ้ากลับบ้านต้องขี่ช้างเข้าไปมั๊ย? การที่เรารู้ว่าบ้านเรามีดีอะไร เราจะพูดได้อย่างภาคภูมิใจกับสิ่งที่เรารู้ สิ่งที่เรามี ผมกล้าพูดกับเพื่อนทุกคนได้อย่างภาคภูมิใจเลยว่า “ลองมาเที่ยวบ้านเราสิ รับรองจะติดใจ” ไม่อยากกลับบ้านเลย” เป็นถ้อยคำที่บอกเล่าถึงแรงบันดาลใจที่ ฮาริส-นัฐวุฒิ หนูปอง แกนนำรุ่นแรก เล่าที่มาของแรงบันดาลใจที่อยากทำโครงการ

มีองค์ต้องรักษา

ฮาริส-นัฐวุฒิ หนูปอง, พิศ-ชุบฮี ด่านเท่ง และทีมเยาวชนเขาใครที่ประกอบด้วย อาสอด ด่านเท่ง, พิต-กฤตพล รองสวัสดิ์, บี๊ะ-อิสรา ชุนจันทร์, มุ-มุชรีรา อูราม่า และ ฮัสฟา บิลหามาน ตัดสินใจทำ “โครงการศึกษาน้ำตกสายใจเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบ้านเขาใคร” เพราะอยากให้น้ำตกสายใจ ซึ่งเป็นแหล่งรวมของคนในชุมชน กลับมามีความสวยงามรื่นรมย์อีกครั้ง

อาสาอด ด่านเท่ง

ชูปี้ ด่านเท่ง

กฤตพล รongสวัสดิ์ดี

อิสรา พูนจันทร์

มุซึฮา อูรามมา

อิสฟา บิลหมาน

“น้ำตกสายใจ เป็นเสมือนแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน นักท่องเที่ยว หรือคนนอกพื้นที่ รู้จักชุมชนของเรา ก็เพราะน้ำตกสายใจนี่แหละ ปัจจุบันป่าต้นน้ำและสภาพแวดล้อมของน้ำตกสายใจเกิดปัญหาน้ำน้อยในฤดูแล้ง และมีขยะ ส่งผลให้สัตว์น้ำลดน้อยลง น้ำเริ่มไม่สะอาด ส่วนหนึ่งก็อาจจะเกิดจากการที่นักท่องเที่ยวและคนในชุมชนไม่ให้ความสนใจที่จะดูแลรักษาสภาพแวดล้อมของน้ำตกมากนัก หากปล่อยทิ้งโดยไม่แก้ไขปัญหามันก็จะเกิดผลเสียกับคนที่ใช้ประโยชน์จากน้ำนี่แหละครับ เราจะนั่งดูตายได้อย่างไร” ฮาริส เล่าถึงสถานการณ์ของน้ำตก

“คนที่นี่ผูกพันกับน้ำตกมานาน พอเสร็จจากงานก็จะมาเล่นน้ำ ยิ่งช่วงหน้าร้อน ไม่รู้จะไปไหนก็มาที่นี่ มานั่งคุยกัน มาพักผ่อน เป็นแบบนี้มาตั้งแต่คนรุ่นแรก ๆ ของหมู่บ้านเลย แต่ช่วงหลัง รอบ ๆ น้ำตกเริ่มมีขยะ ไม่สวยงาม และไม่มีจุดให้คนที่มาเที่ยวได้เล่นน้ำ” พิสูจน์ขยายเพิ่มเติม

จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น สิ่งที่พวกเขาอยากร่วมกันทำคือ พัฒนาพื้นที่รอบ ๆ น้ำตกสายใจ ปรับภูมิทัศน์ให้สวยงาม ทำจุดเล่นน้ำ เพื่อที่ว่าเมื่อนักท่องเที่ยวมาสามารถเล่นน้ำตามจุดที่กำหนดไว้ได้

แต่ก่อนที่พวกเขาจะลงมือปรับภูมิทัศน์และทำจุดเล่นน้ำ จากการเรียนรู้กับโครงการกลไกชุมชนสู่การพัฒนาเยาวชนจังหวัดสตูล พวกเขาพบว่าก่อนจะลงมือทำงาน สิ่งที่มีงานควรจะต้องรู้ก่อนเป็นอย่างดีคือข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่เขาจะทำ ได้แก่ น้ำตกสายใจ ดังนั้น พวกเขาจึงตัดสินใจสำรวจคุณภาพน้ำบริเวณน้ำตก ด้วยการวัดค่า PH เนื่องจากคนในชุมชนใช้น้ำจากน้ำตกในการอุปโภคบริโภค นอกจากนี้ยังมีการตรวจสอบสภาพดิน ตั้งแต่ต้นทางน้ำไปจนถึงปลายน้ำ สำรวจพืชน้ำต้นน้ำเพื่อดูว่ามีต้นไม้นชนิดไหนมากที่สุด มีสัตว์ชนิดไหนบ้างที่อาศัยในน้ำตก และสำรวจอาณาเขตของน้ำตกว่ามีขนาดเท่าไร

“ตอนแรกเราไม่รู้หรอกว่าต้องมีการเก็บข้อมูลด้วย คิดแค่ว่าจะได้งบประมาณมาเพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์” กระนั้น แม้พวกเขาจะไม่มีทัศนคติเรื่องการเก็บข้อมูลในพื้นที่ แต่ ‘ชมรมกีฬาและการอนุรักษ์บ้านเขาใคร’ ก็สามารถพาทีมเก็บข้อมูลได้อย่างครบถ้วน อาสอลเกล้าความเข้าใจครั้งแรกเมื่อรับรู้ว่าจะได้ทำโครงการ

“ตอนแรกเราก็หาข้อมูลจากหน่วยงานของรัฐ เพราะไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรที่จะเข้าถึงข้อมูลนั้นให้เยอะกว่านี้ จนต้องไปถามด้วยตัวเอง ต้องใช้เวลา 2-3 วัน คือไปรอกจนกว่าเขาจะอยู่ที่เราเก็บข้อมูล ซึ่งคนให้ข้อมูลเขาก็อยากเห็นเหมือนกันว่าเด็กในชุมชนจะทำอะไรแบบนี้จริงรีเปล่า ซึ่งยิ่งพอได้ข้อมูลก็ยิ่งทำให้ผมอยากทำความรู้จักชุมชนให้มากกว่านี้” ฮาริส เล่ากระบวนการเก็บข้อมูล

จากการเก็บข้อมูลทำให้รู้ว่า ‘น้ำตกสายใจ’ แห่งนี้ มีชื่อมาจากสายใยของคนในหมู่บ้าน เขาใครที่ใช้น้ำตกแห่งนี้เป็นเสมือนศูนย์รวมจิตใจ เป็นสายน้ำที่เสมือนเส้นเลือดใหญ่หล่อเลี้ยงชีวิตของคนในหมู่บ้านทั้งหมด ส่วนความรู้เรื่องต้นไม้และสัตว์ป่านั้น บ๊ะ เล่าว่า

“คนในหมู่บ้านบอกว่าแต่ก่อนนั้นต้นไม้ในพื้นที่ค่อนข้างสมบูรณ์ มีคนมาบุกรุกตัดไม้บ้าง แต่คนเฒ่าคนแก่ก็ช่วยกันปกป้องรักษา เพราะรู้ว่าการตัดไม้จะทำลายระบบนิเวศและต้นน้ำได้ ต้นไม้บริเวณน้ำตกส่วนใหญ่มีขนาดใหญ่ ส่วนชื่อต้นไม้บางต้นนั้นไม่เคยได้ยินมาก่อน เช่น ต้นไม้แดง ต้นขานาง ต้นเต้า ด้านล่างลงไปก็จะมีต้นเขารัก ซึ่งเป็นชื่อที่คนแก่เรียกกัน บางต้นก็ชวนเขามาดูเลยว่าเป็นต้นอะไร ส่วนสัตว์เห็นแต่ลิง บางทีลงมาเป็นร้อยตัวแต่นาน ๆ ทีจะมีลิงมา”

นอกจากข้อมูลและความรู้เรื่องป่า น้ำตก และสัตว์ป่า การลงพื้นที่พูดคุยกับคนในชุมชนทำให้ทีมงานเห็นสายสัมพันธ์ระหว่างตนเองและชุมชน ก่อให้เกิดสำนึกรักและผูกพันกับบ้านเกิดของตนเองมากขึ้น

“ทั้งที่นามสกุลของตัวเองมีคนเชื้ออยู่ทั่วหมู่บ้านเลย แต่ก็ไม่เคยรู้ถึงประวัตินามสกุลตัวเองเลย รู้แต่ว่าเป็นพี่น้องกันกับบางบ้านเท่านั้น แต่พอได้รู้ความเป็นมา ก็ดีใจที่นามสกุลเราเป็นนามสกุลแรกที่คนเฒ่าคนแก่ให้มา ทำให้รักหมู่บ้านนี้ อยากปกป้อง เหมือนกับที่บรรพบุรุษของเราได้มานุกเบิก รู้สึกผูกพันเป็นครอบครัวกับคนในชุมชนมากขึ้น นั่งเรียนกับเพื่อนห้องเดียวกัน นามสกุลเดียวกัน ก็รู้สึกว่าเป็นพี่น้องจากต้นตระกูลเดียวกันนะ ยายเดียวกัน ทวดเดียวกัน แทนที่จะทะเลาะกัน ก็ลดลงมาไม่ค่อยทะเลาะกันแล้ว” ฟังบอกถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการสืบค้นข้อมูลชุมชน

รวมพลังพิสูจน์ความมุ่งมั่น

แม้การลงพื้นที่เก็บข้อมูลจะทำให้กลุ่มเยาวชนรู้ที่มาของน้ำตก เข้าใจระบบนิเวศของป่าที่อยู่เหนือน้ำตก ทั้งยังรู้วิธีการที่จะปรับปรุงทัศนียภาพของน้ำตกต้องทำอะไร แต่เมื่อถึงเวลา “นำเสนอโครงการ” ต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อรับฟังความเห็นก่อนดำเนินโครงการ ทำให้พวกเขาได้พบกับประสบการณ์อีกรูปแบบหนึ่ง

“ได้รับคอมเมนต์เยอะเลยครับ เขาแนะนำให้พวกเราทำเรื่องเกี่ยวกับประภาภูเขา แต่เราไม่อยากทำ เพราะว่ามันใหญ่เกินตัวที่พวกผมจะทำ อีกอย่างคืองานนั้นมีผู้รับผิดชอบหลักอยู่แล้ว” อาสอดกกล่าว

ในขณะที่พี่สบอกวว่า “เฟลมาก ไม่กล้าพูด ยืนก้มหน้ารับอย่างเดียว ตอนนั้นเริ่มท้อ บางคนกลับมาร้องไห้เลย แต่ก็ยังไม่อยากเลิก กลับมาเล่าให้กับคนที่ไปได้ไปนำเสนอฟังว่า ทีมไปเจออะไรมา ก็ได้แต่นั่งปลอบใจกัน แล้วก็ปล่อยให้เวลาเยียวยาความเสียใจที่เกิดขึ้น”

การ ‘รับฟัง’ ผู้อื่นที่มี ‘ความเห็นต่าง’ เพื่อมาสอบถามกับสิ่งที่ตนเองคิด ประกอบกับความกลัว ตื่นเต้น ที่ต้องนำเสนอโครงการต่อหน้าผู้ใหญ่และเพื่อน ๆ ดูเหมือนจะเป็นประสบการณ์ที่ผ่านไปได้ไม่ง่าย ชวนทำให้อยาก ‘ล้มเลิก’ เอาดี ๆ แต่ก็ตั้งหลักได้เพราะทีมโคชจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล สังเกตเห็นถึงอาการชวนเซของน้อง ๆ จึงไปชวนคุยปลุกพลัง ให้อ่อนน้อมถึงความตั้งใจเดิม และข้อมูลสถานการณ์และบริบทของน้ำตกที่ทีมงานมีข้อมูล และใช้สิ่งนี้เป็นเครื่องมือในการตัดสินใจไปต่อ

เมื่อตั้งหลักได้ ทุกคนก็เอาแผนการดำเนินงานออกมาดู พบว่าถึงช่วงเวลาการจัดกิจกรรมค่ายเพื่อสร้างฝายทำจุดสำหรับเล่นน้ำ

“เราจัดกิจกรรมค่าย 2 วัน วันแรกเป็นกิจกรรมสันตนาการเพื่อละลายพฤติกรรม มีฐาน 5 ฐาน แต่ละฐานสอดแทรกความรู้ต่างกัน คือประวัติน้ำตกสายใจ, คุณค่าของฝาย, พันธุ์พืช, ชยะ และฐานสุดท้ายคือ ความสำคัญของน้ำ

“เพราะเราอยากสอดแทรกสิ่งที่ได้รู้มาลงไปในกิจกรรมด้วย จึงวางผู้ดูแลไว้ฐานละ 2 คน เพื่อคอยเล่าความเป็นมาของน้ำตก เช่น ฐานประวัติน้ำตกสายใจก็จะมีคนคอยเล่าว่าทำไมถึงเรียกด้วยชื่อนี้ เพราะคิดว่าน้องรุ่นหลังๆ อาจจะไม่รู้ ส่วนฐานชยะ ก็สอนว่ามีวิธีการจัดการกับชยะว่าต้องทำยังไง ฐานน้ำจะเล่าถึงความสำคัญของน้ำ ผลการตรวจวัดคุณภาพน้ำที่เราเก็บตัวอย่างมา คุณภาพน้ำเป็นอย่างไร” บัณฑิตอธิบายวิธีการจัดการเรียนรู้ในค่าย

กิจกรรมค่ายมีเยาวชนในพื้นที่มาร่วมงานถึง 29 คน จากที่ตั้งเป้าไว้ 30 คน ซึ่งการจัดกิจกรรมแม้จะมีปัญหาเรื่องการคุมเด็กเล็กและเรื่องเวลาบ้าง แต่หลายอย่างก็ประสบความสำเร็จด้วยดี เด็ก ๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมต่างสนุกสนานและเรียกร้องอยากให้มีกิจกรรมเช่นนี้อีก ผลตอบรับที่ดีเช่นนี้ยิ่งทำให้มีแรงขับเคลื่อนจาก **‘ความเป็นทีม การเปิดใจ และความกลัวผิดพลาด’**

“สำหรับการทำงานและการจัดกิจกรรมครั้งแรกของทุกคน คิดว่าได้ผลดีเกินคาด ดีกว่าที่คิดไว้ ทุกคนแบ่งหน้าที่กันคนละอย่าง เช่น วางกฎกติกาคือ ห้ามนำรถมอเตอร์ไซด์เข้ามา แต่ให้ผู้ปกครองมาส่งแทน เพื่อหลีกเลี่ยงการออกนอกพื้นที่ในช่วงค่ำ แบ่งทีมสำรวจพื้นที่เพื่อใช้จัดกิจกรรมฐาน ฝายประสานงาน ฝายประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้เยาวชนมาร่วมกิจกรรม เป็นต้น แม้จะวางแผนให้แต่ละคนต่างรับผิดชอบหน้าที่ แต่พอวันทำค่ายจริงๆ ทุกคนคอยช่วยกันหมด พอตรงนี้ติดขัดอีกคนหนึ่งก็พร้อมที่จะเข้ามาช่วยทันที โดยที่ไม่ต้องบอก เพราะคอยมองกัน คอยสังเกตกันอยู่ตลอดเวลา อีกส่วนหนึ่งคิดว่าเพราะเรากลัวว่างานจะออกมาไม่ดี เลยพยายามทำกับมันเต็มที่ สำคัญที่สุดคือการเปิดใจคุยกันทุกอย่างแบบพี่น้อง คุยกันแม้กระทั่งเรื่องส่วนตัวเพื่อให้สนิทกันมากที่สุด ซึ่งเรามองว่ามันสำคัญสำหรับการทำงานเป็นทีมมาก ทำให้ทีมรักกัน” บัณฑิตด้วยสีหน้าภูมิใจ

หลังจากกิจกรรมค่ายเยาวชน ความผูกพันระหว่างพี่น้อง ทำให้พวกเขาเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมอื่นๆ ต่อมา เช่น ปลูกต้นไม้ ติดป้ายชื่อ รวมถึงการจัดการชยะ เป็นต้น

“วันจัดค่ายเวลาไม่พอ เลยนัดกับน้องๆ มาช่วยกันปลูกต้นไม้ที่ยังปลูกไม่หมด ติดป้ายชื่อต้นไม้ที่น้องเขาทำเอง แล้วก็เก็บชยะ หากจุดวางถังชยะ อีกเรื่องที่คุณกันแล้วอยากทำการแยกชยะ ถ้าชยะมีกระป๋องก็เก็บไปขาย จะได้เงินเข้ามาเป็นกองกลางด้วย ส่วนฝายให้คนมาเล่นน้ำตอนนี้ทำเสร็จแล้วจุดหนึ่ง เหลืออีกจุดหนึ่งรอนัดกันมาช่วยทำต่อ” พิธเล่าการทำงาน

ก้าวแรก และก้าวต่อไป

อาการ “เฟล” จากการถูกคอมเมนต์ทำให้ทิมยอมรับว่า งานที่วางแผนไว้สะดุดเล็กน้อย แต่พวกเขามั่นใจว่าโครงการนี้เป็นการสร้างโอกาสให้พวกเขาและน้องคนอื่น ๆ ได้มีโอกาสเรียนรู้ประสบการณ์ทำงานนอกห้องเรียน และยังมีส่วนสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้แก่เยาวชน ได้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรในท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นการบ่มเพาะให้เด็ก ๆ กล้าลุกขึ้นมาเรียนรู้ ลงมือทำ และมีความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงชุมชนของตนเองให้ดีขึ้น

บ๊อบบอกว่า การเข้าร่วมโครงการทำให้เธอ**รู้สึก** **หวงแหนน้ำตกสายใจมากขึ้น** จากเดิมที่ไม่ค่อยสนใจเรื่องน้ำตก แม้เธอจะใช้น้ำในการอุปโภคบริโภคอยู่ตลอด และที่สำคัญคือได้พัฒนาตนเองทั้งในเรื่องการทำงาน การใช้ความคิด ตั้งแต่เรียนมาไม่เคยเรียนรู้จักการเขียนโครงการ ถึงจะอยู่ ม.6 แล้วก็ยังเขียนโครงการไม่เป็น แต่พอได้มาทำ ได้มาอยู่ในกลุ่ม เมื่อได้ฝึก ก็ทำได้

อาสาสมัครเล่าว่า “ทุกวันนี้**กล้าแสดงออก กล้าพูดมากขึ้น** จากเมื่อก่อนเป็นคนไม่ค่อยกล้าพูด ตอนไปนำเสนอโครงการ กังวลว่าออกไปถือไม้ค้ำจะพูดได้มั้ย เพราะไม่มั่นใจ พอผ่านมาแล้วก็ถือว่าโอเคขึ้น เราคิดไปเองว่าเราทำไม่ได้ อีกส่วนหนึ่งได้**เรียนรู้การทำงานเป็นทีมด้วย ปลูกฝังให้มีความกระตือรือร้นสูงขึ้น และมีความรับผิดชอบมากขึ้นด้วย**”

การสำรวจ ศึกษา เพื่อพื้นที่นวัต ‘น้ำตกสายใจ’ แห่งนี้ ถือเป็นเพียงก้าวแรกของเยาวชนบ้านเขาใคร ซึ่งก้าวต่อไปพวกเขาฝันว่า **‘น้ำตกสายใจ’** จะกลายเป็น **‘แหล่งท่องเที่ยวที่ถูกใจ’** ของใครหลายคน

สิ่งที่เกิดขึ้นย่อมเป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นสะท้อนถึงความเข้มแข็งของชุมชนได้ และนั่นก็ไม่ใช่น้ำที่ของผู้ใหญ่เท่านั้น แต่ยังรวมถึง **‘พลังของเยาวชน’** ในพื้นที่ด้วย

รู้สึกหวงแหนน้ำตกสายใจมากขึ้น
จากเดิมที่ไม่ค่อยสนใจ แม้จะใช้**น้ำ**
ในการอุปโภคบริโภคอยู่ตลอด
และที่สำคัญคือได้พัฒนาตนเอง
ทั้งในเรื่องการทำงาน และการใช้
ความคิด

ผ้ามัดย้อม 'บ้านบ่อเจ็ดลูก' หัตถกรรมจากใจ เยาวชน

โครงการจัดทำผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมโดยใช้สีธรรมชาติ
เพื่อเป็นของฝากประจำชุมชน

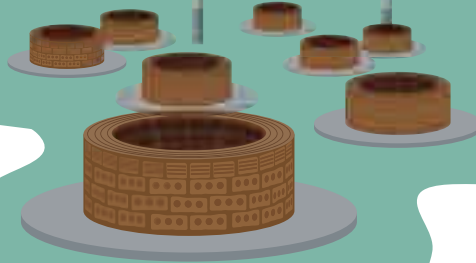
พี่เลี้ยงโครงการ ทีมงาน	นิสรุณ หลงสมัน	อับดุลรอหิม โต๊ะหมื่น
	รัตติกาล งะสมัน	อุมาริ งะสมัน
	นุรอันนา หวังยุწყัย	นิสริน ถิ่นกาแบง
	กัชนา หลงสมัน	ศิริวรรณ ถิ่นสตูล

หัตถกรรมมัดย้อมบ้านบ่อเจ็ดลูก กลุ่มเยาวชนบ้านบ่อเจ็ดลูก

ทำไมถึงทำ?

บ่อเจ็ดลูก ชุมชนเล็ก ๆ ในจังหวัดสตูล มีพื้นที่ติดกับทะเลอันดามัน ความงามของท้องทะเล ความสมบูรณ์ของทรัพยากร และโบราณสถานที่ถูกเล่าขาน คือมนต์เสน่ห์ที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวแวะเวียนมาเยี่ยมเยือนบ้านบ่อเจ็ดลูกไม่ขาดสาย แต่กลุ่มเยาวชนยังรู้สึกว่ามีสิ่งที่ขาดหายไปนั่นคือ “ผลิตภัณฑ์ของฝาก” ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน จึงเป็นที่มาของการทำโครงการจัดทำผลิตภัณฑ์มัดย้อมโดยสืบทอดวัฒนธรรมชาติเพื่อนำมาเป็นของฝากประจำชุมชน

โบราณสถานบ่อเจ็ดลูก
7 WELL

เส้นทางการเรียนรู้ จากการลงมือทำ

- 1 ค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งสืบทอดวัฒนธรรมชาติ จากอินเทอร์เน็ต และดูว่าในท้องถิ่น มีอะไรที่สืบทอดวัฒนธรรมชาติได้บ้าง

- 2 ลงพื้นที่สอบถามชาวบ้านที่มีความรู้ และประสบการณ์ในการทำมัดย้อม และสำรวจต้นไม้ตามบ้าน และบริเวณป่าชายเลน ที่สามารถให้สืบทอดวัฒนธรรมชาติได้

- 3 นำข้อมูลที่รวบรวมไว้มาคัดกรอง ว่าอะไรใช้เป็นสีผสมอาหาร หรือใช้เป็นสี สำหรับย้อมผ้า

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

- เกิดองค์ความรู้ในเรื่องการย้อมผ้าจากสีธรรมชาติ
- รู้จักและเห็นประโยชน์ของทรัพยากรที่มีในชุมชน
- ฝึกความอดทนจากการทำกิจกรรมมัดย้อม
- มีความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์

ต่อชุมชน

- เกิดผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมเป็นของที่ระลึกในชุมชน
- ชุมชนเห็นความสำคัญของกลุ่มเยาวชนในการทำงานเพื่อชุมชน

6

ออกแบบผลิตภัณฑ์ “ผ้าคลุมมัดย้อมจากสีธรรมชาติ” เพื่อเป็นของที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยว

4

ทดลองย้อมสีธรรมชาติ และเลือกจากธรรมชาติที่ดีที่สุดในการย้อมผ้า 3 สีที่เป็นเอกลักษณ์ชุมชนปอเจ็ดลูก

5

การศึกษาดูงานในแหล่งเรียนรู้เรื่องผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติในต่าง ๆ ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้มาปรับปรุงและต่อยอดการทำผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มตนเอง

‘บ้านบ่อเจ็ดลูก’ คือชุมชนเล็กๆ ในจังหวัดสตูล มีพื้นที่อยู่ติดกับทะเลอันดามัน และชายคลอง สภาพทางภูมิศาสตร์เป็นเกาะเล็กๆ ในตำบลปากน้ำ คนสมัยก่อนเรียกว่า ‘ตลาคากาตูโหย๊ะ’ ทัศนียภาพของพื้นที่บ้านบ่อเจ็ดลูกขึ้นชื่อว่าสวยงาม เพราะโอบล้อมด้วย น้ำทะเลสีเขียวมรกต มีชายหาด ถ้ำต่าง ๆ หน้าผา แนวปะการัง และมีแหล่งหอยตะเกาะ ขึ้นชื่อที่สร้างรายได้ให้กับชาวบ้านจำนวนมากไม่น้อย นอกจากนี้ยังมีโบราณสถานบ่อ 7 ลูก ที่มีตำนานเล่าสืบกันว่าเป็นบ่อน้ำที่ชาวเลซึ่งอพยพมาตั้งถิ่นฐานพยายามขุดไว้ดื่มใช้ ซึ่งต้องขุดถึง 7 บ่อ จึงจะมีน้ำออกมา ถือเป็นต้นกำเนิดและเป็นที่มาของชื่อ ‘บ้านบ่อเจ็ดลูก’

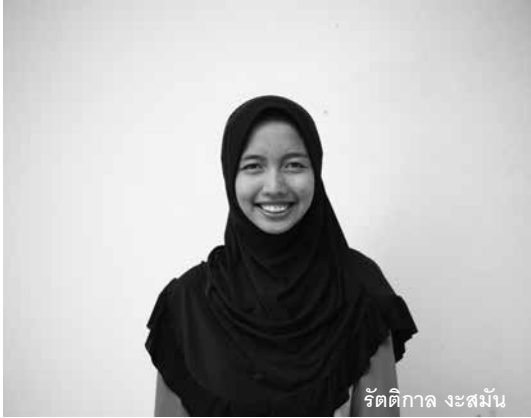
ความงามของท้องทะเล ความสมบูรณ์ของทรัพยากร และโบราณสถานที่ถูกเล่าขาน คือมนต์เสน่ห์ที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวแวะเวียนมาเยี่ยมเยือนบ้านบ่อเจ็ดลูกไม่น้อย แต่เยาวชนที่นี่ยังรู้สึกว่ามีสิ่งที่ขาดหาย นั่นคือ ‘ผลิตภัณฑ์ของฝาก’ ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ดา-รัตติกาล ะสมัน, ฟาน่า-อุมารี ะสมัน, อาน้อง-นุรฮันนา หวังยูนัย และ นิส-นิสริน ถิ่นกาแบง จึงได้จับมือกันสร้างคุณค่าทรัพยากรท้องถิ่น ทำโครงการจัดทำผลิตภัณฑ์ผ้ามัดย้อมโดยใช้ธรรมชาติเพื่อเป็นของฝากประจำชุมชน

ดา แกนนำโครงการ เล่าถึงสาเหตุที่อยากทำผ้ามัดย้อมว่า เพราะผ้าส่วนใหญ่ตามท้องตลาดจะเป็นสีเคมี แต่เราเลือกที่จะใช้สีธรรมชาติอันเป็นจุดเด่นของที่นี่ มาทำเป็นผลิตภัณฑ์ของฝากให้นักท่องเที่ยว ซึ่งเป้าหมายแรกคาดหวังว่าอยากให้ผลิตภัณฑ์เสร็จสมบูรณ์ และคิดไปถึงว่าอยากมีร้านขายของฝากชุมชน

ใช้ธรรมชาติ สร้าง ‘สี’

การย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาตินับเป็นภูมิปัญญาอันชาญฉลาดของคนโบราณที่สืบทอดกันมานาน ทั้งวิธีการสกัดสีจากวัตถุดิบธรรมชาติ และการนำสีมาย้อมลงบนเส้นใยและผืนผ้าให้สวยงามสม่ำเสมอ ซึ่งผ้ามัดย้อมในแต่ละพื้นที่ต่างก็มีเอกลักษณ์และความโดดเด่นไม่ซ้ำใคร นอกจากวัตถุดิบที่ใช้ ลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์แล้ว ยังขึ้นกับสีสันทันทีที่เกิดขึ้นจากวัตถุดิบของดีแต่ละท้องถิ่นด้วย การค้นหาสีจากทรัพยากรในบ้านบ่อเจ็ดลูกจึงเป็นภารกิจแรกที่เป็นหัวใจสำคัญ

“พอคิดว่าจะทำผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติแล้ว ก็พยายามช่วยกันค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับแหล่งสีธรรมชาติในอินเทอร์เน็ต แล้วก็มาดูว่าพืชในท้องถิ่นของบ้านเราให้สีอะไรบ้าง จากนั้นก็ลงพื้นที่สอบถามชาวบ้านที่มีความรู้และประสบการณ์ในการทำผ้ามัดย้อม และออกไปสำรวจต้นไม้ตามบ้าน และบริเวณป่าชายเลน เพื่อรวบรวมข้อมูล” ดาเล่า

รัตติกาล งามสมัน

อุมารี งามสมัน

จากการสำรวจของเยาวชนบ้านบ่อเจ็ดลูกพบว่า มีวัตถุดิบจากธรรมชาติที่จะนำมาสกัดเป็นสีได้อยู่มากทั้งในพื้นที่ป่าชายเลนจนไปถึงในเขตชุมชน เช่น เปลือกไม้โกงกาง ดอกอัญชัน ขมิ้น เตยหอม โคลนบริสุทธิ์ เป็นต้น โดยมีสีที่น่าจะสกัดออกมาได้ถึง 10 สี แต่ไม่ใช่ทุกสีที่ใช้อย้อมผ้าได้

“พอมาศึกษาเราพบว่า สีบางชนิดอย่างดอกอัญชันที่เห็นว่าสีสวยน่าจะเอามาทำเป็นสีผ้าได้ แต่ทำไม่ได้ เพราะใช้เป็นส่วนผสมอาหารเท่านั้น ทำให้เรารู้ว่าบางสีใช้ได้กับอาหาร บางสีใช้ได้กับผ้า เลยนำข้อมูลที่รวบรวมไว้มาคัดกรองว่าสีอะไรคือส่วนผสมอาหาร สีอะไรคือสีย้อมผ้า และวิเคราะห์ ทดลองจนได้สีที่ดีที่สุดในการย้อมผ้า 3 สี คือสีเขียวขี้ม้าจากใบหูกวาง สีส้มอิฐจากเปลือกไม้ต้นแสม และสีเทาจากกากมะพร้าว ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นทรัพยากรที่หาง่าย และเป็นสีที่มีความเป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนกับที่อื่นด้วย” ทีมงานบอกข้อมูลที่ค้นพบ

ไม่เพียงแค่ ‘สี’ ที่เป็นปัจจัยหลัก แต่ผ้ามัดย้อมจะสวยงาม ดัดสีเข้มสม่ำเสมอทั้งผืน ยังขึ้นกับตัวแปรอีกหลายประการ ทั้งเนื้อผ้า กระบวนการสกัด อุณหภูมิที่ใช้ต้ม รวมถึงกรรมวิธีในการย้อม

“สมาชิกในกลุ่มจะแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานเป็นฝ่าย เช่น กลุ่มนี้หาวิธีการมัดผ้า กลุ่มนี้หาวิธีการย้อม กลุ่มนี้หาอุปกรณ์ หาวตัดดัดดิบ หาชินดของผ้า วิธีการทำผ้า วิธีการสกัดสี วิธีการทำลวดลายของผ้า และอุณหภูมิที่ใช้ในการต้มที่เหมาะสม แล้วก็รวบรวมมาช่วยกันทดลองทำ” คาอธิบายวิธีการทำงาน

ฝ่าฟันอุปสรรค ด้วยการเรียนรู้

ผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติชุดแรกที่ทำเสร็จ แม้ผ้าจะย้อมติดสีได้ตั้งใจ แต่คุณภาพที่ได้ยังไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน เมื่อนำไปใช้ประกอบการนำเสนอโครงการ จึงยังไม่ใช่สิ่งที่ต้องตาต้องใจคณะกรรมการมากนัก อีกทั้งข้อมูลที่น่าเสนอยังไม่ครอบคลุมรอบด้านในเรื่องของตลาด ทำให้มีข้อปรับปรุงที่ต้องแก้ไขตามมามากมาย ซึ่งหลายคำถามและความคิดเห็นที่ถามไถ่พวกเขาในวันนั้น กลายเป็นอุปสรรคให้หลายคนเริ่มท้อจนแทบถอดใจ

“เรานำผลงานไปนำเสนอรอบสอง รู้สึกเฟลมาก ปัญหาคือ ตอนย้อม ตอนตากได้ผ้าคนละสี แต่พอแห้งกลับกลายเป็นสีเดียวกันหมด กรรมการบอกว่ามันเป็นสีโทนเดียวกันแล้วสีที่ได้ก็จืดมาก อาจเป็นเพราะเราทำจากข้อมูลที่ค้นคว้ามา ลองผิดลองถูกกันเอง อาจจะไม่ใช่วิธีที่ถูกต้องนัก พอโดนให้กลับมาแก้ไขเยอะ ก็รู้สึกท้อ ไม่อยากทำต่อ” ดาเล่า

นิส เล่าเสริมว่า “เหมือนกันค่ะ ไม่อยากทำแล้ว และตอนนั้นพลาดตรงที่โฟกัสแค่ผ้ามัดย้อม ไม่ได้หาข้อมูลเรื่องอื่นๆ เลย เช่น เรื่องการตลาด จุดวางจำหน่าย เราสนใจแค่วิธีการทำผ้ามัดย้อม และอุปกรณ์เท่านั้น คือเรานำเสนอผิดจุดไปหมด นำเสนอเกี่ยวกับผ้ามัดย้อม เริ่มจากวัตถุดิบ วิธีการทำ และอุณหภูมิ จนได้ผ้ามัดย้อม แต่ไม่ได้พูดถึงตลาด การวางจำหน่าย จุดสนใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งเราเก็บข้อมูลมาหมดแล้วแต่ไม่ได้ให้นำเสนอแบบฟอร์มก็ทำหมดแล้ว แต่ไม่ได้นำไปแจก ทำให้เราเสนอข้อมูลโครงการได้ไม่ครบถ้วน

กรรมการถามว่าสีที่ทำ จะไปขายใคร ซึ่งบังเซษฐี¹ เดินมาบอกว่าเรานำเสนอผิตจุดนะ เราสนใจแต่เรื่องผ้า ทั้งที่ปลายทางความฝันของเราอยากมีร้านผ้ามัดย้อม”

เมื่อการลองผิตลองผูกไม่ได้ผล ทางออกของปัญหาคือ ‘การศึกษาดูงาน’ ในแหล่งเรียนรู้เรื่องผ้ามัดย้อมสิริธรรมชาติในต่าง ๆ ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับมาใช้ปรับปรุงแก้ไข ต่อยอดการทำผ้ามัดย้อมสิริธรรมชาติของกลุ่มตนเอง

“เราเริ่มศึกษาดูงาน ตอนนั้นได้ไปดูงานที่บ้านหัวทางทำให้ได้ความรู้เรื่องสี ที่ได้จากทรัพยากรในป่าไผ่บางส่วนที่บ้านวังนาในได้ความรู้แทบทุกอย่างเลย เพราะได้ฝึกทำจริง จากวิทยากรมีอาชีพที่ที่**ออม-ปณิกา พุณพาณิชย์** พี่จากมูลนิธิสยามกัมมาจลหามาให้ ทำให้พวกเราได้เรียนรู้ทั้งเรื่องสี สดสวย เทคนิคการเปลี่ยนสีให้เข้มหรือจางลง หรือแม้แต่เรื่องผ้า เราก็ได้เรียนรู้ว่าเราใช้ผ้าผิต การไปศึกษาที่บ้านวังนาใน เห็นเขาใช้ผ้ามัดย้อมเหมือนกันกับเรา แต่ผ้าเขาจะนุ่มกว่า ส่วนผ้าที่เราใช้ค่อนข้างหยาบ เพราะเราไม่รู้ว่าผ้ามัดย้อมที่วางขายมีทั้งชนิดหยาบและชนิดนุ่ม พอได้รู้เทคนิค ได้ความรู้ใหม่ๆ ก็อยากทำต่อ รู้สึกว่ามีแนวทางไปต่อได้” ดาเล่า

เช่นเดียวกับ อาน้องที่เล่าว่า “การไปศึกษาดูงานประทับใจทุกอย่างและได้ความรู้เพิ่มเติมมาก โดยเฉพาะเรื่องสี วิทยากรสาธิตให้ดูเลยว่าจากสีส้มถ้าเอาไปจุ่มสารส้มก็จะได้สีที่อ่อนกว่า แต่ถ้าเอาไปจุ่มในน้ำขี้เถ้าหรือจุ่มน้ำปูน ก็จะได้สีที่เข้มกว่า และพี่ๆ ยังสอนวิธีมัดลายแบบใหม่ ๆ ด้วย เราก็ได้เทคนิคใหม่ ๆ มาใช้กับสีของเราได้ เพราะสีที่เราได้ตอนแรกคือสีเขียวขี้ม้า แต่ถ้าทำให้อ่อนได้ ก็จะได้สีเขียวอ่อนที่ไม่เหมือนใคร เหมือนที่ศิริวงศ์เขาทำจากใบมังคุดได้สีชมพู”

¹ พิเชษฐ วัฒนจมาศ โคชจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล

ใช้สีย้อมผ้า ใช้กระบวนการพัฒนาคน

องค์ความรู้พร้อม วัตถุดิบพร้อม นับจากนี้เหลือเพียง ‘เวลา’ และ ‘ความพร้อม’ ของเยาวชนบ้านบ่อเจ็ดลูกที่จะรวมตัวทำ ‘ผ้าคลุมมด்ய่อมสีธรรมชาติ’ ให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อเลือกชม

“ตอนนี้เหลือแค่ลงมือทำ ผลลัพธ์ที่เรากำลังจะทำ ตอนนี้เริ่มทำสี เย็บผ้าคลุมแล้ว และยังมีผ้าคลุมสำเร็จที่รอส่งมาย้อม สีเราก็มีอยู่แล้ว คู่กับพี่เลี้ยงก็ช่วยเต็มที่ ทำสีเขาก็เป็นคนหามาให้ ปัญหาตอนนี้คือทีมงานยังไม่พร้อมรวมตัวกันอีกครั้ง เพราะสมาชิกตอนนี้ 2 คน สมัครเรียน อีก 1 คนประสบอุบัติเหตุ อีก 1 คนไม่สบาย เหลือที่ว่างจริงๆ แค่ 2 คน ถ้าทำ 2 คน ก็กลัวจะไม่รอด เพราะขั้นตอนการทำสีต้องใช้เวลาดำเนินานถึง 8 ชั่วโมง ต้องมีคนเฝ้า ต้องค้างคืน ตอนนี้ก็เริ่มคุยกันในกลุ่มบ้างว่าเป็นช่วงใกล้นักท่องเที่ยวมา จะรวมกลุ่มทำผลิตภัณฑ์ของชายตี๋มัย ว่าขายได้ไหม”

พวกเขาบอกว่าแม้ตอนนี้การทำโครงการจะยังไม่เห็นผลปลายทาง แต่ตลอดระยะเวลาที่ทำโครงการก็ได้ความรู้ใหม่ๆ ได้ฝึกฝนตนเอง และพัฒนาทักษะในการทำงานร่วมกันมากขึ้น

ดา เล่าว่า “ทำโครงการก็สนุก ได้ความรู้ใหม่ๆ เยอะมาก ได้ทดลองทำหลายๆ อย่าง ส่วนตัวเองก็เปลี่ยนแปลงไปเยอะมาก จากที่ไม่เคยออกจากบ้าน ก็ออกไปรวมตัวกับเพื่อน ช่วยกันทำงาน ทำให้เจอกับคนเยอะขึ้น จากที่ไม่สนิทกับคนในกลุ่ม ก็เริ่มสนิทมากขึ้น”

ไม่ต่างจาก ฟาน่า ที่บอกว่า ปกติไม่ค่อยทำอะไรสักเท่าไร เธอค่อนข้าง **ขี้อายไม่ค่อยกล้าออกหน้าชั้นเรียน พอได้มาทำโครงการนี้ก็กล้าออกมาพูดหน้าชั้นเรียนมากขึ้น** เพราะว่ามีเพื่อนๆ ช่วยผลักดัน และมีความมั่นใจมากขึ้น

เชื่อว่าความมุ่งมั่นตั้งใจของเยาวชนบ้านบ่อเจ็ดลูก จะทำให้ในไม่ช้า ‘ผ้าคลุมมด்ய่อมบ่อเจ็ดลูก’ จะเป็นสินค้าภูมิปัญญาที่ ‘มัดใจ’ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศได้อย่างแน่นอน

ค่อนข้างขี้อายไม่ค่อยกล้าออกหน้าชั้นเรียน พอได้มาทำโครงการนี้ก็กล้าออกมาพูดหน้าชั้นเรียนมากขึ้น เพราะว่ามีเพื่อนๆ ช่วยผลักดัน และมีความมั่นใจมากขึ้น

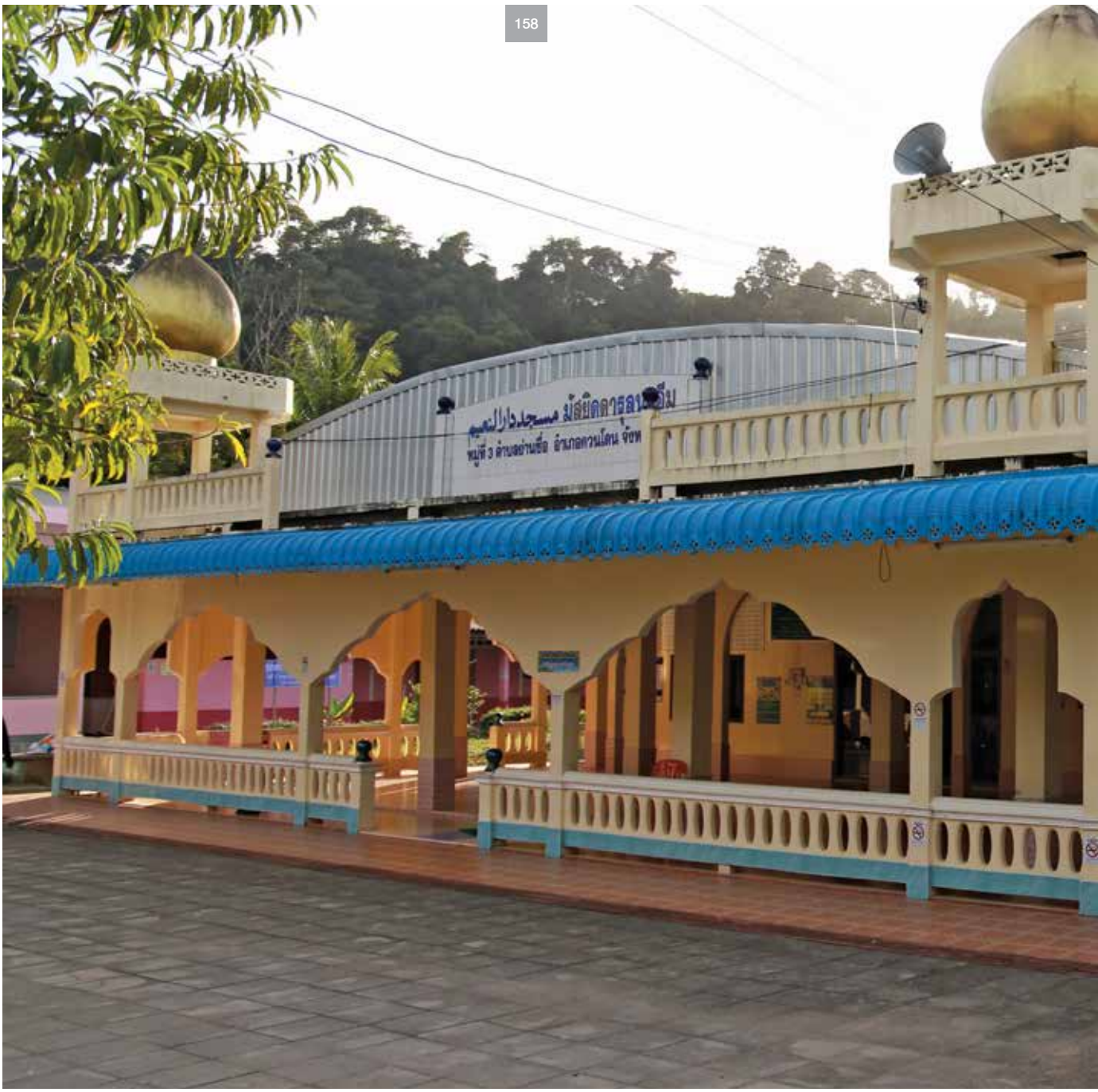

“เห็นคนในชุมชนสุขบุรีในพื้นที่สาธารณะน้อยลง รู้สึกดีใจและภูมิใจมาก
สิ่งที่พวกเราทำก็อยากให้พื้นฐานเริ่มต้นในการเลิกสุขบุรี
โดยเริ่มจากพื้นที่สาธารณะ เหมือนกับหินที่โดนน้ำบ่อยๆ ก็ยังร้อนได้
ไม่ต่างกับใจคน ที่เขาได้รับฟังไปเรื่อย ๆ หวังว่าวันหนึ่งเขาอาจคิดได้
สำหรับการดำเนินงานต่อจากนี้เราพยายามสร้างกติกาชุมชน หวังว่าจะลด
จำนวนผู้สูบบุหรี่ได้เพิ่มขึ้นอีก โดยให้คนที่สูบบุหรี่กับคนที่ไม่สูบบุหรี่สร้างกติการ่วมกัน
ไม่ได้เป็นกฎหมายอะไร แต่เป็นสัญญาใจ”

สุขภาพ

‘ชุมชนไร้ควัน’ ความฝันเยาวชน เขาน้อย

โครงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสูบบุหรี่ในพื้นที่สาธารณะ

ที่ปรึกษาโครงการ	สอและ หลงสมัน		
พี่เลี้ยงโครงการ	ปฎิญา หลงสมัน		
ทีมงาน	บิลาล เส้นจิต	อารียา บากาโชติ	เฟื่องลดา โย๊ะฮาหมาด
	อาซาน สัน๊ะ	นัสรีย์ สลีหมัน	อนุชา ลำดำดี
	นุชญานา บากาโชติ	ชัลนานน หมาดกั้ง	จัสมินทร์ โบนำหวี

‘ชุมชนไร้ควัน’ ความฝันเยาวชนเขาบ่อย กลุ่มเยาวชนบ้านเขาบ่อย

ทำไมถึงทำ?

เดิมที่บ้านเขาบ่อยมีคนในชุมชนสูบบุหรี่จำนวนมาก จากการคัดกรองพบว่า มีผู้ที่อยู่ในเกณฑ์ติดบุหรี่สูงถึง 70 เปอร์เซ็นต์ ศูนย์เรียนรู้ระบบสุขภาพตามวิถีชุมชนได้ทำกิจกรรมการลดละเลิกบุหรี่ ด้วยพลังการมีส่วนร่วมของชุมชนและเยาวชนในพื้นที่ 1 ปีพบว่า ชาวบ้านที่เข้าข่ายติดบุหรี่ลดลงเหลือเพียง 25 เปอร์เซ็นต์เพื่อขยับไปสู่การเป็นหมู่บ้านปลอดบุหรี่กลุ่มเยาวชนบ้านเขาบ่อยจึงทำโครงการศึกษาและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การสูบบุหรี่ในพื้นที่สาธารณะเพราะอยากให้คนในชุมชนมีสุขภาพดี เด็กๆ ในหมู่บ้านโตขึ้นมาไม่สูบบุหรี่ โดยเริ่มจากลดการสูบบุหรี่ในพื้นที่สาธารณะ

เส้นทางการเรียนรู้ จากการลงมือทำ

- 1 หาโจทย์โครงการที่เหมาะสมกับ ศักยภาพของตนเอง

- 2 ศึกษาข้อมูลและพฤติกรรม การสูบบุหรี่ จากข้อมูลของ รพ.สต. ยานซ้อ และ สสอ.ควนโดน และสำรวจทำแบบสอบถาม กับคนในชุมชน เพื่อทำความเข้าใจ สถานการณ์ปัญหาให้ดีขึ้น

- 3 รวบรวมและตรวจสอบความถูกต้อง ของข้อมูล โดยการสังเกตพฤติกรรม การสูบบุหรี่ของคนในชุมชน

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

- มีความกล้าแสดงออก กล้าพูดในที่สาธารณะ
- รู้จักวิธีการเข้าหาผู้ใหญ่และคนในชุมชน
- รู้จักวิธีการวางแผนการให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้
- ยอมรับฟังความคิดเห็นจากสมาชิกในทีมมากขึ้น

ต่อชุมชน

- เกิดพื้นที่ปลอดบุหรี่เพิ่มขึ้นในชุมชน
- สานสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับคนในชุมชนผ่านการทำโครงการ
- คนในชุมชนเห็นความสามารถของเยาวชนและพร้อมสนับสนุนกิจกรรม

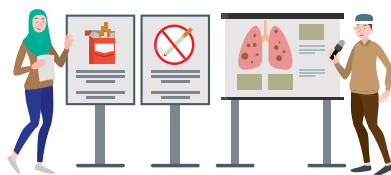
6

จัดกิจกรรมกีฬาต้านยาเสพติด เพื่อสังเกตติดตามพฤติกรรม การสูบบุหรี่ของคนในชุมชน

5

เชิญวิทยากรจาก รพ.สตูล มาให้ความรู้ โทษของบุหรี่และให้คำปรึกษาแนะนำ การเลิกบุหรี่ยกกับคนในชุมชน

4

รณรงค์และกำหนดพื้นที่งดสูบบุหรี่ ในที่สาธารณะ

“...โอ้ โอ เขาน้อยบ้านเรา ไม่กินน้ำหอม ไม่สูบบุหรี่...”

คือเนื้อเพลงท่อนหนึ่งในการแสดงลิเกฮูลูโดยเหล่าเยาวชนบ้านเขาน้อย ที่ร่วมกันขับกล่อมต้อนรับคณะกรรมการที่เดินทางมาประเมินศาสนสถานส่งเสริมสุขภาพ บอกเล่าตำนานวันวาน ปัจจุบัน และเป้าหมายในอนาคตของชุมชนบ้านเขาน้อย อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล ที่ต้องปราศจากยาเสพติดและบุหรี่ การแสดงในครั้งนั้นพวกเขาได้ฉายแววจึงความสามารถจนได้รับการคัดเลือกให้เป็นตัวแทนจังหวัดสตูลเข้าประกวดแข่งขันโครงการทูบีวันเบอร์วัน (TO BE NUMBER ONE) ระดับภาค

แม้จะไม่ผ่านเข้ารอบ แต่จากประสบการณ์การทำกิจกรรมทางสังคมของกลุ่มเยาวชนเขาน้อย ทีมได้ชักจูงจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูลจึงไปชักชวนน้อง ๆ เข้าร่วมเป็นหนึ่งในโครงการ **โครงการกลไกชุมชนสู่การพัฒนาเยาวชนจังหวัดสตูล** นี่จึงเป็นจุดเริ่มต้นให้เด็ก ๆ ได้รวมตัวกันทำกิจกรรมกันอย่างจริงจังในนาม **‘กลุ่มเยาวชนรักเขาน้อย’**

“พื้นที่นี้น่าสนใจเรื่องขั้นตอนกว่าจะเข้าถึงเด็ก ผมมองว่าเป็นบทเรียนสำคัญของทีมโคช เรามาคุยสามสี่รอบกว่าจะได้คุยกับเด็กโดยตรง รอบแรกคุยกับกลุ่มแม่บ้านเพื่อแจ้งว่ามีโครงการเยาวชน มีงบประมาณให้เด็ก ๆ ทำงาน ระหว่างทำงานจะมีการอบรมเพื่อพัฒนาเด็กด้วย รอบต่อมาจึงจะได้คุยกับพี่เลี้ยง (สอและ หลงสมัน) ก็เปิดหมด เอาความจริงใจมาเปิดใส่กัน พอชุมชนเห็นว่ามาด้วยเจตนาดี ชุมชนจึงยอมให้พบกับเด็ก ๆ” **บังเชษฐ์-พิเชษฐ์ เบญจมาศ** พี่เลี้ยงโครงการ อธิบายขั้นตอนการเข้าถึงตัวเด็ก

“ก็ปล่อยให้บังเชษฐ์คุยให้ฟัง” **ชาน-อาชาน สันจ๊ะ** บอกก่อนอธิบายเพิ่มว่า “บั้งบอกว่าถ้าจะรับกับรับเนอะ คือไม่บั้งคับ ตอนแรกนั่งอยู่ปกติ พอบังเชษฐ์ถาม สนใจมั๊ย คนนั้นก็สั่นหัว คนนี้ก็สั่นหัว ถอยกันหมด ไม่มีกล้าตอบ บั้งเลยบอกให้เราลองหารือกันดู คินนั้นก็สุมหัวคุยกัน และตอบตกลงเข้าร่วมทำโครงการกับบังเชษฐ์”

ดิน-เฟื่องลดา โย๊ะสาหมาด เล่าว่า มีสองสามเหตุผลที่พวกเขาคิดว่า ต้องตัดสินใจเข้าร่วมในโครงการครั้งนี้ ประการแรก คำถามท้าทายจากบังเชษฐ์

“ตอนนี้ เรารู้จักคนในหมู่บ้านครบทุกคนแล้วยัง รู้ว่าหมู่บ้านนี้เป็นมายังไง ซึ่งตอนนั้นพวกหนูจะไม่รู้เลยว่าใครเป็นใครในหมู่บ้านนี้ กับเพื่อนที่มาบางคนก็ยังไม่สนิทกัน แกลมให้เหมือนกับรู้สึก ว่า เราอยู่หมู่บ้านนี้ทำไมเราไม่รู้จักคนในหมู่บ้าน ไม่รู้จักตำนานของหมู่บ้าน ไม่รู้จักอะไรที่เกี่ยวกับหมู่บ้านตัวเอง ก็เป็นจุดที่ว่าอยากลอง อยากทำ”

ซึ่ง ชานเสริมว่า “โครงการนี้จะทำให้เรามีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน แล้วก็ค่อยอดไปสู่อุทิศที่เราจะอยู่มหาลัย หรือว่าโครงการที่เราทำเรามาร่วมมือมาสามัคคีกัน เพื่อจะต่อยอดอนาคตของเราได้”

อาซาน สันง๊ะ

เฟื่องลดา ไช้ฮามาด

อารีญา ปากาโชติ

บีลาล เสน่จิด

เหตุผลแค่นี้ก็เพียงพอที่จะสนับสนุนการตัดสินใจเข้าร่วมในโครงการของทีมเยาวชน เขาน้อย กระทั่งนำไปสู่การรวมตัวอย่างเป็นทางการของ **ซาน, ดิน, นัท-อารีญา บากาโชติ, ฟาลัก-ปีลาล เสินจิต และน้องเล็กที่สุดในกลุ่ม ญาเบร-นัสนีย์ สลีหมิน**

ล้อมวงตั้งใจกัย วิเคราะห์เป้าหมาย

เดิมที่บ้านเขาน้อยมีคนในชุมชนสูบบุหรี่จำนวนมาก จากการคัดกรองพบว่าผู้ที่อยู่ในเกณฑ์ติดบุหรี่สูงถึง 70 เปอร์เซ็นต์ ศูนย์เรียนรู้ระบบสุขภาพตามวิถีชุมชน (พัฒนามาจากสถานสงเสริมสุขภาพ) จึงได้ริเริ่มทำกิจกรรมการลดละเลิกบุหรี่ ด้วยพลังการมีส่วนร่วมของชุมชนและเยาวชนในพื้นที่ ใช้เวลาเพียง 1 ปี ชาวบ้านที่เข้าข่ายติดบุหรี่ลดลงเหลือเพียง 25 เปอร์เซ็นต์ ด้วยผลลัพธ์ที่น่าพึงใจและเพื่อให้คนในชุมชนมีสุขภาพดี ‘บุหรี่’ จึงถูกเลือกให้เป็นโจทย์ใหญ่ในการทำโครงการ

“ตอนบั้งเซษฐี่ชวนทำโครงการ เราปรึกษากันว่าจะทำอะไร ช่วยกันคิดโจทย์ออกมาได้ 2-3 เรื่อง มีเรื่องขนม คือการต่อยอดการทำขนมไข่ให้เป็นสินค้าโอท็อปของหมู่บ้าน ถ้าเป็นทรัพยากร เรามองเรื่องการอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งน้ำเพื่อให้ชาวบ้านใช้น้ำไปปลูกผักได้ในหน้าแล้ง และสุดท้ายคือบุหรี่”

“จากการวิเคราะห์เห็นตรงกันว่าจะทำโครงการเกี่ยวกับบุหรี่ เพราะเป็นเรื่องใกล้ตัว ไปร้านน้ำชามีแต่คนสูบบุหรี่ เดินไปไหนมีแต่ควันบุหรี่ อยากให้คนในชุมชนมีสุขภาพดี เด็ก ๆ ในหมู่บ้านโตขึ้นมาไม่สูบบุหรี่ ที่ไม่เลือกขนมเพราะว่าหมู่บ้านอื่นก็ทำกันอยู่แล้ว ส่วนเรื่องการพัฒนาแหล่งน้ำ แต่ละบ้านมีบ่อน้ำอยู่แล้ว กลัวว่าพัฒนาแหล่งน้ำไปแล้วจะไม่มีคนมาใช้ประโยชน์” ฟาลักเล่าถึงจุดเริ่มต้นในการทำโครงการ

หมู่บ้านปลอดบุหรี่ คือเป้าหมายแรกที่พวกเขาตั้งไว้ แต่เมื่อเริ่มดำเนินการไปสักระยะ กลับพบว่าเป้าหมายที่ตั้งนั้นกว้างและยากเกินไป

“เราอยากให้ชุมชนไม่มีคนสูบบุหรี่เลย แต่ว่าพอทำไปสักพัก ก็เรียนรู้ว่าตั้งเป้าหมายยากเกินไป เป็นไปไม่ได้ที่จะบังคับให้ใครทำตามเราได้ บั้งเซษฐี่แนะนำว่า การเปลี่ยนพฤติกรรมของคนเป็นเรื่องยาก อาจจะใช้การเปลี่ยนแนวคิด และเน้นไปที่การลดการสูบบุหรี่ที่สาธารณะแทน” ดินบอกเหตุผลที่ต้องเปลี่ยนเป้าหมายการทำงานใหม่

สำรวจข้อมูล กำหนดพื้นที่ปลอดควันบุหรี่

เมื่อได้เป้าหมายที่ชัดเจนแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือกระบวนการทำงาน ซึ่งการจะเลือกพื้นที่สาธารณะเพื่อเป็นสถานที่ปลอดบุหรี่นั้น ต้องเริ่มต้นจากการศึกษา สำรวจ และเก็บข้อมูลเป็นอันดับแรก

“เราเริ่มจากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการสูบบุหรี่ในพื้นที่บ้านเขาน้อย โดยขอข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลย่านซื่อ สาธารณสุขอำเภอควนโดน และอาสาสมัครสาธารณสุข เพื่อทราบจำนวนผู้สูบบุหรี่ และผู้ป่วยจากการสูบบุหรี่ในพื้นที่บ้านเขาน้อยก่อน จากนั้นก็ทำแบบสอบถามและลงพื้นที่สำรวจแต่ละบ้าน เวลาไปเก็บข้อมูลจะแบ่งกันไปเป็นคู่ การสำรวจโดยแบ่งกลุ่มเป้าหมายตามช่วงอายุ ส่วนในแบบสอบถามจะมีคำถาม เช่น บ้านนี้มีผู้สูบบุหรี่กี่คน ใครบ้าง สถานที่ใดบ้างที่คนในชุมชนสูบบุหรี่ ปกติสูบบุหรี่คนเดียวหรือกี่คน สูบช่วงไหนบ้าง สูบบุหรี่ยี่ห้ออะไร ชื่อจากที่ไหน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีแบบสอบถามของคนที่ไม่สูบบุหรี่ว่ารู้สึกยังไงกับคนที่สูบบุหรี่” ทีมงานอธิบายวิธีการเก็บข้อมูล

ความยากของการสำรวจข้อมูลด้วยแบบสอบถาม นอกจากการเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นให้ได้ตามเป้าหมายทางสถิติ รวมถึงข้อมูลมหาศาลที่ต้องนำมาวิเคราะห์แล้ว **ปัญหาสำคัญที่พวกเขาเผชิญ คือ ความกลัว ไม่กล้าพูดคุยกับคนไม่รู้จักรัก**

“ตอนลงไปเก็บข้อมูล ยากมาก เป็นความไม่กล้าเพราะว่าเราไม่คุ้นชิน ไม่เคยรู้จัก ไม่กล้าพูด ไม่กล้าถาม กลัวว่าเขาจะหาว่าไปยุ่งเรื่องของเขา และเพราะมันเป็นการถามเรื่องส่วนตัว เวลาที่ไปถามก็กลัวว่าเขาจะมองเราไม่ดี” ดินเล่าถึงปัญหาที่พบระหว่างลงพื้นที่เก็บข้อมูลชุมชน

กลวิธีสำคัญที่ทำให้พวกเขาผ่านพ้นอุปสรรคมาได้ คือ การเริ่มจากคนรู้จักมักคุ้นก่อนอาศัยพี่เลี้ยง เป็นกองหนุน รวมถึงการทลายกำแพงความไม่กล้าของตัวเอง

“ช่วงแรกพยายามเลือกสัมภาษณ์คนที่สนิท ๆ ก่อน คนไหนสนิทกับเรามากกว่าก็จะรับหน้าที่ไปสอบถาม เวลาไปหากก็ชวนกันไปฝาก เหมือนมาเยี่ยม มาคุย เวลาคุยก็คุย

เรื่องอื่นกับเขาก่อนแล้วค่อยเข้าประเด็นที่เราอยากได้ ส่วนคนที่ไม่สนิท ไม่รู้จัก เวลาคุยก็จะไม่ค่อยออกนอกเรื่องเท่าไร ถ้าไปถามแบบสอบถาม ไม่ค่อยชวนคุย แต่ตอนนี้ก็เริ่มพัฒนาดีขึ้นกว่าเก่าแล้ว พอสนิทกันก็พูดเรื่องอื่นได้บ้าง พูดเรื่องโครงการบ้าง ก็เลยทำให้กล้าพูด พยายามบอกตัวเองว่าเราต้องพูด ถ้าเราไม่พูดเราก็จะทลายกำแพงนั้นออกไปไม่ได้” ดิน บอกวิธีก้าวข้ามความกลัวของตัวเอง

ไม่เพียงอาศัยความใจกล้าในการพูดคุยกับผู้คนมากหน้าหลายตาเท่านั้น การไม่ได้รับข้อมูลที่ถูกต้องก็เป็นอีกอุปสรรคสำคัญ แต่นั่นก็ไม่ทำให้พวกเขาถอดใจ หรือถอดใจ

“ข้อมูลที่ได้มาจากบางคนก็ไม่ตรงกับความจริง เช่น เขากรอกมาว่าไม่สูบบุหรี่ แต่เรารู้ว่าเขาสูบบุหรี่แน่นอน บางทีเขาก็แค่ตอบ ๆ ให้จบไป แต่เราพยายามตรวจสอบ ตรวจสอบ ข้อมูลด้วยการติดตามดูพฤติกรรม บางคนดีก็ว่าไม่สูบบุหรี่ทั้งที่สูบ ก็กลับไปถามซ้ำอีกถามหลายครั้ง บางครั้งก็ใช้วิธีไปถามบุคคลใกล้ชิด เช่น พ่อเขานั่งกินน้ำชาอยู่ ก็จะไปพูดคุยถามพ่อเขาว่าลูกสูบบุหรี่หรือเปล่า เขาก็บอกว่าสูบ เห็นอยู่ แต่ลูกเขาบอกว่าเลิกสูบแล้วค่ะ” ดินอธิบายความยากในการเก็บข้อมูล

ผลจากความพยายามในการสำรวจข้อมูล ทำให้เยาวชนรักเขาน้อยเห็นถึงพฤติกรรม การสูบบุหรี่ของคนในชุมชน สถานที่หรืองานสำคัญต่าง ๆ ที่คนในชุมชนจะมีการสูบบุหรี่กันจำนวนมาก จึงร่วมกันกำหนดพื้นที่สาธารณะที่ใช้**รณรงค์ลด-ละ-เลิกการสูบบุหรี่ 7 แห่ง ได้แก่ มัสยิด ศูนย์ตาติกา วิสาหกิจชุมชน ร้านน้ำชา ร้านค้า สนามฟุตบอล และสนามตะกร้อ**

ให้ความรู้ ปลุกจิตสำนึก สร้างกติกา

เพื่อรณรงค์ให้คนในชุมชนไม่สูบบุหรี่ในพื้นที่สาธารณะ กลุ่มเยาวชนบ้านเขาน้อยได้เดินหน้าสร้างการรับรู้ จัดกิจกรรมอบรม ให้ความรู้ กระตุ้นให้ตระหนักถึงโทษ พิษภัยจากการสูบบุหรี่

“เราจัดอบรมให้กับกลุ่มคนที่สูบบุหรี่จากให้กับคนที่ไปสำรวจมา แล้วเชิญวิทยากรจากโรงพยาบาลสตูลมาให้ความรู้เรื่องภัยจากบุหรี่ พร้อมทั้งบอกว่าพื้นที่สาธารณะตรงไหนบ้างที่ขอความร่วมมืองดสูบบุหรี่ได้ และยังมีกรตรวจปัสสาวะเด็กในชุมชนเพื่อคัดกรองกลุ่มเสี่ยง พร้อมทั้งแจกยาอมอดบุหรี่ และให้คำปรึกษาเพื่อเลิกบุหรี่ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้เยาวชนในชุมชน” ดินอธิบายแผนการทำให้คนในชุมชนเห็นถึงพิษภัยของบุหรี่

อย่างไรก็ดี แผนการรณรงค์ช่วงแรก พวกเขามุ่งไปที่มัสยิดซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นเสมือนบ้านของพระเจ้าที่ต้องปลอดจากฮะรอมหรือสิ่งที่ไม่ดี พร้อมทั้งเชื่อว่าศาสนามีส่วนอย่างมากที่จะช่วยบำบัด สร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชน

“ก่อนถึงเวลาละหมาด ปกติแล้วเขาจะรวมตัวกันนั่งสูบบุหรี่ ซึ่งทางอิหม่ามหรือว่าผู้นำชุมชนก็จะมาพูดกับคนที่มาละหมาดว่ากฎเกณฑ์เป็นยังไง ห้ามสูบบุหรี่ในที่สาธารณะ ห้ามสูบบุหรี่ในมัสยิด แน่แน่นอนว่าเราบังคับเขาไม่ได้ แต่บอกได้ว่าตรงนี้เป็นพื้นที่สาธารณะเป็นของบุคคลทั่วไป ถ้าไม่คิดถึงตัวเองก็ต้องคิดถึงคนอื่นที่อยู่รอบตัวเราบ้าง” ฟาลักบอก

นอกจากนี้ยังร่วมกันขันอาสาจัดกิจกรรม **กีฬาต้านยาเสพติด** ซึ่งไม่เพียงเป็นการเปิดพื้นที่ให้คนในชุมชนทุกเพศทุกวัยได้มารวมตัวออกกำลังกาย และใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ แต่ยังเป็นโอกาสให้พวกเขาได้ติดตามพฤติกรรมกาสูบหรี่ของคนในชุมชนด้วย

“กีฬาก็มีแข่งฟุตบอลสำหรับผู้ใหญ่และเด็ก ส่วนคนแก่ก็จะเล่นชักเย่อ เป่าลูกโป่ง กีฬาก็เป็นตัววัดขั้นดีว่า คนไหนที่สูบบุหรี่บ้าง ส่วนคนที่บอกว่าไม่สูบ ๆ เดี่ยวรู้แน่ เพราะวิ่ง 10 นาที ก็ต้องเหนื่อยแล้ว หรือเวลาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ก็จะเห็นชัด ใครสูบบุหรี่ในพื้นที่สาธารณะหรือเปล่า จากการจัดกิจกรรมมา 2-3 ครั้ง เห็นเลยว่าจำนวนคนที่สูบลดน้อยลง อีกแง่หนึ่ง การจัดกิจกรรมทำให้ช่วยสานสัมพันธ์ ลดช่องว่างระหว่างวัย ทำให้สนิทใกล้ชิดกันมากขึ้นคะ” ดินเล่าด้วยสีหน้ายิ้มแย้ม

พัฒนาชุมชน เปลี่ยนแปลงตนเอง

วันนี้การสูบบุหรี่ในพื้นที่สาธารณะของชุมชนลดลงไปมาก ข้อมูลจากกลุ่มเยาวชนพบว่า ปัจจุบันการสูบบุหรี่ในมัสยิดลดลงมากถึง 99 เปอร์เซ็นต์ ส่วนร้านน้ำชา สนามฟุตบอล สนามตะกร้อ แม้จะมีสูบอยู่บ้าง แต่เรียกว่าน้อยมากแล้ว

“เห็นคนในชุมชนสูบบุหรี่ในพื้นที่สาธารณะน้อยลง แล้วรู้สึกดีใจและภูมิใจมาก สิ่งที่เราทำก็อยากให้เป็นฐานเริ่มต้นในการเลิกสูบบุหรี่โดยเริ่มจากพื้นที่สาธารณะ เหมือนกับหินที่โดนน้ำบ่อยๆ ก็ยังกร่อนได้ ไม่ต่างกับใจคนที่เขาได้รับฟังไปเรื่อยๆ หวังว่าวันหนึ่งเขาอาจคิดได้ สำหรับการดำเนินงานต่อจากนี้เราพยายามสร้างกติกาชุมชน หวังว่าจะลดจำนวนผู้สูบได้เพิ่มขึ้นอีก โดยให้คนที่สูบกับคนที่ไม่สูบสร้างกติการ่วมกัน ไม่ได้เป็นกฎหมายอะไร แต่เป็นสัญญาใจ” ทีมงานเล่าความสำเร็จด้วยใบหน้ายิ้มแย้ม

ผลตอบแทนจากความสำเร็จไม่เพียงได้เห็นการเปลี่ยนแปลงในด้านสุขภาวะที่ดีขึ้นของชุมชน แต่เหนือไปกว่านั้น คือโอกาสในการเรียนรู้ พัฒนาตนเองตลอดการทำงานในโครงการ

“การทำโครงการ ช่วยให้เรากล้าแสดงออก กล้าพูด รู้จักคิดวิเคราะห์ สิ่งสำคัญคือการวางแผน รู้จักบริหารเวลา มีความเป็นผู้นำมากขึ้น จากที่ตอนแรกๆ เราจะเป็นผู้ฟังและผู้ทำตามเขาทุกอย่าง แต่หลังๆ มานี้เราเป็นคนที่ไม่บอกเขาว่าทำอย่างนี้ อย่างนั้นมากขึ้น” ทีมงานบอกถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

สำหรับบังเซษฐ์ ผู้ที่เฝ้ามองดูการเติบโตของเยาวชนกลุ่มนี้ในฐานะพี่เลี้ยงมาตลอด ยืนยันหนักแน่นว่า “7 เดือนที่ผ่านมา เด็กๆ เปลี่ยนจากหน้ามือเป็นหลังมือเลย เห็นชัด เรื่องของความกล้า ตอนผมมาทำงานแรกๆ บอกเลยว่าถ้าใครมีที่หลบได้เขาก็จะหลบ เหมือนนั่งอยู่หน้ามัสยิด ถ้ามีเสา เสา ก็จะเป็นที่กำบังของพวกเขา อย่าให้ผม หยาด (ประวิทย์ ลัดเลีย โคชศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล) และ บิง (อับดุลอาซิด หยีเหม โคชศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล) ได้ถามเลย เด็กๆ จะพยายามหลบเลียง ขาดความมั่นใจในตัวเอง ไม่ชอบพูด ไม่ชอบคิด แต่ถ้าเพื่อนคิดให้ก็ทำได้ แต่ตอนนี้เขาคิดเอง ทำเอง แล้วเขามีความสุข”

นอกจากการพัฒนาตนเองแล้ว การทำโครงการนี้ ยังช่วยสานสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ในชุมชนให้ แน่นแฟ้นมากขึ้น

“สิ่งที่เห็นได้ชัดชัดเจนมากคือผู้ใหญ่ในชุมชนเขาเห็น ความสำคัญของเด็กมากขึ้น ตอนนี้ทุกกิจกรรมใน ชุมชนจะให้เด็กเป็นผู้นำจัดกิจกรรม แล้วเราอยู่ เบื้องหลังทั้งหมด เป็นฝ่ายสนับสนุนการทำงาน อย่าง จัดกิจกรรมกีฬาต้านยาเสพติดครั้งล่าสุด เราไปภูเก็ต พี่เลี้ยงแทบไม่ได้ยุ่งเลย พวกเขาสามารถจัดการทุกอย่าง จบได้สวยงาม ไม่มีติดขัดอะไรเลย” ครูสอและ พี่เลี้ยง โครงการเยาวชนชี้ให้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

พลังเล็กๆ ในการทำโครงการอันยิ่งใหญ่ของ เยาวชนรักเขาน้อย ไม่เพียงเสริมสร้างหัวใจที่แข็งแรง สร้างการเปลี่ยนแปลงแก่งิ่งห้อมควันในชุมชนแล้ว กระบวนการทำงานที่เป็นขั้นตอน การเผชิญอุปสรรค การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ล้วนเป็นทักษะที่แปรเปลี่ยนพวกเขาให้ พร้อมก้าวสู่การเป็นเยาวชนที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคต

การทำโครงการ ช่วยให้เรา
กล้าแสดงออก กล้าพูด
รู้จักคิดวิเคราะห์ สิ่งสำคัญคือ
การวางแผน รู้จักบริหารเวลา
มีความเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น
จากที่ตอนแรกๆ เราจะเป็นผู้ฟัง
และผู้ทำตามเขาทุกอย่าง
แต่หลังๆ มานี้เราเป็นคน
ไปบอกเขาว่าทำอย่างไร
อย่างนั้นมากขึ้น

เด็กบ้านทุ่งพัฒนา 'ปลูกผักพื้นบ้าน' ปลอดภัย

โครงการศึกษารวบรวมข้อมูลผักพื้นบ้าน
เพื่อการอนุรักษ์และหาวิธีการปลูกในรูปแบบใหม่ของผู้ชม

พี่เลี้ยงโครงการ	จันทนา อานัน อาสานี- อานัน	สุกีสสร หวันสุ
ทีมงาน	งนิษฐา หล่ำกิ่ง วาซิม ดิงหวัง นริษา ชายเหตุ ภาณุวิชญ์ นี้วหลี	ปียนุช ชายเหตุ ลลิตา อุดรเสถียร พีรพัฒน์ จันเจือ จันทิมา อานัน

เด็กบ้านทุ่งพัฒนา “ปลูกผักพื้นบ้าน” ปลอดภัย กลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งพัฒนา

ทำไมถึงทำ?

เพราะอยากให้คนในชุมชนบริโภคผักปลอดสารพิษ เยาวชนจากชุมชนบ้านทุ่งพัฒนา จึงเกิดแนวคิดอยากชวนชาวบ้านหันมาปลูกผักพื้นบ้าน ซึ่งเป็นของดีของชุมชนไว้กินเอง ด้วยวิธีการปลอดสารพิษ จึงจัดทำโครงการศึกษารวบรวมข้อมูลผักพื้นบ้าน เพื่อการฟื้นฟู โดยการทำวิธีการปลูกในรูปแบบใหม่ของชุมชน เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลพันธุ์ผักพื้นบ้าน ที่มีในชุมชนให้คงอยู่คู่กับชุมชนบ้านทุ่งพัฒนา

เส้นทางการเรียนรู้ จากการลงมือทำ

- 1 จัดประชุมเชิญผู้ใหญ่ในชุมชนมาให้ข้อมูล ผักพื้นบ้านในชุมชน และลงสำรวจพื้นที่จริง เพื่อเก็บข้อมูลผักที่ปลูกในหมู่บ้าน

- 2 ตรวจสอบข้อมูลที่ได้ และค้นคว้าเพิ่มเติมเรื่องสรรพคุณ วิธีการปลูก จากอินเทอร์เน็ต และการสอบถามจากผู้รู้

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

- กล้าแสดงออก กล้าพูด กล้าคิดมากขึ้น
- รู้จักแบ่งเวลาทำกิจกรรมและเวลาเรียน
- เรียนรู้การจัดการอารมณ์ต่อสภาวะกดดัน
- เรียนรู้การทำงานเป็นทีมร่วมกันของเยาวชน

ต่อชุมชน

- คนในชุมชนเห็นคุณค่าของการปลูกผักในชุมชน
- งานผักปลอดสารพิษของเด็กและผู้ใหญ่ ได้เชื่อมโยง ขยายผลเป็น “ตลาดนัดหมู่บ้าน” ที่ขายผักปลอดภัย และสินค้าในชุมชน

- 3** จัดงานบุญ "นุหรี" เป็นเวทีในการขอรับบริจาคพันธุ์ผัก ไปปลูกต่อ และบอกเล่าเรื่องราวการทำโครงการของเยาวชนให้คนในชุมชนรับรู้

4

ถอดบทเรียนการจัดงานบุญ "นุหรี" เพื่อสรุปบทเรียนและหาทางออกเมื่อจัดกิจกรรมแล้วไม่ได้พันธุ์ผักตามเป้าหมาย

เมื่อผักสวยงามที่วางขายตามท้องตลาด อาจถูกอาบไปด้วยยาฆ่าแมลงที่เป็นพิษ ถึงเวลาที่ ‘เขาวชนบ้านทุ่งพัฒนา’ หันมาชวนชาวบ้านปลูก ‘ผักพื้นบ้าน’ ของดีท้องถิ่นไว้กินเอง

“อยากให้คนในหมู่บ้านลดการซื้อผักจากข้างนอก ซึ่งเราไม่รู้ว่ามีการเคมีหรือเปล่า อยากให้หันมาปลูกผักกินเอง ลดรายจ่าย แล้วก็อยากรู้จักผักพื้นบ้านของเราด้วย”...

คำบอกเล่าถึงเป้าหมายสำคัญในการลงมือทำโครงการศึกษารวบรวมข้อมูลผักพื้นบ้าน เพื่อการอนุรักษ์และหาวิธีการปลูกในรูปแบบใหม่ของชุมชน ฝีมือตัวแทนเขาวชนบ้านทุ่งพัฒนา ประกอบด้วย แจ้ว-จันทิมา อานัน, วาซิม ดิงหวัง, ท้อป-ชนิษฐา หล้ากิ่ง, มา-ปิยานุช ชายเหตุ, ลีต้า-ลลิตา อุดรเสถียร และนริษา ชายเหตุ

สำรวจผัก สร้างกำเนียบผักพื้นบ้าน

เมื่อรักจะปลูกผักพื้นบ้าน คงต้องนิยามให้ชัดก่อนว่า ผักพื้นบ้านต่างจากผักทั่วไปอย่างไร ซึ่งเมื่อเริ่มคำถามนี้ แจ้วอธิบายเสียงดังฟังชัดว่า “ผักพื้นบ้าน คือผักที่ขึ้นเองตามพื้นบ้าน ตามธรรมชาติ อยู่ในป่า มีในหมู่บ้าน หากินได้ง่าย” ก่อนกระซิบปิดท้ายคำตอบว่า พวกเขาเคยพลาดกับการตอบคำถามนี้มาแล้วตอนไปนำเสนอโครงการ

“โดนคำถามนี้เป็นคำถามแรกเลยว่า ผักพื้นบ้านคืออะไร ซึ่งตอนนั้นยังไม่รู้ความหมายชัดเจน น้องบางคนตอบไปว่า ผักนึ่ง ผักกาด แต่ตอนนี้รู้จัก ตอบได้หมดแล้ว (หัวเราะ)” แจ้วเล่าหวนถึงบทเรียนแรกของการทำโครงการ

ผักพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่น ถือว่าเป็นเสน่ห์ เอกลักษณ์ และมีสรรพคุณเฉพาะตัว ส่วนที่บ้านทุ่งพัฒนาจะมีผักพื้นบ้านชนิดใดบ้าง เป็น ‘องค์ความรู้’ ที่เด็ก ๆ กำลังเริ่มสืบค้นและติดตาม ซึ่งการทำงานของพวกเขารเริ่มต้นจากการประชุม แบ่งงาน ช่วยกันสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับผักพื้นบ้าน ความแตกต่างระหว่างผักพื้นบ้านและผักทั่วไป รวมถึงผักพื้นบ้านที่อาจพบได้ในชุมชน ซึ่งเมื่อมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้นแล้ว ก็ถึงเวลาลงพื้นที่สำรวจ สอบถามคนในหมู่บ้าน

แจ้ว เล่าว่า การลงสำรวจรอบแรก พวกเขาเชิญผู้ใหญ่ในชุมชนมาประชุมที่ศาลากลางหมู่บ้าน เพื่อสอบถามชื่อ สรรพคุณ การนำไปประกอบอาหาร และการรับประทาน เช่น ชอบกินแกงอะไร และแกงนี้ใส่ผักอะไรบ้าง ได้ชื่อผักมาประมาณ 80-90 ชนิด แต่ไม่ได้แยกประเภทไว้ โดยข้อมูลที่ได้เบื้องต้นจะเก็บไว้สำหรับเลือกผักที่จะปลูก จากนั้นก็ลงสำรวจในพื้นที่จริงตามบ้านคนในชุมชนที่ปลูกผัก (คนที่มาให้ข้อมูลครั้งแรก) ซึ่งการลงไปสำรวจครั้งนี้มีวางแผนการเก็บข้อมูลอย่างละเอียด และแบ่งหน้าที่กันทำงาน คือ มีคนสัมภาษณ์ คนจดบันทึก และคนถ่ายภาพ

ข้อมูลที่ได้จากการสอบถาม พูดคุย ทีมงานนำมาตรวจสอบโดยค้นหาข้อมูลและศึกษาเพิ่มเติมทั้งสรรพคุณทางยา วิธีการปลูก ขั้นตอนการปลูก รวมถึงสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปลูก ผ่านการสืบค้นทางอินเทอร์เน็ตในเว็บไซต์ที่เชื่อถือได้ รวมถึงการสอบถามจากผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ

สำหรับความคืบหน้าของการดำเนินงานขณะนี้ แจ้วบอกว่า “ตอนนี้เก็บข้อมูลได้ประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ ยังขาดข้อมูลผักบางชนิดที่ยังไม่รู้สรรพคุณว่าใช้ทำอะไรได้บ้าง รวมถึงการปลูกให้ได้ผล ซึ่งเมื่อได้ข้อมูลครบสมบูรณ์ พวกเราตั้งใจว่าจะนำข้อมูลไปทำ ‘หนังสือทำเนียบผักพื้นบ้านของชุมชน’ เก็บไว้กับผู้ใหญ่บ้าน เพื่อเป็นประโยชน์กับชุมชน และนักเรียนที่สนใจมาศึกษาต่อได้”

งานบุญ ‘บุญรี’ รับผิดชอบต่อพันธุ์ผัก

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่หวังให้ชาวบ้านหันมาปลูกผักพื้นบ้านไว้บริโภคเอง ทีมงานจึงจัดกิจกรรม ‘บุญรี’ ซึ่งเป็นงานบุญจัดเลี้ยงอาหารอย่างไม่เป็นทางการของพี่น้องมุสลิม เพื่อเป็นเวทีบอกเล่ารายละเอียดการทำโครงการ และเชิญชวนให้ชาวบ้านร่วมกันบริจาคพันธุ์ผักพื้นบ้านสำหรับใช้เพาะพันธุ์ต่อไป

“ปกติเวลาจัดงานบุญรีชาวบ้านจะเอาข้าวสาร น้ำตาล น้ำขวด มากินร่วมกัน การจัดกิจกรรมครั้งนี้พวกเราก็ช่วยกันทำตั้งแต่ออกแบบการ์ดเชิญเชิญครูในโรงเรียน คนในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน โต๊ะอิหม่าม โดยในการ์ดจะเขียนกำหนดการ วันเวลาจัดงาน สถานที่จัดงาน เชิญมากินขนมจีน และขอรับบริจาคพันธุ์ผักพื้นบ้าน โดยไม่จำกัดว่าเป็นพันธุ์ผักอะไร เพื่อนำไปปลูกต่อ” แจ้วอธิบายวิธีการทำงาน

การประชาสัมพันธ์เชิญชวนชาวบ้านให้มาร่วมงานบุญรี ไม่ได้มีแค่การ์ดเชิญเท่านั้น เด็ก ๆ ยังร่วมแรงร่วมใจทำแผ่นป้าย คลิปประชาสัมพันธ์ผ่านเฟซบุ๊ก ขณะที่การจัดเตรียมงานก็เป็นไปอย่างแข็งขัน ทั้งการทำแผ่นพับ พาวเวอร์พอยต์ บอร์ดประชาสัมพันธ์โครงการ ทำซุ้มสำหรับถ่ายรูป หรือแม้แต่การเตรียมสคริปต์สำหรับพิธีกร ซึ่งหลายงานพวกเขาไม่เคยทำมาก่อน

“อย่างทำคลิปวิดีโอประชาสัมพันธ์พวกเราไม่เคยทำ อาศัยเรียนรู้จากอินเทอร์เน็ต เพราะว่าตอนอบรมสื่อเยาวชนไม่ได้ไปเข้าร่วม แต่ด้วยวาซิมชอบเล่นโทรศัพท์ ก็พอทำได้ พอทำคลิปเสร็จก็เอาไปโพสต์ในเฟซบุ๊ก แล้วก็แท็กทุกคน พร้อมกับแชร์ให้มีคนเข้ามาดูเยอะ ๆ ส่วนการเตรียมงาน ก็ประชุมแบ่งบทบาทหน้าที่กัน มีคนช่วยรับลงทะเบียนรับพันธุ์ผัก แจกแผ่นพับ ส่วนพิธีกรก็จะมีทำสคริปต์ว่าต้องพูดอะไรบ้าง และฝึกซ้อมพิธีกรเพื่อไม่ให้เกิดอาการเขินอายในวันจริง” แจ้วบอก

จากความมุ่งมั่นตั้งใจ แม้จะทำให้กิจกรรมนูหรี่ผ่านไปด้วยดี มีชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมมากถึง 50-60 คน ชาวบ้านร่วมด้วยช่วยกันทำขนมจีน ๆ คนละไม้คนละมือ อาหารมีพร้อมพอกิน เด็ก ๆ ได้นำเสนอถึงโครงการที่พวกเขาตั้งใจทำ แต่ผลลัพธ์ที่ได้ยังไม่เป็นไปตามหวัง เพราะวัตถุประสงค์หลักของการจัดงานที่ตั้งไว้ล้มเหลวไม่เป็นท่า

วาซิม เล่าว่า “ความตั้งใจของเราในการจัดกิจกรรมนูหรี่คือ อยากได้พันธุ์ผักพื้นบ้าน วันงานมีคนมาเยอะ แต่ชาวบ้านเข้าใจผิดนึกว่าให้เอาผักพื้นบ้านมากินกับขนมจีน เลยไม่ได้เอาพันธุ์ผักมาให้เรา ก็รู้สึกเสียใจว่า ไม่ได้พันธุ์ผักอย่างที่คาดหวังไว้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเขาไม่เข้าใจในสิ่งที่พวกเราสื่อสาร แต่พอชาวบ้านรู้ว่าเราอยากได้พันธุ์ผัก เขาก็บอกจะไปขุดเอาได้เลย อยากได้ต้นไหนก็เอาไป ก็เลยใจชื้นขึ้นมา แต่อีกด้านหนึ่งเราก็ประทับใจในมุมดี ๆ ที่ได้เห็นความช่วยเหลือของคนในหมู่บ้านที่พร้อมใจมาร่วมกิจกรรมของพวกเรา ช่วยกันทำอาหาร มีหลายคนมาช่วยทำปลา น้ำแกง ชูดมะพร้าว”

จากปัญหาในครั้งนั้น ทีมงานนำมาเป็นบทเรียนเพื่อไม่ให้เกิดซ้ำรอย แจ้ว เล่าว่า “หลังงานก็กลับมาคุยกันว่า ปัญหาเกิดจากอะไร ซึ่งก็มาจากพวกเราที่สื่อสารไม่ถูก แม้จะเขียนในการ์ดแล้วว่าให้นำพันธุ์ผักพื้นบ้านมา แต่พอพวกเราทำขนมจีนด้วย ก็อาจทำให้ชาวบ้านคิดว่าให้เอาผักมากินกับขนมจีน ครั้งหน้าคงต้องสื่อสารให้ชัดเจน ระบุไปเลยว่าให้เอาเมล็ด ต้น หรือหัวของพันธุ์ผัก”

ล้อมรั้วปลูกผัก เพาะกล้าแห่งบ้านทุ่ง

เมื่อการจัดงานไม่เป็นผล ทีมงานหันมาใช้กลยุทธ์ ‘เคาะประตูบ้าน’ ด้วยการแบ่งทีมไปขอพันธุ์ผักตามบ้าน เพื่อไปปลูกขยายพันธุ์เป็นคลังอาหารของชุมชน

“เราเดินไปขอพันธุ์ผักตามบ้าน ก็ได้ทั้งขิง ข่า ตะไคร้ ใบมะกรอก ซึ่งกลุ่มจะนำไปปลูกขยายพันธุ์ต่อบนที่ดินข้างบ้าน **พี่จินทนา อานันท์** **พี่เลี้ยงโครงการ** ซึ่งว่างอยู่ โดยวางแผนทำเป็นแปลงผักศูนย์รวมของหมู่บ้าน ใครอยากได้พันธุ์ผักชนิดไหนไปปลูกก็มาเอาได้เลย แต่ตอนนี้ยังมีปัญหาเรื่องพะมาकिनผักตอนกลางคืน ทีมจึงคิดขอแรงผู้ใหญ่ในชุมชนมาช่วยกันทำรั้วก่อน” แจ้ว เล่าปัญหาที่ทำให้การปลูกผักของทีมหยุดชะงักลง

สำหรับการปลูกผัก ทีมงานบอกว่าได้พยายามศึกษาหาวิธีการปลูกใหม่ๆ ที่เหมาะสมกับพื้นที่ และสภาพแวดล้อม โดยทีมงานคิดไว้ 2 แบบ คือการปลูกลงแปลง กับการจัดสวนที่สืบค้นวิธีมาจากอินเทอร์เน็ตว่า ผักชนิดไหนควรปลูกลงแปลง เช่น ตะไคร้ ใบมะกรอก มะกรูด เป็นผักที่ต้นใหญ่ ใช้พื้นที่เยอะ ส่วนผักเล็ก ๆ เช่น โหระพา กะเพรา พริก ต้นหอม สามารถปลูกแบบจัดสวนได้ เนื่องจากดูแลรักษาได้ง่ายกว่า นอกจากนี้ก็พยายามดูว่ามีผักชนิดไหนปลูกในกระถางหรือในขวดได้บ้าง

จากผักพื้นบ้านที่ไม่เคยรู้จัก จนมาสู่แปลงผักที่กำลังออกงามนั้น พวกเขาต่างสะท้อนว่า กว่าที่จะเดินทางมาถึงวันนี้ได้ต้องก้าวผ่านอุปสรรคมาไม่น้อย

“ความยากของการทำงาน คือการรวมตัวกัน เพราะบางคนว่าง บางคนไม่ว่าง เราจะนัดกันหลังเลิกเรียน เราเรียนคนละโรงเรียน ต้องนัดตอนกลางวัน พอกับแม่ก็มีว้างบ้าง แต่ไม่ได้นัดทุกคืน ส่วนมากพอบอกว่ามาประชุมก็จะไม่ว่างอะไร ส่วนใหญ่ใช้เวลาประชุมประมาณ 1-2 ชั่วโมง บางวันก็ครบบ้าง บางวันไม่ครบก็ประชุมกันเท่าที่มี ไม่ได้โกรธเพื่อน เพราะอาจจะไม่ว่างจริง ๆ” แจ๋วเล่าวิธีทำงาน

“เด็ก ๆ มักให้กำลังใจกัน ถ้ามีเพื่อนคนไหนไม่ว่าง มาไม่ได้ ก็จะบอกเพื่อนว่าสู้ ๆ นะ” พี่จินทนาสะท้อนถึงมุมมองความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน พร้อมเล่าเสริมถึงพัฒนาการของเด็ก ๆ ที่ดีขึ้นมาก

“เด็ก ๆ ในกลุ่มมีการปรับตัวและมีวินัยในการทำงานมากขึ้นหลังทำโครงการ เช่น เรื่องการตรงต่อเวลา เมื่อก่อนนัด 10 โมงเช้า มาบ่าย 2 แต่หลังจากการจัดกิจกรรมมูลนิธิ ก็กระตือรือร้นมาก เพราะตอนจัดงานต้องมาช่วยกันทุกคืน เริ่มมา**ตรงเวลา มีความตั้งใจ** เพราะว่าพวกเขาอยากให้งานออกมาดี รู้สึกภูมิใจในตัวเด็ก ๆ มาก” จันทนาในฐานะพี่เลี้ยงเล่าด้วยสีหน้าภูมิใจ

ส่วนที่ทีมงานเองก็ยืนยันเป็นเสียงเดียวกันว่า การได้เข้าร่วมโครงการนี้ทำให้พวกเขา กล้าหาญ กล้าแสดงออก และเปลี่ยนแปลงตนเองไปอย่างมาก

“การทำงานโครงการทำให้**มีความกล้าหาญ กล้าแสดงความคิดเห็น กล้าพูดมากขึ้น** จากที่ก่อนหน้านี้จะพูดเฉพาะกับคนสนิท ตอนนี้อยู่ได้หมด กับเพื่อน ๆ ก็สนิทกันมากขึ้น” ท้อบบอกความเปลี่ยนแปลงของตัวเอง

ด้าน มา เล่าเสริมว่า เมื่อก่อนเธอขี้อาย อยู่แต่ในบ้านไม่ออกไปไหน แต่ตอนนี้ กล้าแสดงออก และรู้จักแบ่งเวลามากขึ้น มาทำกิจกรรมก็ไม่กระทบการเรียน วันจันทร์-ศุกร์ ก็เรียน ส่วนเสาร์-อาทิตย์ ก็แบ่งเวลามาทำงาน

การรวบรวมและปลูกผักพื้นบ้านของเยาวชนบ้านทุ่งพัฒนา ได้จัดประกายการมีส่วนร่วม และเห็นคุณค่าของการปลูกผักในชุมชนอย่างมาก เพราะโครงการของพวกเขาสามารถเชื่อมโยงกับกลุ่มเพาะเห็ดปลอดสารพิษของผู้ใหญ่ ก่อเกิดแนวคิดขยายผลให้เป็น **‘ตลาดนัดหมู่บ้าน’** ที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านนำผักที่ปลูกตามบ้าน รวมถึงนำปลาที่จับได้มาวางขาย แลกเปลี่ยนกัน ส่วนกลุ่มแม่บ้านก็จะตัดเสื้อบะป้ามาขายด้วย

วันนี้ **‘แปลงผักพื้นบ้านเล็ก ๆ’** ในหมู่บ้านที่กำลังออกงามด้วยน้ำพักน้ำแรงของเยาวชน แม้จะเป็นส่วนเล็กๆ ที่กระตุ้นให้คนในหมู่บ้านหันมาอยากปลูกผักพื้นบ้านไว้ปรุงอาหาร หรือนำมาขายมากขึ้น แต่คุณค่าที่แท้จริงที่เกิดขึ้นกับชุมชนนั้น คือ โอกาสในการทำกิจกรรมนอกห้องเรียนของเด็ก ๆ ที่จะช่วยบ่มเพาะให้เหล่าต้นกล้าแห่งบ้านทุ่งพัฒนา ได้เรียนรู้ เติบโตใหญ่เป็นกำลังสำคัญของชุมชนต่อไป

เขาวชนกับผู้สูงอายุ: ดูแล เรียนรู้ และอยู่ ด้วยกันตามวิถีชุมชน

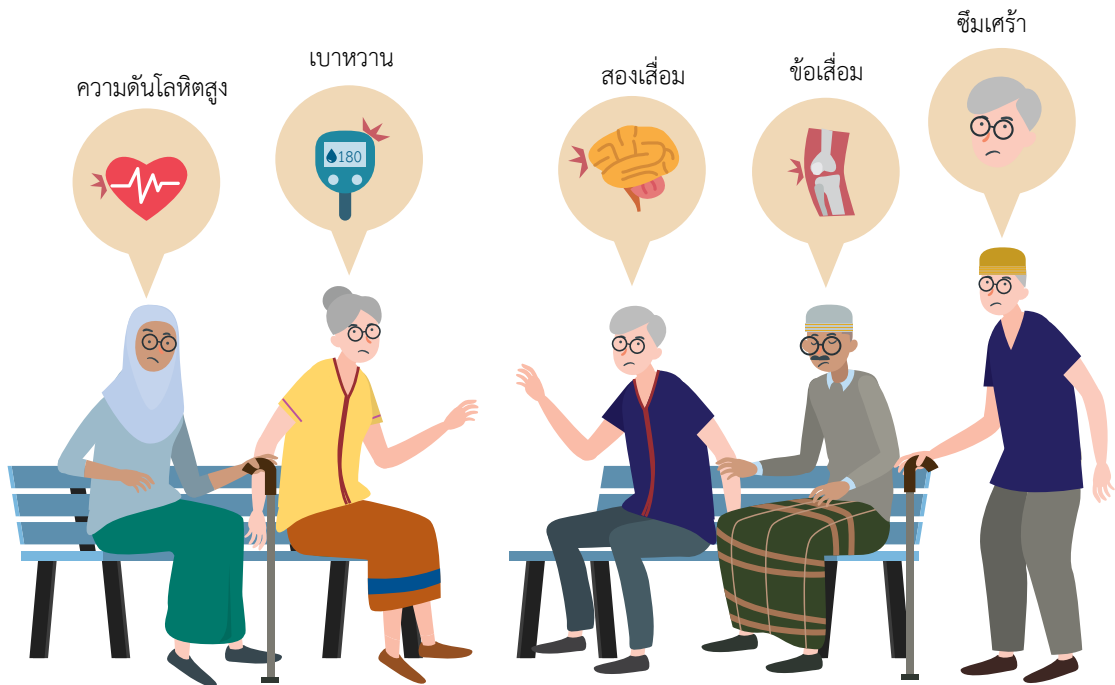
โครงการศึกษาเรียนรู้สุขภาพผู้สูงอายุตามวิถีชุมชน

พี่เลี้ยงโครงการ ทีมงาน	บางริยา แชะอามา	สอและ หลงสมัน
	โพซอล สาดอาหลี	อรัญญา เต๊ะหลี
	สุดา หมาดโต๊ะโซ๊ะ	พิวส์ลดา โย๊ะฮาหมาด
	บัสริน สาดอาหลี	มู๋มิม สู้สัน
	ฮาทีม สลีมิม	บุรโลลา สะคัน

เรียนรู้ดูแลผู้สูงอายุตามวิถีชุมชนบ้านเขาน้อย กลุ่มเยาวชนบ้านเขาน้อย

ทำไมถึงทำ?

ชุมชนบ้านเขาน้อย ตำบลย่านซื่อ อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล คือพื้นที่ในการทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนที่มีจิตอาสาและมองเห็นว่าในชุมชนของตนเองมีผู้สูงอายุบางส่วนอาศัยอยู่แต่ในบ้านของตัวเอง ไม่ค่อยมีโอกาสได้พบปะกับเพื่อนรุ่นเดียวกัน ทำให้หลายคนเกิดภาวะซึมเศร้า โดดเดี่ยว จึงร่วมกันทำโครงการศึกษาเรียนรู้สุขภาพผู้สูงอายุตามวิถีชุมชน ขึ้นด้วยมีเป้าหมาย เพื่อต้องการเรียนรู้สุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชนและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคน ในชุมชนทุกช่วงวัย

สุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

- เยาวชนสามารถนำกระบวนการในการทำโครงการไปปรับใช้ในชั้นเรียนได้
- เกิดความตระหนักในการดูแลสุขภาพของตนเอง
- เกิดความภูมิใจที่ได้ทำกิจกรรมเพื่อชุมชน
- เกิดจิตอาสา นึกถึงคนอื่นมากกว่าตนเอง

ต่อชุมชน

- ผู้สูงอายุมีพื้นที่ในการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรม
- ชุมชนเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุมากขึ้น
- ผู้สูงอายุสุขภาพจิต และสุขภาพร่างกายดีขึ้น เห็นคุณค่าตัวเอง
- เกิดความสัมพันธ์ระหว่างเยาวชนและผู้สูงอายุในชุมชน

ผู้สูงอายุในชุมชนเห็นคุณค่าของกํารดูแลรักษาสุขภาพของตนเอง

6

สร้างพื้นที่ให้ผู้สูงอายุรวมตัวทำกิจกรรมอื่น ๆ เช่น รวมกลุ่มจักสาน แพลงปลูผักของผู้สูงอายุ

5

จัดกิจกรรมออกกำลังกาย เสริมสร้างสุขภาพของผู้สูงอายุให้แข็งแรง และกิจกรรมตรวจวัดความดัน เพื่อติดตามสุขภาพของผู้สูงอายุเป็นระยะ

3

ลงชุมชน “เก็บข้อมูลเพิ่ม” สํารวจข้อมูลสุขภาพของผู้สูงอายุ และสํารวจความต้องการของผู้สูงอายุเพื่อนําข้อมูลมาใช้แก้ปัญหาได้อย่างตรงจุด

4

นำข้อมูลที่สํารวจมาออกแบบกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ

เชื่อว่าภาพชุมชนชนบทในฝันของใครหลายคนอาจนึกถึงภาพทุ่งนาเขียวขจี ผู้คนหลากหลายวัยทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ คนชรา อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีวิถีชีวิตที่งดงาม ทว่าเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ปฏิเสธไม่ได้เลยว่า คนรุ่นใหม่และวัยแรงงานในหลายชุมชนของประเทศไทย กำลังย้ายถิ่นออกจากชุมชนที่พวกเขาเคยวิ่งเล่น เพื่อไปศึกษาเล่าเรียน หรือดิ้นรนเลี้ยงปากท้องในเมืองใหญ่ด้วยความจำเป็น และบางคนก็ไม่เคยหวนกลับมาบ้านเกิดอีกเลย ทำให้ชุมชนเริ่มประสบปัญหาขาดคนวัยแรงงานที่จะเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการขับเคลื่อนและพัฒนาท้องถิ่น และทำให้เกิดปัญหาผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งขาดคนดูแลตามมา

เยาวชนกลุ่มหนึ่งจากชุมชนบ้านเขาน้อย ตำบลย่านซื่อ อำเภอควนโดน ประกอบด้วย **ซอล-ไพซอล สาดอาหลี นิส-นัสรีน สาดอาหลี และนี-พิวส์ลดา ย๊ะฮามาต** เล็งเห็นปัญหานี้ จึงรวมกลุ่มกันทำ**โครงการการศึกษาเรียนรู้สุขภาพผู้สูงอายุตามวิถีชุมชน** ด้วยการลุกขึ้นมาดูแลผู้สูงอายุในชุมชนที่ถูกทอดทิ้ง และส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดูแลตัวเองได้ มีสุขภาพที่ดีขึ้น ทั้งด้านร่างกาย สังคม และจิตใจ

ข้อมูลคือหัวใจสำคัญ

“อยากรวมกลุ่มเยาวชนในชุมชนให้มาทำกิจกรรมร่วมกัน มีพื้นที่ให้ได้ฝึกความกล้า แสดงออกต่อหน้าคนเยอะ ๆ และอยากใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เพราะตอนนั้นเป็นช่วงปิดเทอม พวกเรามีเวลาว่างค่อนข้างเยอะ” นิส บอกเล่าความตั้งใจของเธอและทีมที่ตกลงตอบรับคำชวนของ**บังเชษฐ์¹** และ**บังหยาด²** หลังจากนั้นจึงเข้าสู่การมอรอบตัวเพื่อหาโจทย์การทำโครงการ นิสเล่าว่าในทีประชุมวันนั้นมีการเสนอขึ้นมาหลายปัญหาแต่สุดท้ายก็ตกลงเลือกเรื่อง “ผู้สูงอายุ”

“ในหมู่บ้านของเรามีผู้สูงอายุค่อนข้างเยอะค่ะ บางคนถูกทอดทิ้งไม่ได้รับการดูแลจากครอบครัว ขาดความอบอุ่น อีกทั้งยังมีผู้สูงอายุติดเตียง พวกเราเลยเห็นตรงกันว่าน่าจะทำโครงการเกี่ยวกับผู้สูงอายุเพื่อให้เขาได้มีกิจกรรมทำ จากที่เคยซึมเศร้าเพราะอยู่แต่ในบ้าน ให้เขาได้ทำกิจกรรมพบปะกับเพื่อนวัยเดียวกัน ได้พูดคุย ได้หัวเราะให้เขารู้สึกว่าเขาไม่ได้ถูกทอดทิ้งจากลูกหลาน เพื่อให้เขามีกำลังใจในการมีชีวิตต่อไปค่ะ”

ทีมงานดำเนินการตามความตั้งใจด้วยการเก็บข้อมูลจาก 2 ทาง ทางแรกคือ **“ข้อมูลที่มีอยู่แล้ว”** โดยไปที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) เพื่อขอข้อมูลจำนวนผู้สูงอายุ และข้อมูลสุขภาพที่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) สัมภาษณ์ไว้ นิสเล่าว่า **“ข้อมูลของ อสม. ทำให้เรารู้ว่าในชุมชนมีผู้สูงอายุกว่า 80 คน ส่วนใหญ่เป็นโรคความดัน รองลงมาคือโรคเกาต์ และเบาหวานค่ะ”**

¹ พิเชษฐ์ เบญจมาศ โคชจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล

² ประวิทย์ ลัดเสียว โคชจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล

ไพชอล สาดอาห์ลี

ฟิวส์ลดา โย๊ะฮานมาด

นัสรีน สาดอาห์ลี

หลังได้ข้อมูลชุดแรก ทีมงานเดินทางหาข้อมูลเพิ่มเติมด้วยการ “เก็บข้อมูลเพิ่มเติม” โดยจะลงไปชุมชนเพื่อสำรวจข้อมูลสุขภาพของผู้สูงอายุ และสำรวจความต้องการของผู้สูงอายุ ทีมงานวางแผนการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม การจดบันทึก อัดเสียง และถ่ายวิดีโอ เพราะคิดว่ากรู้อข้อมูลรอบด้านจะทำให้ “แก้ปัญหาได้ถูกจุด”

ผลการสำรวจ ทำให้ทีมงานพบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปเป็นผู้ป่วยติดเตียง 2 คน ต้องใช้ไม้เท้าพยุงตลอดการเดิน 1 คน ส่วนที่เหลือยังเดินเหินคล่องแคล่ว แต่มีโรคความดันเป็นโรคประจำตัว สิ่งที่คุณสูงอายุต้องการด้านสุขภาพคือการดูแลช่วยเหลือตามอาการเจ็บป่วย แต่สิ่งที่สำคัญกว่าคือความต้องการทางด้าน “จิตใจ”

ขอลเกล้าว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่บอกว่าอยากพบปะกับเพื่อน ๆ เพราะคู่ชีวิตของเขาจากไปแล้ว ทำให้ต้องอยู่คนเดียว หรือไม่ก็อยู่กันอย่างเงียบเหงา เนื่องจากลูกหลานไปทำงานหมด เลยต้องการเจอเพื่อนรุ่นเดียวกันเพื่อคลายเหงา กิจกรรมที่คุณตาคุณยายบอกว่าอยากทำคือ มีพื้นที่ให้ผู้สูงอายุมาปลูกผักร่วมกัน หรือไม่ก็นั่งสนทนา ไบเบิ้ลด้วยกัน เพราะพวกเขาทำเป็นอยู่แล้ว และเป็นกิจกรรมที่พอทำไหว เพียงแต่ที่ผ่านมายังไม่มีใครมาสร้างพื้นที่ให้ได้รวมตัวกัน

นอกจากรับฟังความต้องการของผู้สูงอายุแล้ว ทีมงานได้นำข้อมูลมาประชุมแล้วประมวลผลออกมาเป็นกิจกรรมอีก 2 กิจกรรมคือการจัดกิจกรรมออกกำลังกาย เพื่อเสริมสร้างสุขภาพของผู้สูงอายุให้แข็งแรง และกิจกรรมตรวจวัดความดัน เพื่อติดตามสุขภาพของผู้สูงอายุเป็นระยะ และเป็นการลงไปเติมกำลังใจให้ผู้สูงอายุด้วย

สุขภาพผู้สูงอายุกับวิถีชุมชน

กิจกรรมแรกที่ทีมงานจัดขึ้นเพื่อให้ผู้สูงอายุในชุมชนได้มาพบปะกันคือกิจกรรมออกกำลังกาย นิสให้เหตุผลว่า “ผู้สูงอายุบางคนไม่เคยออกกำลังกายมาเป็นระยะเวลาาน เราจึงอยากสร้างความกระชุ่มกระชวยให้เขาก่อนเป็นอันดับแรกค่ะ”

ทีมงานเลือกมัสยิดประจำชุมชนเป็นที่จัดกิจกรรม เพราะเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน หลังสรุปเรื่องสถานที่ ทีมงานก็ประสานกับ อสม. เพื่อมาช่วยเป็นวิทยากรให้ความรู้วัดความดันผู้สูงอายุ และขอคำปรึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมที่จะจัดด้วย กระทั่งเลือกเป็นการออกกำลังกายด้วยไม้กระป๋อง เพราะสามารถนำวัสดุในท้องถิ่นมาทำให้เกิดประโยชน์และผลิตได้ง่าย ทุกคนกลับไปทำเองได้

ผลของความตั้งใจได้สะท้อนสิ่งที่น่ายินดีแก่ทีมงาน เมื่อผู้สูงอายุตอบรับเข้าร่วมกิจกรรมเกินกว่าความคาดหมาย และบรรยากาศโดยรวมดำเนินไปอย่างราบรื่น

“ผู้สูงอายุทุกคนสนุกสนานกับเพื่อน ๆ ในวัยเดียวกัน กิจกรรมนี้ไม่ได้มาแค่ออกกำลังกายอย่างเดียว เพราะยังทำให้ผู้สูงอายุได้มาพูดคุยพบปะกันด้วย” จากเดิมที่ต่างคนต่างอยู่ ไม่ค่อยได้พบปะกัน กว่าจะรวมตัวกันได้ ต้องอาศัยช่วงวันฮารีรายอเท่านั้น กิจกรรมนี้จึงถือเป็นอีกหนึ่งโอกาสที่ทำให้กลุ่มผู้สูงอายุได้มาพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน เสียงหัวเราะ และเสียงพูดคุยถามไถ่ถึงสารทุกข์สุขดิบจึงกลายเป็นหัวข้อสนทนาหลักระหว่างรอทำกิจกรรม” นิสเล่าด้วยสีหน้ายิ้มแย้ม

กิจกรรมต่อมาคือ “การเยี่ยมผู้สูงอายุตามบ้าน” เพื่อติดตามสุขภาพของผู้สูงอายุหลังการดำเนินกิจกรรมแรก ด้วยการวัดความดัน และพูดคุยเป็นกำลังใจแก่ผู้สูงอายุ ซึ่งทีมงานพากันไปเรียนรู้วิธีวัดความดันจาก อสม. โดยมีการจำลองเหตุการณ์ให้จับคู่กัน คนหนึ่งเป็นผู้สูงอายุ อีกคนเป็นคนตรวจ ให้พวกเขาได้ลงมือทำจริงจนเกิดความมั่นใจ

“ระหว่างที่ตรวจเราก็จะพูดคุยกับผู้สูงอายุไปด้วยว่า ความดันของเขาเป็นอย่างไร มีสาเหตุจากอะไร แล้วจะทำอย่างไรเพื่อให้เป็นปกติ และคอยให้กำลังใจเขาครับ” ซอลเล่า

ทีมงานอธิบายวิธีการทำงานเพิ่มเติมว่าพวกเขาไปเยี่ยมผู้สูงอายุในช่วงวันเสาร์ อาทิตย์ หรือหลังเลิกเรียน ขึ้นอยู่กับว่าสมาชิกคนไหนว่างวันใด บางครั้งก็มีของฝากติดไม้ติดมือไปให้ผู้สูงอายุ และชวนน้องคนอื่น ๆ ในชุมชนไปช่วยฟัง ช่วยคุยด้วย โดยทุกครั้งที่จะมีการจัดบันทึกไว้เพื่อเก็บเป็นข้อมูล

อพลเวลความสุข

แม้ข้อมูลที่จัดบันทึกจะยังไม่สามารถบ่งบอกความก้าวหน้าด้านสุขภาพกายของผู้สูงอายุได้ แต่สิ่งที่ทีมงานสัมผัสถึงความก้าวหน้าได้อย่างชัดเจนคือ **“สุขภาพใจ”** ของผู้สูงอายุที่เพิ่มเลเวลขึ้นจนสะท้อนออกมาเป็นรอยยิ้มตลอดเวลาที่พวกเขาไปหาที่บ้านที่ซัดที่สุดเห็นจะเป็นกรณีของผู้สูงอายุที่ป่วยติดเตียงท่านหนึ่งซึ่งมีกำลังใจในการพยายามยกแขนยกขาของตัวเอง เวลาที่พวกเขาไปช่วยทำกายภาพบำบัด ขณะเดียวกันทีมงานก็ค้นพบว่าสุขภาพใจพวกเขาก็เปลี่ยนแปลงไปไม่ต่างจากผู้สูงอายุ

“ก่อนหน้านี้เราไม่เคยไปเยี่ยมผู้สูงอายุในชุมชนเลย นอกจากผู้สูงอายุที่เป็นเครือญาติของตัวเอง แต่พอมีโครงการนี้ขึ้นมาก็ทำให้เราได้เข้าไปทำความรู้จักกับผู้สูงอายุในชุมชนมากขึ้น ถึงแม้ต่อไปจะไม่ทำโครงการนี้แล้ว เราก็คงไปเยี่ยมผู้สูงอายุเหมือนเดิมอย่างน้อยเดือนละครั้ง เพราะเกิดความผูกพันกับเขาไปแล้ว” นิสบอความรู้สึก

คำพูดดังกล่าวของทีมงาน ไม่เพียงกล่าวออกมาจากใจ แต่พวกเขาได้เริ่มลงมือทำจริงแล้ว แม้ระยะเวลาโครงการใกล้สิ้นสุด แต่พวกเขากลับเลือกเดินทางหน้าต่อโดยได้วางแผนสำหรับกิจกรรมต่อไปเรียบร้อยแล้ว ตามสิ่งที่เคยสำรวจข้อมูลความต้องการของผู้สูงอายุก่อนหน้านี้

“งานจักสานเป็นภูมิปัญญาของชุมชนบ้านเขาน้อย ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ผู้สูงอายุหลายคนยังมีภูมิปัญญาเรื่องนี้อยู่ เราจึงจะจัดกิจกรรมที่ผู้สูงอายุจะได้มาร่วมตัวและร่วมกันถ่ายทอดภูมิปัญญานี้ให้คนรุ่นหลัง ซึ่งอาจพัฒนาไปสู่การสร้างรายได้แก่ผู้สูงอายุด้วยค่ะ” นิสเล่า

นิเสริมต่อว่า ส่วนกิจกรรมปลูกผักคิดว่าจะใช้พื้นที่แถวมัสยิด เพราะเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่ผู้สูงอายุสามารถมาร่วมตัวเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันได้ และผู้สูงอายุจะได้มีผักปลอดภัยไว้กิน

ถึงแม้กิจกรรมหลังจากนี้จะมีเป้าหมายที่มากขึ้นทั้งเรื่องเศรษฐกิจ เรื่องการกินอาหารดี ๆ ทีมงานก็ยังไม่หลงลืมเป้าหมายหลักที่จะจัดกิจกรรมเหล่านี้ให้เป็นพื้นที่รวมตัวกันของผู้สูงอายุได้พบปะกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งทำให้สุขภาพจิตของผู้สูงอายุดีขึ้น

ทีมงานยืนยันว่า เพราะเป้าหมายที่สำคัญที่สุดคือ **การทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพจิตที่ดีขึ้น** ซึ่งจะส่งผลให้ผู้สูงอายุมีกำลังใจในการดูแลรักษาสุขภาพให้แข็งแรงต่อไป

การเรียนรู้ผ่านโครงการ

การทำโครงการของทีมงานกับผู้สูงอายุอาจดำเนินไปบนเส้นทางของกลีบกุหลาบ ทว่าสำหรับการทำงานด้วยกันภายในทีม พวกเขาก็ต้องพบขวากหนามไม่ต่างจากทีมอื่น ๆ ซึ่งปัญหาใหญ่ที่สุดคือเรื่อง **“เวลา”** เพราะชีวิตของแต่ละคนไม่ได้มีพาร์ทเดียว ไหนจะ การเรียน ไหนจะการบ้าน กิจกรรม และครอบครัว แม้แต่**ก๊ะเซาะห์-บาจรียา แซะอามา พี่เลี้ยงโครงการ**ก็ยังมีปัญหา จนเธอต้องกล่าวขอโทษน้อง ๆ หลายครา แต่ในที่สุดปัญหาดังกล่าวก็คลี่คลายลงได้

ซอลเล่าว่า เริ่มจากการทำความเข้าใจกันก่อนว่าแต่ละคนต่างไม่มีเวลา แต่ก็ยังไม่พอละคุยกันว่าจะลือเวลาหลังเลิกเรียน และเสาร์-อาทิตย์มาทำกิจกรรม แต่ละคนต้องสละเวลาส่วนตัวมาทำเพื่อส่วนรวม เวลาที่ไม่ได้มาทำกิจกรรมก็ลองบริหารเวลาของตัวเองควบคู่ไป

วิธีแก้ปัญหาดังกล่าวใช้เวลาอยู่ช่วงหนึ่งจึงเข้าที่เข้าทาง และกลายเป็นการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน เพราะช่วยฝึกนิสัยการบริหารเวลาของพวกเขาไปในตัวด้วย ขณะเดียวกันทีมงานแต่ละคนก็ได้ค้นพบศักยภาพใหม่ที่ฉายแสงออกมาหลังจากเข้ามาทำโครงการนี้

นิสเล่าว่า เมื่อก่อนไม่ค่อยพูด ตามคำตอบ ถ้าไม่ถามเราก็เงียบ กลับจากโรงเรียนก็จะอยู่แต่ในบ้าน พอมาทำโครงการได้พัฒนาทักษะการพูดมากขึ้น เพราะรับหน้าที่ประสานงาน ต้องติดต่อกับคนนั้นคนนี้ แล้วก็มีการคิดเป็นขั้นเป็นตอน เพราะต้องวางแผนบ่อยๆ คิดวิธีทำงาน ทำกิจกรรมบ่อยๆ เหมือนว่าพอทำซ้ำก็ค่อยๆ พัฒนาทักษะพวกนี้มากขึ้น

นี่ก็เป็นคนที่ไม่ค่อยกล้าพูดเช่นกัน เธอบอกว่าเมื่อก่อนเวลาต้องนำเสนองานในโรงเรียน เธอจะให้เพื่อนเป็นคนพูดแทน แต่หลังจากเข้ามาทำโครงการนี้เธอก็พบจุดเปลี่ยนที่เข้ามาฟังหลายกำแพงความกลัวลงไป

“ครั้งหนึ่งตอนเข้าร่วมเวทีเวิร์กช็อปของโครงการกลไกฯ บังเซเซฐีให้เราทุกคนพูดตอนจบกิจกรรมว่าได้เรียนรู้อะไร ถ้าใครไม่พูดจะไม่ได้กลับบ้าน หนูมีเรื่องที่จะพูดอยู่ในใจมาตลอดทุกครั้งที่เข้าร่วมกิจกรรม แต่ไม่กล้าพูด เพราะกลัวผิด กลัวถูกต่อว่า แต่ครั้งนั้นด้วยความกลัวไม่ได้กลับบ้าน เลยฝืนใจพูดออกมาคะ (หัวเราะ) พอพูดแล้วไม่มีใครตำหนิ หนูเลยรู้สึกดีที่กล้าพูด หลังจากนั้นเวลาเข้าร่วมเวทีหรือมีกิจกรรมอะไรก็พูดออกมาเองไม่ยากเหมือนเมื่อก่อน แค่พูดไปตามที่คิด ตามที่เห็นคะ”

ซอล บอกว่าการไม่ถูกตัดสินว่าสิ่งที่พูดนั้นผิดหรือถูกก็มีผลต่อความกล้าของเขา จากเมื่อก่อนไม่กล้าพูด ไม่กล้าทำ เพราะกลัวทำผิด แต่พอได้เข้าร่วมเวทีเวิร์กช็อปก็ต้องแลกเปลี่ยนพูดคุยทำความเข้าใจกับเพื่อนใหม่ๆ และทำกิจกรรมที่ต้องพูดคุยกับผู้สูงอายุก็ทำให้เขาพบจุดเปลี่ยน

“ผมกล้าพูดขึ้น ชอบทำกิจกรรมมากขึ้น ทำให้มีเพื่อนเยอะขึ้น เพื่อนก็เลยมาชวนไปทำกิจกรรมเพิ่มอีก กลายเป็นว่าผมได้เรียนรู้เรื่องใหม่ๆ เยอะเลยครับ (ยิ้ม)”

ก็จะเขาะหียืนยันว่าชอลตอนนีเหมือนคนละคนกับชอลคนเก่า เมื่อก่อนเขาชียายมาก ไม่กล้าพูดเลย แต่ตอนนี้ตรงกันข้ามโดยสิ้นเชิง มีทักษะการคิด การพูด กล้าตัดสินใจ กล้าทำกิจกรรม และมีความรับผิดชอบมากขึ้น

นอกจากพัฒนาทักษะภายนอกแล้ว ทีมงานยังเกิดความรู้สึกภายในขึ้นด้วย เรื่องแรกคือ **“ความตระหนัก”** เกี่ยวกับสุขภาพ จากการที่ได้ลงพื้นที่พูดคุยกับผู้สูงอายุหลายคนที่ต่างมีโรคประจำตัว ทำให้ทีมงานเห็นว่า สุขภาพมีความสำคัญมากขนาดไหน หากอยากมีชีวิตที่ดียามแก่ชรา ก็ควรเริ่มต้นดูแลสุขภาพตั้งแต่ตอนนี้ จะได้ไม่ต้องลำบากรักษาตัวในอนาคต อีกเรื่องหนึ่งคือ **“ความสุข”** บางอย่างที่เกิดขึ้นจากโอกาสที่ได้ทำโครงการนี้

“ภูมิใจมากครับที่ได้ทำโครงการนี้ เพราะถ้าไม่มีโครงการนี้ พวกเราอาจไม่มีความรู้ ความกล้าที่จะเข้าไปพูดคุยกับผู้สูงอายุ และทำให้ผู้สูงอายุมีความสุข ยิ้มแย้มแจ่มใสทุก ๆ วันแบบนี้” ชอลบอกถึงความสุขที่ได้รับ

ความตั้งใจสุดท้ายของทีมงานเกี่ยวกับโครงการนี้คือ อยากให้ทุกคนหันมาดูแลสุขภาพมากขึ้น จึงตั้งใจว่าจะจัดทำ “นาฬิกาชีวิต” ของผู้สูงอายุที่มีสุขภาพแข็งแรง และผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัว ที่รวบรวมข้อมูลจากการ

พูดคุยสอบถามผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อเปรียบเทียบกันแล้วบันทึกไว้ใน “สมุดผู้สูงอายุต้นแบบ” ทีมงานแอบกระซิบเคล็ดลับบางข้อที่พวกเขาารู้มาว่า “ผู้สูงอายุที่สุขภาพดีส่วนใหญ่จะตื่นเช้า มาออกกำลังกาย เน้นทานผักทานปลาเป็นประจำ และดื่มนมก่อนเข้านอนค่ะ”

นับเป็นเรื่องที่น่ายินดีสำหรับชุมชนบ้านเขาน้อย...ที่มีกลุ่มคนรุ่นใหม่กลุ่มหนึ่งที่ไม่นิ่งดูตายต่อปัญหา สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง ลูกขึ้นมาเอาธุระกับผู้สูงอายุในชุมชนเสมือนเป็นคนในครอบครัว “รอยยิ้มและเสียงหัวเราะ” ของผู้สูงอายุที่ทำกิจกรรม ถือเป็นรางวัลที่เยาวชนกลุ่มนี้รู้สึกภาคภูมิใจหลังจบโครงการ

ภูมิใจมากครับที่ได้ทำโครงการนี้ ถ้าไม่มีโครงการนี้ พวกเราอาจไม่มีความรู้ ความกล้าที่จะเข้าไปพูดคุยกับผู้สูงอายุ และทำให้ผู้สูงอายุมีความสุข ยิ้มแย้มแจ่มใสทุก ๆ วันแบบนี้”

ฝึกปลอดสาร และการเรียนรู้ของ เยาวชนบ้านหัวทาง

โครงการศึกษาข้อมูลการปลูกผักปลอดสารพิษ
เพื่อส่งเสริมการปลูกการบริโภคให้กับคนในชุมชน

พี่เลี้ยงโครงการ ทีมงาน	อับดุลกอเฮด ลัดเสีย	วรรณ สอเละ
	กัญญาภัก สอหรบ	สุชาวดี ขุนแสง
	ฟาอิก ดิงหวัง	อริญญา สารบรรณ
	อัยมี มีจดา	รอฟีเดะ ขุนแสง
	วริทร์นันท์ ปาละสัน	

ผัก (ปลอดภัย) และการเรียนรู้ของเยาวชนบ้านห้วยทาง กลุ่มเยาวชนบ้านห้วยทาง

ทำไมถึงทำ?

ชุมชนบ้านห้วยทาง เป็นหนึ่งในชุมชนท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดสตูล มีจุดเด่นคือความงามของคลองละงู และยังเป็นพื้นที่ทางการเกษตรที่อุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนปาล์ม ประมง รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์ แต่ยังไม่ค่อยนิยมปลูกผักสวนครัวไว้บริโภคเอง จึงเป็นแรงบันดาลใจให้เยาวชนเกิดแนวคิดทำโครงการศึกษาข้อมูลการปลูกผักปลอดสารพิษ เพื่อส่งเสริมการปลูก การบริโภคให้กับคนในชุมชน โดยหวังให้คนในชุมชนได้บริโภคผักปลอดภัย

เส้นทางการเรียนรู้จากการลงมือทำ

- 1 ค้นหาเจต्योंของโครงการผ่านการค้นหาของดีในชุมชน

- 2 สสำรวจ/สังเกตพฤติกรรมของคนในชุมชนเกี่ยวกับพฤติกรรมกรปลูกผักและการบริโภคผักด้วยการทำแบบสอบถาม

- 3 ลงพื้นที่ที่ศึกษาดูงาน อบต.ละงู และโรงพยาบาลละงูเพื่อขอคำแนะนำการปลูกผักปลอดสารพิษ

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

- ฝึกความอดทนผ่านการทำโครงการ
- เรียนรู้วิธีการปลูกผักปลอดสารพิษ
- เยาวชนมีพัฒนาการที่ดีขึ้นกล้าพูดกล้าแสดงออก

ต่อชุมชน

- มีช่องทางในการเลือกบริโภคผักปลอดสารพิษ
- ตื่นตัวที่จะหันมาปลูกผักกินเองมากขึ้น
- เกิดแปลงผักปลอดสารพิษขึ้นในชุมชน

6

จัดแบ่งเวรในการรดน้ำ
ดูแลผักที่ปลูกในโรงเรือนทดลอง

5

ทดลองปลูกผักปลอดสารด้วยตัวเอง
บนพื้นที่ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน

4

ผู้ใหญ่ให้พื้นที่ทำแปลงผัก
บนพื้นที่ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน

“ไม่กินผัก แล้วจะชักชวนคนอื่นให้มากินผักได้อย่างไร”

ประโยคท้าทายจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ฟุ้งใส่เด็กกลุ่มหนึ่งจากชุมชนบ้านหัวทาง ตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล ในระหว่างนำเสนอโครงการ เหตุการณ์นี้น่าจะเป็นบททดสอบแรกของเด็ก ๆ ว่าจะมีมุ่งมั่นหรืออดทนมากพอหรือไม่

หากแนวคิดของโครงการ Active Citizen คือการ “สร้าง” คุณลักษณะนิสัยหลายประการในตัวเยาวชน ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ “ความอดทน” ต่ออุปสรรคปัญหาที่เข้ามากระทบขณะเดียวกันก็ยังช่วยสร้างคุณลักษณะที่จะเกิดขึ้นในระหว่างการทำงานคือ “การใฝ่เรียนใฝ่รู้”

เยาวชนหัวทางก็เช่นกัน เพราะตลอดเส้นทางการทำงานที่เด็ก ๆ บอกว่าเป็น “ประสบการณ์นอกห้องเรียน” ทำให้เขาไปพบความต่างระหว่าง “ผักปลอดสาร” และ “ผักปลอดภัย” เหนือสิ่งอื่นใด พวกเขารู้ “วิธีปลูกผัก” แม้โครงการจะยังไม่ถึงขั้นสร้างกระแสให้คนมาปลูกผักกินเองก็ตาม

นี่คือเส้นทางการเรียนรู้ของ “คนกินผัก (บางชนิด)”

เลือกเรื่องผักเพราะเป็นเรื่องใกล้ตัว

“พี่ ๆ มาถามว่า สนใจทำโครงการมั๊ย” กัญญา-กัญญาภัก สอเหรบ เล่าถึงจุดเริ่มต้น

“เราก็ตอบว่าอยาก เพราะอยู่ว่าง ๆ แต่พี่บอกว่าต้องมีทีม หนูก็ไปหาทีมมาจนครบ หลังจากนั้นพี่เชษฐ์¹ ก็นัดมาเรื่อย ๆ และให้ช่วยกันคิดว่าจะทำโครงการอะไร” ทั้งนี้ การเปิดให้คิดแบบกว้างโดยไม่ได้ระบุรูปร่างหน้าตาของโครงการเป็นเสมือนการตรวจสอบความคิดเด็ก ๆ ว่ามีความสนใจ หรือใส่ใจสถานการณ์ของชุมชนในเรื่องใดบ้าง

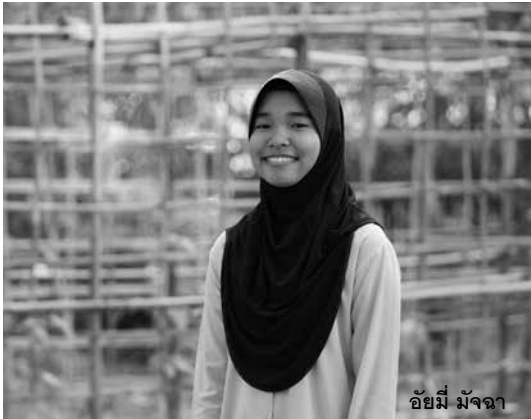
สำหรับน้อง ๆ เยาวชนหัวทาง ความคิดแรกที่พวกเขานึกถึง คือโครงการที่ก่อให้เกิดรายได้ อาทิ การเลี้ยงปลาและกึ่งแม่น้ำในกระชัง รวมถึงการทำผลิตภัณฑ์จากใบจาก เพราะชุมชนมีแหล่งวัตถุดิบที่สำคัญ

แต่เมื่อวิเคราะห์ทั้งความรู้ และศักยภาพของตนเอง พบว่าการเพาะเลี้ยงทั้งปลาและกึ่งอาจจะเกินกำลัง พี่ ๆ จึงให้ลองคิดถึงเรื่องราวใกล้ ๆ ตัว ซึ่งก็มาจบที่การปลูกผัก เพราะถ้ามองในมุมรายได้ การปลูกผักอาจช่วยสร้างรายได้เสริมให้กับน้อง ๆ

เหมือนสถานการณ์กำลังจะไปได้ดี เพราะได้เรื่องที่ยอยากทำ แต่ก็ต้องมีเหตุทำให้ทีมงานเหลือคนเดียวคือ กัญญา

“เหลือหนูคนเดียว และพี่เลี้ยงอีกคน แต่ไม่อยากทิ้งโครงการ จากนั้นก็ไปชวนเพื่อน ๆ มาช่วย” ซึ่งความพยายามและไม่อยากเสียโอกาส กัญญาตระเวนชวนเพื่อน ๆ มาจนครบทีม

¹ พี่เชษฐ์ เบญจมาศ โคชจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล

คนแรกคือ **ฟ้าอึก ดิงหวัง** มาด้วยเหตุผลที่อยากจะให้หมู่บ้านโด่งดัง แถมมีความหวังเล็ก ๆ คือการมีอาชีพเสริมเป็นของตัวเอง

คนต่อมาคือ **อัยมี มัจฉา** ที่มาทำเพราะว่า “โดยส่วนตัวแล้วหนูยังไม่ค่อยรู้เรื่องในหมู่บ้านสักเท่าไร ก็อยากรู้ให้มากขึ้น แล้วก็พัฒนาหมู่บ้านด้วยค่ะ”

ส่วนเหตุผลของ **ฟ้า-อรัญญา สารบรรณ** บอกว่า “อยู่บ้านก็ไม่ได้ทำอะไร จะได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ด้วยค่ะ”

ขณะที่ **สุ-สุชาวดี ขุนแสง** บอกว่า “หนูอยากให้ชุมชนสะอาดค่ะ”

ต่างคน เข้ามาด้วยเหตุผลต่างกัน แต่ทุกคนสามารถสร้างเป้าหมายร่วมกันได้คือ **“อยากให้คุณในชุมชนปลูกผักกินเอง”**

แม้บางคนจะไม่กินผัก ขณะที่บางคนพอจะมีประสบการณ์ในการปลูกผักมาแล้วจากโรงเรียน

“เดี๋ยวนี้มีผักขายเยอะ ชุมชนของพวกเราใกล้กับตลาดสดด้วย คนส่วนใหญ่จะเลือกซื้อของในตลาดมากกว่าปลูกเอง เพราะสะดวกมากกว่า ก็เลยอยากให้คุณในชุมชนปลูกผักทานเอง จะได้ปลอดภัยจากสารเคมีและยาฆ่าแมลงด้วย” ทัศนียาบอกถึงเป้าหมายของโครงการศึกษาข้อมูลการปลูกผักปลอดสารพิษเพื่อส่งเสริมการปลูกการบริโภคให้กับ **คนในชุมชน** โดยมุ่งหวังให้คุณในชุมชนได้บริโภคผักปลอดภัย

ความรู้มีอยู่ในแปลงผัก

การทำงานเริ่มด้วยการสำรวจว่าคนในชุมชนปลูกผักกินเองหรือซื้อผักกินมากกว่า ผ่านการทำแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์บุคคลที่สนิทในชุมชน ซึ่งผลสำรวจพบว่า ส่วนใหญ่เลือกซื้อผักกินเอง แต่มีไม่กี่ครอบครัวที่ปลูกผักกินเอง

“มีประมาณ 2-3 ครอบครัว ส่วนผักที่ปลูกจะเป็นผักสวนครัว เช่น กะเพรา” กัญญาบอก และด้วยจำนวนของคนในชุมชนที่ปลูกผักไว้บริโภคเองมีน้อยมาก ทำให้พวกเขาเริ่มหวั่นใจว่าจะสามารถเปลี่ยนใจ เปลี่ยนวิถีของชาวบ้านได้หรือไม่ และอีกปัญหาใหญ่คือ ในชุมชนไม่มีพื้นที่ปลูกผัก

“พอเห็นจำนวนบ้านที่ปลูกผัก ก็เริ่มนึกท้อใจบ้างเหมือนกัน เริ่มกลับมานั่งคุยกันใหม่ ว่าถ้าเราเริ่มจากการปลูกผักเอง แล้วนำผักที่เราปลูกโดยไม่ใช้สารเคมีไปลองขาย ชาวบ้านจะซื้อมั้ย เพราะว่าบ้านในชุมชนส่วนใหญ่จะอยู่ติด ๆ กันหมดเลย จึงมีพื้นที่น้อยมากที่จะปลูกผักกินเอง ตอนนั้นเลยคิดกันว่าอยากจะปลูกผักในกระถาง ตั้งบริเวณบ้านนิด ๆ หน่อย ๆ ก็โอเคแล้ว” สุเสนาอ้อเคยคุยต่อเพื่อน ๆ นั่นจึงทำให้เด็ก ๆ ลงพื้นที่ศึกษา “วิธีการปลูกผัก” ที่องค์การบริหารส่วนตำบลละงู และโรงพยาบาลละงู

“ไปขอคำแนะนำเรื่องการปลูกผัก ดูวิธีการปลูกผักปลอดสารพิษ ซึ่งที่โรงพยาบาลเขาปลูกผักปลอดสารพิษด้วยการใช้สูตรตั้งแต่โบราณที่เขาสืบทอดมา คือใช้มูลสัตว์ แกลบ มาคลุกเคล้าด้วยกัน แต่ที่ อบต.ละงู จะใช้วิธีจากอินเทอร์เน็ต แล้วก็เอามาลงมือทำเอง

ตอนนั้นพวกเราที่ตัดสินใจกันว่า จะลองใช้วิธีตามที่โรงพยาบาลแนะนำ เป็นวิธีการของคนสมัยก่อนด้วย ซึ่งในสมัยก่อนไม่มีสารเคมีอยู่แล้ว และคนสมัยก่อนก็ร่างกายสุขภาพแข็งแรง” ทัศนียา อธิบายถึงความรู้ที่ได้จากการไปดูงานที่ อบต.ละงู

โรงเรียนฝึกสวนครัวเพื่อชุมชน

อย่างไรก็ตาม แม้จะเคยมีประสบการณ์ปลูกผักสวนครัวที่ได้จากการเรียนในวิชาการงานที่โรงเรียนมาบ้าง ทั้งการปลูกพริก มะเขือ ถั่วฝักยาว ถั่วอก ผักบุ้ง ตะไคร้ กะเพรา แต่การปลูกผักปลอดสารพิษไม่ใช่เรื่องง่ายเหมือนปลูกผักทั่วไป พวกเขาจึงให้ความสำคัญกับการหาข้อมูลที่รอบด้าน ทั้งการค้นคว้า และสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญในพื้นที่ เพื่อเร่งเติมองค์ความรู้ หากลเม็ดเคล็ดล็บวิชาเพื่อให้พืชผักอยู่รอดได้โดยไม่ใช้ปุ๋ยและเคมี

“ตอนนั้นคิดว่าจะปลูกผักอะไรดี ก็ลองสำรวจว่าส่วนใหญ่คนในชุมชนจะกินผักอะไร ก็จะมีถั่วฝักยาว ผักกาด ผักคะน้า จากนั้นก็พยายามหาข้อมูลเพิ่มเติมในอินเทอร์เน็ตถึงวิธีการปลูกของผักว่าแต่ละชนิดใช้เวลาปลูกกี่วัน มีวิธีการอย่างไร แล้วก็พยายามสอบถามคนที่ปลูกผักปลอดสารพิษด้วย ซึ่งการหาข้อมูลจากหลายๆ ทาง ไม่ใช่แค่จากอินเทอร์เน็ตเพียงอย่างเดียว เพราะอยากได้ข้อมูลที่หลากหลาย ถ้ารับข้อมูลแค่ด้านเดียวก็กลัวว่าเราจะรู้แค่ข้อมูลเดียว ไม่ได้รู้รอบด้าน ซึ่งทำให้ข้อมูลที่ได้ก็ตรงกันบ้าง ไม่ตรงกันบ้าง” ทัศนียาเล่าวิธีหาข้อมูล

โรงเรียนหลังเล็ก ๆ บนพื้นที่ ‘ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน’ คือแปลงเพาะปลูกที่เป็นเสมือนสนามทดลองแรกของเยาวชนบ้านหัวทาง ซึ่งเกิดขึ้นจากแรงบันดาลใจของผู้ใหญ่ในชุมชน

“ตอนแรกคิดว่าจะปลูกในกระถางที่บ้าน แต่ผู้ใหญ่ในชุมชนได้แบ่งพื้นที่ของศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงส่วนหนึ่งให้ได้มาร่วมกันปลูกผัก ซึ่งเราก็ตัดใจทำโรงเรียนขึ้นมา เพราะตอนไปโรงพยาบาลละงู ได้เห็นตัวอย่างที่เขาสร้างโรงเรียน พี่เขาบอกว่าถ้าทำแปลงบนพื้นดินเลยจะมีปัญหาเรื่องแมลงได้ง่าย เพราะแมลงจะบินต่า พอได้รับคำแนะนำจากตรงนั้นมาก็เลยคิดสร้างโรงเรียนดีกว่าเพื่อป้องกันแมลงส่วนหนึ่ง ซึ่งก็ได้รับการช่วยเหลือจากพ่อแม่และผู้ใหญ่หลายๆ ท่าน จากนั้นเข้าสู่ขั้นตอนการปลูก ซึ่งผักที่ปลูกก็มีผักกาด ผักบุ้ง เพราะเป็นผักที่ชาวบ้านนิยมกิน และยังไม่ค่อยมีใครปลูก ส่วนการดูแลจะจัดเวรแบบสลับสับเปลี่ยนกันแบบคนนั้นมาวันนั้นนะ แล้วก็เวียนกันไปดู” ฟาอึ๊กบอกวิธีดูแลสวนผัก

ผลผลิตเมืองยาวคนคนสุด

ผักจะงอกงาม ต้องรดน้ำและใส่ใจ

แม้การปลูกผักปลอดสารจะเริ่มต้นด้วยดี แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า ผลผลิตในแปลงปลูก ล้วนแล้วแต่กระแถกแห้งเหี่ยวเฉาตาย พวกเขายอมรับว่า นอกจากสภาพฝนฟ้าอากาศที่ไม่เป็นใจแล้ว ปัญหาหลักคือ ‘ความใส่ใจ’ และ ‘การแบ่งเวลา’ ของคนในทีม

“ช่วงนั้นฝนตกด้วย แล้วเพื่อนแต่ละคนในทีมแทบไม่มีเวลาว่าง ไม่มีใครมาดูแลรดน้ำ เพราะว่่าใกล้ปิดเทอมทุกคนต้องเคลียร์งานและอ่านหนังสือสอบ แต่ที่สำคัญคือเรายังจัดการเวลาไม่โอเค จัดการเวลาไม่ถูก” กัญญากกล่าว

ด้านสุ บอกว่า “ไม่ได้มาเพราะต้องเรียน แล้วก็มึงงานกลุ่มด้วย”

ขณะที่ อัยมี ยอมรับตามตรงว่า “จริงๆ ก็มีเวลาว่างนะ แต่อาจเป็นเพราะพวกเราไม่จริงจัง ไม่ให้ความสำคัญกับมัน บางทีก็เหนื่อยๆ ก็ไม่อยากมา”

บ่อยครั้งที่การเดินทางไม่ได้ราบเรียบดังที่ใจคิดเสมอไป อาจมีหลงทางไปบ้าง เจออุปสรรคบ้าง นั่นไม่ได้หมายความว่า จะหมดโอกาสถึงเส้นชัย ‘การยอมรับความจริง’ และ ‘กล้าเผชิญกับปัญหา’ ที่เกิดขึ้นระหว่างการทำโครงการ อาจทำให้พวกเขาได้บทพวนและพัฒนาตัวเอง ก่อนจะได้โอ้มอ้อมกับความสำเร็จที่รออยู่ปลายทาง

“ตอนนี้ก็คิดว่า จะเริ่มเพาะปลูกและดูแลผักใหม่ ช่วยกันแบ่งเวลา จัดสรรเวลาให้ถูก และดีมากขึ้น แล้วก็รอผล เพื่อเป้าหมายที่เราตั้งไว้ คืออยากให้คนในชุมชนได้กินผักปลอดสารพิษ และเป็นแหล่งเรียนรู้ให้คนทั้งนอกหมู่บ้านและในหมู่บ้านได้เข้ามาศึกษา ซึ่งเบื้องต้นก็ตั้งใจไว้ว่าจะเอาความรู้ที่ได้จากการปลูกผักโพสต์ลงเฟชบุ๊ก แล้วก็นำไปพูดคุย

ในวันที่มีการประชุมของหมู่บ้าน เขาผักที่ปลูกได้ไปโชว์ ก็ยังหวังไว้เช่นนั้น อยากทำต่อให้สำเร็จ” ทีมงานบอกหลังจากผู้สื่อข่าวถามถึงผลของโครงการ

อย่างไรก็ตาม แม้วันนี้ผักในแปลงจะยังไม่ผลิติดอกออกผล แต่พวกเขาบอกว่ากระบวนการทำงานในโครงการได้พัฒนา ชัดเกล้าให้พวกเขาเติบโตมากขึ้น ก็ญญาบอกว่า “การทำโครงการนี้ช่วยฝึกให้เรามีความอดทน เพราะโตไปคงต้องเจอปัญหาอะไรอีกเยอะ และที่สำคัญคือมีการมีโอกาสได้เรียนรู้การปลูกผักปลอดสารพิษ ซึ่งถ้าปลูกได้สำเร็จ ก็จะเป็นอาชีพเสริมให้เราในวันข้างหน้าได้”

ส่วน อัยมี บอกว่า “ความรู้ที่ได้จากการทำโครงการ นำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน และในโรงเรียนได้ อย่างเราผู้แล้วว่าผักในตลาดมีสารพิษ ดังนั้นการได้เรียนรู้วิธีปลูกผักปลอดสารทำให้กลับไปปลูกผักกินที่บ้านเองได้ จะได้มีสุขภาพดี ซึ่งที่บ้านก็ปลูกผักเยอะเหมือนกัน แต่ตากับยายปลูก เราก็ช่วยรดน้ำ ผักที่บ้านไม่ใช่สารเคมีเลย จะใช้น้ำหมักแทนความรู้ที่ได้ก็เอาไปช่วยตากับยายได้”

สำหรับ บังเลด-อับดุลขอลัด เลียด เลียงโครงการ กล่าวว่า แม้โครงการจะยังเดินทางไม่ถึงจุดที่สำเร็จหรือสิ้นสุด แต่ตลอดระยะเวลาที่ได้เฝ้าติดตามการทำงานของ กลุ่มเยาวชนบ้านหัวทาง ก็รู้สึกดีใจที่ได้เห็นพัฒนาการของเด็ก ๆ โดยเฉพาะสิ่งที่หวังไว้คือ ‘ความกล้าแสดงออก’

“เราเห็นพัฒนาการที่ชัดเจนของเด็ก ๆ แม้อาจจะไม่ได้กับเด็กทุกคน แต่อย่างน้อยมีเด็กที่เห็นการเปลี่ยนแปลงชัดเจนมาก อย่างฟาอิก จากเดิมที่ไม่กล้า ซ้ำอาย ก็กล้าพูด กล้าแสดงออกมากขึ้น ส่วนกัญญาเมื่อก่อนไปโรงเรียนกำแพงวิทยา คือไม่กล้าพูดเลย แต่พอมาทำโครงการนี้ กล้าออกไปนำเสนองาน สามารถเปิดพาวเวอร์พ้อยท์ให้คนจำนวนมากดู ซึ่งทางโรงเรียนเล่าให้ผมฟังว่า ทางโรงเรียนให้ทำหนังสือประมาณสองสามนาที่ ให้เขาอธิบายอะไรต่าง ๆ เขาอธิบายได้ดีมาก แล้วที่สำคัญคือพวกเขาสามารถติดต่อ วิดีโอแนะนำเสนอว่าหมู่บ้านเรามีอะไรออกมาได้ดี เพราะเคยเข้าอบรมการตัดต่อวิดีโอ พวกเขาสามารถนำนักท่องเที่ยวได้ สำหรับผมนี่คือสุดยอดแล้ว สิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่เด็ก ๆ ได้จากการทำโครงการ”

ต้นผักเล็ก ๆ ในโรงเรียนที่เด็ก ๆ ปลูกขึ้นเพื่อหวังเป็นแหล่งอาหารปลอดภัยในชุมชนแห่งนี้ แม้ผลผลิตจะยังไม่ออกงามให้เห็นผล แต่ตลอดเส้นทางของการปลูกผักสร้างโรงเรียน ก็เปรียบเสมือนสนามทดสอบที่บ่มเพาะ ชัดเกล้าให้เหล่า ‘ต้นกล้าบ้านหัวทาง’ ได้เห็น ‘คุณค่าและศักยภาพ’ ของตนเอง เพื่ออรวันเติบโตเป็น ‘ไม้ใหญ่’ แผ่กิ่งก้านสาขาเป็นที่พึ่งให้ชุมชนและสังคมต่อไป

พลังพลเมืองเยาวชนคนสตูล SATUN YOUNG ACTIVE CITIZEN

ดำเนินการโดย มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)
ISBN 978-616-8000-27-4
พิมพ์ครั้งแรก มกราคม 2562
จำนวนพิมพ์ 1,000 เล่ม
©สงวนลิขสิทธิ์ มูลนิธิสยามกัมมาจล
ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) สำนักงานใหญ่
อาคาร Plaza East เลขที่ 19 ถนนรัชดาภิเษก
แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ
โทรศัพท์ 0-2937-9901-7 โทรสาร 0-2937-9900
www.scbfoundation.com

ที่ปรึกษา ปิยาภรณ์ มั่นทะจิตร
บรรณาธิการ กิตติรัตน์ ปลื้มจิตร
อุบลวรรณ เสือเดช
ปัทมิกา พุฒพาณิชย์

จัดทำเนื้อหา ออกแบบ บริษัท คิดคั่นคว่า จำกัด
และควบคุมการผลิต 57/357 หมู่ 1 ต.บางบัวทอง อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี 11110
โทรศัพท์ 0-2270-1350
e-mail: kidkonkwa@gmail.com

พิมพ์ที่ บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด